

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českého jazyka a teorie komunikace

Filologie – český jazyk

PhDr. Pavel Š t ě p á n

**Slovotvorná analýza pomístních jmen
v Čechách**

**Word-Formation Analysis of Bohemian
Minor Place-Names**

Disertační práce

Vedoucí práce: PhDr. Milan Harvalík, Ph.D.

2010

Prohlašuji, že jsem disertační práci vykonal samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

V Praze 18. 6. 2010

Pavel Štěpán

Rád bych na tomto místě vyjádřil svým kolegyním a kolegům, současným i bývalým pracovníkům oddělení onomastiky Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i., poděkování za cenné podněty. Svému školiteli PhDr. Milanu Harvalíkovi, Ph.D., děkuji za vedení práce. Svým blízkým vděčím za podporu a pochopení.

Abstrakt

Práce podává slootovornou analýzu lexikálních jednotek vyskytujících se v pomístních jménech na území Čech. Části věnované analýze substantivních a adjektivních lexikálních jednotek jsou rozčleněny na oddíly zaměřené na sufixaci, prefixálně-sufixální tvoření a kompozici. K analýze lexikálních jednotek tvořených sufixací bylo zapotřebí přistoupit výběrově. Klasifikace lexikálních jednotek utvořených určitým způsobem je pak (ve většině kapitol) východiskem k analýze motivace jednotlivých pomístních jmen. Tvoření pomocí vybraných slootovorných prostředků je analyzováno na pozadí tvoření v apelativní sféře jazyka. Jedním z hlavních cílů práce je postižení slootovorných specifí, kterými se anoikonymický materiál od apelativní sféry jazyka odlišuje.

Analýza anoikonymického materiálu potvrzuje, že pro pomístní jména (stejně jako pro propriální sféru jazyka vůbec) jsou typické tzv. parasystémové slootovorné prostředky. V apelativní sféře jazyka se tyto prostředky (jde především o sufixy) buď vůbec nevyskytují (např. *-čice*, *-eč*), nebo je pro ně typická jiná funkce (*-ství*, *-inka*).

Slootovorná analýza provedená v této práci může v některých případech určitým způsobem ovlivnit výklady jednotlivých místních jmen. Je to dáno tím, že náš materiál poskytuje často širší kontext, který nabízí nový pohled i na některá oikonyma.

Rovněž jazykovězeměpisný pohled na analyzované slootovorné prostředky přináší pozoruhodné poznatky. Obecně se ukazuje, že mnohé slootovorné prostředky jsou v anoikonymii vázány na širší oblasti jihozápadních a/nebo severovýchodních Čech. Jazykovězeměpisná analýza slootovorných prostředků užitých v pomístních jménech by proto mohla přispět k poznání nářeční slootovorby (je ovšem třeba respektovat známou skutečnost, že propriální areál není vždy shodný s areálem apelativním).

Abstract

The thesis delivers a word-formation analysis of lexical units found in the minor place-names from the territory of Bohemia. The parts devoted to the analysis of substantival and adjectival lexical units are divided into three sections dealing with suffixation, prefixal-suffixal formation and compounding. It has been necessary to approach the analysis of lexical the units formed by suffixation selectively. The classification of lexical units formed by a certain mode become (in a majority of chapters) a starting point for the analysis of motivation of the individual minor place-names. The formation using the chosen word-formative devices is analysed on the background of the formation in the common-noun sphere of the language. One of the main aims of the thesis is to grasp the word-formative specificities in which the material of minor place-names differs from the common-noun sphere of the language.

The analysis confirms that so-called parasystemic means of word formation are typical of minor place names (as well as the whole proper-name sphere of the language). These means (mainly suffixes) are either not present in the common-noun sphere (e.g. *-čice*, *-eč*), or their typical function is different in common nouns (*-ství*, *-inka*).

In certain instances, the word-formation analysis conducted in this work may influence the interpretation of individual place names. This is due to the fact that our material often provides a broader context, which may offer a new view also of some place-names.

Also the geolinguistic point of view brings some remarkable findings. Generally speaking, it has been shown that in minor place-names many means of word formation are bound to the broader areas of the southwest and/or northeast Bohemia. The geolinguistic analysis of the means of word formation used in minor place-names could therefore contribute to the investigation of the dialectal word formation (if we respect the well-known fact that the areal of proper names is not always identical with the areal of common nouns).

Obsah

I. Úvodní část	1
1. Pomístní jména	1
2. Přístupy k analýze pomístních jmen	5
3. Vymezení práce a její metodologická východiska	17
II. Substantiva	24
A. Sufixace	24
1. Sufix <i>-(a)nda</i>	24
2. Sufix <i>-dlo</i>	38
3. Sufix <i>-ství</i>	50
4. Sufixy <i>-(ov)čí</i> a <i>-(ov)ičí</i>	61
5. Sufixy <i>-ina</i> a <i>-inka</i> (tvoření z propriálních základů)	69
6. Některé méně časté substantivní sufixy	76
B. Prefixálně-sufixální tvoření	85
C. Kompozice	92
III. Adjektiva	117
A. Sufixace	117
1. Tvoření detoponymických adjektiv	117
2. Sufix <i>-ný</i>	133
3. <i>T</i> -ové sufixy	149
B. Prefixálně-sufixální tvoření	161
C. Kompozice	169
IV. Závěrečná část	176
1. Shrnutí	176
2. Obecnější závěry	180
3. Výhledy	203
Seznam pramenů, literatury a jejich zkratky	204

Rejstříky .....

Abecední rejstřík .....

Retrogradní rejstřík .....

Mapová a obrazová příloha .....

221

222

233

245

Veliká bohatost jazyka našeho záleží v onom přehojném množství jmen, kterýmiž lid od starodávna naznačil místa v krajině; není téměř vrchu, není vody ani tekoucí ani zavřené, není lesu, aby neměly vlastních jmen svých; každé skoro pole, každá louka, každá pastvina známa jest lidu zvláštním názvem svým. Takových jmen pomístných plno jest u každé osady.

(Jireček 1860, s. 91)

I. Úvodní část

1. Pomístní jména

Termínu pomístní jména (ve starším znění „pomístná jména“ nebo „pomístné názvy“¹) poprvé užil pro názvy polí, luk, lesů, hor, vod a dalších neosídlených míst H. Jireček (1860). Cílem jeho příspěvku bylo podnítit badatele ke sbírání a uveřejňování pomístních jmen. Systematický a kompletní soupis pomístních jmen z území Čech byl však zahájen až více než sto let po této Jirečkově výzvě.

Z řady pokusů o zachycení pomístních jmen si zaslouží pozornost iniciativa profesora pražského učitelského ústavu K. Vorovky (viz Špét 1968), který v letech 1888–1894 prováděl i vlastní výzkum pomístních jmen. V pozůstalosti redaktora Českého lidu Č. Zíbrta se z Vorovkova pokusu o shromáždění pomístních jmen zachovalo 19 dotazníků. Jejich struktura byla dobře promyšlena a velmi se podobá struktuře dotazníků využitých v úspěšné soupisové akci započaté v roce 1963.

O shromáždění pomístních jmen usiloval i přípravný výbor Národopisné výstavy československé (uskutečněné v Praze roku 1895), který se snažil získat spolupracovníky k provedení soupisu z řad učitelů; akce se nesetkala s velkým úspěchem (srov. Honl 1961, s. 70). Příliš úspěšná nebyla ani další snaha P. Papáčka (který se podílel již na akci přípravného výboru Národopisné výstavy

¹ Tvar podle tvrdé složené adjektivní deklinace se udržel až do doby A. Profouse.

československé), jenž v posledních letech 19. století znovu (tentokrát pod záštitou Společnosti přátel starožitností českých) usiloval o sběr pomístních jmen. Ze 4000 dotazníků rozeslaných po celém území Čech, Moravy a Slezska se jich však vrátilo pouze 114 (Honl 1961, s. 71).

Roku 1913 byla založena Místopisná komise při České akademii věd a umění, mezi jejíž hlavní cíle patřil právě soupis pomístních jmen; velkorysé plány komise však přerušila první světová válka (Honl 1961, s. 71).

Významná je studie A. Profouse (1918–1919), zaměřená především na pomístní jména v okolí Chrasti na Chrudimsku. Kromě pomístních jmen se autor zaměřil i na místní jména vyskytující se v dané oblasti. Stanovil i způsob, jak pomístní jména co nejspolehlivěji sbírat a uveřejňovat. Z našeho hlediska je zvláště důležitý Profousův pokus o analýzu slovotvorných prostředků vyskytujících se v pomístních jménech zkoumaného území.

Z pokusů uskutečněných v první polovině dvacátého století stojí za zmínku (bohužel rovněž neúspěšná) akce Českého zemského ústředí obcí, měst a okresů, kterou se roku 1940 pokusil zorganizovat V. Davídek (viz Olivová-Nezbedová 1995d, s. 35).

Poněvadž všechny dosavadní pokusy byly neúspěšné, zahájila Místopisná komise ČSAV roku 1963 soupis pomístních jmen z území Čech, který podnítil V. Šmilauer. Jeho organizováním a odborným vedením byla pověřena L. Olivová-Nezbedová. Akce byla započata v době, kdy již nezbývalo příliš mnoho času zachytit mnohá postupně zanikající jména, která často znali již jen nejstarší pamětníci². Do roku 1980, kdy byla soupisová akce ukončena, bylo nashromážděno téměř 430 000 dokladů pomístních jmen. Tento rozsáhlý materiál se stal základem Slovníku pomístních jmen v Čechách (SPJČ), jehož první svazek byl vydán v roce 2005; od té doby do roku 2009 pravidelně vychází jeden svazek slovníku ročně³. Pomístní jména byla shromážděna i z území Moravy a Slezska, a to na základě soupisové akce organizované v letech 1965–1989 brněnským

² K průběhu soupisové akce viz Olivová-Nezbedová 1995d.

³ K přípravným pracím, které předcházely vydávání slovníku, a k zásadám jeho zpracování viz Olivová-Nezbedová – Maleníšková 2000.

pracovištěm Ústavu pro jazyk český ČSAV. V roce 2005 byly započaty práce na přípravě moravskoslezského slovníku pomístních jmen (Šipková 2009, s. 902).

Podle Základní soustavy a terminologie slovanské onomastiky (ZSTSO, s. 62) je pomístní jméno (mezinárodním termínem anoikononym⁴) definováno jako „vlastní jméno neživého přírodního objektu a jevu na Zemi a toho člověkem vytvořeného objektu na Zemi, který není určen k obývání a je v krajině pevně fixován“.

Nadřazeným termínem je anoikonymu podle ZSTSO geonymum (zeměpisné jméno), o úroveň výše je pak termín toponymum (toponyma se dělí na kosmonyma – názvy objektů mimo Zemi a geonyma, názvy objektů na Zemi). Toponymu je nadřazen termín abionymum, vztahující se ke všem neživým objektům (viz ZSTSO, s. 53–62)⁵.

Anoikonyma (pomístní jména) se dále člení na hydronyma (jména vod), oronyma (jména terénních útvarů), pozemková jména⁶, hodonyma (jména cest)⁷ a jména jiných neživých objektů fixovaných v krajině (viz ZSTSO, s. 63–69).

Jak vyplývá z výše citovaných definicí, pomístní jména jsou názvy

⁴ Termínem anoikononym byl nahrazen dřívější termín mikrotoponymum; od jeho užívání se postupně upouštělo, neboť komponent mikro- byl považován vzhledem k velmi různé velikosti anoikononymických objektů v porovnání s objekty oikononymickými za zavádějící.

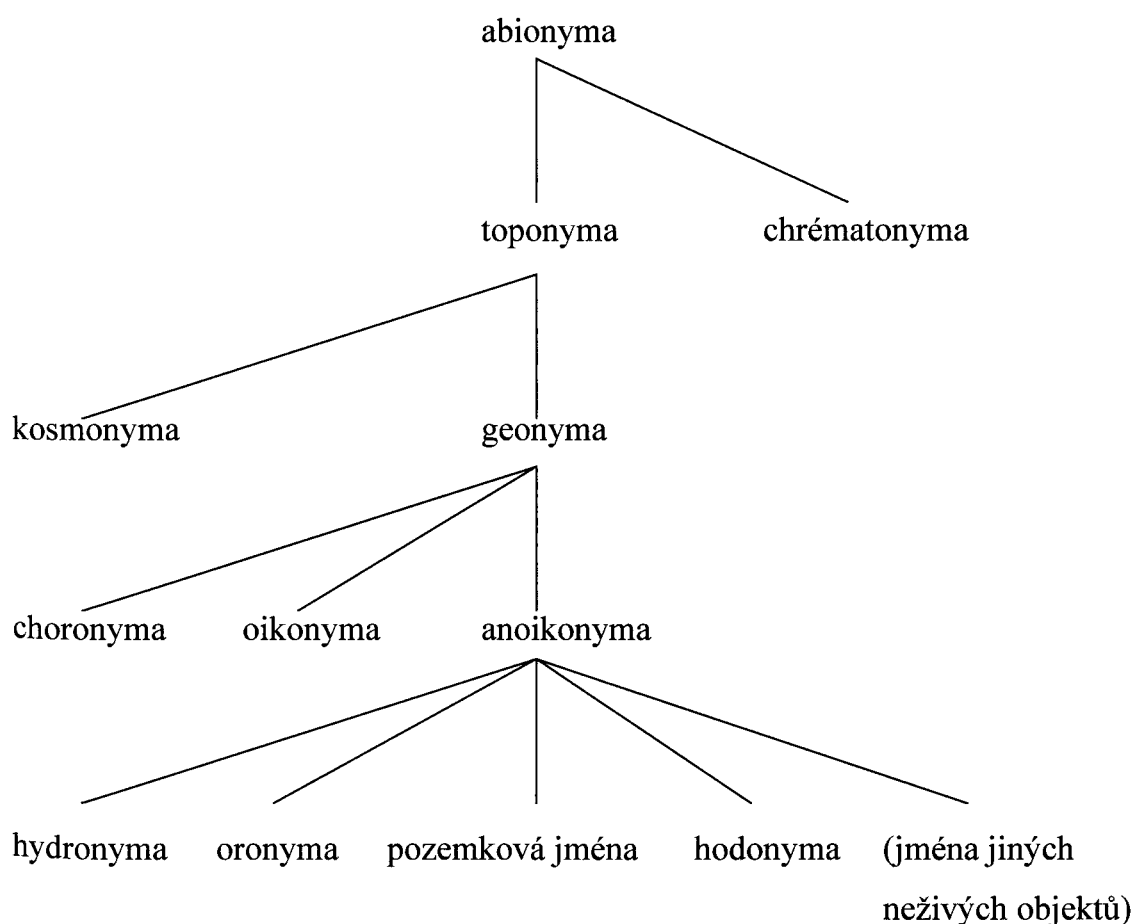
⁵ K hierarchii těchto termínů viz Olivová-Nezbedová 1998b; tam i přehledné schematické nákresy, z nichž vychází i naše schéma naznačující klasifikaci abionym (viz níže). Poněkud odlišnou hierarchii termínů uvádí R. Šrámek (1999, s. 163–164). Jak poznamenává J. Pleskalová (2001, s. 227), R. Šrámek „namísto vžitého termínu toponymum užívá pro vlastní jména objektů na Zemi i v kosmu nadřazeného termínu geonymum“. J. Pleskalová není přesvědčena o vhodnosti termínu geonymum v tomto širokém smyslu, „protože výchozí řecké slovo znamená ‚země‘“ (Pleskalová 2001, s. 228).

⁶ Pro pozemková jména se v minulosti užívalo termínu jména traťová. Někdy je pro ně navrhován termín agronyma (srov. Šrámek 1999, s. 163).

⁷ ZSTSO (s. 69) vyděluje jako samostatnou podskupinu anoikonym „vlastní jméno jednotlivého jiného neživého přírodního objektu a jevu a toho člověkem vytvořeného objektu, který není určen k obývání a je v krajině pevně fixován“ (jde jednak o názvy balvanů a některých dalších člověkem nevytvořených objektů, jednak o názvy kapliček, křížků, lomů, rozhleden apod. R. Šrámek (1999, s. 163) považuje za jednu z podskupin anoikonym i choronyma (podle ZSTSO tvoří choronyma samostatnou podskupinu geonym, jež je hierarchicky na stejné úrovni jako pomístní jména), která definuje jako vlastní jména „pro části zemského povrchu, které nejsou pojmenovány anoikononymicky“ (Šrámek 1999, s. 163); vzhledem k tomu, že jde podle tohoto autora o podskupinu anoikonym, jeví se tato definice jako poněkud rozporná.

neosídlených objektů; nepatří proto mezi ně názvy místních částí⁸. Jak uvádí M. Harvalík (2000, s. 109–110), „z hlediska jejich jazykového ztvárnění (častá je u nich formální variabilita a obvykle nízká míra standardizovanosti) a na základě jejich vzniku (jména místních částí jsou nezřídka anoikonymického původu) však mají blízko k anoikonymům“. Z tohoto důvodu byla při soupisové akci (jak v Čechách, tak na Moravě a ve Slezsku) spolu s pomístními jmény sbírána zároveň i jména místních částí. Pokud tato jména místních částí nejsou uvedena v díle A. Profouse (Pf), jsou zahrnuta do Slovníku pomístních jmen v Čechách (SPJČ) i do materiálu analyzovaného v této práci.

Schematický náčrt klasifikace abionym podle ZSTSO:

⁸ Za místní část je podle ZSTSO (s. 60) považována skupina domů nebo jednotlivý dům ležící „odděleně od vlastního sídliště (samota, hospodářský dvůr, myslivna, hájovna, cihelna, huť, pila, mlýn, hrad, lovecký zámek, zřícenina, turistická chata atd.)“.

2. Přístupy k analýze pomístních jmen

2.1 První návrh systematické klasifikace pomístních jmen v české onomastice podal V. Šmilauer (1972)¹. Autor dává přednost třídění založenému na sémantickém kritériu; uvádí, že „u pomístních jmen ustupují zřetele formální (slovotvorné); jména buď nemají dost typických slovotvorných způsobů (např. jména traťová), nebo není mezi příponami zjevných rozdílů (říční jména na *-ava* a *-ice*). Uplatňuje se zde tedy více třídění významové.“ (viz Šmilauer 1963, s. 111).

Odlišný je přístup polského onomastika S. Rosponda (1957), který toponyma (nikoli tedy pouze anoikonyma) klasifikuje z hlediska strukturního. Základním východiskem jeho klasifikace je členění na jména primární (nederivovaná), sekundární (derivovaná) a složená (kompozita, předložková, determinativní a predikativní jména).

V české onomastice se často setkáváme s tříděním pomístních jmen na přímá (pojmenovávají daný objekt přímo, tj. podle určitého rysu jemu vlastního, např. podle typu objektu, jeho vlastností nebo majitele) a nepřímá² (pojmenovávají objekt podle objektu jiného³ – srov. Olivová-Nezbedová 1995c, s. 27).

M. Majtán (1973) ve své strukturní klasifikaci slovenských anoikonym kombinuje východiska S. Rosponda s členěním pomístních jmen na přímá a nepřímá. Přímá jména klasifikuje na jednočlenná (ta pak dále na nederivovaná a derivovaná, derivovaná člení na nepředponová a předponová), vícečlenná (dělí se na jednoslovná, tj. kompozita, víceslovná se shodou, víceslovná bez shody a víceslovná s vedlejší větou). Nepřímá jména jsou rozčleněna na jména předložková a predikativní (větná).

¹ Stat' „Třídění pomístních jmen“ vyšla poprvé roku 1960 v prvním ročníku Zpravodaje Místopisné komise ČSAV (s. 149–171); znění z roku 1973 obsahuje některé autorovy doplňky.

² Za nepřiliš vhodné považuje třídění proprií na přímá a nepřímá R. Šrámek. Jeho kritika však vyplývá mimo jiné i z pojetí přímých a nepřímých jmen, které se liší od jejich tradičního vymezení obvyklého v české onomastice (např. u V. Šmilauera /1963, s. 9/ nebo L. Olivové-Nezbedové /1995c, s. 27/). R. Šrámek (1999, s. 16–17) totiž za přímá považuje pouze jména, v nichž je vyjádřen druh pojmenovaného objektu (např. „louka s vlastností nivy = *Niva*“); jako nepřímá chápe nejen jména typu *Za vodou*, nazvaná podle relačního objektu, ale i jména vyjadřující jakost (*Suchá*) nebo posesivitu (*Dočkalovo*). Obvyklejší pojetí přímých a nepřímých proprií je odlišné, srov. výše definici podle L. Olivové-Nezbedové.

³ V současné onomastice (srov. např. Šrámek 1999, s. 18) se pro takovéto objekty často užívá termínu relační objekt.

2.2 Slovo tvornou stránkou pomístních jmen z území Čech se dosud nejpodrobněji zabývala L. Olivová-Nezbedová (srov. též její shrnující příspěvek Olivová-Nezbedová 1999b), která mimo jiné podala analýzu depropriálních anoikonym vzniklých sufixací (Olivová-Nezbedová 1995a), a to „na základě rozsáhlého výzkumu anoikonymického materiálu z území Čech a za použití Šmilauerovy metody malých typů, aplikované na anoikonyma“ (srov. Harvalík 2004, s. 98). Z této analýzy mimo jiné vyplynulo, že repertoár užitých sufixů závisí jednak na druhu fundujících proprií, jednak na druhu pojmenovaných objektů. L. Olivová-Nezbedová porovnává soubor sufixů uplatňujících se při tvoření analyzovaných pomístních jmen jednak s příponami vystupujícími v obecných jménech místních, jednak se sufixy oikonymickými. Pozoruhodná jsou i zjištění týkající se „pořadí zániku životnosti přípon u pomístních jmen“ (srov. Olivová-Nezbedová 1995, s. 79). Autorka dodává, že definitivní závěry o frekvenci, produktivitě a chronologii jednotlivých přípon, o vztahu jednotlivých sufixů k určitým objektům a o územním rozšíření jednotlivých přípon „bude možno udělat až po rozboru všech pomístních jmen shromážděných současným soupisem pomístních jmen v Čechách“ (Olivová-Nezbedová 1995a, s. 80).

Kromě depropriálních anoikonym podrobila L. Olivová-Nezbedová ve svých studiích slovo tvorné analýze i některé další typy pomístních (ale i místních) jmen (soupis nejdůležitějších příspěvků k tomuto tématu viz Štěpán 2008, s. 333). Výrazným znakem přístupu L. Olivové-Nezbedové při interpretaci deapelativních zeměpisných jmen je předpoklad, že mnohá toponyma jsou svědectvím o existenci jinak nedoložených apelativ⁴. Například z existence toponym typu *Čapina*, *Čejčina*, *Čížina* autorka usuzuje, že ve staré češtině se obecná jména místní tvořila i od názvů zvířat (Olivová-Nezbedová 1985). Tento přístup, který se setkává s kritikou řady onomastiků (srov. kupř. Šrámek 1999, s. 53, 95–96; Čornejová 2009, s. 20), byl při zpracovávání Slovníku pomístních jmen v Čechách (SPJČ) opuštěn

⁴ Jak uvádí M. Harvalík (2004, s. 100), nelze zpochybnit, že „proprializace představuje důležitý proces uplatňující se při vzniku řady vlastních jmen a že vlastní jména jsou často jakýmsi ‚trilobitou‘ uchovávanými v sobě zaniklá apelativa [...], přesto však nelze s jistotou a s vyloučením omylu apelativa přímočaře rekonstruovat pouze z proprií.“

(přestože v původní koncepci se s ním počítalo) a nevycházíme z něj ani v této práci (viz níže).

2.3 Zcela nový přístup k analýze anoikonym přinesla Šrámkova modelová teorie, založená primárně na oikonymickém materiálu (na materiál anoikonymický ji aplikovala J. Pleskalová; k tomu viz níže). R. Šrámek vychází ze specifčnosti funkcí a jimi podmíněných vlastností proprií; velmi důležité je zejména vymezení propriální sféry jazyka oproti sféře apelativní. Pro slovotvornou analýzu proprií je klíčová teze, že „rozsah lexikálií, pravidel a zákonitostí není mezi apelativní a propriální sférou jazyka zcela shodný“; z tohoto důvodu se R. Šrámek přiklání k termínu „názvotvorba“, navrženému polským onomastikem H. Borkem místo termínu propriální slovotvorba (Šrámek 1999, s. 19–20).

Ve své zásadní studii z roku 1972 R. Šrámek vymezuje dva druhy toponymických modelů: model vztahový a model slovotvorný. Modelem přitom rozumí „typ pojmenovávacího a slovotvorného aktu, podle něhož jména v toponymii a v jazyce vůbec existují, nově vznikají a podle něhož jsou uživateli jazyka chápána“ (viz Šrámek 1972, s. 307). Vztahový model vyjadřuje vztah pojmenovatele k objektu, který je třeba pojmenovat (srov. Šrámek 1972, s. 307). R. Šrámek rozlišuje čtyři vztahové modely, které vymezuje výrazy „kde“, „kdo, co“, „jaký“ a „čí“ (Šrámek 1999, s. 308)⁵. Druhý krok modelové analýzy

⁵ Za určitý problém Šrámkova vymezení vztahových modelů považujeme nezohlednění metonymických vztahů, které často do propriálně pojmenovávacího aktu vstupují (podrobněji viz Štěpán 2007e). Oikonymum *Brod* kupříkladu R. Šrámek přiřazuje ke vztahovému modelu „kdo, co“, konkrétně ke jménům, na jejichž pojmenovací motiv se lze zeptat otázkou „co zde (tam) je (bylo, bude)“ (Šrámek 1999, s. 41). Není však pochyb o tom, že v okamžiku vzniku tohoto jména hrála roli metonymie: jménem *Brod* nebyl nazván brod, nýbrž osada v jeho blízkosti. Osada byla tedy nazvána podle své polohy u brodu přes vodní tok. Proto by bylo podle našeho názoru vhodnější přiřadit toto jméno (stejně jako ostatní jména vzniklá tímto způsobem) spíše k (lokalizujícímu) vztahovému modelu „kde“, konkrétně k typu jmen, na jejichž pojmenovací motiv se lze zeptat otázkou „kde leží“, „kde to je“, a to i přesto, že lokalizace zde není vyjádřena explicitně, jako je tomu ve jménech R. Šrámkem v této skupině uváděných (např. *U Anděla, Podbaba, Záhoří* – Šrámek 1999, s. 39). Domníváme se totiž, že jména zařazená do této skupiny nemusejí vztah k jiným objektům nutně formálně vyjadřovat; důležitý je sémantický vztah zachycující skutečnost v okamžiku vzniku jména, jeho formální vyjádření je pak fakultativní. S metonymickým vztahem se v koncepci vztahověmodelové teorie nepočítá ani v případě oikonym vzniklých z obyvatelských jmen. U vztahového modelu I. A. „kde“, který zahrnuje životně propriální objekty, uvádí R. Šrámek (1999, s. 38) následující vymezení: „Propriálními oikonymickými objekty jsou lidé, kteří sídlo založili, kteří v ní [sic] bydlí.“ (zvýraznění P. Š.). Tvrzení, že lidé jsou oikonymickými objekty, podle našeho názoru vyžaduje zpřesnění: oikonymickým objektem je sídlo, v němž tito lidé žijí. Místní jméno *Zahořany* neoznačovalo „lidi

představuje model slovotvorný, který je konkrétním výrazem modelu vztahového, určuje formální utvářenost konkrétního jména (Šrámek 1972, s. 310). Problematiku slovotvorných modelů rozvíjí R. Šrámek ve své další stati (Šrámek 1976). Každé oikonymum se podle autora skládá ze dvou elementů: toponymické báze a toponymického formantu, topoformantu, např. „*Buk-ová, Buk-ov, Buk-y, Buk-0, Bukovn-ík, Bukovn-ice, Bukov-ice, Bukov-any, Buk/č-í*“. Jak se pokusíme ukázat níže, striktní předpoklad obligatorní dvoukomponentnosti každého toponyma může někdy působit určité potíže, a to zvláště při analýze anoikonymického materiálu.

Již roku 1974 aplikovala J. Pleskalová vztahové modely na moravskoslezská pomístní jména (Pleskalová 1974), počátkem 90. let pak podala komplexní analýzu moravskoslezských anoikonym založenou na Šrámkově modelové teorii a Dokulilově teorii slovotvorné (Pleskalová 1992). Cílem J. Pleskalové je podat klasifikaci pomístních jmen, která postupně odráží „jednotlivé fáze pojmenovacího procesu, neboť jen komplexní pohled na pojmenovací akt umožní postihnout v úplnosti tvoření pomístních jmen“ (Pleskalová 1992, s. 15–16). Autorka přejímá Šrámkův koncept vztahových modelů, přestože za vhodnější než „vztahový model“ by považovala termín „motivační model“ (Pleskalová 1992, s. 20). Místo Šrámkova termínu „slovotvorný model“ zavádí však J. Pleskalová pro anoikonymii termín „strukturní model“. Tento rozdíl v terminologii je zapříčiněn jistými odlišnostmi anoikonymického materiálu v porovnání s materiálem oikonymickým. V anoikonymii se totiž v daleko větší míře než v oikonymii setkáváme s víceslovnými jmény. Zatímco u místních jmen, jejichž naprostou většinu tvoří pojmenování jednoslovná, se model zachycující formální vyjádření

žijící za horou‘ (jak by vyplývalo ze Šrámkovy definice), ale ‚ves lidí žijících za horou‘. I v tomto případě se setkáváme s metonymií: označení obyvatel (např. *dolané* ‚lidé žijící v dole‘, *Osvětimané* ‚lidé pocházející z Osvětimi‘) byla přenesena na sídla, v nichž tito lidé žili. Zároveň s touto sémantickou změnou, která má jasně metonymický základ, došlo i ke změně formální: životné pojmenování se změnilo na neživotné (srov. Štěpán 2007e, s. 65–66). Je však zapotřebí zdůraznit, že R. Šrámek o metonymickém vztahu u oikonym typu *Brod, Zahořany* nepochybuje: uvádí, že „při konstruování zásoby vlastních jmen a procesu jejich nového vznikání se uplatňuje také [...] metonymie (*Bohuslavice* ‚ves lidí Bohuslavových‘, *Dub* ‚ves u dubu, v dubí‘)“ (Šrámek 1999, s. 58); nepovažuje však za nutné tento metonymický vztah zohlednit v jednotlivých vztahových modelech. Metonymii zohledňuje ve vztahověmodelové analýze anoikonym J. Pleskalová (1999, s. 32), která kupř. pomístní jméno *Hamr* (‚rybník u hamru‘) zařazuje k lokalizačnímu vztahovému modelu A (‚kde‘).

vztahového modelu může víceméně omezit na postižení slovotvorné stránky jména, v pomístních jménech je podle tohoto pojetí třeba vyjádřit komplexní strukturu celého pojmenování, nejen tedy stránku slovotvornou (srov. Pleskalová 1992, s. 20).

J. Pleskalová klasifikuje jednotlivá pomístní jména nejprve do čtyř vztahových modelů. Vztahový model A vyjadřuje polohu, umístění pojmenovaného objektu v terénu (Pleskalová 1999, s. 23; odpovídá Šrámkovu vztahovému modelu vymezenému otázkou „kde“). Vztahový model B je založen na vyjádření pojmenovaného objektu (Pleskalová 1999, s. 62; u R. Šrámka vztahový model vymezený otázkou „co“). Pomístní jména vztahového modelu C „podávají charakteristiku pojmenovaného nebo relačního objektu na základě jeho různých vlastností“ (Pleskalová 1999, s. 77; u R. Šrámka vztahový model vymezený otázkou „jaký“). Pomístní jména vztahového modelu D pak vyjadřují posesivitu, případně jiné vztahy k osobě, a to fyzické i právnické (Pleskalová 1992, s. 103–104; srov. Šrámkův vztahový model vymezený otázkou „čí“). Dvoučlenné a vícečlenné vztahové modely, vzniklé kombinací jednoduchých vztahových modelů, postihují pomístní jména složená a víceslovná (srov. ESSČ, s. 213)⁶.

⁶ Při aplikaci vztahových modelů na anoikonyma vyvstává podle našeho názoru určitý problém daný značnou variabilitou a ne vždy zcela ustálenou formou pomístních jmen. V anoikonymii se totiž v daleko větší míře než v oikonymii setkáváme s propriálně komunikačními variantami (k vymezení tohoto termínu viz Šrámek 1999, s. 109–113) jednotlivých jmen. Propriálně komunikační varianty jednoho a téhož jména v některých případech podle našeho názoru musí být přiřazeny k dvěma nebo více různým základním vztahovým modelům. V momentu vzniku propria může vzniknout pouze jedna podoba jména, ostatní vznikají až při „účasti hotových proprií na jazykově společenské komunikaci“ (Šrámek 1999, s. 109). Bývá pak nezdůvodnitelné nebo i nemožné určit, která varianta je původní a která až sekundární. Pokud vztahový model vyjadřuje základní vztah pojmenovatele k propriálně pojmenovanému objektu, tento vztah můžeme sotva jednoznačně stanovit u propria, které má odlišné (z hlediska vztahových modelů) propriálně komunikační varianty, u nichž není zřejmé, která je primární a která sekundární. Jedná se například o případy jako *Bahna/Na bahnech*, *Cihelna/V cihelně*, *Draha/V Drahách*, *Kaštany/V kaštonech*, *Zámek/V zámku* apod. (Podle J. Pleskalové /1992, s. 26/ u anoikonym „typu *Na nivě*, *Ve žlebě* je pojmenovaný objekt určen polohou identickou s polohou relačního objektu. Jsou to PJ dvouobjektová, polohově leží jakoby na sobě, takže se částečně nebo úplně svým rozměrem kryjí. Z hlediska VM však patří k A, protože jejich hlavním cílem je pojmenovat objekt skrze lokalizační příznak“. Bezpředložková jména typu *Niva*, *Žleb* pak patří ke vztahovému modelu B. Srov. též Šrámek 1980.) Podle našeho názoru se v těchto případech jedná o propriálně komunikační varianty anoikonyma, které se vztahují k témuž objektu, nikoli o dvojice různých anoikonym. Ještě výrazněji je to vidět u urbanonym, např. ulice *Na Příkopě/Příkopy*, křižovatka *U anděla/Anděl* apod. Onomastické hlásící se k modelové teorii tento typ propriálně komunikačních variant neuvádějí patrně právě proto, že tyto varianty vycházejí z odlišných vztahových modelů; je pravděpodobné, že dvojice anoikonym tohoto typu proto za propriálně

Jména všech čtyř vztahových modelů člení J. Pleskalová podle modelů strukturních. Při tvoření pomístních jmen se podle autorky uplatňuje sedm pojmenovacích postupů: (1) pouhá toponymizace, (2) tvoření pomístních jmen na základě metaforické nebo metonymické souvislosti pojmenovaného objektu s objektem jiným, (3) derivace, (4) kompozice, (5) tvoření dvouslovných a víceslovných pojmenování, (6) tvoření předložkových pomístních jmen, (7) přejímání toponym a apelativ z cizích jazyků (viz Pleskalová 1992, s. 16). Výsledkem postupů (1) a (2) jsou jména nederivovaná, vzniklá přjetím „již hotového apelativního nebo propriálního pojmenování jiného objektu“; jsou charakterizována strukturním modelem S, který vyjadřuje „substantivum nederivované“ (Pleskalová 1992, s. 31). Kombinacemi jednoduchých strukturních modelů vznikají strukturní modely složené, postihující strukturu víceslovných anoikonym. Konkrétním vyjádřením strukturního modelu je strukturní typ daný určitým topoformantem (ESSČ, s. 214).

Velmi důležitou metodologickou otázkou představují kritéria pro rozlišení nederivovaných a derivovaných anoikonym. J. Pleskalová připouští možnou interpretaci, že většina pomístních jmen „vzniká z apelativních výrazů a konstrukcí bez zvláštních toponymických formantů (topoformantů) pouhou toponymizací“. Na základě tohoto přístupu by podle J. Pleskalové bylo třeba téměř všechna pomístní jména považovat za neodvozená, „neboť na vlastní jména se většinou přehodnotily, propriálizovaly již hotové útvary a konstrukce“⁷ (Pleskalová 1992, s. 17, srov. též Majtán 1973, s. 149). J. Pleskalová vychází z teze, že „toponymizací

---

komunikační varianty nepovažují. K problematice komunikačních variant mimo jiné i v anoikonymii srov. též Harvalík 2006.

Přiřazení některých anoikonym k jednotlivým vztahovým modelům se jeví jako poněkud problematické i v některých dalších případech. Není například podle našeho názoru příliš jasné, z jakého důvodu zařazuje J. Pleskalová (1992, s. 32) jména jako *Kněhyně*, *Vlára*, *Svratka*, *Morava*, *Odra* do vztahového modelu A vyjadřujícího polohu, umístění pojmenovaného objektu v terénu. Formulaci, že „jako PJ strukturního modelu S s lokalizační funkcí se chovají v mikroregionu významnější oronyma a hydronyma, která katastrem protékají“, považujeme za poněkud nejasnou.

⁷ Toto tvrzení pro anoikonymický materiál z území Čech neplatí. Při sondě, jejímž cílem bylo zjistit poměr nederivovaných a derivovaných lexikálních jednotek přítomných v pomístních jménech obsažených v V. svazku Slovníku pomístních jmen v Čechách (SPJČ), bylo zjištěno, že v tomto náhodně vybraném svazku tvoří nederivované lexikální jednotky (tzn. výrazy vzniklé propriálicací doložených apelativ, a to i derivovaných, nebo transonymizací) pouze 39 % hesel. Poměr v jiných úsecích abecedy se může mírně lišit, pravděpodobně však nikoli zásadním způsobem.

se četné apelativní výrazy znovu rozkládají, přehodnocují, proprializují se jejich slovotvorné prostředky a PJ se od počátku pocítují jako předponová, příponová, předložková apod.“ (Pleskalová 1992, s. 17). Tuto tezi autorka přejímá od M. Majtána (1973, s. 149), který ji však na slovenská pomístní jména aplikuje méně striktně: za derivovaná považuje pouze jména, jejichž slovotvornou strukturu tvoří slovotvorné prostředky s místním, topografickým, resp. toponymickým významem nebo s významem přivlastňovacím. Jména apelativního původu, která neobsahují slovotvorné prostředky se specifickým významem místa, považuje M. Majtán za nederivovaná. Mezi ně řadí tedy i jména vzniklá z derivovaných apelativ obsahujících jiné než „místní“ slovotvorné prostředky, např. *Bánik*, *Nivky*, *Klinček*, *Sekerka* apod. (Majtán 1973, s. 149); J. Pleskalová anoikonyma tohoto typu chápe zásadně jako derivovaná.

J. Pleskalová (1992) považuje za derivovaná téměř všechna jména, která by bylo možné jinak interpretovat jako vzniklá toponymizací derivovaných apelativ, např. *Prostředek* (formant *-e/k*), *Hájek* (formant *-e/k*), *Skalka* (formant *-k/a/*), *Vedlejší* (formant *-ejš/í/*), *Třetina* (formant *-in/a/*), *Vlčí* (formant *-í/*), *Močidlo* (formant *-dl/o/*), *Náves* (formant *Ná-*).

Specifický přístup však zaujímá J. Pleskalová (1992, s. 65) k pomístním jménům obsahujícím „v sobě názvy různých zařízení“. Anoikonyma typu *Flusárna*, *Pískovna*, *Sušárna*, *Koňárna*, vycházející z formací „se suf. *-n(a)* a s variantami *-árn(a)*, *-írn(a)* a *-ovn(a)*, popř. *-k(a)*“, se stala proprii „z apelativ pouhou změnou funkce – toponymizací, proto jsou tato PJ považována za neodvozená“ (Pleskalová 1992, s. 65). Podle našeho názoru se může jevit jako poněkud sporné, proč se o toponymizaci, tedy „pouhé změně funkce“ uvažuje právě a jenom v tomto případě. Za velmi podobný případ lze podle našeho mínění považovat pomístní jméno *Bělídlo*, které J. Pleskalová (1999, s. 100) považuje za odvozené formantem *-dlo* a na rozdíl od jmen typu *Flusárna* je zařazuje ke vztahovému modelu C, jenž odráží charakteristiku objektu na základě jeho vlastností. Důkaz, že má jméno *Bělídlo* velmi blízko k anoikonymům vycházejícím z názvů zařízení (pro něž jsou typické formace na *-na*) představuje existence pomístního jméno *Bělovna*, doloženého v nářeční podobě *Bělouna* (Harvalík 1995,

s. 68–69⁸, SPJČ). Z názvů zařízení vycházejí i další anoikonyma, jako kupříkladu *Sušidlo* (z apel. *sušidlo* ‚zařízení na sušení‘ /PSJČ/), *Stavidlo* (‚deskovitý uzávěr zahrazující a regulující odtok z rybníka n. průtok v řece‘ /SSJČ/) aj. Jako názvy zařízení mohou však sloužit i lexikální jednotky, které nejsou doloženy jako apelativa. Jako příklad uveďme pomístní jméno *U Bačkorárny*, označující pole v Hrádku u Rokycan. Tento pozemek byl nazván podle polohy vzhledem k objektu, kde se železný odpad stloukal do balíků, jimž se podle tvaru říkalo „bačkory“ (srov. SPJČ). V tomto případě zde není žádné doložené apelativum, jehož toponymizací by anoikononym mohlo vzniknout, přestože pomístní jméno vychází z názvu zařízení. Vzhledem k tomu, že výklad toponym z nedoložených apelativ se setkává s kritikou mnohých onomastiků (srov. Šrámek 1999, s. 53, 95–96; Čornejová 2009, s. 20), nezbývá než považovat toto pomístní jméno za derivované formantem *-árna*. Za derivovaná by pak bylo třeba považovat i ostatní anoikonyma náležející k tomuto strukturnímu typu (tzn. utvořená shodným formantem). Tato jména by pak zřejmě nepatřila ke vztahovému modelu B, založenému na vyjádření pojmenovaného objektu, ale patrně k modelu C, který odráží charakteristiku objektu na základě jeho vlastností (k tomuto modelu patří i jména jako *Bělídlo*).

Vraťme se nyní k problematice toponymického formantu, které jsme se již dotkli v souvislosti se Šrámkovým vymezením slovotvorných modelů. J. Pleskalová (1992, s. 33) za toponymický považuje „ten slovotvorný formant, který se podílí na vztahu pojmenovatele k pojmenovávanému objektu“. Je však poněkud problematické určit, zda se daný formant na tomto vztahu skutečně podílí, či nikoli, tedy zda jde o tzv. onymickou derivaci⁹, nebo byla do pomístního jména převzata již hotová odvozená lexikální jednotka. Neshledáváme žádné závažnější důvody, proč by měla být jinak interpretována na jedné straně pomístní jména jako *Flusárna*, *Sušárna*, *Pískovna*¹⁰ a na straně druhé například anoikonyma *Bělídlo*,

⁸ M. Harvalík předpokládá existenci apelativa **bělovna* označujícího místo (pravděpodobně budovu), kde se bělilo prádlo.

⁹ K tomuto termínu a jeho vymezení viz níže.

¹⁰ Není jasné, jak by se pak měla interpretovat pomístní jména vycházející z apelativ synonymních s výrazem *pískovna*, např. *pískník*, *písečník* aj. (k pomístním jménům tohoto typu srov. Olivová-Nezbedová 1990).

Chmelnice, *Vinice* nebo *Pastvina*¹¹. Vzhledem k multifunkčnosti sufixů je někdy nesnadné přesně vymezit, co je ještě „zařízení“ a co už nikoli (srov. např. pomístní jméno *Plovárna* – lze „plovárnu“ považovat za zařízení?).

Podle R. Šrámk (1976, s. 114) „slovotvorný toponymický model inklinuje k dvoukomponentnosti“; každé toponymum se tedy skládá z toponymické báze a topoformantu. Podle pojetí J. Pleskalové by tedy kupříkladu u pomístního jména *Flusárna* byl topoformant nulový, u pomístního jména *U Bačkorárny* by však zřejmě musel být vymezen topoformant *-árn(a)* (poněvadž apelativum **bačkorárna*, které by mohlo být proprializováno, není doloženo), stejně jako u jmen *Žabárna*, *Angreštárna*, *Kabešárna*, která nemají žádný vztah k zařízením.

Jisté potíže s dvoukomponentností však nastávají i mimo tento typ pomístních jmen. Snaha vydělit topoformant (třebaže topoformant může být – v případě nederivovaných toponym – i nulový) může vést někdy i k tomu, že pak není jasné, co v daném případě představuje toponymickou bázi. J. Pleskalová (2000b, s. 409) kupříkladu u anoikonyma *Mokrý* vyděluje formant *-ý*. Adjektivum *mokrý* však lze (a to i ve staré češtině) považovat za neodvozené; *-ý* je tvarotvorná koncovka složené adjektivní deklinace. V některých případech sice bývají za topoformanty považovány i tvarotvorné koncovky, ovšem pouze tehdy, pokud mají v daném případě slovotvornou platnost (za topoformanty bývají považovány plurálové koncovky */Niv-y/*, dále též například mluvnická kmenová přípona *-í /Akát-í/*). Jsou-li však za nederivovaná považována pomístní jména jako *Bahno*, *Hlína*, *Polana* apod. (srov. Pleskalová 1992, s. 70), a proto se u nich nevydělují jako formanty

¹¹ Podle J. Pleskalové (1992, s. 65) lexikální jednotky „se suf. *-n(a)* a s variantami *-árn(a)*, *-írn(a)*, *-ovn(a)*, popř. *-k(a)* tvoří společnou sémanticko-slovotvornou podskupinu apelativních jmen místních, která označuje ohraničený prostor sloužící jako zařízení (místnost, budovu...), kde se něco vyrábí (*Cukrovňa* – cukrovar), dobývá nebo upravuje (*Pískovna*, *Sušárna*). V témž významu vstupují jako celek (beze změny) do PJ, které pak označuje obvykle plochu, na níž je uvedené zařízení umístěno. [...] Jak vyplývá z uvedených příkladů, formace se suf. *-n(a)*, *-k(a)* (ojediněle i názvy dalších výrobních zařízení) jsou chápány spíše jako názvy jistých uzavřených objektů, jejichž existence na uvedeném pozemku nebo v jeho blízkosti motivovala vznik anoikonyma. Propriem se staly z apelativ pouhou změnou funkce – toponymizací, proto jsou tato PJ považována za neodvozená.“ Nenacházíme žádný závažný rozdíl kupříkladu mezi pomístními jmény *Pískovna* a *Vinice*. Kritérium „uzavřenosti“ objektů podle našeho názoru o ničem podstatném nevypovídá: pískovna, tedy místo, kde se těží písek, nemusí být uzavřená a přesně vymezená a může se postupně rozšiřovat do okolí, naopak vinice může být ohraničená, „uzavřená“ např. oplocením. Podobně jako se jména typu *Pískovna*, *Flusárna* vztahují často k pozemkům, kde se nachází nebo nacházelo dané „zařízení“, může i název *Vinice* označovat například stráž, na níž (či na její části) je nebo byla vinice.

koncovky *-o*, *-a*, není podle našeho názoru adekvátní považovat za topoformant ani koncovku *-ý* u anoikonyma *Mokrý*.

Připomeňme ještě dva rozdílné přístupy k analýze toponym typu *Blatiny*. Podle R. Šrámk (1976, s. 114–115) je toponymickouází jména *Blatiny* „apelativum *blatina* (*bláto* + *-ina*), které je součástí apelativní lexikální zásoby. Teprve transformace apel. *blatina* v MJ (event. v PJ a z něho pak v MJ) způsobila pluralizaci a ta je výrazem hodnotového přesunu, toponymizace. Morfém *-in-* zůstal zachován, na toponymizaci se nepodílí. Uživateli slouží k spřažení MJ *Blatiny* s apel. *blatina*, nikoli s *bláto*; *-in-* je určujícím faktorem druhu významové a slovnědruhovvé stavby základního apelativa.“ J. Pleskalová (1992, s. 33) oproti tomu u jmen typu *Blatiny*, *Blatce* vyčleňuje topoformant *-iny*, *-ce*, nikoliv pouze plurálovou koncovku, a to kvůli variantnosti pomístních jmen (jméno jednoho objektu často kolísá mezi singulárovou a plurálovou podobou)¹².

2.4 Od 90. let 20. století ovlivňuje analýzu slovotvorné stránky proprií významným způsobem tzv. parasystémová teorie. Termín parasystém zavedl do české lingvistiky D. Šlosar; tímto termínem je ve slovotvorbě označována sekundární soustava, kterou jsou na pozadí základního systému apelativ vytvářeny speciální okruhy pojmenování, jež plní v komunikaci určité specifické funkce, a to *propria*, termíny a expresiva (srov. Šlosar 1994, s. 152; ESČ, s. 309). Na propriálním materiálu rozvinula parasystémovou teorii J. Pleskalová (1998, 2000a). Pokud jde o oblast proprií, s tzv. parasystémovým tvořením slov se velmi často setkáváme nejen při tvoření osobních jmen, kterému J. Pleskalová věnuje největší pozornost, ale mimo jiné právě i při tvoření anoikonym¹³.

¹² Vraťme se v této souvislosti ještě jednou k otázce interpretace toponym formálně shodných s odvozenými apelativy (např. *Blatina*). Podle R. Šrámk jména typu *Brod*, *Písek* vznikla toponymizací základního apelativa. Pokud zároveň autor připouští, že jména mající tvar plurálu vycházejí z odvozených apelativ (součástí topoformantu tedy není sufix, jehož pomocí bylo vytvořeno odvozené apelativum), bylo by podle našeho názoru možné připustit i to, že jména mohla vzniknout rovněž toponymizací odvozených apelativ. V pojetí R. Šrámk to však není možné kvůli předpokladu dvousložkového charakteru každého toponyma (viz výše).

¹³ Na staročeská složená oikonyma se pokusil aplikovat parasystémovou teorii P. Nejedlý. Konkrétně se zaměřil na místní jméno *Přestavky*, které interpretuje „jako vlastní oikonymum skutečně nemotivované, vzniklé parasystémovým tvořením“ (Nejedlý 2008, s. 177). P. Nejedlý vychází z relativně volného, „parasystémového“ spojování komponentů u složených staročeských antroponym, které popsala J. Pleskalová (1998). Ovšem tato „zvláštní kompozice“, jejíž podstatou je „užití periferních slovotvorných postupů a prostředků (formantů), které postrádá obvyklou

Pro slovotvornou analýzu pomístních jmen je velmi důležitý i koncept tzv. onymické derivace (srov. Harvalík 2004, s. 97–100). Podle M. Harvalíka se onymická derivace (tj. tvoření propriálních lexikálních jednotek odvozováním) vyznačuje „řadou typických rysů, mezi něž patří [...] specifické, variabilní a relativně volné spojování afixů se základy a s tím související využití okrajových slovotvorných prostředků a postupů bez nutné opory ve formálně totožných apelativech, vždy však v intencích jazyka a dialektu“ (Harvalík 2004, s. 100).

2.5 Analýza slovotvorné stránky proprií bývá někdy zahrnována do tzv. onomastické gramatiky¹⁴. R. Šrámek (1999, s. 126–127) vymezuje onomastickou gramatiku¹⁵ velmi široce: „Předmětem onomastické gramatiky jsou všechny jazykové, jazykově komunikační a mimojazykové elementy, jevy a kategorie, které slouží ke vzniku, uspořádání a fungování propriální sféry jazyka. Onomastická gramatika jako subdisciplína onomastiky se zabývá studiem (popisem, analýzou, typologií, kategorizací) konečné množiny jazykových i nejazykových elementů, které jsou strukturovány jako svébytný systém a prosazují se jak v propriálně pojmenovacím aktu, tak v komunikačním užití proprií podle určitých schémat majících noremní charakter.“ Na toto pojetí onomastické gramatiky navazuje ve svých studiích M. Harvalík (2006, 2007). Jinak se však (nejen v českém prostředí) koncept onomastické gramatiky dosud příliš nevžil (srov. např. absenci hesla „onomastická gramatika“ v ESČ; na tento termín zde

---

sémantickou motivaci, protože od počátku má jenom funkci prostě individualizační, bez věcného vztahu k denotátu“ (Nejedlý 2008, s. 171) je typická pouze pro antroponyma, která na rozdíl od toponym skutečně obvykle neměla v okamžiku svého vzniku přímou motivační souvislost s pojmenovávaným objektem. Toponyma však na rozdíl od antroponym v tomto smyslu nemotivovaná být nemohou (i když parasystémové tvoření je jim nepochybně rovněž vlastní), v okamžiku svého vzniku se v nich vždy určitým způsobem odráží mimojazyková skutečnost. Relativně volné spojování jednotlivých elementů bez jasné motivace u nich tedy nepřipadá v úvahu.

¹⁴ Dosavadní přístupy k onomastické gramatice ve slovanské onomastice přehledně shrnula L. Sičáková (2007, s. 29–30); tam i další literatura.

¹⁵ Jestliže však R. Šrámek (1999, s. 123) hovoří o „apelativní gramatice“, nabízí se otázka, proč se namísto onomastické gramatiky nehovoří spíše o gramatice onymické (podobně jako například subdisciplínou lexikologie není *lexikologická sémantika, ale lexikální sémantika). Tento termín by byl podle našeho názoru vhodnější, i když jsme si vědomi toho, že přívlastek „onomastická“ má patrně odrážet skutečnost, že onomastická gramatika je považována za „novou subdisciplínu moderní onomastiky“.

není ani odkaz v rejstříku)¹⁶.

Zařazení slovotvorné problematiky proprií do onomastické gramatiky však není (ani v „tradičním“ pojetí onomastické gramatiky spočívajícím ve slovotvorném popisu proprií a odchylek od tvarosloví apelativ – srov. Šrámek 1999, s. 126) zcela jednoznačné, neboť slovotvorba je považována za součást gramatiky jen podle některých koncepcí. Podle M. Dokulila (TSČ 1, s. 15–16) má tvoření slov těsné vztahy jak k lexikologii, tak k morfologii. Zda však lze morfologii pojmenování přiřadit ke gramatice, záleží „na tom, jak vymezujeme gramatiku. Ztotožníme-li gramatiku se syntagmatickým plánem jazyka, bude pak morfologie, jakožto vnitřní syntagmatika, jednou ze dvou velkých oblastí gramatiky [...]; pak ovšem i tvoření slov, rozuměj morfologické tvoření slov, je částí gramatiky. Jestliže bychom však omezili oblast gramatiky jen na oblast obměňování a spojování slov ve větě, pak morfologie pojmenování bude stát ovšem vně gramatiky [...]. Považujeme za předčasné postavit se jednoznačně na jedno z obou možných stanovisek.“ J. Filipec – F. Čermák (1985, s. 101) chápou nauku o tvoření slov jako „samostatný úsek mezi lexikologií a gramatikou“. ESČ (s. 501) považuje slovotvorbu za gramatickou disciplínu. O jiném chápání naopak svědčí např. název konference a sborníku „Propria v systému mluvnickém a slovotvorném“ (Klímová – Kneselová /1999/).

¹⁶ Koncept onomastické gramatiky bývá někdy považován za neúčelný. R. Mrózek kupříkladu uvádí, že podobně jako nelze specifickou propriální systémovost, vyplývající z běžného chápání onymické sféry jazyka jako relativně autonomního celku, porovnávat se systémem jazyka a stavět ji proti tomuto systému (protože specificky ztvárněné soubory vlastních jmen mimo něj nefungují, rozlišují se pouze v jeho rámci), tak také není třeba prosazovat nejasný termín onomastická gramatika (Mrózek 2006, s. 158).

3. Vymezení práce a její metodologická východiska

V české onomastice se tradičně hovoří o slovotvorbě pomístních jmen, podobně jako kupříkladu o slovotvorbě jmen místních, hypokoristik apod. V porovnání s většinou místních jmen nebo hypokoristik je však struktura pomístních jmen často komplexnější: velká část anoikonym je víceslovných. Chceme-li tedy pomístní jména analyzovat z formálního hlediska, můžeme se zabývat buď celou jejich strukturou (jako to činí J. Pleskalová /1992/, která z tohoto důvodu termín slovotvorný model, užívaný pro oikonyma, nahrazuje při analýze anoikonym termínem strukturní model – viz zde I.2.3), nebo slovotvorbou jednotlivých lexikálních jednotek. V této práci jsme zvolili druhý z obou možných přístupů. Její název „Slovotvorná analýza pomístních jmen v Čechách“ je tedy poněkud zjednodušený ve smyslu tradičně užívané terminologie.

Předmětem naší analýzy je tedy utvářenost jednotlivých lexikálních jednotek vyskytujících se v pomístních jménech, nikoli tvoření celých (často předložkových, víceslovných) pomístních jmen. V práci je analyzováno více než tisíc lexikálních jednotek doložených v anoikonymii Čech.

Přístup J. Pleskalové (1992) k analýze pomístních jmen je vymezen širěji. Jak již bylo uvedeno v kapitole I.2, J. Pleskalová vychází ze Šrámkovy modelové teorie a podává analýzu tvoření pomístních jmen na základě vztahových a strukturních modelů. Počátečním východiskem je motivace pomístních jmen, kterou zachycují vztahové modely. Dále autorka zkoumá, jak jsou tyto vztahové modely strukturně vyjádřeny. Slovtvorná analýza je pak pouze jednou ze složek strukturní analýzy pomístních jmen.

Náš přístup je odlišný; dalo by se říci, že postupujeme opačně: naším východiskem je slovotvorná struktura vybraných lexikálních jednotek vyskytujících se v pomístních jménech. Podáváme klasifikaci lexikálních jednotek utvořených určitým způsobem, dalším krokem je pak analýza motivace jednotlivých pomístních jmen.

Naším cílem není postihnout v úplnosti tvoření konkrétních pomístních jmen, tak jak vznikají při propriálně pojmenovacím aktu. Předmětem práce je detailní analýza vybraných slovotvorných prostředků uplatňujících se při tvoření

lexikálních jednotek vystupujících v jednotlivých anoikonymech. Zaměření a vymezení práce je tedy mnohem užší, než je tomu v práci J. Pleskalové (1992). Umožňuje zabývat se vybranými typy lexikálních jednotek (zároveň však i konkrétními pomístními jmény a jejich motivací) daleko podrobněji. Komplexní analýza, jakkoli je velmi cenná, nemůže vždy postihnout jednotlivé detaily, kterým chceme věnovat pozornost.

Tvoření pomocí vybraných slovotvorných prostředků je analyzováno na pozadí tvoření v apelativní sféře jazyka. U každého slovotvorného prostředku tedy sledujeme, jak je popsán v základních příručkách vycházejících především z Dokulilovy slovotvorné teorie (nejčastěji TSC 2, MČ 1), přihlížíme také k jejich diachronní analýze (Lamprecht – Šlosar – Bauer 1986, u kompozit Šlosar 1997). Jedním z hlavních cílů práce je postižení slovotvorných specifik, kterými se anoikonymický materiál odlišuje od apelativní sféry jazyka. Vycházíme přitom z teze S. Rosponda (1972, s. 111), že při zkoumání slovotvorné stránky proprií je třeba vymezit slovotvorné prostředky, které jsou společné apelativům i propriím, a poukázat na slovotvorná specifika vlastních jmen.

Naší snahou je, aby podaná analýza byla využitelná při zpracovávání Slovníku pomístních jmen v Čechách (SPJČ), jehož důležitou součástí je i slovotvorný rozbor lexikálních jednotek vyskytujících se v jednotlivých pomístních jménech. Naše materiálová východiska jsou shodná s východisky SPJČ; vycházíme z Abecedního generálního katalogu pomístních jmen z území Čech, založeného na excerpci soupisů pomístních jmen z let 1963–1980. Katalog i soupisy pomístních jmen jsou uloženy v oddělení onomastiky Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i. Neocenitelnou pomůckou nám byl Index lexikálních jednotek pomístních jmen v Čechách (Olivová-Nezbedová – Matúšová 1991a) a zvláště pak jeho retrográdní verze (Olivová-Nezbedová – Matúšová 1991b).

Analyzované lexikální jednotky jsou jak apelativní, tak onymické. Považujeme za důležité brát v úvahu, zda je daná lexikální jednotka doložena jako apelativum. Podle našeho názoru si totiž lze jen obtížně představit, že kupříkladu u pomístních jmen jako *Chmelnice*, *Pastvina*, *Vedlejší*, *Horní*, *Maličká* v okamžiku jejich vzniku nebyla a dále během jejich užívání není pocítována jejich přímá souvislost s

homonymními apelativními substantivy a adjektivy.

Jak již bylo uvedeno v části I.2.3, J. Pleskalová v tomto smyslu rozdíl mezi apelativy a proprii nečiní: pomístní jména *Prostředek*, *Předek* chápe jako utvořená topoformantem *-ek* od základu adjektiv *prostřední*, *přední*; odhlíží od faktu, že *prostředek* a *předek* jsou doložená apelativa. Druhý extrém pak představuje přístup L. Olivové-Nezbedové, která naopak předpokládá, že každá lexikální jednotka častěji zastoupená v pomístních jménech musela existovat jako apelativum (srov. zde I.2.2). Neztotožňujeme se ani s jedním z těchto přístupů; rozlišujeme mezi proprii a doloženými apelativy, avšak na základě pomístních jmen nerekonstruuje me nedoložená apelativa.

V řadě případů, kdy daná lexikální jednotka je doložena jako apelativum, nelze možnost tvoření propria přímo od základu vyloučit, protože hranice mezi apelativními a onymickými lexikálními jednotkami není vždy zcela ostrá¹. Toto tvoření, které by bylo paralelní s tvořením homonymního apelativa, je však pravděpodobné hlavně tehdy, pokud jsou doklady na existenci apelativa ojedinělé a jejich frekvence v apelativní sféře jazyka je velmi nízká (srov. například ojedinělá apelativa *lískovčí*, *dubovčí* sub II.A.4.2). Pravděpodobnost vzniku propria z homonymního odvozeného apelativa je tím vyšší, čím častěji je toto apelativum užíváno (rozhodující by mělo být především užívání v době vzniku propria). Pokud je však existence homonymního apelativa doložena, vznik jména z tohoto apelativa pouhou proprializací nelze vyloučit, je potenciálně možný. V předchozí kapitole již citovaný předpoklad, že „toponymizací se četné apelativní výrazy znovu rozkládají, přehodnocují, proprializují se jejich slootovorné prostředky a PJ se od počátku pocítují jako předponová, příponová, předložková apod.“ (Pleskalová 1999, s. 17) tedy jistě mnohdy platí, podle našeho názoru však nikoli absolutně. Je proto třeba brát existenci jednotlivých apelativ v potaz; pokud je příslušná lexikální jednotka doložena jako apelativum, vždy na tuto skutečnost upozorňujeme. Upouštíme však od kategorických soudů, zda dané anoikononym vzniklo pouhou proprializací apelativa, nebo jde o onymickou derivaci (případně

¹ Náš přístup tedy není v rozporu s názorem R. Šrámk (1999, s. 96), „že vznik proprii není nutně vázán na existenci nějakého homonymního apelativa“.

kompozici), jelikož hranici mezi oběma způsoby vzniku anoikonym nelze vždy ostře vymežit.

Pokud jde o slovní druhy lexikálních jednotek zastoupených v pomístních jménech, výrazně nejčastější jsou substantiva, velmi četná jsou také adjektiva (srov. Olivová-Nezbedová 1995c, s. 28). V naší práci se zaměříme na tyto dva nejvíce zastoupené slovní druhy. Ostatním slovním druhům nevěnujeme pozornost jednak pro jejich menší zastoupení (např. zájmena nebo slovesné tvary jsou doloženy jen vzácně), jednak (a to především) proto, že analýza jejich slovotvorné stránky by byla irelevantní. Lexikální jednotky těchto slovních druhů zastoupené v anoikonymech totiž v porovnání s apelativní sférou jazyka nevykazují ze slovotvorného hlediska žádné specifické rysy (a to ani tehdy, pokud jsou doloženy častěji, jako je tomu v případě číslovek). Je to dáno tím, že tyto lexikální jednotky obvykle samy o sobě neplní onymické funkce.

Analyzované adjektivní lexikální jednotky vystupují v jednotlivých pomístních jménech jednak ve formě adjektiva, jednak ve formě substantivizovaného adjektiva. Tvoření substantivizovaných adjektiv je považováno za specifický případ konverze, tj. bezafixální derivace; v tomto případě jsou nová slova tvořena – na rozdíl od ostatních případů konverze v češtině – beze změny tvaroslovné formy (srov. EŠČ, s. 231). Vzhledem k tomu, že v práci věnujeme pozornost slovotvorné struktuře lexikálních jednotek, která se při tvoření substantivizovaných adjektiv nemění, není pro naši analýzu relevantní, zda daná lexikální jednotka vystupuje v konkrétních anoikonymech jako adjektivum, nebo jako substantivizované adjektivum. Tato distinkce je velmi důležitá při analýze celkové struktury pomístních jmen (jakou podává J. Pleskalová /1992/), v naší analýze ji však nebereme v úvahu. Jedna lexikální jednotka často totiž v jednotlivých pomístních jménech vystupuje jak jako adjektivum, tak jako substantivizované adjektivum (srov. výraz *BŘEZNÝ* v pomístních jménech *Březná* a *Březný rybník*, *BAHNITÝ* v pomístních jménech *Bahnitá* a *Bahnitá louka*). Jsou doloženy i případy dvojic pomístních jmen jako *Prkenná bažantnice* (adjektivum v syntaktické funkci shodného přívlastku) a *Prkenná* (substantivizované adjektivum) patřící témuž objektu.

Analýza materiálu je rozčleněna na dvě hlavní části; první bude věnována lexikálním jednotkám substantivním, druhá adjektivním. Obě části jsou rozděleny na tři oddíly, zaměřené na sufixaci, prefixálně-sufixální tvoření (čistě prefixální a prefixálně-konverzní tvoření bylo už zpracováno ve studii M. Harvalíka /2000/) a kompozici (v širokém smyslu, včetně komplexního způsobu kompozičně-derivačního). Zatímco zpracování prefixálně-sufixálního tvoření a kompozice lze považovat za relativně úplné, k sufixaci bylo zapotřebí přistupovat výběrově. V analýze dalších sufixů budeme pokračovat i v budoucnu.

Na závěr této části práce uvádíme několik poznámek ke zpracování analyzovaného materiálu:

Analyzované lexikální jednotky jsou pro přehlednost (na rozdíl od konkrétních pomístních jmen) zapisovány verzálkami², a to ve shodě s územ Slovníku pomístních jmen v Čechách /SPJČ/, kde lexikální jednotky vystupují jako heslová slova. Analyzované lexikální jednotky mají blízko k onymickým heslům, jak je ve svém pojetí onomastické lexikografie vymezuje R. Šrámek (1999, s. 130–131): „Onymické heslo je abstrahovaný konstrukt, který může, ale nemusí být homonymní s konkrétním propriem, ale který tímto propriem samým není a být nemůže, protože se od něho zásadně odlišuje funkcí: heslo orientuje v materiálu, proprium je pojmenovací jednotka.“

Přehled lexikálních jednotek utvořených jednotlivými sledovanými způsoby není vždy zcela kompletní. Stranou obvykle ponecháváme především nejasné nebo značně sporné případy.

Vzhledem k tomu, že se zabýváme lexikálními jednotkami v jejich základní, lematizované podobě, uvádíme v této podobě i jednotlivé sufixy, u kterých abstrahujeme od jejich konkrétního tvaru a od tvaroslovné koncovky. Suffixy tedy nezapisujeme, jak to bývá často zvykem, v podobě *-nd(a)*, *-in(a)*, *-n(ý)*, ale v lematizované podobě *-nda*, *-ina*, *-ný*, která zastupuje všechny tvary singuláru i

² Výjimku představuje kapitola III.A.1 věnovaná detoponymickým adjektivům přítomným v anoikonymii Čech. V této kapitole navazujeme na řadu dřívějších studií o detoponymických adjektivech, a proto od konkrétních pomístních jmen abstrahujeme ve větší míře než v ostatních kapitolách. Zapisování sledovaných lexikálních jednotek by v tomto případě nebylo účelné, a proto jsme od něj v této kapitole upustili.

plurálu (u adjektiv též tvary všech rodů a tvary příslušného substantivizovaného adjektiva).

Termín formant, obvykle užívaný při slovotvorné analýze, je velmi obecný. Podle TSČ 1 (s. 137–138) je za formant obvykle považována „část slova, jíž se liší odvozené slovo od základového. [...] Formantem může být jak slovotvorná předpona nebo slovotvorná přípona, tak i soubor tvaroslovných koncovek a různé kombinace těchto morfémů. [...] U slov složených musíme za formant analogicky považovat nejen spojovací vokál a tvaroslovnou charakteristiku, popř. – u slov derivovaně složených – též odvozovací afix, nýbrž i pořadí obou členů složeniny.“ Před termínem formant (respektive topoformant) dáváme proto zpravidla přednost specifičtějším termínům jako jsou prefix, sufix nebo spojovací submorf.

Předmětem práce jsou pomístní jména. Avšak jak už bylo naznačeno v kapitole I.1, do soupisů pomístních jmen byly zařazovány i názvy místních částí, které mají k pomístním jménům strukturně i motivačně velmi blízko; zabýváme se proto i jimi (pokud nebyly zpracovány v díle A. Profouse /Pf/).

Slovníky češtiny jsou v práci citovány sub voce, tedy zpravidla bez odkazu na konkrétní díl a stránku (výjimkou je Kottův slovník /Kott I–X/).

Pomístní jména uvádíme v podobě shodné s jejich zápisem v soupisech pomístních jmen; odstraňujeme však zjevné pravopisné chyby (například místo *Bahená* píšeme *Bahenná*). Předložková pomístní jména píšeme v souladu s poznámkou v akademickém vydání Pravidel českého pravopisu (1993, s. 42), podle níž lze v úzce odborných textech psát v předložkových názvech po předložce malé nebo velké písmeno v závislosti na tom, zda je základem jména apelativum, nebo proprium.

Většina kapitol práce vychází z autorových článků již publikovaných, případně odevzdaných do tisku. Základem kapitoly II.A.1 je mírně upravený příspěvek „Sufix *-ný* v pomístních jménech v Čechách“ (Štěpán 2003). Kapitola II.A.2 vychází ze stati „Sufix *-dlo* v pomístních jménech v Čechách“ (Štěpán 2008), II.A.3 pak z článku „Sufix *-ství* v toponymii Čech“ (Štěpán 2010a). Základem kapitoly II.A.4 je poněkud přepracovaná stat’ „Sufixy *-čí*, *-íčí* a *-ovčí* v pomístních jménech v Čechách“ (Štěpán 2007d). Kapitola II.A.5 vychází z příspěvku

„Pomístní jména v Čechách utvořená sufixy *-ina* a *-inka* z propriálních základů“ (Štěpán 2007a), II.A.6 pak z článku „Některé periferní sufixy v anoikonymii Čech“ (Štěpán 2007c). Články, z nichž vycházejí kapitoly II.B a II.C, jsou v červnu 2010 v recenzním řízení; menší část kapitoly II.C čerpá z příspěvku „Kompozita typu *Kozohlody*, *Žabokřik* v toponymii Čech“ (Štěpán 2010b). Kapitola III.A.1 je založena na studii „K problematice tvoření detoponymických adjektiv (na základě materiálu pomístních jmen z území Čech)“ (Štěpán (2009a), III.A.2 pak na stati „Sufix *-ný* v pomístních jménech v Čechách“ (Štěpán (2003), III.A.3 na příspěvku „Adjektiva utvořená *t*-ovými příponami v pomístních jménech v Čechách“ (Štěpán 2009b). Kapitola III.B vychází z příspěvku, který je v červnu 2010 v recenzním řízení. Kapitola III.C vychází z článku „Složená adjektiva v pomístních jménech v Čechách“ (Štěpán 2009c). Ve IV., závěrečné části práce byly využity autorovy příspěvky „Slovotvorná homonymie v propriální a apelativní sféře českého jazyka“ (Štěpán 2005) a „Sufixální tvoření pomístních jmen od redukovaných propriálních základů“ (Štěpán 2007b).

II. Substantiva

A. Sufixace

1. Sufix *-(a)nda*

1.0 Předmětem našeho zájmu jsou v této kapitole toponyma z území Čech obsahující lexikální jednotky odvozené sufixy *-nda* a *-anda*. Zatímco sufix *-nda* je v místním významu znám i z apelativní sféry jazyka (srov. apelativa *dupanda*, *klepanda* aj. – viz TŠČ 2, s. 474), sufix *-anda* je v této funkci dochován pouze v zeměpisných jménech (Olivová-Nezbedová 1995a, s. 58). Tvoření slov v češtině 2 (TŠČ 2, s. 474) jej uvádí pouze u obecných jmen činitelských (*hopsanda*), jmen zhrubělých (*horanda*), jmen přechýlených (*vojanda*) a jmen dějových (*propaganda*). L. Olivová-Nezbedová dokládá, že se tímto sufixem tvoří rovněž vlastní jména pozemků, cest a studánek vzniklá odvozováním z vlastních jmen, a to osobních i zeměpisných (Olivová-Nezbedová 1995a, s. 57).

Úvodem je zapotřebí poznamenat, že oba sledované sufixy není v jednotlivých toponymech vždy snadné od sebe vzájemně odlišit. Zásadní rozdíl mezi nimi tkví ve skutečnosti, že sufix *-nda* se (na rozdíl od sufixu *-anda*) připojuje ke slovesným slovotvorným základům. Následuje zpravidla za kmenotvorným sufixem, a to nejčastěji sufixem *-a-* páté infinitivní třídy. Z toho pak vyplývá jeho možná formální zaměnitelnost se sufixem *-anda*, který se připojuje k základům substantivním, případně adjektivním. U některých toponym, jejichž výklad je nejistý, nemůžeme proto bezpečně určit, o který z těchto sufixů se jedná (např. jméno hostince *Placanda* může být odvozeno jak sufixem *-anda* od apelativa *plac*, tak příponou *-nda* od slovesa *plácát* ve významu „žvanit, tlachat, naprázdno mluvit“; vyloučit však nelze ani původ z osobního jména *Placák*).

Přikláníme se zde k uvedenému pojetí, které rozlišuje dva různé sufixy: *-nda* a *-anda*. Je však třeba říci, že oba tyto sufixy bývají někdy pro svou značnou

formální podobnost a některé další společné rysy (zvláště pro výraznou expresivitu, která je jim oběma vlastní) směřovány. J. Zima (1961, s. 20) kupříkladu hovoří pouze o sufixu *-anda* (s hláskovými variantami *-inda* a *-enda*), pomocí něhož se podle jeho pojetí tvoří expresivní substantiva jak od substantiv (Zima zde uvádí jména přechýlená, např. *košilanda*, *fešanda*), tak od sloves (např. *dupanda*).

1.1 Lexikální jednotky odvozené sufixem *-nda* od sloves

Z jednotlivých typů lexikálních jednotek analyzovaných v tomto příspěvku jsou nejhojněji zastoupena substantiva odvozená od slovesných základů sufixem *-nda*. Tyto lexikální jednotky jsou silně expresivní. Jejich expresivita vyplývá jak ze samotné povahy sledovaného sufixu¹, tak (v mnohých případech) i z expresivity jednotlivých sloves, od nichž jsou konkrétní výrazy odvozeny. U řady lexikálních jednotek tedy můžeme hovořit o dvojí expresivitě: expresivitě slovotvorné a expresivitě lexikální.

Lexikální jednotky odvozené od verbálních základů můžeme rozčlenit do několika skupin. První skupinu tvoří lexikální jednotky vyskytující se ve jménech místních částí, odvozené od sloves s významem ‚hašteřit se, hádat se‘, sloves ve většině případů velmi expresivních. Jde o lexikální jednotky *HÁDANDA*, *HAFANDA*, *RAFANDA* a *ŠTĚKANDA*. Jména obsahující tyto lexikální jednotky se většinou vyskytují víceméně ojediněle, výjimku tvoří lexikální jednotka *RAFANDA*, doložená ve 135 toponymech. Jak vyplývá z údajů zpracovatelů soupisů pomístních jmen, všechny objekty nesoucí tato jména mají velmi podobnou charakteristiku. Jedná se vždy o místní části, a to většinou o části (v době soupisové akce) poměrně nové, vzniklé nejčastěji bezprostředně po první světové válce. Zpracovatelé soupisů tato jména vykládají téměř ve všech případech podle sporů a hašteření obyvatel takto pojmenovaných míst. Často doplňují, že se jedná o pojmenování posměšná, nicméně všeobecně známá a velmi často užívaná.

Volně lze k této skupině přičlenit lexikální jednotku *KLEPANDA*, doloženou v několika toponymech a odvozenou od slovesa *klepat* ‚pomlouvat‘ (v Nasavrkách

¹ TŠČ 2 (s. 474) považuje formant *-nda* za expresivní, a to i v místním významu.

na Chrudimsku se nachází veřejné prostranství zvané *Na Klepandě*, kde se podle místního zpracovatele soupisu pomístních jmen „scházely sousedky k důvěrnému popovídání“)².

S další skupinou lexikálních jednotek odvozených od slovesných základů se setkáváme mimo jiné v názvech hospod a hostinců, a to bývalých i současných. Patří sem lexikální jednotky *ČURANDA*, *DUPANDA* a pravděpodobně také *KOCANDA*.

Osmnáctkrát doložená lexikální jednotka *DUPANDA* vychází z odvozeného apelativa *dupanda* s významem ‚tančírna‘ (PSJČ). Tomu odpovídají i výklady zpracovatelů jednotlivých soupisů pomístních jmen, kteří nejčastěji uvádějí, že v místě zvaném *Dupanda* býval hostinec, v němž se konaly lidové taneční zábavy. Silně expresivní jméno *Čuranda*³ označuje podle zpracovatelů soupisů pomístních jmen hospody bez sociálního zařízení.

Názory na výklad v Čechách velmi hojně zastoupeného jména *Kocanda*, které rovněž zařazujeme do této skupiny, nejsou dosud jednotné. J. Jungmann uvádí u výrazu *kocanda* význam ‚trh který se držívá někde před velikým trhem na větším díle na předměstí‘. Z tohoto výrazu podle něj vychází rovněž ‚jméno hospody předměstské‘ (Jg). Tuto Jungmannovu definici přebírá rovněž F. Š. Kott, který dává výraz *kocanda* do souvislosti s apelvativem *kotec* (Kott I, s. 715)⁴. K výkladu z apelativa *kotec* ve významu ‚bouda, kramářská bouda‘ se nejnověji přiklání i M. Nováková (1999, s. 145). Některé jednotlivé případy výskytu pomístního jména obsahujícího lexikální jednotku *KOCANDA* by tento výklad skutečně podporovaly. Např. zpracovatel soupisu pomístních jmen pro obec Křížová na Chotěbořsku uvádí, že jméno *Kocanda* označuje dvě chalupy, kde si kramáři uschovali do příštího trhu neprodané zboží.

² Jméno *Klepanda* je však v některých případech zapotřebí vykládat z osobního jména *Klepal* (viz dále).

³ Od slovesa s obdobným významem je utvořeno rovněž jméno *Sčijanda*, doložené ze Svijan na Turnovsku, které však zpracovatel soupisu pomístních jmen vykládá odlišně, a to jako „název prolákliny mezi domy, kterou protéká odpadní voda z pivovaru“.

⁴ V. Machek (1947, s. 92) výklad z apelativa *kotec* odmítá s tím, že „útvár *kotcanda by totiž, kdyby byl z domácích prvků, odporoval obvyklým způsobům neexpresivního tvoření slov“. Machkův předpoklad, že výraz *KOCANDA* byl utvořen „neexpresivním“ způsobem, však považujeme za problematický (k tomu viz níže).

Většina ostatních dokladů však svědčí spíše pro skutečnost, že apellativum *kocanda* označovalo především hospody. Zpracovatelé soupisů pomístních jmen v naprosté většině případů uvádějí, že v místech zvaných *Kocanda* nebo *Na Kocandě* stávala stará (často zájezdní, formanská) hospoda. Význam „předměstská hospoda, obyčejně za vsí“ uvádí u apellativa *kocanda* kupř. PSJČ. Jméno *Kocanda* jakožto častý název hospod byl v minulosti vykládán mj. ze slovesa *kocat* „kecat, tlachat“ (srov. např. Bartoš 1906, s. 148). Tento výklad bývá někdy odmítán s poukazem na skutečnost, že sloveso *kocat* je jen západomoravské; z výkladu F. Š. Kotta, který uvádí sloveso *kocati* „tlachati, cancati“, vyskytující se v úzu (tj. „řeči obecné“ – Kott VII, s. XX) „i na Mor[avě]“ (Kott VI, s. 628), však implicitně vyplývá, že je tento výraz doložen i v Čechách. Podle V. Machka (1947, s. 92) Bartošův výklad, že *kocanda* byla vlastně místnost, kde se kocá, tlachá, „padá zjištěním, že to jsou i samoty jiné než jen hospody“.

Podle I. Vávry (1968) byla u mnoha hospod nesoucích jméno *Kocanda* nápadná jejich výrazná stavební dispozice: jednalo se o hostince s velkou místností určenou pro lidové zábavy. Vávra na základě tohoto zjištění spojoval jméno *Kocanda* se slovesem *kocati se* ve významu „mazlit se“⁵. Výklad z tohoto slovesa, který se objevoval již dříve, odmítá V. Machek s odůvodněním, že tento výraz „se užívá jen o mazlení s dětmi“⁶; v LexArch však nacházíme i doklady jiné, např. „Stará se zatím kocala s tím pražským parolou ve voze pod kůlnou.“

V. Machek (1947) podává obsáhlý výklad, v němž dochází k závěru, že výraz *kocanda* byl utvořen z německého plurálu *Kotsassen*, dolnoněmecky *kotsaten*, který označoval lidi „pocházející ze synů mnohočlenných rodin, kteří nemohli zdědit rodinný statek, z levobočků, osamostatnělých čeledínů apod.“ (viz též Machek 1968, s. 265). Slovo *kocanda* bylo podle Machka utvořeno domácí českou příponou *-na*; neobvyklé zakončení *-atna* v původní formě **kocatna* pak bylo nahrazeno obvyklejším *-anda* (Machek 1947, s. 97). K Machkovu výkladu se přiklání rovněž Hosák – Šrámek (1970, s. 409–410) i některé nejnovější

⁵ Srov. též redakční poznámku L. Olivové-Nezbedové k příspěvku M. Novákové (1999, s. 149).

⁶ Machek (1947, s. 92) dále uvádí: „užije-li ho literát jinak, cítíme to právě jako úmyslnou transposici se zvláštním cílem“. Toto tvrzení považujeme za poněkud spekulativní.

publikace (srov. David – Rous 2006, s. 71). Jakkoli se tento výklad může jevit jako velmi pravděpodobný, kloníme se spíše k výkladu jinému.

Výraz *KOCANDA* není ve starší době spolehlivě doložen jako apelativum. M. Nováková (1999, s. 141) o toponymu *Kocanda* přesto soudí, že „má svůj původ v apelativní slovní zásobě“ a zaznamenává slovníkové výklady apelativa *kocanda*. Ovšem všechny nečetné „apelativní“ doklady na lexikální jednotku *kocanda* s uváděným významem ‚zájezdni hospoda, obyčejně za vsí‘ (PSJČ), případně ‚trh který se držíva někde před velikým trhem na větším díle na předměstí‘ (Jg), které jsou k dispozici, je možné interpretovat na základě apelativizace onym⁷. Na rozdíl od M. Novákové se tedy domníváme, že za primární je třeba považovat toponymum, které bylo později užíváno (spíše však jen příležitostně) i jako apelativum. Při výkladu lexikální jednotky *KOCANDA* se proto jeví jako vhodné vycházet z toponymického kontextu.

Jak vyplývá z předcházejícího výkladu, u českých toponym (a to zvláště názvů místních částí) se často setkáváme s tvořením sufixem *-nda* od expresivních sloves; tento typ toponym nad ostatními takto zakončenými zeměpisnými jmény výrazně převažuje. Jeví se proto jako pravděpodobné, že i lexikální jednotka *KOCANDA* byla utvořena od expresivního slovesa, podobně jako *RAFANDA*, *ČURANDA*, *KLEPANDA* apod.

Přikláníme se proto k již citovanému výkladu F. Bartoše (1915), který vykládá lexikální jednotku *KOCANDA* ze slovesa *kocat* ‚tlachat‘. Jak již bylo uvedeno výše, jedna z častěji uváděných námitek proti tomuto výkladu je založena na skutečnosti, že sloveso *kocati* je pouze západomoravské. Přestože V. Machek patří mezi autory, kteří výklad výrazu *KOCANDA* z apelativa *kocat* odmítají, nacházíme v jeho příspěvku argumenty svědčící ve prospěch této interpretace.

Sloveso ‚kecat‘ má podle V. Machka (1947, s. 89) význam ‚kapati, stříkati, pleskati nějakou hustou tekutinou, blátem, vlhkým sněhem apod.‘; jedná se zjevně o sloveso expresivní, které je obecně užíváno ‚přeneseně pro hloupé a neužitečné tlachání, klábosení, žvanění. Slova expresivní se vyznačují tím, že jejich hlásková

⁷ Stranou prozatím ponecháváme homonymní výrazy se zcela odlišnými významy, např. ‚šťáva vytékající ze švestek při sušení‘.

stavba není zcela pevná, kolísají v nich jak souhlásky, tak samohlásky. [...] Pro nás je důležité to, že na západní Moravě pro přenesený význam ‚tlachati‘ je *kocat* (Bartoš). Toto moravské *kocat* je zřejmě totéž co české *kecati*.“ Machek (1947, s. 89) dále konstatuje, že v Čechách sice v tomto slovese *-o-* doloženo není, avšak v případech často značně variabilních expresivních slov to není podstatné. Domnívá se proto, že slovo *kocanda* s významem ‚šťáva vytékající ze švestek při sušení‘, doložené z Rakovnícka, bylo utvořeno právě od slovesa *kocat*, které „patrně bylo kdysi [...] i na Rakovnícku“ (Machek 1947, s. 89). Pokud však připustíme, že tam, kde je doloženo jen *kecati*, mohlo existovat i sloveso *kocati* ve významu ‚kapati, stříkati, pleskati apod.‘, mohlo by tam být jistě užíváno i v přeneseném významu ‚tlachati‘. Toponymum *Kocanda* (které je s apelvativem *kocanda* ‚šťáva vytékající ze švestek při sušení‘ homonymní) mohlo tedy být podle našeho názoru utvořeno od expresivního slovesa *kocati* ‚tlachati‘ i tam, kde toto sloveso není přímo doloženo. Namítá-li tedy Machek u Bartošova výkladu, že „by se *kocanda* nehodila do Čech, neboť v Čechách ‚tlachati‘ nezní *kocati*, ale všude jen *kecati*“ (Machek 1947, s. 92), sám si tím odporuje.

Přílišnou váhu nemá ani již citovaná Machkova námitka, že jméno *Kocanda* patří i jiným samotám, než jsou hospody. Pokud v Bartošově výkladu ‚místnost, kde se kocá, tlachá‘ nahradíme slovo „místnost“ obecnějším výrazem „místo“, je tento výklad bez obtíží aplikovatelný na jakoukoli místní část. Lze nepochybně souhlasit s Machkovým tvrzením, že lexikální jednotku *KOCANDA* nelze dávat do souvislosti výhradně s hospodami, neboť existuje celá řada míst zvaných *Kocanda*, kde hospoda patrně nikdy nestála. Domníváme se však, že jméno *Kocanda* mohlo označovat jakoukoli místní část, samotu, domek apod., kde se kocalo, tlachalo (srov. výše uvedené časté názvy místních částí typu *Klepanda*, *Hádanda*, *Rafanda*, *Štěkanda*).

Existence apelvativa *kocanda* ve významu ‚šťáva vytékající ze švestek při sušení‘⁸ (PSJČ) svědčí o tom, že tvoření substantiv příponou *-nda* z expresivních

⁸ S významem ‚šťáva vytékající ze švestek při sušení‘ spojují někteří zpracovatelé soupisů pomístních jmen i toponymum *Kocanda*. Např. v Přerubenicích na Novostrašecku se *Na Kocandě* nazývá zahrada, ve které je podle místního zpracovatele soupisu „mnoho švestek a dvě sušárny na jejich sušení“. Podle šťávy ze švestek vykládají pomístní jména i další zpracovatelé soupisů

substantiv bylo ve starší češtině poměrně produktivní. V. Machek (1968, s. 265) připomíná, že v pražské češtině existovalo v tomto významu substantivum *kecanda*. Existence substantiva odvozeného touto příponou od slovesa *kocati* (i když zde má toto sloveso odlišný význam než v základu většiny jmen *Kocanda*) pak nepřímou nasvědčuje tomu, že i toponymum *kocanda* ve významu „předměstská hospoda“ mohlo vzniknout z téhož polysémního slovesa.

M. Nováková (1999) ve své stati shrnuje i další, vesměs nepravděpodobné výklady jména *Kocanda*, např. z německého *Gott sei Dank*⁹.

---

pomístních jmen, pouze však ze širšího Rakovnicka. Je tedy pravděpodobné, že apelativum *kocanda* ve významu „šťáva ze švestek“ je silně nářečně omezeno. Přestože se údaje těchto zpracovatelů zdají být opodstatněné (v obci Bohy na Kralovicku kupříkladu nese jméno *Na Kocandě* přímo sušárna švestek), z hlediska psychologie pojmenování se motivace toponyma podle šťávy ze sušícího se ovoce nejeví jako příliš pravděpodobná. Na druhou stranu však musíme připustit, že bychom v případech, kdy jméno *Kocanda* náleží ovocnému sadu nebo dokonce přímo sušárně ovoce, jen stěží hledali jiný výklad. Nezbyvá proto než vyslovit domněnku, že tato jména byla skutečně motivována apelativem *kocanda* ve významu „šťáva ze švestek“. Značně neobvyklý motiv pojmenování pak lze vysvětlit skutečností, že zde bylo využito formální shody s velmi rozšířenou toponymickou lexikální jednotkou *KOCANDA*.

⁹ M. Nováková (1999, s. 145–148) ve svém příspěvku uvádí soupis výskytů toponyma *Kocanda*, získaný excerpcí rozsáhlé literatury. Konstatuje, že tento soupis zřejmě není úplný a že „by se další Kocandy našly v dalších lokalitách a také mezi pomístními jmény“. Považujeme proto za vhodné tento cenný soupis, zpracovaný M. Novákovou, doplnit o další údaje získané právě z generálního katalogu pomístních jmen. Jedná se o doplněk k výčtu M. Novákové, a proto vynecháváme údaje, které jsou v jejím seznamu obsaženy. Jednotlivá jména lokalizujeme pomocí zkratk bývalých soudních okresů (pro jejich vysvětlení viz úvod k mapové příloze).

Kocanda: KrV/Kralupy nad Vltavou – místní část (dále jen m. č.); Jíl/Radlák – pole, les; Sem/Roztoky – býv. hospoda; Chru/Holičky – m. č. v okolí staré hospody; Tur/Jenišovice – m. č. pojmenovaná podle býv. hospody; Rok/Kamenný Újezd – m. č.; Sdč/Červený Újezd – m. č., býv. zájezdní hospoda; Pel/Boršov – samota, býv. hospoda; Mil/Klučenice – cesta, les; Lbo/Břežany nad Ohří – hon JZD; Suš/Budětice – m. č. nově postavená po r. 1925, posměšný název; Mir/Ostrovec – m. č., nově postavená část obce; Chot/Slavíkov – samota; Přš/Ptenín – m. č.; Pbm/Milín – rybník; Opo/Šediviny – býv. mlýn; Hři/Dobeš – m. č.; Chot/Křížová – m. č.; Hřo/Komárov – m. č.; Tur/Roudný – rokle; Kdy/Smržovice – m. č.; Jil/Mříčná – m. č.; KrV/Dolany – býv. mlýn; Žam/Nekoř – m. č.; Par/Svojšice – m. č., býv. zájezdní hospoda; Hři/Miletín – m. č.

Kocandy: Plz/Starý Plzenec – pole.

Malá Kocanda: Přš/Červené Poříčí – m. č.

Na Kocandě: Rak/Nesuchyně – hon JZD; Sku/Prosetín – louka; Lbo/Budyně nad Ohří – les; Hři/Třebihošť – m. č.; VM/Zálší – m. č., býv. hospoda; Lou/Třeboc – pole; HK/Třebechovice pod Orebem m. č., býv. hostinec a tržiště; Blo/Spálené Poříčí – m. č.; Vly/Čábuze – stavení; KuH/Záboří – domek; DoK/Vlastějovice – m. č., býv. panská hospoda a vinopalna; VM/Dobříkov – m. č., býv. hospoda; Rak/Nesuchyně – stavení; Krl/Bohy – sušárna na švestky; Vla/Střechov – les; Touš/Malesice – m. č.; Sbt/Dolní Bousov – býv. hostinec; Pdě/Velké Zboží – pole, louka; Kdy/Loučim – pole, louka, les; Jič/Brada – pole, louka; Bře/Bor – pole, pastvina; KuH/Rozkoš – hostinec; Jič/Rybníček – louka; NS/Přerubnice – zahrada.

Nyní přecházíme k další, tentokrát již podstatně menší skupině lexikálních jednotek odvozených sufixem *-nda* od verbálních základů. Jedná se o lexikální jednotky, které na rozdíl od předcházejících formací nejsou typické pro jména místních částí, nýbrž pro názvy komunikací. Vzájemná sémantická spřízněnost těchto jmen spočívá ve skutečnosti, že jsou odvozena od sloves označujících pohyb. Jedná se o ojediněle doložené lexikální jednotky *HOUPANDA* a *SKÁKANDA*. Jméno *Houpanda* označuje bažinatou cestu, na níž se půda pod procházejícím člověkem „houpala“. Charakter komunikace odráží i jméno *Skákanda*, které pojmenovává ulici, jež měla před vydlážděním množství příčných příkopů, a proto zde vozy při jízdě značně nadskakovaly. K této sémantické skupině lze volně přiřadit i lexikální jednotku *Hejbanda*, utvořenou rovněž od slovesa označujícího pohyb (zpracovatel soupisu pomístních jmen vykládá toto jméno skutečností, že domky v místní části *Hejbanda* se při silnějším větru hýbaly – tento výklad je nejistý). Motivačně nepříliš jasné zůstává i jméno pole *Kopanda* (Kámen na Pacovsku), které místní zpracovatel soupisu vykládá poněkud neurčitě podle „tlučení hrud“.

Jména obsahující lexikální jednotky *BACANDA*, *ČUMINDA*, *KUKANDA*¹⁰, *PICANDA*, *ŠTRACHANDA* a *ŠUPANDA*, které byly pravděpodobně odvozeny sufixem *-nda* od sloves, jsou motivačně nejasná. Společnou vlastností všech těchto lexikálních jednotek je opět silná expresivita jejich základů.

Lexikální jednotky odvozené od slovesných základů tvoří výraznou většinu materiálu analyzovaného v této kapitole. Lexikální jednotky odvozené od základů substantivních a adjektivních, jimiž se budeme zabývat níže, jsou zastoupeny v daleko menší míře.

1.2. Lexikální jednotky odvozené sufixem *-anda* od substantivních základů

1.2.1 Propriální základy

Jak uvádí L. Olivová-Nezbedová (1995a, s. 57), sufixu *-anda* je v pomístních jménech využíváno převážně k vyjádření majetnického vztahu. Základem bývá

¹⁰ Jména *Čuminda* a *Kukanda* vysvětlují zpracovatelé soupisů jako „místa dalekého rozhledu“. Jméno *Kukanda* je doloženo pětkrát z různých oblastí Čech; ve dvou případech je spojováno s výskytem kukaček. Oba tyto výklady jsou značně nejisté.

nejčastěji osobní jméno (*Na Šolcandě* – jméno cesty vedoucí k Šolcovu stavení, *Plachanda* – ulice z větší části obydlená rodinami Plachých). Podoba osobního jména zde však bývá často redukována. U příjmení končících na *-ák* nebo *-ař* se tato hlásková skupina obvykle odsouvá. Z příjmení *Korčák*, *Polák*, *Trepák*, *Třasák*, *Kuchař* tak vznikly lexikální jednotky *KORČANDA*, *POLANDA*, *TREPANDA*, *TŘASANDA*, *KUCHANDA*. Mezi jména odvozená z antroponym patří pravděpodobně i název hospody *Klepanda* v obci Syřenov nedaleko Lomnice nad Popelkou (přestože by toto jméno bylo možné vykládat ze slovesa *klepati*, podobně jako jiné výše zmíněné názvy). Tato hospoda totiž byla podle údajů místního zpracovatele soupisu pomístních jmen založena V. Klepalem.¹¹ I v tomto případě jde tedy o tvoření z redukováného antroponymického základu.

Kromě antroponymických základů se sufix *-anda* v některých případech připojuje i k základům toponymickým. Takovéto tvoření je doloženo v šesti případech. I zde se sledovaný sufix může připojovat k redukovanému základu: lexikální jednotky *BRAŽANDA*, *KOŠANDA*, *KOSTELANDA* jsou odvozeny od místních jmen *Bražec*, *Košátky*, *Kostelec (nad Labem)*. Neredukovaný toponymický základ je pak přítomen v lexikálních jednotkách *LABANDA* (ulička *Labanda* směřuje k Labi), *ŠTĚŽERANDA* (cesta *Štěžeranda* vede do Stěžer) a *ZÁPANDA* (cesta *Zápanda* je nazvána podle směru do obce Zápy). Ve všech uvedených případech se jedná o jména komunikací (většinou cest, jméno *Košanda* označuje lávku přes potok), odvozená od názvu topografického objektu (nejčastěji obce, v jednom případě řeky), k němuž směřují.

1.2.2 Apelativní základy

Další, tentokrát však již značně omezenou skupinu tvoří lexikální jednotky utvořené sufixem *-anda* od apelativních substantiv. Jedná se o skupinu značně heterogenní, řada jmen je motivačně nejasná, u některých lexikálních jednotek jsou i určité pochybnosti slovotvorné. Poměrně málo jmen z této skupiny můžeme zcela uspokojivě vyložit. Motivačně i slovotvorně dobře průhledné je například dvakrát doložené jméno *Faranda*, označující majetek patřící faře. Podobně jako u názvů

¹¹ Shodný údaj nalezneme i v místopisné literatuře. Podle turistického průvodce byl původní zájezdní hostinec *Na Klepandě*, který dodnes slouží jako výletní restaurace, postaven roku 1770 Václavem Klepalem (Český ráj 2001, s. 65).

odvozených od osobních jmen jde i zde o zachycení vlastnického vztahu. Většina dalších jmen obsahujících lexikální jednotky odvozené (alespoň zdánlivě) z apelativních substantiv je do určité míry nejasná.

Určitou sémantickou skupinu zdánlivě tvoří lexikální jednotky *HUSANDA*, *KOZANDA* a *VOVČANDA*. Pomístní jméno *Husanda* označuje louky v Chválenicích na Blovicku, na kterých se podle místního zpracovatele soupisu „pásávaly husy“. Podobný výklad bychom podle toho čekali rovněž u jmen *Kozanda* a *Vovčanda*, narážíme zde však na skutečnosti, které jsou s takovým výkladem v rozporu, a to zvláště u jména *Vovčanda*, které patří rybníku. Jméno *Kozanda* patří místní části obce Kostelec na Horšovskotýnsku. Přestože místní zpracovatel soupisu pomístních jmen uvádí, že se jedná o „část obce, kde žili dříve chudí lidé, živili se prací v lese a chovali kozy“, není v tomto případě vyloučen ani původ z osobního jména *Koza* nebo *Kozák*. Stejný původ není ostatně vyloučen ani u jména *Husanda* (i zde lze uvažovat o výkladu „louka patřící osobě s příjmením *Husa* nebo *Husák*“). Mezi ne zcela jasná jména patří dále názvy *Baranda* (jméno místní části obce Sedmihorky na Turnovsku; výklad je nejistý, není vyloučena souvislost s expresivním apelvativem *barák*, ani původ z osobního jména *Barák*), *Basanda* (dvakrát doložené pozemkové jméno, vyskytující se na Sedlčansku a Neveklovsku, spojované s apelvativem *basa* ve významu „hudební nástroj“ – výklad značně nejistý), *Flekanda* (pojmenování lesa v katastru obce Velký Vřešťov na Hořicku, odvozené zřejmě od expresivního substantiva *flek*, motivace je však nejasná), *Chlupanda* (jméno pole, louky a lesa v Záhoří na Železnobrodsku, vykládané zpracovatelem soupisu pomístních jmen podle výskytu přesličky lesní, lidově zvané chlupanda, jako pravděpodobnější se však jeví výklad z osobního jména *Chlup*), *Kolanda* (název mlýna v Hrusicích na Neveklovsku, vykládaný místním zpracovatelem z apelvativa *kolo*, v úvahu zde však připadá i výklad z osobního jména *Kolář*), *Na Kosandě* (jméno louky v Sedlici na Březnicku, v lidovém povědomí spojované s apelvativem *kosa* nebo se slovesem *kosit*; i zde se však jako pravděpodobnější jeví původ z osobního jména *Kos*), *Krčmanda* (název lesíka v katastru obce Liška na Klatovsku; v úvahu zde připadá výklad z apelvativa

krčma nebo z osobního jména *Krčmář*¹²), *Liskanda* (údajně jáma s lískovým porostem na katastru města Rakovníka), *Pastušanda* (louka v Soběsukách na Nepomucku, pojmenovaná údajně podle obyvatel pastoušky, kteří ji měli v užívání), *Placanda* (již zmíněné jméno hostince v Roztokách na Křivoklátsku – viz výše) a *Prachanda* (název hostince v katastru města Dobříše, ke kterému místní zpracovatel soupisu nepodává žádné relevantní údaje – výklad zůstává nejistý). Z tohoto výčtu vyplývá, že tvoření lexikálních jednotek odvozených sufixem *-anda* z apelativních substantiv je značně omezeno. Výrazů, u kterých můžeme s jistotou konstatovat, že byly odvozeny od určitého konkrétního apelativa, je velmi málo.

1.3 Lexikální jednotky odvozené sufixem *-anda* od adjektivních základů

S odvozováním lexikálních jednotek sufixem *-anda* od adjektivních základů se setkáváme pouze v ojedinělých případech, konkrétně u lexikálních jednotek *HLUBOKANDA* (název *Hlubokanda* označuje hluboké cesty ve Štítarech na Kolínsku) a *SUCHANDA* (pomístní jméno *Na Suchandě* patří suché louce v katastru obce Zbinohy na Humpolecku). Z redukovaného adjektivního základu je pak odvozena lexikální jednotka *CÍSANDA* (pojmenování *Císanda* je užíváno pro někdejší císařskou silnici v Bakově nad Jizerou na Mnichovohradištsku). Výklad z adjektivního základu se dále nabízí rovněž u dvakrát se vyskytující lexikální jednotky *HLUCHANDA* (název *Hluchanda* patří jednak části města Litomyšle pojmenované údajně podle bývalé zájezdní hospody, jednak lesu v Bystrém na Poličsku, kde prý bývalo „hlucho“; tato motivace je však značně nejistá, jako pravděpodobnější se jeví původ z osobního jména *Hluchý*).

Do této skupiny patří také lexikální jednotka *KOMRCANDA*. Název *Komrcanda* patří části lokální železniční trati *Komrcanda* v Plotišti nad Labem na Královéhradecku. Z údajů uvedených v soupisu pomístních jmen vyplývá, že šlo vlastně o vlečku vedoucí „od starého plotištěského nádraží až po továrnu“. Podle lidové etymologie se zde vlak při průjezdu jen „komrcal“, tedy jel značně pomalu. Dle soupisu pomístních jmen je však paralelní název této trati *Komrciálka*. Lexikální jednotka *KOMRCANDA* byla s největší pravděpodobností utvořena

¹² Zpracovatel soupisu pomístních jmen uvádí kuriózní lidovou etymologii, již si pro zpestření dovolíme ocitovat: „tu žena skrčená měla vystrčenou zadní část těla – mandu“.

sufixem *-anda* od adjektiva *komerční* ‚obchodní‘; název železniční vlečky odrážel tedy její účel¹³.

1.4 Nejisté a nejasné případy

Pro úplnost uveďme nyní toponyma se zakončením *-(a)nda*, která nezbyvá než považovat za zcela nejasná nebo jejichž výklad je značně nejistý. Nemůžeme je proto s jistotou zařadit do žádné z dosud probíraných skupin. Motivačně i slovotvorně neprůhledná jsou jména *Haranda*, *Harapanda*¹⁴, *Heranda* (zde není vyloučen původ z příjmení *Herák*), *Luchanda*, *Mrcovanda*, *Mrculanda*, *Racanda*, *Syrovanda* (pojmenování pole – snad od příjmení *Syrový*), *Šklíbanda* (snad z příjmení *Šklíba*) a *Šikmoranda*. Specifický případ představuje jméno *U Košerandy* (Dožice u Blatné). Zpracovatel soupisu pomístních jmen uvádí, že na pozemku, nesoucím toto jméno „stával židovský kostelík, v jeho sousedství bydlel žid, který košeroval pro své soukmenovce“. Přestože se tedy toto jméno jeví jako motivačně jasné, nemůžeme jednoznačně určit, od jakého slovního druhu bylo utvořeno (v úvahu přichází slovo *košer* jakožto substantivum i adjektivum, zcela vyloučit nemůžeme ani sloveso *košerovat*).

1.5 Teritoriální rozšíření jednotlivých typů

Jak vyplynulo z analýzy jednotlivých lexikálních jednotek, ze sledovaných slovotvorných způsobů je nejproduktivnější odvozování sufixem *-nda* ze slovesných základů. Tento slovotvorný typ je v toponymii rozšířen po celém území Čech. Ostatní typy jsou oproti tomu územně omezené. Nejvýrazněji je vymezen areál jmen obsahujících lexikální jednotky odvozené od toponymických základů. Tato jména se vyskytují výhradně v severovýchodních Čechách a v severovýchodní části středních Čech. Nápadné je nakupení více názvů tohoto typu v jedné lokalitě: v Brandýse nad Labem se nacházejí jména *Kostelanda* (silnice vedoucí do

¹³ Označení *Komrcanda* pro „komerční“ železnici, která sloužila nákladní dopravě, patřil i jiným tratím na Královéhradecku. V rozhlasové relaci o ukončení přepravy na železniční trati Smiřice – Hněvčevy řekla starostka obce Hoříněves J. Kudhanová následující: „[...] trať byla kdysi zřízena jako komerční, také se jí tak říkalo, říkalo se jí lidově *Komrcanda*, a sloužila především k dopravě řepy.“ Viz Ponomarev (2004).

¹⁴ Podle lidového výkladu vzniklo jméno vyvýšeniny *Harapanda* z původního pojmenování *Hora Páně*, jde však o výklad značně nepravděpodobný. V úvahu by připadal výklad z osobního jména *Harapát*, vyloučena není ani souvislost se zastaralým výrazem *harapanna* ‚lehká žena, nevěstka‘ (SSJČ).

Kostelce nad Labem), *Zápanda* (komunikace směřující k obci Zápy) a *Labanda* (ulička vedoucí k Labi). Podobný areál vytvářejí i jména odvozená ze základů antroponymických, která se však kromě severovýchodních Čech ojediněle (ve třech případech) vyskytují i v jiných oblastech Čech. Rozšíření lexikálních jednotek utvořených sufixem *-anda* od propriálních základů v anoikonymii Čech znázorňuje mapa č. 1.

1.6 Závěr

Sufix *-(a)nda* je typickým parasystémovým slovotvorným prostředkem, který v češtině slouží k tvoření expresiv a proprií.

Z analýzy toponym (kromě pomístních jmen jsme věnovali pozornost i většímu počtu názvů místních částí) obsahujících lexikální jednotky utvořené sufixy *-nda* a *-anda* vyplynulo, že v toponymii Čech výrazně převládá odvozování sufixem *-nda* od slovesných základů nad tvořením sufixem *-anda* ze základů substantivních a adjektivních. Mezi lexikální jednotky utvořené sufixem *-nda* od slovesných základů zahrnujeme i výraz *KOCANDA*. Při jeho výkladu vycházíme ze skutečnosti, že většina lexikálních jednotek vystupujících v pomístních jménech je utvořena sufixem *-nda* od expresivních sloves. Lexikální jednotku *KOCANDA* vykládáme jako odvozenou od expresivního slovesa *kocat* ‚kecat, tlachat‘. Argumenty, které bývají uváděny proti tomuto již relativně starému výkladu, nepovažujeme za dostatečné.

Otázka expresivity jednotlivých lexikálních jednotek je jedním z klíčových problémů sledovaného tématu. Lexikální jednotky odvozené od sloves jsou ve většině případů beze sporu velmi silně expresivní. Jak jsme uvedli, můžeme u nich často uvažovat o dvojí expresivitě (slovotvorné a lexikální). Je však otázka, do jaké míry jsou expresivní lexikální jednotky odvozené od základů substantivních, případně též adjektivních. L. Olivová-Nezbedová (1995a, s. 58) se domnívá, že přípona *-anda* „má expresivní charakter obdobně jako přípona *-nda*, kterou se ve spisovné češtině tvoří obecná jména míst“. I jména obsahující lexikální jednotky odvozené tímto sufixem jsou zřejmě do určité míry expresivní: je jistě podstatný rozdíl, použije-li mluvčí jméno *Labanda*, nebo oficiální název *Labská ulička*. Expresivita lexikálních jednotek tohoto typu je však nepochybně mnohem slabší

než u výrazů odvozených od slovesných základů. V případech výrazů desubstantivních (případně též deadjektivních) totiž můžeme uvažovat pouze o expresivitě slootovorné. Expresivita lexikální zde není přítomna, neboť základová slova těchto odvozených lexikálních jednotek jsou z hlediska citového zabarvení zpravidla neutrální.

Další závěr, který vyplynul z analýzy toponym, se týká druhu objektů, ke kterým se jednotlivé slootovorné typy vztahují. Zatímco jména obsahující lexikální jednotky odvozené od slovesných základů se nejčastěji vztahují k místním částem (částem obcí, jednotlivým domům, hospodám apod.), ostatní slootovorné typy jsou využity především pro jména pozemků a komunikací. Tato skutečnost do značné míry souvisí s otázkou expresivity: expresivní lexikální jednotky, představované v našem případě výrazy odvozenými od sloves, vystupují zpravidla ve jménech posměšných, a je tudíž dobře vysvětlitelné, že souvisí především s objekty oikonymickými, sídelními.

V přehledu jmen odvozených sufixy *-nda* a *-anda* jsme se sledovanou problematikou zabývali ze synchronního hlediska. Bylo by však jistě žádoucí pokusit se na základě historických dokladů určit stáří sledovaných způsobů tvoření jednotlivých toponym. Na základě synchronního materiálu můžeme pouze konstatovat, že většina analyzovaných jmen je patrně původu poměrně nového; značná část z nich vznikla podle údajů zpracovatelů soupisů pomístních jmen až během dvacátého století (platí to zvláště o některých expresivních jménech místních částí).

2. Sufix *-dlo*

2.1. Sufix *-dlo* v apelativní sféře jazyka

Mezi slovotvorné prostředky, které se relativně často vyskytují v pomístních jménech na území Čech, patří mimo jiné sufix *-dlo*. S touto příponou se nezdá setkávat i v apelativní sféře českého jazyka; podle TSC 2 (s. 750–751) se jí tvoří jména činitelská (*kroutidlo*), jména prostředků (*mýdlo*, *letadlo*), obecná jména místní (*bělidlo*) a jména dějová (*žrádlo*). Sufix *-dlo* je považován za „nejtypičtější (a pravděpodobně i nejstarší)“ příponu, kterou se tvoří názvy prostředků (TSC 2, s. 207); tento typ tvoření je velmi produktivní. Produktivní je dále rovněž tvoření jmen činitelských sufixem *-dlo*; toto jeho užití se ovšem hodnotí „jako přenesení slovotvorného typu účelových názvů věcných na kategorii osob“ (TSC 2, s. 115), primární je tedy odvozování jmen prostředků. Podle R. O. Barese (1970, s. 12) tvoří jména prostředků naprostou většinu substantiv na *-dlo* (92 %). Tvoření jmen dějových je neproduktivní a zcela okrajové; podle TSC 2 jsou (ze synchronního hlediska) tímto sufixem zřetelně utvořena pouze substantiva *přádlo* a *jídlo* (u apelativa *bydlo* je situace složitější – srov. TSC 2, s. 638). Místní jména se sufixem *-dlo* hodnotí TSC 2 (s. 472) jako „zbytek starého tvoření“; i zde se dodává, že primární funkce tohoto sufixu „je v kategorii jmen prostředků“. Ve shodě s tím R. O. Bares (1970) uvádí, že 33 doložených obecných jmen místních utvořených sufixem *-dlo* představuje starší způsob tvoření.

Sufix *-dlo* má dále méně časté varianty *-adlo* a *-idlo*; obou se okrajově využívá při tvoření několika desubstantivních apelativ (*okadlo*, *vočadlo*, *zubadlo*, *tlakadlo*, *spiradlo*; *výtonidlo*, *prubidlo*, *vrutidlo*, *pecidlo*). Varianta *-adlo* se dále vyskytuje „u několika starých nebo nářečních slov jako odraz staršího stavu před provedením příslušných hláskových změn po měkkých souhláskách“, např. *vrčadlo*, *stojadlo*, *voňadlo*, *večeřadlo*, *věšadlo*, *spušťadlo*, *držadlo* aj. (viz TSC 2, s. 207). Varianta *-idlo* se uplatňuje při tvoření několika zastaralých jmen od sloves s kmenotvorným sufixem *-e-* (*otáčidlo*, *pájidlo*, *vonidlo*, *vrtidlo*, *dunidlo*, *šumidlo*).

Již ve staroslověně byl sufix *-lo* (> *-dlo*) nejčastějším slovotvorným prostředkem pro odvozování obecných jmen prostředků (srov. *sědalo*, *črnilo*, *pravilo*), zcela ojediněle se uplatňoval při tvoření jiných onomaziologických

kategorií (pojmenování místa *sělo* – viz Lamprecht – Šlosar – Bauer 1986, s. 261). V rané staré češtině již byl sufix *-dlo* méně jednoznačný: kromě názvů prostředků (*krajadlo*, *černidlo*, *mýdlo*) se jím tvořila rovněž obecná jména míst (*čuhadlo*, *napajedlo*, *kupadlo*, *otpočívadlo*, *bělidlo*, *bydlo*) a ojediněle i dějových abstrakt (srov. Lamprecht – Šlosar – Bauer 1986, s. 262 a 266). Produktivita sufixu *-dlo* pokračuje i ve střední době a v době nové (Lamprecht – Šlosar – Bauer 1986, s. 262–263). Je třeba připomenout, že sufix *-tko* (< *-dko* < *-dlko*) vznikl jako deminutivum sufixu *-dlo*; ještě ve střední době se tedy substantiva netvoří tímto sufixem přímo od sloves (např. apelativum *vrtádko* je chápáno jako deminutivum od *vrtadlo*). V období národního obrození se deminutivní příznak sufixu *-tko* postupně vytrácí. V současné češtině tato produktivní přípona deminutivní povahu již zcela ztratila (Lamprecht – Šlosar – Bauer 1986, s. 262–263). Výskyt sufixu *-tko* v pomístních jménech by si v budoucnu zasloužil samostatnou pozornost.

Dosud nejpodrobněji se českými apelativními substantivy na *-dlo* zabýval R. O. Bares (1970). Uvádí mimo jiné, že v žádném jiném slovanském jazyce nejsou formace na *-dlo* tak časté jako v češtině. V současné češtině je podle něj doloženo cca 1100 formací se sufixem *-dlo*, z toho 365 je staršího původu a 44 je nářečních. Jungmannův slovník podle údajů R. O. Barese uvádí 409 českých formací na *-dlo*, z nichž 82 z nich je doloženo již ve staré češtině (Bares 1970, s. 6). V současné češtině je sufix *-dlo* velmi produktivní, a to především při tvoření jmen prostředků (často se jedná i o specializované technické termíny). U obecných jmen místních převážil nad sufixem *-dlo* sufix *-iště*, např. *bludiště* místo *bloudidlo* (Bares 1970, s. 7). V úvodním přehledu názvů míst utvořených sufixem *-dlo* uvádí R. O. Bares (1970, s. 13) rovněž dvě česká toponyma, která podle něj uchovávají lexikální jednotky nedoložené z apelativní slovní zásoby. Konkrétně se jedná o místní jména *Bijadla* a *Kopidlo*.

2.2 Sufix *-dlo* v pomístních jménech

Hranice mezi apelativy a proprii u lexikálních jednotek utvořených sufixem *-dlo* není ostrá. Jak uvádí TSČ 2 (s. 472), obecná jména míst na *-dlo* jsou většinou „slova řídká, zastaralá nebo nespisovná“, některá z nich jsou utvořena ad hoc. V případě pomístních jmen je proto někdy velmi obtížné určit, zda byla daná

lexikální jednotka na *-dlo* utvořena přímo jako proprium ze slovesného základu, nebo zda se do pomístního jména dostalo hotové apelativum, které je však natolik řídké (nebo dokonce ad hoc utvořené), že není doloženo ve slovnících. Pokud daná lexikální jednotka není v apelativních slovnících doložena, nebudeme na základě pomístních jmen příslušné apelativum rekonstruovat.

Není nikterak překvapivé, že naprostá většina lexikálních jednotek přítomných v pomístních jménech a odvozených sufixem *-dlo* (včetně jeho variant *-adlo* a *-idlo*) vychází ze slovesných základů¹. Pouze v několika málo případech je možné uvažovat o substantivním nebo adjektivním slovotvorném základu lexikální jednotky zakončené na *-adlo* nebo *-idlo*. Ani v těchto případech však někdy nelze vyloučit deverbální původ daných výrazů. Konkrétně se jedná o lexikální jednotky *BAHNIDLO*, *ČERNIDLO* a *MOKŘADLO* – podrobněji viz níže.

Analyzované výrazy² rozčleníme na doložená apelativa (1.2.1) a ostatní lexikální jednotky, které vznikly pravděpodobně přímo tzv. onymickou derivací (1.2.2) (srov. Harvalík 2004, s. 97–100). Je zapotřebí poznamenat, že v případě některých lexikálních jednotek přítomných v pomístních jménech sice slovníky dokládají existenci formálně totožných apelativ, ovšem jedná se o apelativa s danými lexikálními jednotkami homonymní. Tato slovotvorná homonymie

¹ Rovněž J. Pleskalová (1992, s. 100) vztahuje moravskoslezská pomístní jména na *-dlo* výhradně ke slovesným základům; jde o anoikonyma „*Bělidlo*, *Čihadlo*, *Močidlo*, *Máchadlo*, *Prádlo*; pl.: *Stínadla*, *Stádlá*“.

² Ostatním analyzovaným výrazům se zcela vymyká lexikální jednotka *VOČADLO*. Všechny ostatní zkoumané lexikální jednotky jsou totiž obecným pojmenováním místa nebo prostředku, kdežto apelativum *vočadlo*, které je expresivním označením pro ‚oko‘ (SSJČ), můžeme považovat za název augmentativní (srov. též *zubadlo*). Není zcela jasné, proč je v pomístním jménu *Na Vočadle* patřícím pozemkům ve Velkém Ježově u Mladé Vožice využito tohoto augmentativního pojmenování. Zpracovatel soupisu neuvádí k anoikonimu *Na Vočadle* žádné vysvětlení, ani daný pozemek nijak nepopisuje. Při pokusu o vysvětlení motivace tohoto pomístního jména však můžeme vycházet ze skutečnosti, že apelativum *oko* a jeho odvozeniny vystupují ve slovanských jazycích často jako metaforické hydrografické termíny – označují menší vodní plochy (zpravidla kruhovitě, jasně ohraničené), bažiny apod. (srov. Udolph 1979, s. 226–232). Lze tedy vyslovit hypotézu, že pomístní jméno *Na Vočadle* bylo metaforickým pojmenováním pozemku s jezírkem, bažinou, studánkou apod. Zcela vyloučit však nelze ani souvislost s osobním jménem *Vočadlo*.

vyplývá z polyfunkčnosti sufixu *-dlo* (k tomu viz výše)³. Takovými případy se budeme zabývat v části 2.2.2.

2.2.1 Doložená apelativa

BĚLIDLO – Pomístní jména obsahující apelativum *bělidlo* ‚místo určené k bílení prádla, tkanin‘ (SSJČ) a jeho hláskové varianty jsou velmi častá a vyskytují se na celém území Čech. Podrobněji o nich pojednává M. Harvalík (1995).

BRODIDLO – Apelativum *brodidlo* ‚louže k brodění dobytka‘ (PSJČ), ‚brod‘ (Jg) je zachyceno v pomístních jménech *Brodidlo*, *Brodidla*, *U brodidla*, *V brodidle*, vyskytujících se ve východních Čechách a dále na Rakovnicku. Název *Brodidlo* v Nemyčevsi na Jičínsku se dle tamního soupisu pomístních jmen vztahuje k nádrži, v níž se brodili koně. Z dokladů některých pomístních jmen by bylo možné vyvodit, že apelativum *brodidlo* mohlo mít i význam ‚brod, přechod přes vodní tok‘, ve slovnících nedoložený. Například podle soupisu pomístních jmen pro Svojanov na Poličsku označuje pomístní jméno *V brodidle* bývalý brod, místo, kde hradní vozová cesta překonávala vodní tok.

ČERPADLO – Apelativum *čerpadlo* vystupuje v pomístních jménech ve dvou odlišných významech. Ve většině případů má místní význam, který současné slovníky češtiny už neuvádějí. Jg však dokládá význam ‚místo u řeky, kde vodu čerpají‘. Podobný význam ‚místo, kde vodu čerpají; přístav‘ dokládá pro plurálovou podobu *črpadla* rovněž Geb. Je pozoruhodné, že ve shodě s Gebauerovými poznatky vystupuje apelativum *čerpadlo* v místním významu pouze

³ V této souvislosti je třeba upozornit na lexikální jednotku *DRŽADLO*, vystupující v osmi pomístních jménech na Blatensku, Horšovskotýnsku, Říčansku a Humpolecku. Tato lexikální jednotka je s apelativem *držadlo* ‚součást něčeho určená k uchopení, držení, zač n. čím se něco drží; rukověť, násada‘ (SSJČ) pouze homonymní, navíc zřejmě ani nebyla utvořena sufixem *-dlo*. Podle F. Cuřína je původní podoba této lexikální jednotky *DRŽALA*. Tento výraz byl pravděpodobně utvořen „od zaniklého slovesa *držieti* (infinitiv je dvouslabičný), znamenajícího ‚třásti se, chvěti se‘“ (Cuřín 1975, s. 215). Tento Cuřínův výklad vychází ze skutečnosti, že v některých případech sledovaná pomístní jména označují „podmočené půdy, kterým se také říká třasaviska, třasoviska“. Původní forma *DRŽALA* brzy přestala být sémanticky průhledná, a proto v jednotlivých pomístních jménech velmi často podléhala nejružnějším změnám, při nichž se nezdá uplatňovala lidová etymologie (srov. Cuřín 1975, s. 215). Je tedy nanejvýš pravděpodobné, že k přiklonění k tvaru formálně podobného apelativa *držadlo* došlo právě na základě lidové etymologie.

v plurálové podobě (výhradně plurálové doklady uvádí i Jg). Podle lidových výkladů v soupisech pomístních jmen se anoikonyma jako *Čerpadla*, *V čerpadlích* apod. (nejhojněji doložená z okolí Ledče nad Sázavou) vztahují nejčastěji k mokřým, bažinatým pozemkům, z nichž bylo zapotřebí odčerpávat vodu. Druhý význam apelativa *čerpadlo* ‚čerpací zařízení, pumpa‘ je obsažen ve dvou pomístních jménech, která jsou nepochybně výrazně novějšího původu – srov. pomístní jména *U čerpadla* (poloha v průhonickém zámeckém parku v blízkosti bývalého vodního čerpadla) a *U vodního čerpadla* (pole v Nýřanech u Stodu).

ČIHADLO – Pomístní jména obsahující apelativum *čihadlo* ‚místo, kde se číhá na ptáky‘ (PSJČ) a jeho variantu *čihadlo* jsou v Čechách velmi četná (více než 800 dokladů z celého území). Vztahují se vždy k místům, kde ptáčníci číhali na ptáky.

ČIŽIDLO – S čižbou, tj. chytáním ptáků, souvisí rovněž pomístní jména *V Čižidlích* (Kadov u Blatné) a *Pod Čižidly* (Komušín u Klatov). Apelativum *čižidlo* uvádí PSJČ jako odvozené od slovesa *číziti* ‚líčiti na ptáky, chytati ptáky‘⁴.

KOUPADLO – Apelativum *koupadlo* má podle současných slovníků dva významy: označuje jednak zařízení sloužící ke koupání, jednak místo určené ke koupání – koupaliště (srov. SSJČ). Není nikterak překvapivé, že v pomístních jménech se vyskytuje pouze jeho druhý, tj. místní význam. Toto apelativum se vyskytuje v jedenadvaceti pomístních jménech, která vytvářejí poměrně výrazný areál nacházející se východně a jihovýchodně od Prahy (je vymezen linií Český Brod – Říčany – Sedlčany – Mladá Vožice – Dolní Kralovice – Český Brod; jednotlivými doklady dále přesahuje do oblasti severovýchodních Čech). Všechna doložená pomístní jména souvisí s místy, která sloužila ke koupání.

MÁCHADLO – Kott (VI, s. 914) uvádí apelativum *machadlo* ‚místo při řece, kde prádlo máchají‘. Ve čtyřech různých severovýchodočeských lokalitách jsou

---

⁴ V pomístních jménech se setkáváme rovněž s lexikální jednotkou *ČIŽADLO* (v Dublovicích na Sedlčansku se nachází pole *V Čižadlech* – podle soupisu pomístních jmen zde číhali ptáčníci na kořist), která vznikla patrně kontaminací apelativ *čihadlo* a *čižidlo*.

doložena pomístní jména *Máchadlo*, *Máchadla*, *U Máhadla*; v soupisech pomístních jmen jsou dávana do souvislosti s místy, kde se máchalo prádlo.

MOČIDLO – Apelativum *močidlo* je jak v apelativní, tak v propriální sféře jazyka doloženo jednak ve významu ‚místo, kde se máčí len nebo konopí‘ (PSJČ), jednak v obecnějším významu ‚louže, močál, bahno‘ (podle PSJČ je tento význam zastaralý). Geb uvádí pro starou češtinu pouze význam ‚louže, kaluž, Lache, Phuhl, Morast‘. Tomu odpovídá většina dokladů v Lexikálním archivu oddělení vývoje jazyka Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i.; existují zde však i ojedinělé doklady na význam ‚místo, kde se máčí len nebo konopí‘ – srov. doklady „*močidlo konopné*“ (LékMus 268 b⁵); „*Ktož konopie močiti chce, [...] udělaj sobě močidlo [...]*“ (ArchČ 16, 390). J. Gebauer patrně tyto doklady neměl k dispozici. Můžeme se domnívat, že původnější je u apelativa *močidlo* jeho obecnější význam ‚močál, louže, kaluž‘, avšak s jistotou to nelze říci. Ani v případě pomístních jmen není často snadné určit, který z obou uvedených významů daný název odráží. Z celého území Čech je doloženo téměř 500 pomístních jmen vycházejících z apelativa *močidlo*. Výklady v soupisech pomístních jmen, které jednotlivá jména dávají do souvislosti s mokřinami, močály, bažinami nebo vlhkým, mokrým terénem, jsou více než dvakrát častější než interpretace podle máčení lnu nebo konopí. Na výklady zpracovatelů jednotlivých soupisů přirozeně nemůžeme stoprocentně spoléhat, avšak jeví se jako pravděpodobné, že se v anoikonymii Čech odrážejí oba uvedené významy apelativa *močidlo*, z nichž význam ‚louže, močál, bahno‘ je pravděpodobně častější.

MOKŘADLO – Šest pomístních jmen na Domažlicku, Tábořsku a Volyňsku obsahuje apelativum *mokřadlo* ‚mokřina‘ (SSJČ, Geb), ‚mokřad‘, mokřada, mokřina, mokřiště, mokřišťko‘ (Jg). Jedná se o názvy zamokřených pozemků nebo objektů nazvaných podle polohy vzhledem k mokřinám. Slovtvorná struktura apelativa *mokřadlo* není příliš jasná. Nabízí se výklad, že bylo utvořeno sufixem *-adlo* od adjektiva *mokrý*, avšak uvažovat můžeme rovněž o slovesném základu,

⁵ Prameny staročeských dokladů uvádíme podle úzu Staročeského slovníku (StčSl).

který se v kontextu ostatních lexikálních jednotek na *-dlo* vystupujících v pomístních jménech jeví jako pravděpodobnější. Jako východisko by připadalo v úvahu staročeské sloveso *mokřěti* ‚mokrým se stávati‘ (Geb). Jednalo by se o obdobný způsob tvoření, jaký předpokládáme u lexikální jednotky *BAHNIDLO* – viz níže⁶.

NAPAJEDLO – Apelativum *napajedlo* ‚místo, z něhož se napájí dobytek‘ (PSJČ) vystupuje v přibližně pětadvaceti pomístních jménech, a to většinou v jihozápadních a jižních Čechách, méně často také v Čechách severovýchodních. Všechna tato anoikonyma mají souvislost s místy, kde se napájel dobytek⁷.

ODPOČIVADLO/ODPOČÍVADLO – Apelativum *odpočivadlo/odpočívadlo* ‚věc n. místo upravené n. vhodné k pohodlnému usednutí a odpočinutí‘ (SSJČ) je obsaženo celkem v sedmi pomístních jménech v různých oblastech Čech.

PLAVIDLO – Apelativum *plavidlo* v pomístních jménech nevystupuje v dnes obvyklém významu ‚plovoucí těleso sloužící k dopravě osob nebo zboží‘ (SSJČ), nýbrž ve významu ‚místo, kde se plaví dobytek‘ (PSJČ). Například v Bečvárech na Kouřimsku patří název *Plavidlo* rybníčku, který podle soupisu pomístních jmen snad sloužil ‚ke koupání ovcí nebo koní‘. Zdá se však, že význam apelativa *plavidlo* obsaženého v pomístních jménech je širší: pole *Pod plavidlem* v obci Hořín na Mělnicku je kupříkladu pojmenováno podle polohy pod Laterálním kanálem, který je určen pro plavbu dopravních lodí (srov. Vodní toky a nádrže 1984, s. 152).

PRÁDLO – Kromě významů ‚soubor tkanin, které se čistí praním‘, ‚spodní části oděvu‘ a ‚praní‘ uvádí PSJČ u apelativa *prádlo* i význam ‚místo ke praní, prádelna‘ (v tomto významu je výraz charakterizován jako zastaralý). Jg uvádí význam ‚kde se šaty perou, prádelna‘. Tento význam se ukrývá v téměř padesáti

⁶ Slohotvorný vztah apelativa *mokřadlo* k synonymnímu výrazu *mokřad/mokřad* (PSJČ) není jasný.

⁷ Srov. též moravské místní jméno *Napajedla* – viz Hosák – Šrámek 1980, s. 118. – Přiřadit sem můžeme rovněž pomístní jména jako *Pajedla* a *Pajadla*, doložená ze širšího Příbramska, dále z okolí Plánice a Ledče nad Sázavou. Tato anoikonyma nevycházejí z doložených apelativ; apelativum *pajedlo* doložené v PSJČ ve významu ‚páječka, letovadlo‘ je s lexikální jednotkou vystupující v pomístních jménech pouze homonymní.

pomístních jménech jako *Prádlo*, *Prádla*, *Na prádle*, *U prádel* aj., nacházejících se na většině území Čech. Naprostá většina těchto anoikonym se nepochybně vztahuje k místům, která sloužila k praní. Jedná se o bývalé mlýny, místa na řekách nebo rybnících apod. Kupříkladu v Březnici se jméno *Na prádle* (jinak též *Na bělidle*) vztahuje k bývalému domku, který sloužil jako prádelna pro místní zámek. Některá pomístní jména odrážejí vztah k místům, kde se propírala vytěžená zemina. SSJČ dokládá u apelativa *prádlo* rovněž význam ‚rozduřování a čištění rubaniny praním; zařízení k tomu; oddělení úpravny s tímto zařízením‘. Pole *Pod prádlem* v katastru města Příbrami je podle soupisu pomístních jmen nazváno podle polohy pod úpravnou rud. Pozemek *Na prádle* v Kaňku u Kutné Hory byl podle soupisu pomístních jmen ‚navážen pískem praných rud‘.

STÁDLO – Apelativum *stádlo*, které je utvořeno sufixem *-dlo* od slovesa *stát* (jeho obecný slovotvorný význam by tedy byl ‚místo, kde někdo nebo něco stojí‘) vykládá PSJČ jako ‚obvyklé stanoviště lesních milířů‘. Jg apelativum *stádlo* sémanticky ztotožňuje s výrazem *stavadlo* ‚místo, kde něco stává, Standort‘, dále uvádí významy ‚kde stádo stává‘, ‚stavadlo rybařské‘ a Kohlstätte, Meilerplatz. Přesnou motivaci jednotlivých pomístních jmen jako *Stádla*, *Ve Stádlích*, *Pod Stádlý* apod. nemůžeme s jistotou určit.

STAVADLO – Ani výklad pomístních jmen obsahujících apelativum *stavadlo* (jedná se o devět anoikonym vyskytujících se převážně v jihozápadních Čechách) není jednoznačný. PSJČ u něj uvádí výklad ‚místo, na němž někdo nebo něco stojí, stání pro koně, ohrada pro ovce‘. Jg a Kott (III, s. 648) uvádějí obecnou definici ‚místo, kde něco stává‘. V rozporu s obvyklými slovníkovými definicemi však dávají zpracovatelé soupisů pomístních jmen jednotlivá anoikonyma obsahující výraz *stavadlo* většinou do souvislosti se stavidly – zařízeními k regulaci vody. Některé z těchto výkladů považujeme za velmi věrohodné (např. v Partolticích na Nepomucku patří pomístní jméno *Stavadla* rybníku).

STAVIDLO – Zcela jasná jsou oproti tomu pomístní jména (přibližně dvě desítky anoikonym ve středních, jižních a jihozápadních Čechách) obsahující apelativum *stavidlo* ‚deskovitý uzávěr zahrazující a regulující odtok z rybníka n. průtok v řece‘ (SSJČ).

STÍNADLO – Pomístním jménům obsahujícím apelativum *stínadlo* ve významu ‚místo určené ke konání poprav stětím‘ (PSJČ) věnovala podrobnější pozornost L. Olivová-Nezbedová (2000a). Jak uvádí ve své studii, na celém území Čech je zachyceno 46 pomístních jmen obsahujících apelativum *stínadlo* a jeho variantu *stinadlo* (Olivová-Nezbedová 2000a, s. 356).

SUŠIDLO – Sedm pomístních jmen v jižních Čechách a na Nasavrcku obsahuje lexikální jednotku *SUŠIDLO* (vždy v plurálové podobě – *Sušidla*, *Na sušidlech*, *U sušidel*). Podle PSJČ označuje apelativum *sušidlo* ‚zařízení na sušení‘; Jg u něj uvádí rovněž místní význam ‚místo neb příprava k sušení něčeho, k. p. prádla‘. Podle jednotlivých soupisů pomístních jmen označuje několik pomístních jmen (v okolí Veselí nad Lužnicí a Třeboně, tedy v oblasti jihočeských Blat) lokality, kde se sušily rašelinové cihly, tzv. borky. Ostatní pomístní jména (Nasavrcko) se patrně vztahují k místům sloužícím k sušení prádla.

ŠOUPADLO – Jg uvádí u apelativa *šoupadlo* mj. význam ‚příhrádka šoupací‘. V katastru obce Žďárky na Náchodsku se nachází les zvaný *Na Šoupadle*. Toto pomístní jméno podle soupisu pomístních jmen odráží skutečnost, že stromy, které se zde kácely, se „sešupovaly dolů“. Můžeme předpokládat, že se zde nacházel tzv. splaz neboli smyk ke spouštění dříví.

ZAVÍRADLO – Cesta v Nedvězí u Nového Města nad Metují nese pojmenování *Zavíradlo*, *Na Zavíradle*. Můžeme vyslovit domněnku, že tato komunikace byla nazvána podle závory, kterou se zavírala. SSJČ uvádí u apelativa *zavíradlo* obecný význam ‚zařízení k zavírání něčeho‘.

2.2.2 Lexikální jednotky nedoložené jakožto apelativa⁸

BAHNIDLO – Pomístní jméno *Na Bahnidlech* patří dříve močálovitému pozemku v obci Hvožd'any na Netolicku. SPJČ lexikální jednotku *BAHNIDLO* interpretuje jako utvořenou sufixem *-idlo* od apelativa *bahno* ‚močál, bláto‘ (PSJČ). V kontextu ostatních pomístních jmen obsahujících lexikální jednotky

⁸ Jak už bylo naznačeno, do této skupiny zahrnujeme i případy, kdy formálně totožné apelativum existuje, avšak jedná se o slovotvorné homonymum (k tomu viz výše). Výčet je pouze výběrový; omezujeme se pouze na pomístní jména, jejichž slovotvornou strukturu (a pokud možno rovněž motivaci) můžeme považovat za průhlednou.

zakočené na *-dlo* se však jeví jako pravděpodobnější, že byla odvozena sufixem *-dlo* od slovesa *bahniti se* ‚stávati se bahnitým‘ (PSJČ) – srov. též výše *MOKŘADLO*.

BROZDIDLO – Soupis pomístních jmen pro Mýto na Zbirožsku uvádí pomístní jméno *Na Brozdidle*, které údajně označuje část potoka, kde se brodí husy a kachny. Pokud se můžeme spolehnout na zápis v tomto soupise (nelze vyloučit, že jde o chybně zapsaný název *Na Brodidle*), pak bychom mohli předpokládat, že lexikální jednotka *BROZDIDLO* byla utvořena sufixem *-dlo* od slovesa *brozdit*, které Kott (V, s. 1076) vykládá jako ‚choditi, brouzdati se‘; ‚brázdit‘ (v tomto případě by v úvahu připadal spíše první z obou významů).

ČEKADLO – Pomístní jméno *Na Čekadle* patří louce v Maňovicích na Horažďovicku, na níž se podle soupisu pomístních jmen nacházel myslivecký posed. Můžeme tedy předpokládat, že označení *ČEKADLO* bylo utvořeno sufixem *-dlo* od slovesa *čekat* a vztahovalo se k posedu využívanému myslivci k čekání na zvěř (srov. apel. *čihadlo* a výše zmíněná pomístní jména, jež z něj vycházejí).

ČERNIDLO – V jihozápadních Čechách a v jihozápadní části středních Čech se vyskytuje deset pomístních jmen obsahujících lexikální jednotku *ČERNIDLO* (*Černidla*, *U Černidla*, *Na Černidlech*, *V Černidlech*, *V Černidlách*). Zpracovatelé soupisů pomístních jmen pro jednotlivé lokality vykládají tato anoikonyma nejčastěji podle nápadně černého zbarvení půdy. Zdá se být nade vší pochybnost, že lexikální jednotka *ČERNIDLO* zde byla využita v místním významu; není pravděpodobné, že by se zde jednalo o název prostředku. Je proto takřka vyloučeno, že by daná pomístní jména vycházela z apelativa *černidlo* ‚černé barvivo, inkoust‘ (PSJČ), které bylo jakožto označení prostředku sloužícího k „černění“ odvozeno sufixem *-dlo* od slovesa *černit*. Výklad analyzované lexikální jednotky, která se patrně vztahuje k černému zbarvení půdy, ze slovesného základu činí potíže. Můžeme se proto domnívat, že byla utvořena sufixem *-idlo* od

adjektiva *černý*; tento způsob tvoření by bylo třeba pro jeho značnou neobvyklost považovat za analogický⁹.

HONIDLO – Motivace pomístního jména *Honidla*, které patří poli v Oboře na Tábořsku, je nejistá. Lexikální jednotka **HONIDLO** byla s největší pravděpodobností utvořena sufixem *-dlo* od slovesa *honit*. Podle výkladu uvedeného v soupise pomístních jmen (který nelze vyloučit) bylo pole nazváno podle skutečnosti, „že tam vyháněli dobytek“.

HUČADLO, HUČIDLO – Lexikální jednotky **HUČADLO** a **HUČIDLO**¹⁰ chápeme ze synchronního hlediska jako utvořené variantními sufixy *-adlo* a *-idlo* (viz výše) od slovesa *hučet*. Pomístní jména *Na Hučadle*, *V Hučadlech*, *U Hučidla*, *Na Hučidlech*, doložená ve třech různých středočeských lokalitách, dávají zpracovatelé jednotlivých soupisů do souvislosti se zvukem vody. Tato motivace je nanejvýš pravděpodobná.

MÁČIDLO – Název luk *U Máčidel* (Vrčeň na Nepomucku) vykládá zpracovatel soupisu podle máčení lnu na tomto pozemku. Lze předpokládat, že lexikální jednotka **MÁČIDLO** byla utvořena variantním sufixem *-idlo* (viz výše) od slovesa *máčet* a vztahovala se zřejmě k místu, kde se mácel len (srov. výše **MOČIDLO**).

2.3 Závěr

V tomto příspěvku jsme podali přehled lexikálních jednotek utvořených sufixem *-dlo* (a jeho variantami *-adlo* a *-idlo*), které vystupují v pomístních jménech na území Čech. Pozornost byla věnována jak doloženým apelativům, tak lexikálním jednotkám, které zřejmě vznikly tzv. onymickou derivací. Důraz byl kladen nejen na formální stránku analyzovaných lexikálních jednotek, ale i na sémanticko-motivační složku sledovaných anoikonym.

⁹ A. Profous (Pf) uvádí místní jméno *V Černidlkách* (patřící zaniklé vsi na Teplicku), které podle něj znělo původně *Černidlka* „malá černidla“. Podle Profouse se pro výklad tohoto místního jména nehodí žádný z doložených významů apelativa *černidlo*. Vzhledem k tomu, že v okolí se nacházejí hnědouhelné doly, vyslovuje Profous domněnku, že výraz *černidlo* zde označoval černou kalužinu (Pf).

¹⁰ Ve slovnících je doloženo pouze slovotvorně homonymní apelativum (činitelský název) *hučidlo* „bručoun, křikloun“ (PSJČ).

Téměř všechny lexikální jednotky utvořené sufixem *-dlo* (*-adlo*, *-idlo*), které vystupují v pomístních jménech, byly odvozeny od slovesných základů. Doložená apelativa byla utvořena od sloves *bělit* (*bělidlo*), *brodit* (*brodidlo*), *čerpat* (*čerpadlo*), *číhat* (*čihadlo*), *čizit* (*čizidlo*), *koupat* (*koupadlo*), *máchat* (*máchadlo*)¹¹ *močit* (*močidlo*), *napájet* (*napajadlo*), *odpočívát* (*odpočívadlo/odpočívadlo*), *plavit* (*plavidlo*), *prát* (*prádlo*), *stát* (*stádlo*), *stávat* (*stavadlo*), *stavět* (*stavidlo*), *stínat* (*stínadlo*), *sušit* (*sušidlo*), *šoupat* (*šoupadlo*), *zavírat* (*zavíradlo*)¹². Další lexikální jednotky, které z apelativní slovní zásoby nejsou známy, byly pravděpodobně utvořeny od sloves *bahnit se* (*BAHNIDLO*), *brozdit* (*BROZDIDLO*), *čekat* (*ČEKADLO*), *honit* (*HONIDLO*), *hučet* (*HUČADLO*, *HUČIDLO*), *máčet* (*MÁČIDLO*). Jediným výrazem, jehož výklad ze slovesného základu je problematický, je lexikální jednotka *ČERNIDLO*, která byla zřejmě utvořena analogicky od adjektiva *černý*¹³.

V budoucnosti by bylo třeba věnovat pozornost také pomístním jménům obsahujícím lexikální jednotky utvořené sufixem *-tko*, který je se sufixem *-dlo* etymologicky i funkčně velmi těsně spjatý.

---

¹¹ Doloženo s krátkou kvantitou *machadlo*.

¹² Patří sem patrně rovněž apellativum *mokřadlo*, které vykládáme jako odvozené od staročeského slovesa *mokřěti* (viz výše).

¹³ Jako analogické a zcela periferní můžeme v této souvislosti chápat také tvoření desubstantivních apellativ jako *vočadlo*, *zubadlo*, *výtonidlo* apod. (viz zde oddíl 2.1).

3. Sufix *-ství*

3.0 Přípona *-ství* patří mezi slovotvorné prostředky, které v propriální sféře jazyka plní odlišné funkce, než s jakými se zpravidla setkáváme při tvoření apelativ. Podle TSC 2 (s. 766–767) se tímto sufixem tvoří jména nositelů vlastností (*pitomství*¹), jména vlastností a stavů (*bratrství*) a obecná jména místní (*holičství*). Obecná jména místní se však podle TSC 2 (s. 475) vyvinula z abstrakt – substantivních názvů vlastností, jejichž základem jsou názvy osob podle povolání. Z těchto abstrakt vznikly nejprve názvy oborů a dalším posunem pak jména míst, kde je daný obor provozován (*holičství*, *cukrářství*) nebo kde sídlí osoba, od jejíhož názvu je konkrétní substantivum odvozeno. Je poněkud překvapivé, že v TSC 2 nejsou zmíněna substantiva jako *hrabství*, *knížectví*, *císařství*, *království*, označující území, v nichž vládne hrabě, kníže, císař, král. Rovněž v případě těchto podstatných jmen však můžeme uvažovat o tom, že jejich místní význam je sekundární. Např. u slova *hrabství* uvádí PSJČ kromě významu ‚území, jemuž vládne n. jež spravuje hrabě‘ i význam ‚hodnost hraběte‘. Tyto abstraktní významy jsou doloženy již ve staré češtině: u hesla *královstvíie*, *králevstvíie*, *královstvo*, *králevstvo* uvádí Geb kromě významu ‚království, Königreich‘ též významy ‚kralování, panování‘ a ‚královský úřad, hodnost‘. Podle V. Šmilauera (1971, s. 63) mají podstatná jména na *-ství* přenesený význam místní ‚obvod působnosti; místo, kde se zaměstnání vykonává‘; zde uvádí Šmilauer rovněž příklad *císařství*.

Při analýze pomístních jmen obsahujících lexikální jednotky utvořené sufixem *-ství* se neobejdeme bez rozboru místních jmen utvořených tímto sufixem. Mnohá místní jména tohoto typu se totiž vyvinula z původních jmen pomístních, navíc i primární oikonyma na *-ství* vycházejí často z týchž lexikálních jednotek jako anoikonyma, a nelze je proto od anoikonymického materiálu oddělovat.

V. Šmilauer (1997, s. 104–105) zaznamenává ve svém přehledu tvoření místních jmen z apelativ (publikovaném až posmrtně v r. 1997) „posesivní jména na *-ství*“, tvořená „ze jména majitele“. Konkrétně se jedná o jména *Království*,

¹ Substantiva jako *pitomství*, *prvenství* apod. jsou do této skupiny zařazena na základě jejich možné interpretace ‚pitomý/první skutek apod.‘; primárně se jedná o názvy vlastností (TSC 2, s. 405).

*Mnichovství*², *Farářství*; přiřazen je do této kategorie též název *Světvi*³. R. Šrámek (1999, s. 48) v přehledu formantů, kterými se tvoří místní jména vyjadřující posesivitu, uvádí také formant *-ství*, který charakterizuje jako zcela ojedinělý⁴.

3.1 Místní jméno *Království* patří jednak vsi (místní části obce Třebovle) na Kouřimsku, jednak v minulosti náleželo čtyřem obcím v oblasti rozsáhlého lesa *Království* u Dvora Králové nad Labem⁵. Tento les je poprvé doložen k roku 1489 (*der wald im künigreich* – Pf). Podle A. Sedláčka (1920) patřil název *Království* v minulosti i řadě dalších lesů v různých částech Čech. V Místopisném slovníku historickém A. Sedláček (1908, s. 457) poznamenává, že *Království* je „název obyčejný toho, co králi patřilo, nejčastěji však hor a lesův. Tak slovou r. 1538 hory a lesy Dobříšské, r. 1495 rozsáhlé lesy u Hradce Králové (r. 1318 Bor řečené), r. 1577 hory Písecké a r. 1586 Šumava západně od Nýrska.“⁶. J. Vaniš (1980, s. 714) připomíná doklad na les *Království* (*in silvam regalem dicto Kralowstwie*) v Knize

² Ve shodě s V. Šmilauerem a dalšími autory probíráme jména na *-ovství* zároveň se jmény utvořenými sufixem *-ství*. Formu *-ovství* chápeme jako rozšířenou podobu sufixu *-ství* (srov. rozšířený adjektivní sufix *-ovský*: *královský*).

³ Jak uvádí Pf, dnešní ves *Světvi* měla původně německý název „*Zwettlern* = ze den *Zwettlern*, u Světelských. Již podle nejstarší zprávy z r. 1279 byla majetkem kláštera ve *Světle*, *Zwettl* v Dol. Rakousích. R. 1383 má naše ves jm. *Světvie*. Podle slova klášterství (= klášterní zboží, *Klostergut*, v. Geb. Sl. stč. II, 41) bylo utvořeno ze jm. Světlá jméno *Světlství a z něho silným zkrácením povstal allegrový tvar *Světvie*“. Jedná se o pozoruhodný a zcela ojedinělý způsob tvoření, který můžeme považovat – vzhledem k tomu, že neexistují žádné další doklady na tvoření toponym sufixem *-ství* od zeměpisných jmen – za analogický.

⁴ R. Šrámek připojuje příklady tohoto způsobu tvoření – místní jména *Biskupství*, *Království* a *Opatství*. Jméno *Biskupství* patří místní části obce Náměšť na Hané; původní název zněl *Biskupice*, v minulosti se užívala rovněž podoba *Biskupstvo*. Název označuje „osadu, místo patřící biskupovi“ (viz Hosák – Šrámek 1970, s. 71). Pro úplnost dodejme, že na území Čech není místní ani pomístní jméno *Biskupství* doloženo. Místní jméno *Království* náleží na Moravě samotě u Blatce na Olomoucku; poprvé je doloženo až k roku 1906. Jak uvádějí L. Hosák – R. Šrámek (1970, s. 443), pokud je toto místní jméno „staršího původu, znamenalo by „majetek králův, jsoucí pod královou svrchovaností“. Místní jméno *Opatství* Hosák – Šrámek (1980) neuvádějí; sídelní lokalitu s tímto názvem se nám nepodařilo najít ani na území Čech (srov. však níže pomístní jméno *Opatství*). V této souvislosti připomeňme, že na území Moravy a Slezska je doloženo také tvoření pomístních jmen sufixem *-ství* od „označení nositele posesivního vztahu – *Fojtství*, *Panství*; *-ovstv(i)*: *Království*, *Šálkovství*“ (viz Pleskalová 1992, s. 113).

⁵ Jak uvádí Pf, „r. 1923 zde byly tyto obce: a) *Království I.*, *Königreich I.*, již tvořily vsi Ženská Bída, Nová Kočvař, Nový Kohoutov a Nové Zaboří; b) obec *Království II.*, *Königreich II.* tvořily vsi Horní Debrné, t. Žirecké Debrné a ves *Království II.*, t. Hájemství; c) obec *Království III.*, *Königreich III.* tvořily vsi Horní Nemojov, Nový Nemojov, t. *Království III.* a víska Kousky; d) kat. obec *Království IV.* tvořily vsi Přední Mostek a Zadní Mostek.“

⁶ Jak uvádí G. Hofmann (1965, s. 133), „královské dobříšské lesy zaujímaly v 16. století ohromnou rozlohu v prostoru vymezeném Řevnicemi, Příbramí, Smolotely a tokem Vltavy.“

počtů města Loun z let 1450–1472 a 1490–1491. V souladu s těmito doklady uvádí Geb u apelativa *království* význam ‚les králův‘.

V synchronním materiálu pomístních jmen z území Čech můžeme najít následující názvy obsahující lexikální jednotku *KRÁLOVSTVÍ*: *Království* – (1) pole, bývalá louka v Lukavci u Hořic, (2) část lesa ve Skaličanech u Blatné, (3) pole, louky a les v Čechelovicích u Blatné; *Na Království* – (1) louky ve Lnářském Málkově u Blatné⁷, (2) lesy v Buděticích u Sušice, (3) pole v Dolních Stakorách (a též v sousedních Kosmonosech) u Mladé Boleslavi, (4) les v Křemešníku u Pelhřimova, (5) stezka v Dolní Nové Vsi u Nové Paky (podle zpracovatele soupisu pomístních jmen vede do pomezního královského hvozdu), (6) pole, pastvina a les v Branišově u Pelhřimova, (7) louka v Plánici. Je nanejvýš pravděpodobné, že všechna uvedená pomístní jména označovala pozemky patřící králi⁸. Ve dvou případech (viz výše)⁹ byla anoikonoma přenesena na sídelní objekty.

3.2 Rovněž místní jméno *Farářství* vzniklo z původního pomístního jména. Patří bývalé vsi na území dnešní královéhradecké čtvrti Pražské Předměstí; dnes existenci této vsi připomíná název ulice *Farářství*. Ves byla založena kolem roku 1800 na pozemcích patřících faře (Pf).

Lexikální jednotka *FARÁŘSTVÍ* (a její hláskové varianty *FARÁSTVÍ*, *FALÁŘSTVÍ*¹⁰) je v pomístních jménech nejčastěji zastoupeným výrazem utvořeným sufixem *-ství*. Je pozoruhodné, že ve staré češtině melo apellativum

⁷ Lnářský Málkov katastrálně sousedí s obcí Čechelovice; jména *Království* a *Na Království* vyskytující se v těchto obcích se tedy mohou vztahovat k témuž objektu.

⁸ V soupise pomístních jmen pro Milín na Příbramsku je uvedeno pole *Na Hrálovství*. Skutečnost, že Milín příslušel od založení hradu Karlštejna k tomuto hradu, a byl tedy majetkem českých králů (nacházel se zde i služební dvůr příslušný ke Karlštejnu – srov. Sedláček 1908, s. 606), nás vede k domněnce, že i toto pomístní jméno znělo původně *Království*, *Na Království*. Tuto hypotézu se nám však historickými doklady nepodařilo potvrdit. Již v josefském katastru (JK) z 2. pol. 18. stol. je tento název uveden v podobě *Hralowstwy*. Případají tedy v úvahu dvě možnosti výkladu: jméno *Hrálovství* mohlo vzniknout (již ve vzdálenější minulosti) zkomolením původní podoby *Království*, nebo bylo utvořeno od osobního jména *Hrála* (doloženého např. u Moldanové 2004, s. 69). Je však třeba poznamenat, že Příbramsko leží zcela mimo oblast výskytu pomístních jmen obsahujících lexikální jednotky utvořené sufixem *-ství* od osobních jmen (viz mapu č. 4).

⁹ Rovněž u *Království* na Kouřimsku totiž uvádí Pf, že se jedná o „ves pod lesem“; i zde tedy můžeme předpokládat vznik z původního (byť nedoloženého) názvu lesa.

¹⁰ Patří sem patrně rovněž název lesa *Charáství* v Borovsku u Dolních Kralovic. Podle soupisu pomístních jmen má toto pojmenování souvislost se skutečností, že „lidé tu dříve směli sbírat chrást“; přesto se však v tomto soupise uvádí, že les „patřil kostelu“. Podoba *Charáství* je s největší pravděpodobností hláskově pozměněnou podobou názvu *Farářství*, označujícího církevní majetek.

farářstvie mj. význam ‚pozemky, jež byly dány faráři, aby z nich měl část důchodů farářských‘ (Geb). Pomístní jména *Farářství*, *Dolní/Horní Farářství*, *Na Farářství*, *Ve Farářství* apod. patří zpravidla pozemkům, které v minulosti byly ve vlastnictví církve; zpracovatelé jednotlivých soupisů pomístních jmen se často zmiňují o farních nebo zádušních pozemcích. Jde o více než pět desítek pomístních jmen.

Výskyt těchto pomístních jmen je poměrně výrazně teritoriálně vymezen. Daná jména se vyskytují (až na jedinou zcela izolovanou výjimku na Lounsku) výhradně ve východní polovině Čech; nejčastější je jejich výskyt v širší oblasti Posázaví a v nejvýchodnější části Čech mezi Nasavrky, Skutčí, Ústím nad Orlicí, Rychnovem nad Kněžnou a Opočnem. Na západě je oblast výskytu těchto jmen¹¹ ohraničena linií Turnov – Český Brod – Sedlčany, na jihu Sedlčany – Pacov – Pelhřimov (více viz mapu č. 2).

3.3 Třetím místním jménem, které uvádí V. Šmilauer (1997) ve svém přehledu místních jmen na *-ství*, je (vedle *Království* a *Farářství*) *Mnichovství*. Jedná se o název vísky u Vyhnánova, místní části obce Doudleby nad Orlicí (nedaleko Kostelce nad Orlicí). Podle Pf se v blízkosti Mnichovství nacházela zaniklá ves Police, která byla majetkem kláštera v Opatovicích; z toho lze soudit, že i Mnichovství patřilo k tomuto klášteru, jednalo se patrně o „majetek n. zboží mnišské n. klášterské“ (Pf). Nelze určit, zda i v tomto případě byl tento název původně pomístním jménem, které bylo později přeneseno na sídelní objekt.

Zaměřme se nyní na dosud nezmíněné lexikální jednotky na *-ství* vyskytující se pouze v pomístních jménech.

3.4 Velmi podobnou motivaci jako názvy *Farářství*, *Na Farářství* apod. mají i pomístní jména obsahující lexikální jednotku *KNĚŽSTVÍ*. Tato jména (cca dvě desítky dokladů) se vztahují k pozemkům (nejčastěji lesům a polím), které byly ve vlastnictví církve (podobně jako v případě výrazu *farářstvie* je i u apelativa *kněžstvie* ve staré češtině doložen význam ‚pozemky dané knězi k užívání‘ /Geb/). Jejich výskyt je ohraničen ještě ostřeji, než je tomu u názvů obsahujících lexikální jednotku *FARÁŘSTVÍ* (a její varianty). V tomto případě můžeme dokonce hovořit o areálu jejich výskytu, který je vymezen bývalými soudními okresy Skuteč,

¹¹ Záměrně nehovoříme o areálu, který by musel být kompaktnější.

Vysoké Mýto, Žamberk, Ústí nad Orlicí, Lanškroun, Litomyšl a Polička; poněkud stranou tohoto sevřeného areálu je výskyt na Přeloučsku (viz mapu č. 3). Je nápadné, že tento areál se nachází v rámci území, v němž je doložen výskyt pomístních jmen obsahujících lexikální jednotku *FARÁŘSTVÍ*.

3.5 Nejednoznačný je původ pomístních jmen obsahujících lexikální jednotku *DĚKANSTVÍ*. Zatímco v některých případech vystupuje tento výraz jako apelativum ve významu ‚děkanský úřad; budova, místnost, v níž je umístěn‘ (PSJČ) (např. pozemky *Za děkanstvím* v Chorušicích na Mělnicku byly nazvány podle polohy v blízkosti děkanského úřadu), jindy se vztahuje k majetku příslušnému k děkanství (např. les *Děkanství* v katastru obce Třitím u Týna nad Vltavou patřil podle soupisu pomístních jmen týnskému děkanství).

3.6 Ve Slatinách na Jičínsku se nacházejí pozemky zvané *Kaplanství*. Podle soupisu pomístních jmen se jedná o část bývalých zádušních pozemků. Jednalo se s největší pravděpodobností o církevní pozemky, které byly v užívání kaplana¹².

3.7 Do motivační skupiny pomístních jmen odrážejících vlastnictví církve patří rovněž název polí a luk *Opatství* v Uhelné Příbrami na Chotěbořsku. Zpracovatel soupisu pomístních jmen nepodává k tomuto jménu žádné vysvětlení, je však pravděpodobné, že tyto pozemky byly v minulosti pod správou opata, tedy představeného některého kláštera. Ve staré češtině je u apelativa *opatstvie* doložen mimo jiné význam ‚území se statky a poddanými jsoucí ve vlastnictví klášterního společenství a opatem v čele‘ (StčSl).

3.8 Kromě výrazů odvozených sufixem *-ství* od označení církevních představitelů se v pomístních jménech setkáváme rovněž s lexikálními jednotkami utvořenými touto příponou od názvů představitelů světské moci, šlechticů apod. V Uhelné Příbrami na Chotěbořsku, v Žumberku na Nasavrecku a Stříteži na Dolnokralovicku jsou zaznamenány názvy pozemků *Rychtářství*. Podle soupisu pomístních jmen pro Uhelnou Příbram se jednalo o pole a louky patřící obci, tedy rychtáři. Ve staré češtině je u apelativa *rychtářstvie* doložen mimo jiné význam ‚území spadající do pravomoci rychtáře‘ (ESSČ).

3.9 V Bylanech na Českobrodsku se nachází pomístní jméno *Panství*. Podle

¹² Shodnou motivaci má zřejmě i název pole *Na Kaflánství* v Kaničkách na Klatovsku.

soupisu pomístních jmen se jedná o název panských, knížecích polí, která se nacházela uprostřed polí patřících sedlákům. Lexikální jednotka *PANSTVÍ* se zde tedy patrně vztahuje k panskému majetku. Z významů doložených ve staré češtině je v tomto případě nejbližší patrně význam ‚majetek, jmění‘ (StčSl).

3.10 V Dobšicích, Rytířově Lhotě a Podkosti na Sobotecku (tyto vsi spolu navzájem katastrálně sousedí) je doložen les zvaný *Rytířství*, *V Rytířství*. Vztah tohoto jména k názvu vsi *Rytířova Lhota* je nejasný. Př vykládá název této vsi z osobního jména *Rytíř*; podle našeho názoru však nelze vyloučit ani původ z apelativa *rytíř* ‚příslušník jednoho z nižších stupňů šlechtictví‘. O tomto dvojím původu můžeme uvažovat rovněž u pomístního jména *Rytířství*. Hypotézu, že les *Rytířství* byl nazván podle téhož Rytíře nebo rytíře jako blízká Rytířova Lhota, nelze doložit, ale nemůžeme ji ani zcela vyloučit. V úvahu by připadala i možnost, že pomístní jméno *Rytířství* vzniklo ze jména vsi, respektive z přívlastku *Rytířova* a vyjadřovalo příslušnost lesa ke vsi. Tvoření pomístních jmen sufixem *-ství* z toponymických základů však není obvyklé (jediný doklad tohoto způsobu tvoření, který považujeme za spíše analogický, představuje místní jméno *Světvi* – viz pozn. 3).

3.11 V Řečanech nad Labem a Labětíně na Přeloučsku se nacházejí pozemky zvané *Zemanství* a *V Zemanství*. Pole *Na Zemanství* je doloženo ve Služátkách na Pelhřimovsku. Je nanejvýš pravděpodobné, že majiteli těchto pozemků byli příslušníci drobné šlechty, zemané¹³.

3.12 Volně lze k této motivační skupině přiřadit pomístní jméno obsahující lexikální jednotku odvozenou od názvu instituce. Pole a louky v Chotěboři a sousedním Horním Sokolovci mají název *Ve Školství*. Podle soupisů pomístních jmen se jedná o pozemky, které byly majetkem školy. Zde se setkáváme s pozoruhodným případem slovotvorné homonymie s apelvativem *školství* ‚školské zřízení, školy jako celek‘ (PSJČ).

¹³ Poněkud odlišná je motivace pomístních jmen *Manství* (název lesa v Bolehošti u Opočna; podle soupisu pomístních jmen se jednalo o manství hradu Litice) a *V manství* (název pole v Libčicích u Dobříše). Tyto názvy vycházejí z apelativa *manství* ‚manský statek, léno, feudum‘; je pravděpodobné, že označují pozemky patřící k manským statkům.

3.13 V pomístních jménech na území Čech se vyskytuje rovněž několik lexikálních jednotek, které jsou odvozeny sufixem *-ství* od osobních jmen. Tento způsob tvoření dosud nebyl popsán; L. Olivová-Nezbedová (1995a) pomístní jména odvozená sufixem *-ství* od proprií neuvádí.

V Travné na Nasavrcku je doložena louka *V Bednářství*, nazvaná (jak uvádí soupis pomístních jmen) podle bývalého majitele Bednáře¹⁴. Pole ve Votuzi na Hořicku má název *Duchoňovství*. Toto pomístní jméno bylo s největší pravděpodobností utvořeno od příjmení *Duchoň*¹⁵. Podobně název lesa *Hynkovství* v Krňovicích na Královéhradecku vychází pravděpodobně z osobního jména Hynek. Podle zpracovatele soupisu pomístních jmen byl tento les nazván po bývalém držiteli Krňovic Hynku Hlaváčovi z Dubé¹⁶. Název pole *Jirkovství* ve Vrběticích na Nasavrcku byl patrně utvořen od osobního jména *Jirka*¹⁷, podobně jako název lesa *Jirovství* v Bolehošti u Opočna byl zřejmě odvozen od osobního jména *Jíra*¹⁸. Les *Kapounství* ve Štěnkově a Bělči nad Orlicí na Královéhradecku byl podle soupisu pomístních jmen nazván podle bývalého majitele; vychází pravděpodobně z příjmení *Kapoun*. Z příjmení *Kroupa* bylo patrně odvozeno pojmenování vyvýšeniny *Kroupovství* v Doudlebech nad Orlicí. Název louky *Petřovství* ve Švihově na Nasavrcku podle soupisu pomístních jmen „před lety vlastnil Petr, malý postavou – Petroušek“. Přesná forma osobního jména, od které

¹⁴ Odlišný (a ne zcela jasný) je ovšem původ názvu louky *K Bednářství* v Plavnici na Českokobudějovicku a pozemku *Za Bednářstvím* v sousedním Kamenném Újezdě. První z těchto názvů se podle soupisu pomístních jmen vztahuje k louce směřující k rybníku zvanému *Bednářský*, druhý dostal daný pozemek „dle rybníka a samoty“. Pokud vyjdeme z tohoto údaje, můžeme předpokládat, že název *Bednářství* (v soupise přímo nedoložený) patřil samotě, objektu, v němž se nacházela bednářská dílna. Podle ní mohl dostat svůj název i rybník *Bednářský*.

¹⁵ Lidový výklad, který dává jméno do souvislosti s bývalým pohanským pohřebišťem, je zcela nepravděpodobný.

¹⁶ Tento výklad nelze vyloučit. Třebechovice pod Orebem, k nimž Krňovice odedávna příslušely (viz Sedláček 1908, s. 471) byly po roce 1336 v držení Hynka Hlaváče z Dubé. Majiteli třebechovického zboží byli následně (v průběhu 14. a 15. století) tři další členové tohoto rodu, kteří byli téhož jména (Sedláček 1908, s. 893). Pokud byl les skutečně pojmenován po některém z Hynků Hlaváčů z Dubé, pak by toto pojmenování svědčilo o tom, že se jedná o velmi starý způsob tvoření pomístních jmen.

¹⁷ Název pozemků *Na Jirkovství* v sousedním Tisovci se pravděpodobně vztahuje k témuž objektu.

¹⁸ V soupise pomístních jmen je toto pojmenování vykládáno skutečností, že v tomto lese byl zabit Jíra. Tento výklad nelze doložit, avšak ani vyloučit (je známo, že pomístní jména odvozená od osobních jmen mohou vycházet nejen ze jmen majitelů daných objektů, ale také osob, které k nim mohly mít jiný vztah).

byl tento název utvořen, není v tomto případě jasná; původ z osobního jména je však i zde nanejvýš pravděpodobný.

Od osobních jmen byla patrně sufixem *-ství/-ovství* odvozena i následující pomístní jména: *Čankouství* – pastvina ve Švihově na Nasavrcku, zřejmě z osobního jména *Čanka* (Beneš 1962, s. 138) nebo *Čaněk* (Beneš 1962, s. 117); *Na Hejkouství*, *Na Hejkovství* – pojmenování lesa v Polici nad Metují a blízké Nízké Srbské, asi z osobního jména *Hejk* (Kotík 1897, s. 63)¹⁹; *Kovanství* – pole v Třebestovicích na Českobrodsku, zřejmě z osobního jména *Kovan* (Kotík 1897, s. 113); *Krenství* – pole v Bratřicích a Cetuli na Pacovsku, snad z osobního jména *Kren* (Beneš 1962, s. 198), *Makovství* – les a pastvina v Miřeticích na Nasavrcku, *Na Makovství* – pozemky v sousedním Čekově – snad z příjmení *Mak* nebo *Maka* (Beneš 1962, s. 56); *Oterství* – pozemky ve Vrbčanech na Kouřimsku, snad z původní podoby **Koterství*, odvozené od příjmení *Kotera* (Beneš 1962, s. 99); podoba *Oterství* mohla vzniknout mylnou dekompozicí, při níž počáteční *K-* bylo považováno za předložku.

K této skupině pomístních jmen lze zřejmě přiřadit i název *Na Císařství* patřící pozemkům v Hlušicích u Nového Bydžova. Podle soupisu pomístních jmen byly tyto pozemky nazvány podle majitele Šimůnka, který měl přezdívkou *Císař*. Přestože některé údaje zpracovatelů soupisů je třeba brát s rezervou, tuto informaci, která se patrně zakládá na sdělení pamětníků, můžeme snad považovat za relativně spolehlivou. Tento způsob tvoření není v oblasti východních Čech neobvyklý (srov. mapu č. 4); v tomto konkrétním případě jistě sehrála roli existence homonymního apelativa *císařství* ‚císařská říše‘. Takovéto údaje chybí u názvu pole *Na Žákovství* ve Skořenicích u Vysokého Mýta. Lexikální jednotka *ŽÁKOVSTVÍ* může být odvozena buď od příjmení (případně přezdívky, jména po chalupě apod.) *Žák*, nebo od apelativa *žák*. Podobný případ představuje jméno pozemků *Na Kolářství* v Havlíčkově Borové na Přibyslavsku (lexikální jednotka *KOLÁŘSTVÍ* může vycházet jak z osobního jména *Kolář*, tak z apelativa *kolář*) a název pole *Kramářství* v Bousově na Čáslavsku – z osobního jména *Kramář*,

¹⁹ Lidová etymologie dává název do souvislosti s vyprávěními o strašidlech a hejkalech.

popřípadě z apelativa *kramář*²⁰.

Pomístní jména odvozená sufixem *-ství/-ovství* od osobních jmen se vyskytují výhradně ve východních a severovýchodních Čechách (Hořicko, Královéhradecko, Orlickokostelecko, Nasavrcko, Skutečsko, Novobydžovsko, Vysokomýtsko, Příbyslavsko, okolí Police nad Metují) s ojedinělými přesahy do východní části středních Čech (Českobrodsko, Kouřimsko, Čáslavsko) a Čech jihovýchodních (Pacovsko) (viz mapu č. 4).

3.14 Ve všech dosud analyzovaných pomístních jménech vyjadřují lexikální jednotky utvořené sufixem *-ství* vlastnický vztah určité osoby nebo instituce k danému objektu. I v pomístních jménech se však tyto lexikální jednotky v některých případech vztahují k místům působnosti osob, od jejichž apelativních označení jsou utvořeny. Jak již bylo naznačeno v úvodu, tento význam je obvyklý v apelativní sféře jazyka. Lexikální jednotky s tímto významem jsou na okraji našeho zájmu; podáme pouze jejich stručný výčet.

V pomístních jménech se setkáváme s následujícími apelativy na *-ství* označujícími (v daných případech) budovy: *děkanství*²¹, *prelátsví*, *proboštsví*, *purkrabství*, *rybářství*, *správcovství*, *velitelství*²². Širší význam má apelativum *hájenství/hájemství* „služební obvod hajného“.

3.15 Původ některých lexikálních jednotek na *-ství* přítomných v pomístních jménech zůstává nejistý nebo zcela nejasný. Jedná se o následující případy:

Na Drákovství – pole v Hetlíně na Kutnohorsku. Název považujeme za zcela nejasný²³.

Legonství – pozemek v Podbřezí a louka v sousedních Cháborech na Opočensku (může se jednat o tentýž objekt). Oba soupisy pomístních jmen se zmiňují o souvislostech s plavením dříví po Zlatém potoce do Opočna. Soupis pro Chábory uvádí, že louka sloužila jako shromaždiště klád, podle soupisu pro Podbřezí se dřevo plavilo „do Legonu v Opočně“. V Opočně se v současné době (v

²⁰ Lidový výklad v soupise pomístních jmen, že kolem „vedla stará obchodní stezka z Čáslavě na Chrudim a zde se kramařilo“, není příliš pravděpodobný.

²¹ Srov. však výše bod 3.5.

²² Srov. též pomístní jména *Za Bednářstvím*, *K Bednářství*, zmíněná v pozn. 14.

²³ Lidová etymologie, podle níž zde byl pěstován „len tvrdý a silný jako drát“, je zcela nepravděpodobná.

blízkosti Zlatého potoka a rybníka Broumaru) nachází ulice *Legon*. Podle K. Kuči (2000, s. 730) se v Opočně nacházel „panský sklad dřeva (Ellegon)“²⁴. Název *Legon* patřící skladu dřeva by snad mohl souviset s italským podstatným jménem *legno* ‚dřevo‘. Italský původ názvu by podle sdělení J. Slavíka mohl odrážet kontakty pobělohorských majitelů opočenského panství Colloredo-Mannsfeldů se severní Itálií, odkud tento rod pocházel²⁵. Podoba *Ellegon* mohla vzniknout z původního *el legno*, což by bylo v benátštině, jazyce užívaném v severní Itálii v oblasti Veneto, spojení substantiva *legno* s určitým členem mužského rodu *el*²⁶. Žádné určitější a spolehlivější údaje, které by mohly potvrdit tuto hypotézu, se nám nepodařilo zjistit.

Seloství – pole ve Vinařicích na Lounsku. Jméno je nejasné; snad původně *Selství* (nepodařilo se doložit).

3.16 Závěr

V této kapitole jsme se pokusili o podrobnější analýzu pomístních i místních jmen obsahujících lexikální jednotky utvořené sufixem *-ství*. V naprosté většině případů tyto lexikální jednotky označovaly majetek osoby nebo instituce (případně majetek, který jí byl dán do užívání), od jejíhož pojmenování jsou tyto výrazy odvozeny. V apelativní sféře současné češtiny se tento význam u podstatných jmen na *-ství* nevyskytuje. Setkáváme se zde jen s významem ‚místo nebo oblast něčí působnosti‘, který významu ‚něčí majetek‘ není příliš vzdálen. Význam ‚majetek‘ je však doložen u řady apelativ tohoto slovtvorného typu ve starší češtině. Přestože tvoření apelativ na *-ství* s tímto významem nebylo ani ve starší češtině příliš produktivní, je spolehlivě doloženo. Rovněž u analyzovaných zeměpisných jmen na *-ství* lze předpokládat, že jsou staršího původu.

Z analýzy územního rozšíření zeměpisných, především pak pomístních jmen obsahujících lexikální jednotky utvořené sufixem *-ství* vyplynulo, že tento typ

²⁴ O opočenském skladu dříví píše v regionálním tisku M. Vondráček (2008): „Místa, kde se skladovalo dřevo, se nazývala legonství (od latinského *lego* – shromažďovati) nebo také Ellegon. V Opočně bylo takové místo pod Broumarem, kde nyní stojí několik domků ‚ulice‘ Legon. (Od stejného základu byl pravděpodobně i nápis Elegon nad drogerií pana Ondráka, dnešní Mléčnou jídelnou na náměstí.)“.

²⁵ Za tuto domněnku děkuji ing. J. Slavíkovi z pardubického pracoviště Národního památkového ústavu.

²⁶ Srov. Venetian language [online].

toponym je výrazně regionálně příznakový. Nejčastěji se vyskytuje v severovýchodních a východních Čechách, méně často jinde ve východní polovině Čech, v ostatních oblastech Čech jsou tato jména ojedinělá.

4. Suffixy *-(ov)čí* a *-(ov)ičí*

4.0 Úvod

L. Olivová-Nezbedová (1998a, 1999a, 2000b) věnovala podrobnější pozornost pomístním jménům, která odrážejí druh porostu v dané lokalitě a která jsou zakončena na *-í* a *-ina*. Zkoumaná pomístní jména vycházejí z apelativ utvořených suffixy *-í* a *-ina*. V pomístních jménech z území Čech však můžeme najít i řadu lexikálních jednotek utvořených dalšími slovotvornými suffixy.

V této kapitole se zaměříme na suffixy *-(ov)čí* a *-(ov)ičí*¹, které se v pomístních jménech pojí nejčastěji s názvy stromů a keřů². Takto odvozené lexikální jednotky se tedy zpravidla vztahují k určitému druhu porostu. Některé z nich jsou doloženy v apelativní slovní zásobě (často jsou zaznamenány pouze v Kottově slovníku /Kott I–X/), u ostatních se jedná spíše o přímé tvoření *proprií* – tzv. onymickou derivaci (k tomu viz Harvalík 2004, s. 97–101).

4.1 Suffix *-čí*

V pomístních jménech v Čechách jsou doloženy následující lexikální jednotky odvozené suffixem *-čí* od apelativ označujících druh stromu, resp. keře: *BORČÍ*, *CHMELČÍ*, *KLENČÍ*, *LIPČÍ*, *MALENČÍ*, *MALINČÍ*, *MERFÁNČÍ*, *SLIVČÍ* a *VERBÁNČÍ*.

Nejčastěji (osmi doklady) je v analyzovaném anoikonymickém materiálu zastoupena lexikální jednotka *BORČÍ*³. Uvedme dva příklady: pomístní jméno *Borčí* označuje les v Třebihošti u Hořic; pole *V Borčí* v Bukovině u Čisté na Novopacku se nachází v místech bývalého borového lesíka. I když jednotliví zpracovatelé soupisů pomístních jmen neuvádějí vždy explicitně, že se v pojmenovaných lokalitách nebo v jejich sousedství nacházel borový porost, je zřejmé, že lexikální jednotka *BORČÍ* je utvořena suffixem *-čí* od apelativa *bor*, které je v češtině doloženo jak ve významu ‚borový les‘, tak ve významu ‚borovice‘ (SSJČ). Zde přichází v úvahu druhý z těchto významů.

¹ Pro porovnání uvedme, že J. Pleskalová (1992, s. 73) zaznamenává pro Moravu a Slezsko pouze pomístní jména na *-ičí* (*Břemičí*, *Bořečí*, *Dubičí*, *Jedličí*); formanty *-čí*, *-ovčí* a *-ovičí* nedokládá.

² Stranou ponecháváme málo početné lexikální jednotky odvozené od jiných základů, např. *JELENČÍ*, *HÁJIČÍ*, *HOVNIČÍ*, *MLADIČÍ*, *SKALIČÍ*, *JEŽKOVČÍ*.

³ Kott V (s. 1035) zaznamenává apelativum *borčí* s významy ‚bor, borová chrast‘.

Čtyřmi doklady je v pomístních jménech zastoupena lexikální jednotka *KLENČÍ*. Pomístní jméno *Klenčí* označuje dva lesy (v obci Koupě na Březnicku a ve Slatině na Klatovsku) a pole (Kojetín u Milevska); název *V Klenčí* se vztahuje k poli v Raděticích na Příbramsku. K lesu v obci Slatina zpracovatel soupisu uvádí, že se jedná o „listnatý les s kleny a jasany“. Také pole v Kojetíně je vykládáno podle výskytu klenů.

Při interpretaci pomístních jmen *Klenčí*, *V Klenčí* se nabízí porovnání s místním jménem *Klenčí* (*pod Čerchovem*), patřícím městečku na Domažlicku. Podle A. Profouse (Pf) bylo původní znění tohoto místního jména pravděpodobně *Kleničie* (první doklad zní *Clenitsch*). Profous tedy toto toponymum vykládá z kolektiva *kleničie* ‚klenicový les‘, které bylo utvořeno od názvu stromu *klenice*, v současné češtině *klenice*, *klenka* (Geb). Apelativum *kleničí* je doloženo z let 1570–1578 (Pf). V názvu *Kleničí* zanikla ve druhé nepřízvučné slabice samohláska *-i-*⁴, čímž vznikla současná podoba jména *Klenčí*.

Podle SSJČ je *klenice* nářeční výraz pro ‚klen‘. Je tedy otázkou, zda pomístní jména *Klenčí*, *V Klenčí* vykládat jako utvořená příponou *-í* z apelativa *klenice* ‚klen‘, nebo jako odvozená sufixem *-čí* ze synonymního apelativa *klen*. Připadají zde v úvahu obě možnosti, a to zvláště v případě jména lesa *Klenčí* ve Slatině na Klatovsku, která leží v oblasti blízké chodskému nářečí, a proto bychom zde mohli uvažovat o zániku *-i-* v předpokládané původní podobě **Kleničí*. V ostatních třech případech považujeme za pravděpodobnější tvoření sufixem *-čí* z apelativa *klen*, i když ani druhý výklad nemůžeme zcela vyloučit.

Lexikální jednotka *LIPČÍ* je v pomístních jménech zastoupena třemi doklady. V Mišovicích a Svučicích na Mirovicku jsou doložena pozemková jména *Na Lipčí*, v Bohuslavicích u Nového Města nad Metují se nachází pole *V Lipčím* (koncovku *-ím* zde lze vysvětlit analogií podle adjektiv typu *jarní*). Tato pojmenování jsou zpracovateli jednotlivých soupisů dávana do souvislosti se současným nebo bývalým lipovým porostem.

⁴ Zánik *-i-* v této pozici je pro chodské nářečí typický (srov. *kančka* ‚tkanička‘, *pšence* ‚pšenice‘ apod.).

V Babákově u Hlinska je doloženo pojmenování lesa *V Malinčí* (zpracovatel k němu nepodává žádný výklad). Název pole *Na Malenčí* v Markvarticích u Sobotky dává zpracovatel do souvislosti s původním porostem před kultivací pozemku. Lexikální jednotky *MALINČÍ*⁵ a *MALENČÍ* jsou odvozeny sufixem *-čí* od apelativa *malina*, užitého zde ve významu ‚maliník, keř s červenými plody (malinami)‘ (SSJČ), a jeho nářeční varianty *malena* (PSJČ). Daná pomístní jména mají souvislost s porostem maliníku.

Pozoruhodná jsou dále pomístní jména *Merfánčí* (modřínový les ve Štítově na Blovicku), *U Merfánčí* (pozemky v sousedství modřínového lesa v katastru obce Skořice na Rokycansku) a *Ve Verbánčí* (modřínový lesík ve Skuhrově na Železnobrodsku), odvozená sufixem *-čí* od nářečních apelativ *merfán* (Kott IX, s. 165) a *verbán* (Kott IV, s. 633), vycházejících z německého apelativa *Lärchenbaum* ‚modřín‘.

Jedním dokladem je v pomístních jménech zastoupena lexikální jednotka *CHMELČÍ*, odvozená nepochybně sufixem *-čí* od apelativa *chmel* ‚popínavá rostlina [...], pěstovaná zvl. k účelům pivovarnickým‘ (PSJČ). Pomístní jméno *Chmelčí* označuje pole a les v Poříně na Pacovsku; zpracovatel soupisu pomístních jmen k němu nepodává žádný výklad. Můžeme předpokládat, že na pozemcích nesoucích toto pojmenování se v minulosti pěstoval chmel.

V obci Skořice na Rokycansku se nachází les zvaný *Na Slivčí*. V soupisu pomístních jmen není k tomuto názvu uveden žádný výklad, je však pravděpodobné, že lexikální jednotka *SLIVČÍ* byla utvořena sufixem *-čí* od apelativa *sliva* ‚plod slivoně; slivoň; nářečně švestka (plod nebo strom)‘ (SSJČ) a daný les byl nazván podle porostu „sliv“.

Některé výše uvedené lexikální jednotky by bylo teoreticky možné vykládat jako utvořené sufixem *-í* od deminutiv obsahujících v deminutivním sufixu souhlásku *-k-*, např. *LIPČÍ* od *lipka*, *BORČÍ* od *borek* apod. Zdánlivě bychom pak mohli tvoření pomístních jmen sufixem *-čí* zpochybnit. Proti tomu však mluví dvě skutečnosti: jednak tvoření kolektiv od deminutivních apelativ není příliš obvyklé, jednak (a to především) některé lexikální jednotky od deminutiv odvodit nelze

⁵ Jg a Kott (I, s. 969) dokládají apellativum *malinčí* ‚maliní‘.

(např. *CHMELČÍ*, *MALINČÍ/MALENČÍ*). Tímto způsobem nemůžeme vysvětlit ani tvoření lexikálních jednotek na *-IČÍ* a *-OVČÍ* (viz dále).

4.2 Sufix *-ovčí*

V pomístních jménech odvozených od apelativních označení stromů se setkáváme také se sufixem *-ovčí*. Na první pohled se může zdát nejasné, zda jsou lexikální jednotky jako *DUBOVČÍ* utvořeny sufixem *-ovčí* od apelativního pojmenování stromu (*dub* + *-ovčí*), nebo sufixem *-čí* od adjektiva na *-ový* (*dubový* + *-čí*). Přikláníme se k první možnosti, a to ve shodě s TSČ 2 (s. 764), v níž je formant *-ovčí* uveden jako slovotvorný prostředek, kterým se tvoří obecná jména hromadná. Zaznamenáno je zde jediné takto utvořené substantivum – *lískovčí*. Sufix *-ovčí* můžeme považovat nejen za variantu sufixu *-čí* (viz výše), ale také za obdobu sufixu *-oví*, kterým se tvoří hromadná podstatná jména jako *stromoví*, *boroví* apod.

V analyzovaném materiálu jsou zastoupeny následující lexikální jednotky utvořené sufixem *-ovčí* od apelativ označujících druh stromu: *BOROVČÍ*, *BŘINKOVČÍ*, *DUBOVČÍ* (s nářeční hláskovou variantou *DUBOUČÍ*), *JEDLOVČÍ*, *LÍSKOVČÍ* (s nářeční hláskovou variantou *LÍSKOUČÍ*), *LUTOVČÍ* a *VRBOVČÍ* (pouze v nářeční hláskové podobě *VRBOUČÍ*).

Lexikální jednotka *BOROVČÍ*, utvořená sufixem *-ovčí* od apelativa *bor*, ‚borovice‘, je přítomna ve dvou předložkových pomístních jménech: *Pod Borovčí* (louky v Chýstovicích u Dolních Kralovic) a *U Borovčí* (pozemky ve Velké Losenici na Přibyslavsku). Ke druhému z těchto pomístních jmen uvádí zpracovatel soupisu, že pozemky se nacházejí „kolem menší výměry osamělého borového lesa“.

Názvy pozemků *Nad Dubovčím* a *V Dubovčí* v Bítouchově na Semilsku obsahují lexikální jednotku *dubovčí*, utvořenou sufixem *-ovčí* od apelativa *dub*. Pole a pastvina *V Dubovčí* jsou podle zpracovatele soupisu pomístních jmen pojmenovány „dle toho, že zde rostly duby“.

Název lesa *V Jedlovčí* je doložen ze dvou blízkých vsí na Turnovsku (Bukovina a Rohliny). Je dáván do souvislosti s bývalým jedlovým lesem, který se

v dané lokalitě nacházel. Lexikální jednotka *JEDLOVČÍ* je utvořena sufixem *-ovčí* od apelativa *jedle*. Apelativum *jedlovčí* je zaznamenáno v PSJČ.

V apelativní slovní zásobě je doloženo rovněž apelativum *lískovčí*, které má shodný význam jako *lískoví* ‚lískové křoví‘ (PSJČ)⁶. Les v Košumberku u Skutče s „množstvím lískových keřů“ nese pojmenování *V Lískovčí*. Pomístní jméno *Lískovčí* označuje podle soupisu pomístních jmen „úvoz vroubený lískovými keři“ v Kameničné na Žambersku. Název *V Lískouči* se vztahuje ke svahu porostlému lískami v blízkých Helvíkovicích.

Název *V Lutovčí*, patřící poli v katastru města Milovic, vychází nepochybně ze stejného základu jako česká místní jména *Loutí* a *Lutová*. Základ *lut-* označoval patrně mladý (vrbový nebo lipový) prut; A. Profous (Pf) vykládá místní jméno *Loutí* z nedoloženého staročeského kolektiva **lútie* ‚mladý lipový les, vrbové proutí‘. Tentýž význam je patrně obsažen i v lexikální jednotce *LUTOVČÍ*. Skutečnost, že se v tomto pomístní jménu pojí sufix *-ovčí* s takto starobyklým základem, může nasvědčovat tomu, že se tímto sufixem tvořila pomístní jména i ve vzdálenější minulosti.

Pomístní jméno *Ve Vrbouči*, obsahující lexikální jednotku *VRBOVČÍ*⁷ (v nářeční hláskové podobě *VRBOUČÍ*), náleží místní části v Černčicích u Nového Města nad Metují. Zpracovatel soupisu pomístních jmen dává toto pojmenování do souvislosti s vrbovým porostem u potoka.

4.3 Suffix *-ičí*

Pět lexikálních jednotek přítomných v pomístních jménech bylo s nejvyšší pravděpodobností utvořeno od názvů stromů: *BŘEZIČÍ*, *JEDLIČÍ*, *LIPÍČÍ*, *SLIVÍČÍ* a *SOSNIČÍ*.

Pomístní jméno *Březič*⁸ patří poli v Jaroslavicích u Hluboké nad Vltavou a březovému lesíku v blízkých Municích. Pole *Na Březiči* (Protivec u Netolic) a *V Březiči* (Jehnědno na Písecku) byla dle jednotlivých soupisů nazvána podle

⁶ Kott (VI, s. 870) uvádí u apelativa *lískovčí* význam ‚lískový keř‘.

⁷ Kott (VII, s. 1051) uvádí apelativum *vrbovčí* ‚vrbí‘.

⁸ Kott (X, s. 561) uvádí apelativum *březič*, zaznamenává však u něj pouze význam ‚březová chrast‘.

březového porostu. Název *V Březičí* patří také lesům ve Svaté Maří na Vimpersku a v Milenovicích na Vodňansku.

Relativně vysokým počtem dokladů je v pomístních jménech doložena i lexikální jednotka *JEDLIČÍ*⁹, odvozená nepochybně sufixem *-ičí* od apelativa *jedle*. Sedmkrát doložená pomístní jména *Jedličí* a *V Jedličí* označují lesy (zpracovatelé jednotlivých soupisů se zde ve většině případů explicitně zmiňují o jedlovém porostu) v různých lokalitách (Liteň na Berounsku, Senožaty na Humpolecku, Kyje u Lomnice nad Popelkou, Drahlín na Příbramsku, Střítež u Božejova na Pelhřimovsku, Mladošovice na Třeboňsku a Ratměřice na Voticku).

Lexikální jednotka *SLIVIČÍ* (srov. též výše *SLIVČÍ*), utvořená zřejmě sufixem *-IČÍ* od apelativa *slíva* (viz výše), je obsažena ve dvou pomístních jménech: v názvu polí a pastvin *Ve Slivičí* v katastru obce Obory na Příbramsku a v pojmenování pole *Na Slivičí* v Bojanovicích u Mníšku pod Brdy. V prvním případě zpracovatel soupisu pomístních jmen uvádí, že na mezích rostly trnky; v druhém případě se zpracovatel domnívá, že „tam kdysi rostly švestky, slívy“.

Lexikální jednotka *SOSNIČÍ*¹⁰ je obsažena v názvu lesa *Sosničí* v katastru obce Jeznice u Hluboké nad Vltavou. Dále je přítomna v pojmenování pole a louky *Nad Sosničím*, nazvaných podle polohy nad lesem *Sosničí*. K pomístnímu jménu *Sosničí* sice zpracovatel soupisu nepodává žádný výklad, je však nanejvýš pravděpodobné, že lexikální jednotka *SOSNIČÍ* je utvořena sufixem *-ičí* od apelativa *sosna* ‚borovice‘ (SSJČ) a že dané pomístní jméno označovalo místo se sosnovým, borovým porostem.

Jediným dokladem je v pomístních jménech zastoupena lexikální jednotka *LIPÍČÍ*, odvozená sufixem *-ičí* od apelativa *lípa*. Pomístní jméno *Lipičí* se vztahuje k poli a pastvině v katastru města Volyně. Označovalo pravděpodobně lokalitu s lipovým porostem.

⁹ Výraz *jedličí* je doložen jako apelativum, ovšem nikoliv ve významu ‚jedlový porost‘, nýbrž ‚jedlové chvoji‘ (PSJČ). Jg vykládá apelativum *jedličí* jako ‚chvojí, roždí jedlové‘; Kott (I, s. 609) u něj uvádí význam ‚chvojí‘.

¹⁰ Kott (VII, s. 735) vykládá apelativum *sosničí* jako kolektivum k výrazu *sosna*.

4.4 Sufix *-ovičí*

Pro úplnost uvádíme i sufix *-ovičí* (jeho vztah k sufixu *-ičí* je obdobný jako poměr sufixu *-ovčí* k příponě *-čí*), a to i přesto, že jeho pomocí byla utvořena pouze jedna lexikální jednotka přítomná v pomístních jménech na území Čech. Jde o výraz *BŘEKOVICÍ*, odvozený od apelativa *břek* ‚druh jeřábu s laločnatými listy‘ (SSJČ). Pomístní jméno *Na Břekovičí* se vztahuje k louce v katastru města Dobříše.

4.5 Územní rozšíření analyzovaných pomístních jmen

Územní rozšíření pomístních jmen obsahujících lexikální jednotky utvořené sledovanými sufixy je znázorněno na mapě č. 5. Jména obsahující lexikální jednotky utvořené sufixem *-čí* se nejčastěji vyskytují v blízkosti rozhraní středních a jihozápadních, resp. jižních Čech (Rokycansko, Blovicko, Příbramsko, Březnicko, Mirovicko, okolí Milevska, Pacovsko). Z jihozápadočeské okrajové oblasti (Klatovsko) pochází pouze jeden doklad (pomístní jméno *Klenčí*), který je navíc sporný – viz výše. Dále se pomístní jména obsahující lexikální jednotky tohoto typu vyskytují v okrajové oblasti severovýchodních Čech (Sobotecko, Železnobrodsko, Novopacko, Hořicko, okolí Nového Města nad Metují). Ojedinelé doklady pocházejí z Českobrodsko a Hlinecka. Jména obsahující lexikální jednotky odvozené sufixem *-ovčí* jsou doložena z oblasti východních (Dolnokralovicko, Příbyslavsko, Skutečsko, Vysokomýtsko, Žambersko) a severovýchodních (Turnovsko, Semilsko a okolí Nového Města nad Metují) Čech. Ojedinelý je výskyt na Mirovicku. Pomístní jména obsahující lexikální jednotky odvozené sufixem *-ičí* se vyskytují v jižních Čechách (severně od linie Vimperk – Netolice – Třeboň) a v jižní části středních Čech (nejsevernější výskyt je na Berounsku a Zbraslavsku). Zcela ojedinelý je výskyt v severovýchodních Čechách u Lomnice nad Popelkou. Jediné pomístní jméno obsahující lexikální jednotku utvořenou sufixem *-ovičí* je doloženo v jižní části středních Čech.

4.6 Závěr

V této kapitole byla věnována pozornost pomístním jménům obsahujícím lexikální jednotky, které označují určitý druh porostu a jež byly utvořeny pomocí sufixů *-(ov)čí* a *-(ov)ičí*. Nejvíce, konkrétně devět analyzovaných lexikálních

jednotek je utvořeno sufixem *-čí*, sedm lexikálních jednotek¹¹ pak bylo odvozeno pomocí jeho varianty *-ovčí*. Analyzovaný materiál dokládá pět lexikálních jednotek utvořených sufixem *-ičí*; tvoření pomocí jeho varianty *-ovičí* je zcela ojedinělé (k dispozici je pouze jeden doklad).

V kontextu ostatních lexikálních jednotek vztahujících se k typu porostu se tvoření pomocí sufixů *-(ov)čí* a *-(ov)ičí* jeví jako spíše okrajové, přesto jejich analýza nezanedbatelným způsobem obohacuje dosavadní poznatky o tomto typu výrazů a četných pomístních jménech motivovaných druhem porostu v daných lokalitách.

Sledované sufixy můžeme charakterizovat jako parasystémové slovotvorné prostředky, které se sice vyskytují nejen v propriální, ale i v apelativní sféře jazyka, avšak v obou sférách (zvláště pak ve sféře apelativní) mají jen zcela okrajové postavení.

---

¹¹ Jako samostatné lexikální jednotky zde nepočítáme nářeční hláskové varianty jako *DUBOUČÍ*.

5. Suffixy *-ina* a *-inka* (tvoření z propriálních základů)

5.0 Přestože dosud nemáme k dispozici kompletní a detailní zpracování všech slovotvorných prostředků vyskytujících se v pomístních jménech na území Čech, byl již podán relativně úplný přehled sufixů užívaných při odvozování pomístních jmen z propriálních základů (Olivová-Nezbedová 1995a). Tento přehled je zpracován velmi pečlivě a podrobně, ovšem je přirozené, že při zpracovávání SPJČ můžeme ještě objevit některé další, zpravidla řidčeji zastoupené slovotvorné prostředky, které se při souhrnné analýze tvoření pomístních jmen z propriálních základů pro značný rozsah materiálu a jeho komplikovanost zachytit nepodařilo (srov. Matúšová 2006, s. 356).

V této kapitole se zaměříme na tvoření lexikálních jednotek přítomných v pomístních jmen na území Čech, které byly utvořeny suffixy *-ina* a *-inka* z propriálních základů¹. Předmětem našeho zájmu bude mimo jiné i územní rozšíření těchto anoikonym (viz mapu č. 6).

L. Olivová-Nezbedová (1995a, s. 60) zaznamenává ve své výše zmíněné studii sufix *-ina*; uvádí, že tvoření pomístních jmen tímto sufixem z osobních jmen „je zatím doloženo jen výjimečně v názvu pozemků *Na Dobšíně* (z osobního jména *Dobeš*)“². Při zpracovávání SPJČ z analyzovaného materiálu vyplynulo, že sufix

¹ Je třeba připomenout, že suffixy *-ina* a *-inka* v pomístních jménech častěji vystupují ve spojení s apelativními základy, a to substantivními i adjektivními. Často jsou navíc v pomístních jménech obsažena apelativa odvozená těmito suffixy. Tvoření pomístních jmen suffixy *-ina* a *-inka* z apelativních základů však není předmětem této kapitoly. Podle TSČ 2 se v apelativní sféře jazyka sufixem *-ina* tvoří jména prostředků (*kožešina*), jména výsledku děje (*uzenina*), jména nositelů vlastnosti (*vysočina*, *čeština*), jména podle význačné části (*jehličina*), jména podle původu a látky (*vaječina*), jména podle podobnosti (*kladina*), obecná jména místní (*bučina*, *zátočina*), jména hromadná (*družina*, *travina*), jména přechýlená (*gazdina*), jména dějová (*dřina*), jména vlastností a stavů (*hlušina*, *otročina*) a jména podle okolnosti (*kalina*, *ozimina*), sufixem *-inka* pak jména prostředků (*strojinka*), jména nositelů vlastnosti (*syrovinka*), jména podle původu a látky (*slaminka*), jména singulativní (*krvinka*) a jména zdobnělá (*ručinka*) – viz TSČ 2, s. 756–757.

² Pro Moravu a Slezsko uvádí J. Pleskalová (1992, s. 92) jako jeden ze způsobů tvoření pomístních jmen formantem *-ina* tvoření „od apelativ a proprií – pl.: *Hlaviny*, *Měkušiny* (*Měkuša*), *Radliny*“. Tato anoikonyma jsou uvedena v rámci vztahového modelu C, který zahrnuje pomístní jména podávající „charakteristiku pojmenovaného nebo relačního objektu na základě jeho různých vlastností“ (Pleskalová 1992, s. 77). U uvedených pomístních jmen není bohužel jasné, od jakého základu jsou odvozena; skutečnost, že některá z nich vycházejí z propriálních základů se navíc může jevit jako poněkud překvapivá, poněvadž jména podávající charakteristiku objektů obvykle nebývají odvozena od propriálních základů. V rámci vztahového modelu D (vyjadřujícího posesivitu), kde je tvoření od propriálních základů naopak typické, uvádí J. Pleskalová (1992, s. 112) tvoření „od označení nositele posesivního vztahu – *Občina*, *Ševčina*, pl.

-ina se v pomístních jménech pojí nejen se základy antroponymickými, ale i toponymickými. Kromě sufixu *-ina* se navíc v anoikonymických lexikálních jednotkách odvozených sufixací od propriálních základů vyskytuje i přípona *-inka*. Tento sufix, který L. Olivová-Nezbedová neuvádí³, lze považovat za zdobnělinu přípony *-ina*, podobně jako *-ička* je zdobnělinou přípony *-ice* (Olivová-Nezbedová 1995a, s. 60). Sufix *-inka* se v pomístních jménech pojí s antroponymickými základy.

5.1 Antroponymický základ + *-ina*

Sufix *-ina* byl v pomístních jménech na území Čech využit k tvoření následujících lexikálních jednotek odvozených od osobních jmen (údaje jsou přejímány ze soupisů pomístních jmen pro jednotlivé obce): *DOBŠINA* (*Dobšina* – pole a louky v Příjemkách na Chotěbořsku, jejichž majitelem byl v minulosti Dobeš), *HAVLINA* (*Havlina* – pole v Moravanech na Holicku nazvané podle majitele Havla, dále stejnojmenný les v Holubově na Českokrumlovsku), *JAKŠINA* (*Jakšina* – pozemky ve Stříteži na Pelhřimovsku nazvané dle bývalého majitele), *JAROŠINA* (*Jarošina* – samota v Tourově na Vodňansku pojmenovaná podle dřívějšího majitele Jaroše), *JOHANINA* (*Johaniny* – pole a hon ve Hvožd'anech na Bechyňsku), *KOTRBINA* (*Kotrbina* – les v Tourově na Vodňansku), *KUBOVŠTINA* (*Kubovština* – pole v Zářech na Soběslavsku nazvané podle bývalého majitele), *MATOUŠINA* (*Matoušina* – místní část v Dolanech na Vimpersku nazvaná snad podle dřívějšího držitele, *U Matoušiny* – blíže nespecifikovaný objekt v Hořesedlech na Volyňsku), *NĚMČINA* (*Němčina* – pole v Úhrově na Chotěbořsku, *Němčiny* – hon ve Velké u Milevska, *Na Němčině* – pole v Zálezlicích na Mělnicku, *Na Němčinách* – les v Rybově Lhotě na Soběslavsku a pole, louky a les v Telčicích na Přeloučsku – vše bez výkladu), *PAVLINA* (*Na Pavlinách* – pole v Nihošovicích na Volyňsku), *RABASINA* (*Rabasina* – les /bývalá louka/ v Tříklasovicích na Soběslavsku), *STANČINA* (*Stančina* – hon ve Lbosíně na Vlašimsku).

Markrabiny“. Není jisté, zda některé z těchto anoikonym bylo utvořeno od propriálního základu. Pokud jde o sufix *-inka*, J. Pleskalová (1995) pro Moravu a Slezsko neuvádí žádná pomístní jména tvořená tímto formantem, u kterých by připadalo v úvahu tvoření od propriálních základů.

³ Zaznamenává jej J. Matušová (2006, s. 356). Jako příklad tvoření pomístních jmen z osobních jmen sufixem *-inka* uvádí pomístní jméno *Baršinka*.

Přestože zpracovatelé jednotlivých soupisů uvádějí výklad z osobních jmen (zpravidla jmen bývalých majitelů) pouze v některých případech, je téměř jisté, že naprostá většina uvedených pomístních jmen byla utvořena sufixem *-ina* z antroponymických základů. L. Olivová-Nezbedová uvádí pouze pomístní jméno *Dobšina*, utvořené sufixem *-ina* z osobního jména *Dobeš*, v našem materiálu jsou navíc doloženy lexikální jednotky *HAVLINA*, *JAKŠINA*, *JAROŠINA*, *KUBOVŠTINA*, *MATOUŠINA*, *PAVLINA*, *RABASINA*, *STANČINA*, odvozené sufixem *-ina* od osobních jmen⁴ *Havel*, *Jakeš/Jakš/Jakše/Jakší*, *Jaroš*, *Kubovský*⁵, *Matouš*, *Pavel*, *Rabas*, *Staněk/Staňka/Stanke/Stanko*.

Zcela jednoznačný není původ několikrát doložených pomístních jmen *Němčina*⁶, *Na Němčině* apod. Zde připadá v úvahu výklad nejen z antroponyma, ale i z etnonyma *Němec*. Vzhledem k opakovanému výskytu tohoto pomístního jména v šesti různých lokalitách se můžeme spíše domnívat, že jméno *Němčina* označovalo pozemky, které byly v majetku osob německé národnosti. Vyloučit však nemůžeme ani výklad z osobního jména.

Nejistý je také původ pomístního jména *Johaniny*, které mohlo být utvořeno sufixem *-ina* (resp. *-iny*) od osobního jména *Johan* nebo *Johana*, avšak může se zde jednat také o substantivizovanou plurálovou formu posesivního adjektiva *Johanin*.

U pomístního jména *Kotrbina* připadají v úvahu dva možné výklady. Kromě výkladu z osobního jména *Kotrba* je možný i výklad z apelativa *kotrba* ‚hlava‘ (SSJČ). Pak by se patrně jednalo o obdobu pomístního jména *Hlavina*, které podle F. Cuřína (1967, s. 132) patří mezi jména terénních vyvýšenin. Bylo by třeba ověřit, jaká je v případě lesa *Kotrbina* terénní situace (soupis pomístních jmen pro obec Tourov neuvádí o objektu žádné údaje). Jména *Hlaviny*, *Hlavinky* apod. jsou doložena v jižních Čechách (Cuřín 1967, s. 127–137). Tomu by odpovídal také výskyt pomístního jména *Kotrbina* na Vodňansku. Vodňansko však leží také v areálu pomístních jmen utvořených sufixem *-ina* od antroponymických základů

⁴ Osobní jména jsou uváděna podle publikace J. Beneše (1962) a podle CRO.

⁵ V pomístním jménu *Kubovština* se setkáváme s pozoruhodným příkladem sufixálního tvoření anoikonym od adjektivních příjmení.

⁶ U pomístního jména *Němčina* se setkáváme se zajímavým případem slovtvorné homonymie s apelativem *němčina* ‚německý jazyk‘ (SSJČ).

(viz níže), a proto u jména *Kotrbina* nemůžeme vyloučit ani původ z osobního jména. Zůstávají tedy otevřené obě možnosti výkladu.

Pokud jde o zeměpisné rozšíření pomístních jmen utvořených sufixem *-ina* z antroponymických základů, můžeme stanovit areál výskytu těchto jmen nacházející se v jižních Čechách. Zahrnuje bývalé soudní okresy Český Krumlov, Vimperk, Volyně, Vodňany, Milevsko, Bechyně, Soběslav, Pelhřimov, ojedinelými přesahy pokračuje na Chotěbořsku, Přeloučsku a Holicku. Izolovaný je jediný výskyt na Mělnicku⁷.

5.2 Toponymický základ + *-ina*

Tvoření anoikonymických lexikálních jednotek sufixem *-ina* z toponymických základů je na území Čech relativně vzácné. Je doloženo v šesti případech⁸: *DRHOVELINA* (*Drhovelina* – pole a louky v Křešicích na Písecku, podle soupisu pomístních jmen „pozemek patřil dříve k panství Drhovel“; *KALUBINA* (*Kalubina* – pastvina v Pustovětech na Křivoklátsku sousedící s katastrem obce Kalubice), *KLADRUBINA* (*Kladrubina* – hon v Kasejovicích na Blatensku), *NECHVALINA* (*Nechvalina*, *Na Nechvalinách* – pole, louky, hon, rybník v Obděnicích na Sedlčansku), *VESEČINA* (*Vesečina* – les mezi obcemi Vesec a Loktuše na Turnovsku), *ŽIŽINA* (*Žižina* – pole, les, pískovna v Chržíně na Velvarsku).

Uvedené lexikální jednotky byly utvořeny sufixem *-ina* z místních jmen *Drhovle* (resp. z lidové podoby *Drhovel*, která vychází z německé podoby *Drhowel*, zachycené zeměpisnými lexikony z počátku 20. století – viz např. Seznam míst v království Českém, 1913, s. 435), *Kalubice*, *Kladrubce*, *Nechvalice*, *Vesěc*/a *Žižice*. Při tvoření většiny těchto pomístních jmen došlo k redukci výchozího místního jména, které bylo zkráceno o sufix *-ice* (ve třech případech: *Kalubice*, *Nechvalice*, *Žižice*), resp. *-ce* (v jednom případě: *Kladrubce*). Pomístní jména *Kalubina*, *Kladrubina* a *Nechvalina* jsou motivována polohou pozemků směrem k sousedním obcím, jméno *Drhovelina* odráží patrně vlastnické vztahy (srov. výše citovaný údaj ze soupisu pomístních jmen). Vlastnický vztah je snad

⁷ Je však třeba vzít v úvahu, že z Mělnicka a Přeloučska jsou k dispozici pouze doklady na pomístní jména *Na Němčině*, *Na Němčinách*, jejichž výklad je nejednoznačný – viz výše.

⁸ Do tohoto počtu nejsou zahrnuta pomístní jména obsahující lexikální jednotku *Polabina*, jež vznikla prefixálně-suffixálním tvořením. Tato anoikonyma označují několik různých pozemků podél Labe na Pardubicku a Přeloučsku.

zachycen i v pomístním jménu *Žižina*, ke kterému však zpracovatel soupisu pomístních jmen nepodává žádný výklad. Obec *Žižice*, z jejíhož názvu bylo toto jméno s největší pravděpodobností utvořeno, se nachází 8 km od obce Chržín, z níž je pomístní jméno *Žižina* doloženo.

V případě takto omezeného počtu dokladů můžeme stěží hovořit o areálu výskytu pomístních jmen. Uvedená jména se vyskytují dvakrát v jižních Čechách (v obou případech v širším okolí Písku), třikrát ve středních Čechách (jednou v jejich části jižní /Sedlčansko/, dvakrát v části severozápadní až severní /Křivoklátsko, Velvarsko/), jednou v severovýchodních Čechách (Turnovsko).

5.3 Antroponymický základ + *-inka*

Sufixem *-inka* byly z antroponymických základů utvořeny následující lexikální jednotky: *BARŠINKA* (*Na Baršince* – pole v Řezenčicích na Pelhřimovsku), *BELEDINKA* (*Beledinka* – samota ve Vyskytné na Pelhřimovsku), *BROŽINKA* (*Brožinky* – louka v Pořežanech na Vltavotýnsku), *BURDINKA* (*Burdinka* – hon ve Svatém Janu nad Malší na Trhvosvinensku), *FILIPINKA* (*Filipinka* – pole, louka v Kvášňovicích na Horažďovicku), *HAVLINKA* (*Havlinka* – pole v Salačově Lhotě na Pacovsku, *V Havlince* – louky, lesy v Lešné na Pacovsku), *HAVRLINKA* (*Havrlinky* – pozemky v Hronově na Náchodsku), *HOLUBINKA* (*Holubinka* – les ve Velkém Ratmírově na Jindřichohradecku), *CHLUPINKA* (*Chlupinka* – louka v Útěchovičkách na Pacovsku), *JAKUBINKA* (*Jakubinka* – pole, pastviny v Chyňavě na Unhošťsku; *V Jakubince* – pole, louky, pastviny v Hýskově na Berounsku), *KARLINKA* (*Karlinka* – hon v Božejově na Pelhřimovsku, *Karlinky* /též *Kadlinky*/ – pole, louky ve Svaté Anně na Písecku, jejichž dřívějším majitelem byl Karel), *KLEČINKA* (*Klečinka* – pole, les v Kvášňovicích na Horažďovicku), *KUPŠINKA* (*Kupšinka* – louka v Netěchovicích na Vltavotýnsku), *LUKAŠINKA* (*Lukašinka* – les v Trstěnicích na Litomyšlsku), *MATUŠINKA* (*Matušinka* – les v Trstěnicích na Litomyšlsku), *MALVAZINKA* (*Malvazinka* – usedlost v Praze – Smíchově), *MILOŠINKA* (*V Milošince* – pozemek v Žihobcích na Sušicku), *MRÁZINKA* (*Mrázinka* – louka a studánka v Kunžaku na Jindřichohradecku), *PAVLINKA* (*Pavlinky* – pole, les v Ptákově Lhotě na Volyňsku), *ŘEHOŘINKA* (*Řehořinka* – pole, louka, les v Dražicích na Tábořsku, *Řehořinky* – pozemek v Kardašově

řečici na Lužnickoveselsku, *U Řehořinek* – pole, louky v Nítovicích na Jindřichohradecku), *TOMANINKA* (*Tomaninka* – pole v Zátaví na Písecku nazvané podle původního majitele Tomana).

U těchto pomístních jmen zpracovatelé jednotlivých soupisů (na rozdíl od pomístních jmen utvořených sufixem *-ina*) většinou neuvádějí žádný výklad. V některých případech pouze konstatují, že se jedná o velmi staré pojmenování, případně že jméno zná a užívá už jen nejstarší generace. Zdá se tedy, že sufixem *-inka* se pomístní jména tvořila v dřívější době a dnes již zpravidla místní obyvatelé o jejich původu nemají povědomí. U většiny uváděných jmen je však jejich deantroponymický původ více než pravděpodobný: lexikální jednotky *BARŠINKA*, *BELEDINKA*, *BROŽINKA*, *BURDINKA*, *FILIPINKA*, *HAVLINKA*, *HAVRLINKA*, *JAKUBINKA*, *KARLINKA*, *KUPŠINKA*, *LUKAŠINKA*, *MATUŠINKA*, *MALVAZINKA*, *MILOŠINKA*, *MRÁZINKA*, *PAVLINKA*, *ŘEHOŘINKA*, *TOMANINKA* byly nepochybně utvořeny sufixem *-inka* z osobních jmen *Bareš/Barša*, *Beleda*, *Brož*, *Burda*, *Filip/Filipi*, *Havel*, *Havrla* (případně z redukováného osobního jména *Havrlík*), *Jakub*, *Karel*, *Kupša*, *Lukáš/Lukaš*, *Matuš/Matouš*, *Malvazy*⁹, *Miloš*, *Mráz*¹⁰, *Pavel*, *Řehoř*, *Toman*. U pomístních jmen *Holubinka*, *Chlupinka*, *Klečinka* není jejich původ zcela jistý, ale i zde je původ z osobních jmen pravděpodobný:

Název lesa *Holubinka* mohl vzniknout jak z osobního jména *Holub*, tak z apelativa *holub* (původ z apelativa *holubinka* označujícího druh hub je méně pravděpodobný). Pomístní jméno *Chlupinka* souvisí spíše z osobním jménem *Chlup* než z apelvativem *chlup*. Původ pomístního jména *Klečinka* je nejistý; vzhledem k tomu, že je doloženo z katastru téže obce jako pomístní jméno *Filipinka*, o jehož původu nejsou pochybnosti, můžeme se domnívat, že i tento název vznikl z některého osobního jména – např. *Klečák*, *Kleček* nebo *Klečka* (s redukcí výchozího osobního jména).

⁹ Podle B. Lašťovkové byla vinice a pozdější usedlost pojmenována „po jejím majiteli Tomáši Malvazym [...], který ji koupil roku 1628 [...]“ (Lašťovková 2001, s. 183). V tomto případě máme tedy přímý důkaz, že se jedná o pojmenování relativně velmi starého původu.

¹⁰ Pomístní jméno *Mrázinka* dává zpracovatel soupisu pomístních jmen pro obec Kunžak do souvislosti s ledovou vodou studánky; tento výklad považujeme za nepravděpodobný.

Přejdeme nyní k územnímu rozšíření pomístních jmen obsahujících lexikální jednotky utvořené sufixem *-inka* od antroponymických základů. Podobně jako jména obsahující lexikální jednotky na *-ina* vytvářejí i anoikonyma této skupiny poměrně výrazný areál v jižních (a jihozápadních) Čechách, který zasahuje do bývalých soudních okresů Sušice, Horažďovice, Volyně, Písek, Týn nad Vltavou, Tábor, Pacov, Pelhřimov, Počátky, Jindřichův Hradec, Veselí nad Lužnicí, Trhové Sviny. Pohledem na mapu č. 6 zjistíme, že areály jmen odvozených od antroponymických základů oběma zkoumanými příponami se značnou měrou překrývají. Izolovaně se pomístní jména utvořená sufixem *-inka* od osobních jmen vyskytují na rozhraní Unhošťska a Berounska¹¹, na Litomyšlsku a Náchodsku.

4. Závěr

Při zpracovávání SPJČ byly objeveny další, dosud nezaznamenané způsoby tvoření pomístních jmen z propriálních základů, a to sufixem *-ina* ze základů toponymických a sufixem *-inka* ze základů antroponymických. K tvoření pomístních jmen sufixem *-ina* z antroponymických základů, které již bylo popsáno L. Olivovou-Nezbedovou (1995a, s. 60), byly doplněny další příklady. Pomístní jména odvozená sufixy *-ina* a *-inka* zpravidla vyjadřují vlastnické vztahy (v řadě případů je tato skutečnost přímo uvedena v jednotlivých soupisech pomístních jmen). Anoikonyma odvozená sufixem *-ina* od toponymických základů vyjadřují obvykle polohu vzhledem k sousední nebo blízké vsi.

Pozornost byla věnována mimo jiné územnímu rozšíření sledovaných typů pomístních jmen. Jak vyplývá z připojené mapy, areály výskytu pomístních jmen utvořených sufixy *-ina* a *-inka* z antroponymických základů se nacházejí v jižních (částečně jihozápadních) Čechách; oba areály se do značné míry překrývají. Na zbývajícím území Čech se tato jména vyskytují pouze ojediněle. Pomístní jména odvozená sufixem *-ina* od toponymických základů mají nízký počet dokladů, a proto z jejich územního rozšíření nelze vyvozovat žádné závěry.

¹¹ Jména *Jakubinka* a *V Jakubince* se nacházejí v obcích Chyňava a Hýskov, navzájem spolu sousedících, a vztahují se patrně k jedinému objektu. Jiná deantroponymická jména utvořená sufixem *-inka* se v těchto bývalých soudních okresech nevyskytují.

6. Některé méně časté substantivní sufixy

6.0 V této kapitole se zaměříme na některé méně časté sufixy sloužící ke tvoření lexikálních jednotek přítomných v pomístních jménech na území Čech. Jejich analýza může obohatit nejen poznatky o slovotvorných prostředcích užívaných v propriální sféře jazyka, ale i naše povědomí o slovotvorném systému češtiny.

6.1 Sufix *-ál*

Podle TSC 2 (s. 746) se sufixem *-ál* tvoří jména činitelská (*bručál*), konatelská (*zubál*) a jména podle výrazné části (*nosál*). Tento (i když velmi řídký) sufix se tedy v apelativní sféře jazyka pojí jak se základy nominálními, tak se základy verbálními. Podobně je tomu v pomístních jménech z území Čech, v nichž jsou doloženy čtyři lexikální jednotky utvořené tímto sufixem: *HLUČÁL*, *MRŇÁL*, *ŠUTRÁL* a *VRŠÁL*¹.

Název *Hlučál* patří potoku ve Žďárských vrších, který pramení jihovýchodně od Pusté Kamenice a jižně od Pusté Rybné se vlévá do Svratky (Žďárské vrchy 1997)². Toto hydronymum bylo utvořeno od slovesa *hlučet*, případně od apelativa *hluk*, a bylo nepochybně motivováno zvukem proudící vody. V generálním katalogu pomístních jmen v Čechách je název tohoto potoka doložen z obcí Pustá Kamenice, Pustá Rybná a Světy.

Pomístní jméno *U Mrňála*, patřící rybníku v obci Vitín u Lomnice nad Lužnicí, není motivačně zcela jasné. Vychází pravděpodobně z expresivního adjektiva *mrňavý* ‚(velmi) malý, (velmi) slabý; maličký, nepatrný‘ (SSJČ). Podle soupisu pomístních jmen pro danou obec byl rybník nazván podle polohy u malého, ‚mrňavého‘ mlýna. Z jediného dokladu tohoto jména však nemůžeme vyvozovat žádné závěry.

Jediným dokladem je v pomístních jménech zastoupena rovněž lexikální jednotka *ŠUTRÁL*. Pomístní jméno *Šutrál* patří lomu na štěrk v obci Sýkořice na Křivoklátsku. Toto jméno zaznamenává ve svém článku týkajícím se odvození od apelativa *šutr* v pomístních jménech L. Olivová-Nezbedová (1972, s. 742); uvádí,

¹ Pro Moravu a Slezsko uvádí J. Pleskalová (1992, s. 89) pomístní jméno *Rohál*, které „je tvořeno od primárního základu adjektiva *rohatý*, příp. od substantiva *roh*“.

² Na některých mapách je potok zaznamenán pod názvem *Hlučák* (viz mapy.cz).

že se jedná o malý kopec, v němž je kamenolom. Není pochyb o tom, že toto pojmenování je odvozeno sufixem *-ál* od apelativa *šutr* ‚štěrk, drobné kamení‘ (PSJČ).

Výrazně častěji (třinácti doklady) je v pomístních jménech na území Čech zastoupena lexikální jednotka *VRŠÁL*. Jména jako *Vršál*, *Vršále*, *Na Vršálích* apod., která se většinou vztahují k vyvýšeninám a pozemkům na kopcích, jsou utvořena sufixem *-ál* z apelativa *vrch*. Nejčastěji se vyskytují na Poděbradsku a Královéměstecku, dále na Skutečsku, ojediněle pak v okolí Příbrami a Rychnova nad Kněžnou.

6.2 Sufix *-aň/-áň*

TSC 2 (s. 748) uvádí sufix *-áň* pouze u jmen nositelů vlastnosti (*hlucháň*). V pomístních jménech je tento sufix častější³. Nejčastěji zastoupenými lexikálními jednotkami utvořenými sufixem *-aň/-áň* jsou v anoikonymii Čech *HLUBAŇ* a *HLUBÁŇ*. Slovníky dokládají apelativum *hlubáň* (PSJČ, SSJČ), resp. *hlubaň* (Jg, Kott I, s. 436) s významem ‚hlubina‘. Podle PSJČ a SSJČ je substantivum *hlubáň* nářeční; jsou u něj uváděny doklady z děl A. Staška a A. Jiráka, tedy autorů pocházejících ze severovýchodních Čech. Tomu odpovídá i oblast výskytu pomístních jmen vycházejících z tohoto apelativa, která je omezena na severovýchodní Čechy (s přesahem na Čáslavsko a Kutnohorsko). Název pole *Na hlubáni* v Živanicích na Přeloučsku je vykládán jako prohloubené místo, kde kdysi býval rybník. Poloha *U Strampoušský hlubáně* v Hraběšíně na Čáslavsku se nachází u přírodního útvaru – propasti, jejíž hloubka je podle soupisu pomístních jmen minimálně 15 metrů. Pomístní jméno *U hlubaně* v Černčicích u Nového Města nad Metují je vykládáno podle prohlubně – prohloubeného a zahrazeného místa v potoce. Podobné výklady jsou i u dalších pomístních jmen obsahujících apelativum *hlubáň*, resp. *hlubaň*.

Dvěma doklady je v pomístních jménech doložena lexikální jednotka *HABRÁŇ*, odvozená sufixem *-áň* z apelativa *habr* ‚lesní strom s význačně řasenými listy‘ (SSJČ). Oba výskyty pozemkového jména *Habráň* však pocházejí

³ Pro Moravu a Slezsko zaznamenává J. Pleskalová (1992, s. 89) pomístní jméno *Sucháň*, odvozené sufixem *-áň* od adjektiva *suchý*.

ze sousedních obcí (Sýkořice a Zbečno na Křivoklátsku), a proto je pravděpodobné, že se vztahují k jedinému objektu. Zpracovatelé soupisů pro obě obce shodně uvádějí, že dané pozemky byly v minulosti osázeny zakrslými habry.

Také lexikální jednotka *ROHÁŇ*, odvozená patrně od substantiva *roh* sufixem *-aň*, je v pomístních jménech zastoupena dvěma doklady pocházejícími ze dvou sousedních obcí. V Křenovicích i v Podolí I na Písecku označuje pomístní jméno *V Roháni* pole nazvané (dle obou zpracovatelů příslušných soupisů) podle „rohového tvaru“.

Jako méně jasná se jeví motivace dvakrát doloženého pomístního jména *Žilaň*, patřícího rybníku (i v tomto případě však pocházejí oba doklady ze sousedních obcí /Chotoviny a Moraveč na Tábořsku/, a patří tedy s největší pravděpodobností jedinému rybníku). J. Malenínská (Malenínská 2005, s. 205) došla na základě srovnání s jinými slovanskými jazyky k závěru, že apelativum *žila* mělo i v češtině, podobně jako je tomu dosud v ruštině, polštině, slovinštině a ve východoslovenských dialektch, také význam ‚pramen‘, který je doložen např. v místním jménu *Žilina*. Je tedy pravděpodobné, že i název rybníka *Žilaň* byl utvořen sufixem *-aň* z apelativa *žila* s přeneseným významem ‚pramen‘.

U pomístních jmen obsahujících další lexikální jednotky utvořené patrně sufixem *-aň/-aň* je jejich motivace nejasná. V Brozanech nad Ohří se nachází les zvaný *Vyhnáň*. Lze soudit, že toto pomístní jméno je utvořeno sufixem *-aň* od slovesa *vyhnat*, ovšem bez znalosti místních reálií se nám motivaci tohoto pojmenování stěží podaří odhalit. Podobně nejasné zůstává i jméno samoty *Na Modlani* (Mrzkovice u Ledče nad Sázavou), obsahující lexikální jednotku *MODLAŇ*, utvořenou patrně sufixem *-aň* od slovesa *modlit*. Podobně nezřetelná je i motivace pomístního jména *Prdlaň*, patřící poli v obci Zahrádka na Voticku. Nelze vyloučit, že toto pojmenování může mít souvislost se zvukem bublajících pramenů (srov. četné názvy pramenů jako *Prdlavka* apod.). Tuto domněnku by však bylo možné potvrdit pouze na základě znalosti terénní situace. Nejasný je i původ pomístního jména *Melicháň*, doloženého i v podobě *Melichaň*, patřícího pozemkům v obci Otryby u Uhlířských Janovic. Podoba jména vede k domněnce, že se jedná o deantroponymické jméno utvořené sufixem *-aň/-aň* od osobního

jména *Melich*, případně od zkráceného osobního jména *Melichar*, *Melichna* apod. Avšak vzhledem k tomu, že k tomuto způsobu tvoření pomístních jmen nemáme žádnou paralelu, nezbyvá než tuto hypotézu považovat za nejistou.

6.3 Sufix -eč

Celá řada českých zeměpisných jmen (zvláště jmen místních – např. *Běleč*, *Rudeč*, *Smoleč*, *Stromeč*, *Zeleneč*, *Kopeč*, *Boreč*, *Brteč* – srov. Oliva 1976, s. 35–37) je zakončena na -eč. A. Profous vykládá tato místní jména zpravidla jako odvozená posesivním sufixem -jě od osobních jmen zakončených na -ek. Jednotlivá pomístní jména na -eč však nasvědčují spíše tomu, že mnohá takto zakončená toponyma je třeba chápat spíše jako jména topografická než deantroponymická. Na -eč bývají totiž zakončena i pozemková jména, u kterých tak starý způsob tvoření, jaký u mnohých místních jmen předpokládá Profous, není příliš pravděpodobný. Zeměpisná jména na -eč jsou rodu ženského (např. *Běleč* – viz Pf) i mužského (např. *Zeleneč* – srov. Polívková 1985a, s. 182). TŠČ 2 (s. 750) uvádí pouze sufix -eč, jímž se tvoří činitelská jména mužského rodu (*kladeč*). Jména ženského rodu se sufixem -eč v apelativní sféře jazyka netvoří. Na základě analýzy pomístních⁴ i některých místních jmen docházíme k závěru, že v propriální sféře jazyka, konkrétně v zeměpisných jménech, se sufixem -eč tvoří jména mužského i ženského rodu. Rod jednotlivých jmen však nelze z dostupných údajů vždy jednoznačně určit.

V Branově na Křivoklátsku se nachází pozemek zvaný *Kameneč*. Toto pomístní jméno, utvořené nepochybně sufixem -eč od apelativa *kámen* nebo od adjektiva *kamenný*, odráží pravděpodobně složení půdy (dle zpracovatele soupisu pomístních jmen pro Branov je půda na tomto pozemku kamenitá, nacházejí se tu četné oblázky).

Několikrát v různých lokalitách (okolí Sedlčan, Dolních Kralovic, Ledče nad Sázavou a Plánice) doložená pomístní jména obsahující lexikální jednotku *HLUBEČ* označují zpravidla objekty nacházející se v údolích nebo na svazích. Tato lexikální jednotka je s největší pravděpodobností odvozena sufixem -eč od základu *hlub-* přítomného v adjektivu *hluboký* nebo v apelativu *hlubina*. V této

⁴ Pro moravskoslezská pomístní jména J. Pleskalová (1992) existenci sufixu -eč nedokládá.

souvislosti je pozoruhodné pomístní jméno *Měleč*, které lze dát do souvislosti s adjektivem protikladného významu *mělký*. Tento výklad se nabízí zvláště proto, že pojmenovaným objektem je v tomto případě rybník (v obci Kocelovice u Blatné)⁵.

V obci Žabonosy na Kouřimsku se nachází pole zvané *Skřípeč*. Podle soupisu pomístních jmen se v ornici nacházelo množství kamene, který při orbě skřípal. Tento výklad, který bychom na první pohled mohli považovat za nepřiliš pravděpodobnou lidovou etymologii, zřejmě není daleko od pravdy. E. Skála (2000) totiž vykládá zeměpisná jména se základem *skříp-*, *skříp-* právě podle kamenité půdy, v níž radlice při orbě skřípala. Podává tedy nové výklady místních jmen jako *Skřípel* a *Skřípová*, která Pf vykládá buď z osobního jména *Skříp*, nebo z apelativa *skříp* „jíva, síťina“. Oporu přitom nachází i v dokladech pomístních jmen, která souvislost se složením půdy dobře dokládají. E. Skála (2000, s. 440) zde mimo jiné uvádí i zmíněné pomístní jméno *Skřípeč*.

6.4 Sufix -čice

Jak plyne ze závěrů L. Olivové-Nezbedové (1996), existenci sufixu *-čice* v apelativní sféře jazyka je sporná. TSC 2 totiž sice uvádí, že tímto sufixem se tvoří jména přechýlená, ovšem slova jako *hastrmančice*, *kantůrčice* lze chápat spíše jako odvozená sufixem *-ice* od deminutiv *hastrmánek*, *kantůrek*. Jak L. Olivová-Nezbedová dále uvádí, sufix *-čice* je však doložen v pomístních jménech, a to v názvech komunikací odvozených od místních jmen (např. *Kolínčice* – cesta směřující ke Kolínu, *Vadkovčice* – cesta vedoucí do Vadkova) a v názvech pozemků odvozených od apelativ⁶. Jako jediný příklad tvoření pozemkových jmen sufixem *-čice* od apelativ uvádí L. Olivová-Nezbedová název *Farčice*, označující pole a louku patřící faře (Olivová-Nezbedová 1995).

V anoikonymii Čech lze najít ještě několik dalších pomístních jmen odvozených s největší pravděpodobností sufixem *-čice*. V obci Zálší na Vysokomýtsku se nachází pole zvané *Hlubčice*. Podle zpracovatele soupisu

⁵ Staročeské apelativum *měl* označovalo „mělké, písčité místo ve vodě při břehu“ (Geb). Jak uvádí A. Profous (sub voce *Mělnice*), „u stč. slova pronikal význam bílý písek. Z toho bylo odvozeno stč. adj. *mělný* ‚sytký, kypřý‘“. U pomístního jména *Měleč* nelze proto vyloučit ani možnost, že bylo motivováno složením rybníčního dna.

⁶ Podobně jako předchozí sufix, ani sufix *-čice* není doložen v moravskoslezských pomístních jménech (viz Pleskalová 1992).

pomístních jmen se jedná o pozemek položený v údolí. Připadal by zde tedy v úvahu obdobný výklad jako u pomístního jména *Hlubeč* (viz výše). Lexikální jednotka *HLUBČICE* je přítomná i v pomístním jménu *Čtvrtky v Hlubčicích*, patřícím polím v Hartmanicích u Týna nad Vltavou.

Dále se v pomístních jménech vyskytují lexikální jednotky *JAVORČICE* a *JELENČICE*. *Javorčice* (též *Na Javorčicích*) je název lesa doloženého ze tří sousedních vsí na Klatovsku. Název *Jelenčice* patří lesu v Násilově u Sedlce-Prčice a také poli v Nové Vsi na Nepomucku (není však vyloučeno, že název tohoto pole vznikl z původního názvu lesa). Tato pomístní jména jsou pravděpodobně utvořena sufixem *-čice* od apelativ označujících druh porostu, respektive druh zvěře vyskytující se v daném lese.

Pozoruhodné je pomístní jméno *Na Králčici*, patřící nespecifikovanému objektu v Češově na Jičínsku. Místní zpracovatel soupisu pomístních jmen k tomuto jménu bohužel neuvádí žádné informace. Výklad je nejistý; nelze vyloučit, že lexikální jednotka *KRÁLČICE* je odvozena sufixem *-čice* z osobního jména *Král*. Na tvoření pomístních jmen sufixem *-čice* od osobních jmen však nejsou k dispozici žádné další doklady.

6.5 Sufix *-ajda*

Mezi velmi řídké sufixy přítomné v pomístních jménech patří přípona *-ajda*⁷. Jmen zakončených na *-ajda* je sice větší počet, ovšem řadu z nich je třeba vykládat z německého *Heide* „plán, step, vřesoviště, suchopár“; například název lesa *Hobrajda* ve Včelné pod Boubínem vychází patrně z německého *Oberheide* „horní plán“. Řada názvů s tímto zakončením je nejasných – např. název vrchu *Chamajda* ve Skalici na Dobříšsku nebo jméno pole *Parajda* v obci Sopřeč na Přeloučsku.

Sufix *-ajda* můžeme s jistotou identifikovat pouze ve dvou lexikálních jednotkách přítomných v pomístních jménech, a to *SUCHAJDA* a *CÍSAJDA*. Les *V Suchajdě*, nacházející se v Hradištku na Poděbradsku, byl (dle zpracovatele soupisu pomístních jmen) pojmenován podle suchého sypkého písku, „kde vlivem sucha i stromy schnou“.

⁷ Tvoření slov v češtině tento sufix v Přehledu využití sufixálních a konverzních formantů neuvádí. Není doložen ani v moravskoslezských pomístních jménech (viz Pleskalová 1992).

Jméno *Císajda* patří cestě v Bakově nad Jizerou, po které dle zpracovatele soupisu pomístních jmen jezdil kočár do zámku v Mnichově Hradišti. Paralelními názvy této komunikace jsou *Císařská silnice* a *Císanda*. Je tedy zřejmé, že sufix *-ajda* konkuruje formálně velmi podobnému sufixu *-anda*, který je v toponymii výrazně častější (srov. zde oddíl II.A.1). Potvrzuje to i existence pomístního jména *Na Suchandě* (název suché louky v katastru obce Zbinohy na Humpolecku – viz II.A.1.3).

V obou případech se sufix *-ajda* pojí s adjektivními základy, v případě jména *Císajda*, vycházejícího nepochybně ze sousloví *císařská silnice*, můžeme hovořit o tvoření univerbizací.

6.6 Suffix *-izna*

TŠČ 2 (s. 758) v přehledu využití sufixálních a konverzních formantů v češtině uvádí u sufixu *-izna* pouze tvoření jmen nositelů vlastnosti (*slabizna*). Tvoření jmen zhrubělých není v tomto přehledu zaznamenáno, avšak v kapitole věnované jménům zhrubělým je tato přípona uvedena (příklady *babizna*, *holčizna* aj. – TŠČ 2, s. 535).

Užití sufixu *-izna* v pomístních jménech je velmi specifické. V anoikonymech se totiž nachází jen malý počet lexikálních jednotek odvozených tímto sufixem, dvě z nich, *BĚLIZNA* a *OBCIZNA*, jsou však zastoupeny vysokým počtem dokladů.

U apelativa *bělizna* uvádějí slovníky češtiny zpravidla jen významy ‚bílá kožešina‘ a ‚bělmo‘; Jg uvádí (mimo jiné) i význam ‚bílá země‘, zachycený v 27 dokladech pomístních jmen vycházejících z tohoto apelativa. Pomístní jména obsahující tuto lexikální jednotku se vyskytují výhradně v poměrně ostře vymezeném areálu, nacházejícím se v Podkrkonoší a v širší oblasti Pojizeří (srov. SPJČ).

Apelativum *obcizna* považuje Jg za synonymum k *obcina* ‚věk k obecnímu užívání patřící, jako pastviště, lesy‘⁸. V pomístních jménech je zastoupeno 35 doklady. Tato anoikonyma označují bývalé obecní pozemky (pastviny, louky,

⁸ Jg uvádí rovněž apelativum *občizna* ‚obci náležející pastviště‘, které se však v pomístních jménech nevyskytuje.

lesy)⁹. Je pozoruhodné, že zatímco se pomístní jména obsahující apelativum *bělizna* vyskytují v severovýchodních Čechách a v severovýchodní části středních Čech, anoikonyma vycházející z apelativa *obcizna* jsou doložena (až na výjimku, kterou představuje doklad z jižní části středních Čech) pouze v Čechách jižních a jihozápadních (viz mapu č. 7). O sufixu *-izna* tedy nelze říci, že by byl typický pro určité teritorium; jeho územní rozšíření je dáno regionální specifičností jednotlivých lexikálních jednotek.

Dále je v pomístních jménech zastoupena lexikální jednotka *BABIZNA*. Nejedná se však o apelativum *babizna* ‚nepříjemná, zlá žena; baba‘ (SSJČ); s ním je tato lexikální jednotka homonymní. Ve Svučicích na Mirovicku se nachází rybník zvaný *Babí hůrka*, též *Babizna*. Je pravděpodobné, že podoba *Babizna* vznikla univerbizací pojmenování *Babí hůrka* (jméno *Babí hůrka* původně pravděpodobně patřilo orografickému objektu a bylo přeneseno na objekt hydrografický – srov. SPJČ); sufix *-izna* tedy v tomto případě plní funkci sufixu univerbizačního. Název *Babizna* patří dále mokřinatému neúrodnému poli v obci Sedlo u Trhových Svinů. Apelativum *baba/bába* je v pomístních jménech doloženo rovněž ve významu ‚mokřina, bahnité místo‘ (viz SPJČ). Je tedy nanejvýš pravděpodobné, že lexikální jednotka *BABIZNA* vystupující v tomto pozemkovém jménu je odvozena sufixem *-izna* od apelativa *baba* ‚mokřina, bahnité místo‘¹⁰.

Mezi pomístními jmény můžeme najít i řadu dalších lexikálních jednotek zakončených na *-izna*, ovšem jejich etymologie a motivace je často nejasná nebo nejistá. Je třeba vzít v úvahu, že některá tato jména mohou být německého původu – vycházejí z plurálové formy apelativa *Wiese – Wiesen* ‚louky‘¹¹.

⁹ Pro jméno místní části *Obcizna* ve Štáhlavicích na Blovicku uvádí zpracovatel soupisu pomístních jmen lidovou etymologii, podle níž prý v dané části bydleli lidé, „kteří rádi zcizovali“. Z toho plyne, že toto pojmenování v době zpracovávání soupisu už místním obyvatelům nebylo srozumitelné. Tento případ je však mezi jmény obsahujícími apelativum *obcizna* zcela ojedinělý; ostatní zpracovatelé soupisů znají skutečný původ názvu.

¹⁰ Údaj SPJČ, že jméno vychází z apelativa *babizna* ‚nepříjemná zlá žena; baba‘, je tedy třeba poněkud přehodnotit.

¹¹ J. Pleskalová (1992, s. 93) dokumentuje pro Moravu a Slezsko tvoření formantem *-izna* od adjektiv (*Kratizna*) a od apelativních substantiv (*Hlavizna*). U strukturního typu *-izn(a)* dále uvádí: „Tuto formu mají některá přejatá německá PJ, jejichž zadní člen tvoří *-wiesen*: *Holcizna*, *Houbizny* (Pleskalová 1992, s. 73).

6.7 Závěr

V této kapitole bylo analyzováno šest méně častých sufixů vyskytujících se v pomístních jménech na území Čech. Vzhledem k tomu, že analyzované sufixy jsou v apelativní sféře jazyka buď velmi řídké (a zpravidla jsou omezeny na tvoření expresivních výrazů), nebo v ní nejsou zastoupeny vůbec, lze je považovat zároveň za sufixy parasystémové.

Z analyzovaného materiálu vyplývá, že sufix *-ál* se pojí se základy substantivními, slovesnými a (pravděpodobně) adjektivními, sufix *-aň/-áň* pak se základy substantivními (uvažovat zde můžeme i o základu antroponymickém) a slovesnými. Sufix *-eč* je využit k odvozování převážně od adjektivních základů, doloženo je však i tvoření od základu slovesného. Sufix *-čice* se pojí výhradně se základy substantivními, nejčastěji toponymickými (jak již je známo z předchozích výzkumů); uvažovat zde lze i o základu antroponymickém. Sufix *-ajda* (doložený pouhými dvěma doklady) je využit k odvozování od adjektivních základů. Sufix *-izna* se pojí se základy substantivními a adjektivními; v jednom případě je doloženo jeho užití jako sufixu univerbizačního.

B. Prefixálně-sufixální tvoření

0. V tomto oddíle se zaměříme na předponově-příponové substantivní lexikální jednotky přítomné v pomístních jménech na území Čech. Tyto formace vyskytující se v anoikonytech nebyly dosud podrobněji zkoumány. Důležitým východiskem nám bude studie M. Harvalíka (2000), která podává detailní analýzu pomístních jmen typu *Podles* a *Podlesí*; zabývá se tedy formacemi čistě prefixálními a prefixálně-konverzními. Jak uvádí M. Harvalík, jména typu *Podles* a *Podlesí* úzce souvisejí s předložkovými pomístními jmény typu *Pod horou*, ale také s názvy prefixálně-sufixálními typu *Podhořina*, *Zácestek* (Harvalík 2000, s. 110–111). Všechny tyto typy pomístních jmen vznikly totiž „za stejným účelem – jejich úkolem je vyjádřit prostorový vztah takto nazvané lokality k jinému, tzv. relačnímu objektu – a navzájem si tak konkurují“ (Harvalík 2000, s. 111).

Předponově-příponovým toponymům ve slovenštině věnuje pozornost M. Majtán (1974). Za prefixálně-sufixální jména však považuje i útvary typu *Zápotočie*, *Prílesie*, které (ve shodě s M. Harvalíkem) chápeme jako formace prefixálně-konverzní. Tento typ podle M. Majtána představuje téměř 90 % všech slovenských předponově-příponových jmen; zbývajících 10 % jmen tohoto typu, tedy názvy, které jsou předmětem našeho zájmu, autor bohužel ponechává stranou.

Výrazy vzniklé prefixálně-sufixálním tvořením zahrnuje TSC 2 (s. 685) – stejně jako formace prefixálně-konverzní – mezi předponové útvary smíšeného typu. Ve většině případů vzniká předpona přehodnocením původní předložky. Prefixálně-sufixální útvary vznikají nejčastěji z dvouslovných předložkových výrazů, tj. ze „spojení předložky s příslušným pádovým tvarem podstatného jména“ (TSC 2, s. 685). Za fundující útvar bývá považováno celé toto předložkové spojení, k němuž se připojuje slovotvorný sufix¹.

Jak uvádí MČ 1 (s. 315), prefixálně-sufixální substantiva se formálně stýkají „s odvozeninami od prefigovaných adjektiv: *bezbožník* – *bezbožný*“. Ve shodě s

¹ Pouze u malé skupiny substantiv je fundujícím útvarem pouze samo základové substantivum (TSC 2, s. 685) – jedná se o substantiva vzniklá prefixálně-sufixálním tvořením s nepředložkovou (pravou) předponou. Těchto substantiv je velmi malý počet a „až na jedinou výjimku jména *pahorek*“ jde o „jména okrajová, řídká a zastaralá“ (TSC 2, s. 694).

MČ 1 se takto utvořenými výrazy nezabýváme a omezujeme se na substantiva motivovaná bezprostředně předložkovým výrazem (k tomu viz výše).

V apelativní sféře jazyka se při tomto odvozování uplatňují sufixy *-ík/-ník* (*náčelník, náhrdelník*), *-ice/-nice* (*náušnice, pobřišnice*), *-ek* (*náhubek, záhumenek*), *-ka* (*podkolenka, příručka*), řídce pak *-eň* (*předprseň*), *-ák* (*zálesák*), *-ec* (*bezdomevec*) (viz MČ 1, s. 315).

Substantivní lexikální jednotky vzniklé prefixálně-sufixálním tvořením vyskytující se v pomístních jménech na území Čech klasifikujeme podle sufixů, které se připojují k fundujícímu útvaru tvořenému předložkovým spojením. Nejvyšší stupeň klasifikace je založen na rodu analyzovaných substantiv; k jednomu ze tří rodů jsou totiž daná podstatná jména přiřazena právě na základě jednotlivých slovotvorných sufixů.

1. Maskulina²

1.1 Sufix *-ec*

Z předložkových spojení *pod lazem, za brodem, za humny, za horou* byly sufixem *-ec* utvořeny pravděpodobně lexikální jednotky *PODLAŽEC*, *ZABRODEC*³, *ZÁHUMENEC*⁴, *ZÁHOREC*⁵. Tvoření pomocí tohoto sufixu tedy není příliš časté; vzhledem k tomu, že sufix *-ec* může plnit i funkci deminutivního sufixu, interpretace lexikálních jednotek, jejichž základem je spojení předložky se substantivem mužského rodu, je navíc nejednoznačná.

1.2 Sufix *-ek*⁶

Podle TSČ 2 (s. 692) se sufixem *-ec* tvoří z předložkových spojení kromě obecných jmen osob (*bezzemek*) i obecná jména předmětů, např. *náhrobek*,

² Nezabýváme se lexikálními jednotkami zakončenými na *-ák*, které jsou výsledkem univerbizace. Sufix *-ák* se zde připojuje k adjektivům vzniklým prefixálně-sufixálním tvořením. Kupř. pomístní jméno *Podhradák* vzniklo univerbizací názvu *Podhradní rybník*.

³ Slovo tvorná interpretace této lexikální jednotky je však sporná; nelze vyloučit ani to, že byla utvořena prostou prefixací z apelativa *brodec*, zdrob. k *brod* (Geb, Kott IX, s. 429), eventuálně z pomístního jména *Brodec* (z dané lokality nedoloženého).

⁴ PSJČ dokládá apelativum *záhumenek* ve významu „záhumní“, tj. „místo, pozemek za humny“.

⁵ Nezařazujeme sem lexikální jednotky *PŘÍHONEC* a *ZÁHONEC*, které sice teoreticky mohly být utvořeny příponou *-ec* z předložkových spojení *při honu, za honem*, ovšem pravděpodobně se jedná spíše o deminutiva utvořená od apelativ *příhon* a *záhon* (srov. deminutivní apelativum *příhonec* v PSJČ).

⁶ K sufixu *-ek* můžeme přiřadit i složený (deminutivní) formant *-eček*, se kterým se setkáváme v lexikální jednotce *PODNIVEČEK* (s variantou *PODNÍVEČEK*).

podbradek, zástěnek, podnivek apod. V našem materiálu slouží tento sufix k odvozování lexikálních jednotek od spojení:

a) předložky *po* s apelativním substantivem

ba) mužského rodu⁷: *břeh* – *POBŘEŽEK*

bb) ženského rodu: *hora* – *POHŮREK*

b) předložky *pod*

ba) s apelativním substantivem

baa) mužského rodu: *luh* – *PODLOUŽEK*⁸

bab) ženského rodu: *cesta* – *PODCESTEK*, *hora* nebo *hůra* – *PODHŮREK*, *mez* – *PODMEZEK*⁹, *niva* – *PODNIVEK*¹⁰ (s variantou *PODNÍVEK*), *stráň* – *PODSTRÁNĚK*

bb) s propriem: pozemkové jméno *Lomy* – *PODLOMEK*

c) předložky *za* s apelativním substantivem

ca) ženského rodu: *cesta* – *ZÁCESTEK*¹¹, *hora* – *ZÁHOREK*, *ZÁHOŘEK*, *struha* – *ZÁSTRUŽEK*¹², *ves* – *ZÁVESEK*

cb) středního rodu: *humno* – *ZÁHUMENEK*¹³

1.3 Sufix *-(n)ík*

Podle TSC 2 (s. 692) se sufixem *-(n)ík* tvoří z předložkových spojení mj. obecná jména předmětů, např. *nákrčník*, *podnožník*. Podle TSC 2 (s. 691) u podstatných jmen prefixálně-sufixálních obecně platí, že mnohá z nich „mají souběžnou motivaci přídavným jménem ve smyslu nositele vlastnosti, přičemž se

⁷ Ke klasifikaci podle rodu substantiv vystupujících ve fundujících předložkových spojeních přistupujeme pouze tehdy, pokud je jejich rod relevantní. Jde o případy, kdy užitý (častěji se vyskytující) sufix (např. *-ek* nebo *-ka*) může u substantiv určitého rodu vystupovat i jako sufix deminutivní.

⁸ Nelze však vyloučit, že lexikální jednotka *PODLOUŽEK* mohla vzniknout čistou prefixací z apelativa *loužek*, případně z pomístního jména *Loužek* (z dané lokality však nedoloženého).

⁹ PSJČ zaznamenává apelativum *podmezek* s významem ‚podmezí‘, tj. ‚místo pod mezí‘. Jg uvádí u tohoto apelativa užší význam, a to ‚u meze zůstávající necelý záhon‘.

¹⁰ PSJČ uvádí apelativum *podnivek* ‚pruh pozemku pod polem nechávaný jako palouk‘.

¹¹ Kott (V, s. 27) dokládá apelativum *zácestek* ‚pole za cestou‘, vyskytující se podle jeho údajů „na Hané“.

¹² Kott (IX, s. 399) zaznamenává apelativum *zástružek*, které dokumentuje následujícím dokladem: „K té zahradě přidávám potok i (s) z-kem, s olším.“ Definici významu nepodává.

¹³ PSJČ uvádí u apelativa *záhumenek* pouze novější významy ‚menší pozemek, který má člen zemědělského družstva pro osobní potřebu‘ a ‚malé pomocné hospodářství člena jednotného zemědělského družstva sloužící jeho osobní potřebě‘. Starší slovníky toto apelativum nezaznamenávají.

tato motivace jeví někdy i jako hlavní; např. *bezbožník* má těsnější vztah k adjektivu *bezbožný* než k předložkovému pádu *bez boha*“. Totéž platí i o lexikálních jednotkách přítomných v pomístních jménech. Lexikální jednotka *PODLESNÍK* mohla být utvořena jednak sufixem *-ník* z předložkového spojení *pod lesem*, jednak sufixem *-ík* z adjektiva *podlesní* (doloženého v apelativních slovnících češtiny). V některých případech však taková adjektiva nejsou doložena a jejich existenci můžeme stěží předpokládat (srov. např. adjektivum **protilužní* jakožto potenciální slovotvorné východisko lexikální jednotky *PROTILUŽNÍK*).

Sufix *-(n)ík* se v našem materiálu připojuje ke spojení předložky s apelativem. Ve fundujících předložkových pádech se setkáváme s předložkami:

a) *pod*: *kovárna* – *PODKOVÁRNÍK*, *cesta* – *PODCESTNÍK*, *humno* – *PODHUMENÍK*, *les* – *PODLESNÍK*, *mez* – *PODMEZNÍK*, *ves* – *PODVESNÍK*

b) *proti*: *luh* – *PROTILUŽNÍK*

c) *za*: *humna* – *ZAHUMENÍK*, *ZÁHUMENÍK*, *hora* – *ZÁHORNÍK*, *les* – *ZÁLESNÍK*, *pole* – *ZÁPOLNÍK*

2. Feminina

2.1 Sufix *-ka*

Sufix *-ka* slouží podle TSC 2 (s. 693) mj. k tvoření prefixálně-sufixálních názvů věcí, např. *náprsenka*, *podnožka*. Vzhledem k tomu, že sufix *-ka* může plnit i funkci deminutivního sufixu, interpretace lexikálních jednotek přítomných v pomístních jménech, jejichž základem je spojení předložky se substantivem ženského rodu, je často nejednoznačná. Navíc nelze zcela vyloučit, že v některých případech má sufix *-ka* funkci sufixu univerbizačního. V našem materiálu slouží tento sufix k odvozování lexikálních jednotek od spojení:

a) předložky *bez* s apelativním substantivem mužského rodu: *kout* – *BEZKOUTKA*

b) předložky *mezi* s apelativním substantivem

ba) mužského rodu: *les* – *MEZILESKA*

bb) ženského rodu: *hráz* – *MEZIHRÁZKA*

c) předložky *pod* s apelativním substantivem:

ca) mužského rodu: *mlejn* – *PODEMLEJNKA*, *les* – *PODLESKA*

cb) ženského rodu: *hráz* – *PODHRÁŽKA*, *niva* – *PODNIVKA* (s variantou *PODNÍVKA*), *ves* – *PODVESKA*

cc) středního rodu: *pole* – *PODPOLKA*

d) předložky *za* s apelativním substantivem:

da) rodu ženského: *hora* – *ZÁHORKA*, *ves* – *ZÁVESKA*

db) rodu středního: *humno* – *ZAHUMENKA*, *ZÁHUMENKA*¹⁴

2.2 Sufix *-(n)ice*

Podle TŠČ 2 se sufixem *-(n)ice* tvoří od předložkových pádů pouze obecná jména předmětů (*náušnice*, *záhumenice*). V našem materiálu se tato přípona připojuje ke spojení předložky s apelativem. Ve fundujících předložkových pádech se setkáváme s předložkami:

a) *pod*: *dub* – *PODUBICE* (< *PODDUBICE), *hora* – *PODHORNICE*, *hráz* – *PODHRÁZNICE*, *jedle* – *PODJEDLICE*, *sad* – *PODSADNICE*

b) *při*: *důl* – *PŘÍDOLNICE*

c) *za*: *humno* – *ZAHUMENICE*, *ZÁHUMENICE*¹⁵, *ZAHUMNICE*, *ZÁHUMNICE*¹⁶, *důl* – *ZÁDOLNICE*, *kostel* – *ZÁKOSTELNICE*

2.3 Sufix *-ina*

Sufixem *-ina* je podle TŠČ2 od předložkových pádů odvozen pouze malý počet substantiv. Je však pozoruhodné, že většina z nich má „zeměpisný“ význam: *návršina*, *pobřežina*, *pohořina*, *površina*, *zálesina*. Z předložkových spojení *pod horou*, *pod dvorem*, *za borem*, *za řekou* byly sufixem *-ina* utvořeny lexikální jednotky *PODHOŘINA*¹⁷, *PODDVOŘINA*, *ZÁBOŘINA* a *ZÁŘEČINA*¹⁸. Ze spojení předložky s pomístním jménem byla utvořena lexikální jednotka *ZÁSOUČINA* (< **ZÁSOUDČINA*¹⁹).

2.4 Sufix *-ovna*

Tvoření prefixálně-sufixálních substantiv sufixem *-ovna* není v apelativní sféře

¹⁴ PSJČ uvádí apelativum *záhumenka* s významy ‚pozemek za humny‘ a ‚záhumenek‘.

¹⁵ PSJČ dokládá apelativum *záhumenice* ‚místo, pozemek za humny‘.

¹⁶ Kott (VII, s. 1107) zaznamenává apelativum *záhumnice* s významem ‚záhumní‘.

¹⁷ Kott (II, s. 634) uvádí apelativum *podhořina* ‚pata hory, krajina pod horou n. pod horami‘.

¹⁸ Kott (X, s. 520) zachycuje apelativum *zářečina*, které dokumentuje příkladem ‚vrch na z-ně (za řekou)‘; definici významu neuvádí.

¹⁹ Pole *Zásoučina* bylo podle soupisu pomístních jmen pro Klenčí pod Čerchovem na Domažlicku nazváno podle polohy za roklí *Soudky*.

jazyka doloženo. V pomístních jménech z území Čech se vyskytují dvě lexikální jednotky utvořené touto příponou, a to *ZÁHROBOVNA* (z předložkového spojení *za hrobem*²⁰) a *ZÁVRŠKOVNA* (za vrškem).

2.5 Sufix -eň

Sufixem *-eň* se řídce tvoří prefixálně-sufixální útvary jak v apelativní sféře jazyka, tak v pomístních jménech z území Čech. V našem materiálu jsou doloženy formace *PODČTVRTEŇ*²¹ a *ZÁVODEŇ*²².

3. Neutra – sufix -sko

Lexikální jednotky typu *PODVESKO*, *ZÁHORSKO*, vyskytující se v pomístních jménech v Čechách, můžeme interpretovat buď jako prefixálně-sufixální formace utvořené sufixem *-sko* z předložkových spojení *pod vsí*, *za horou* apod., nebo jako substantiva vzniklá konverzí z adjektiv typu *podveský*, *záhorský*. Podle první z obou možných interpretací by sufixem *-sko* byly utvořeny lexikální jednotky *MEZIVESKO* (z předložkového spojení *mezi vsemi*), *POHORSKO* (*po hoře*), *PODVESKO* (*pod vsí*), *ZADVORSKO* (*za dvorem*), *ZÁHORSKO* (*za horou*). V jednom případě by bylo doloženo tvoření ze spojení předložky a propria: *PODŽALSKO* ze spojení předložky *pod* s oronymem *Žalý*²³.

4. Jazykovězeměpisné hledisko

O všech zkoumaných prefixálně-sufixálních formacích (a to substantivních i adjektivních – viz III.B) vystupujících v pomístních jménech lze obecně říci, že jsou nejčastější v jihozápadních a v severovýchodních Čechách.

Mapy č. 8 a 9 zaznamenávají územní distribuci substantivních prefixálně-sufixálních lexikálních jednotek; mapa č. 8 znázorňuje výskyt formací ženského rodu, mapa č. 9 pak rodu mužského. Feminina vytvářejí poměrně výrazný areál na

²⁰ Podle F. Cuřína (1969, s. 85) původní apelativum *grobъ* přítomné v mnohých toponymech „mohlo mít sice někdy i význam *Grab*, sepulcrum, ale [...] je to význam pozdější a [...] aspoň v Čechách v staré době a nářečně donedávna mělo nebo dosud má význam původní, tj. hromada, násyp, kopec“. Pomístní jméno *Záhrobovna*, patřící rokli v Pavlíkově na Rakovnicku, má tedy zřejmě obdobnou motivaci jako název *Závřškovna* (pojmenování pole v Žárově na Prachaticku).

²¹ Patrně z předložkového pádu *pod čtvrti*. Motivace pomístního jména *Na Podčtvrtni* (pole a louky v Nítovicích na Jindřichohradecku) není zcela zřejmá.

²² Název *Závodeň* patří místní části obce Záhornice na Královéměstecku. Vychází z předložkového spojení *za vodou* a odráží polohu místní části za potokem (vzhledem k centru obce).

²³ Název louky *Podžalsko* v Mrklově na Jilemnicku odráží její polohu pod vrchem *Žalý*.

jihozápadě a jihu Čech, ohraničený na severu linií Domažlice – Přeštice – Blovice – Příbram – Sedlčany – Milevsko – Soběslav – Jindřichův Hradec. Méně ostře ohraničená je oblast výskytu prefixálně-sufixálních substantiv ženského rodu na východě a severovýchodě Čech (viz mapu č. 8). Maskulina se vyskytují jižně od linie Sušice – Nepomuk – Rokycany – Hořovice – Jílové – Benešov – Mladá Vožice – Pelhřimov, dále pak (méně často) v severovýchodních Čechách (v úzkém pásu od Turnova a Sobotky ke Kostelci nad Orlicí a Vysokému Mýtu; ojedinělý je pak výskyt na Poličsku – viz mapu č. 9). U většiny jednotlivých sufixů mužského i ženského rodu nezaznamenáváme výraznější rozdíly v jejich distribuci. Lze však konstatovat, že v oblasti severovýchodních Čech je ze sufixů mužského rodu zastoupen pouze sufix *-ník*, který je naopak řídký v jihozápadních Čechách.

5. Závěr

V tomto oddíle byla věnována pozornost substantivním lexikálním jednotkám vyskytujícím se v anoikonymii Čech, které vznikly prefixálně-sufixálním tvořením. Doloženo je především tvoření ze základů apelativních, základy propriální (konkrétně toponymické) se vyskytují jen ojediněle. Při tomto způsobu tvoření se uplatňují následující sufixy: *-ec*, *-ek*, *-(n)ík*, *-ka*, *-(n)ice*, *-ina*, *-ovna*, *-eň*, *-sko*. Z prefixů jsou nejčastější *pod(e)-* a dále *za-/zá-*; s větším odstupem pak následují *mezi-*, *po-*, *pří-*, *bez-* a *proti-*. Jako překvapivá se zde jeví naprostá absence prefixu *nad-*. Jazykovězeměpisný pohled ukázal, že analyzované lexikální jednotky se nejčastěji vyskytují v pomístních jménech v jihozápadních a severovýchodních Čechách.

C. Kompozice

0. V tomto oddíle podáváme klasifikaci substantivních kompozit vyskytujících se v pomístních jménech na území Čech. Jednotlivé analyzované lexikální jednotky mohou být jak apelativní (*TRATIVOD*, *LIBOHÁJ*; na existenci příslušných apelativ a jejich doloženost ve slovnících vždy upozorňujeme), tak onymické, tj. vzniklé až při tvoření vlastního jména (*ČERNODOL*, *LUHREMÍZ*, *KONOTOP*, *ZLOMKRK*). Podle L. Olivové-Nezbedové (2000c, s. 142) jsou kompozita vyskytující se v pomístních jménech v Čechách „dvojího druhu, a to: I. apelativní nebo onymická¹ kompozita, která v češtině existovala již před vznikem pomístních jmen [...], II. kompozita utvořená teprve při vzniku pomístních jmen“.

Podrobný přehled dosavadní literatury o českých kompozitech (nejčastěji v apelativní sféře jazyka) podává D. Šlosar (1999), který se kompozity zabývá (na rozdíl od většiny ostatních autorů) z diachronního hlediska. Šlosar ze své analýzy nevyklučuje ani propriální materiál. Podrobnou analýzu tvoření apelativních kompozit v současné češtině provedla na základě onomaziologického přístupu I. Bozděchová (1994). Stručný přehled tvoření slov skládáním dále podává kupř. V. Šmilauer (1971; tvoření podstatných jmen složených na s. 97–100). Naším metodologickým východiskem je kapitola „Tvoření slov skládáním“ v MČ 1 (s. 451–486), jejímž autorem je V. Mejstřík. Kompozita získaná z našeho anoikonymického materiálu klasifikujeme na základě zde uvedených hierarchicky uspořádaných hledisek; s ohledem na specifika anoikonymického materiálu jsou v případě potřeby doplněna hlediska další.

Na prvním místě uvádí MČ 1 klasifikaci podle slovního druhu složených slov. V pomístních jménech se setkáváme (až na nečetné výjimky²) výhradně s komponovanými substantivy a adjektivy. V tomto oddíle se budeme zabývat

¹ Pomístními jmény vzniklými ze složených antroponym, oikonym (s výjimkou názvů místních částí nedoložených u Pf), urbanonym a chrématonym se v tomto příspěvku nezabýváme. Přehled tvoření toponym sufixem *-jb* z komponovaných antroponym podala J. Matúšová (2008).

² Ojediněle jsou v anoikonymickém materiálu doloženy rovněž složené číslovky, kterými se však nebudeme zabývat. Omezíme se pouze na konstatování, že nejpozoruhodnějším doloženým typem složených číslovek jsou řadové číslovky typu *půldruhý*, *půltřetí*, *půlšestý* (MČ 1 tento typ neuvádí, nezabývá se jimi ani Šlosar 1999).

komponovanými substantivy, která představují naprostou většinu analyzovaného materiálu; analýza složených adjektiv bude podána v oddíle III.C.

Omezujeme se na kompozita domácího původu; stranou ponecháváme složené lexikální jednotky, jejichž oba komponenty jsou původu cizího (např. *REMONTŠTANGLE* – srov. Olivová-Nezbedová 1971). Pouze v paragrafu 4 se stručně zmiňujeme o hybridních kompozitech, která se však v anoikonymech z území Čech vyskytují jen ojediněle.

MČ 1 rozlišuje tři slovotvorné způsoby skládání: čistou (vlastní) kompozici, dále komplexní, komplexní způsob kompozičně-derivační a spřahování (juxtapozici).

1. Čistá (vlastní) kompozice

V rámci čisté (vlastní) kompozice jsou na základě onomaziologické povahy vztahu mezi členy složeniny rozlišovány dva typy kompozit: determinativa a koordinativa.

1.1 Determinativa

Determinační kompozita jsou založena na hypotaktickém, podřadném vztahu mezi členy složeniny; jeden člen kompozita determinuje člen druhý, který je členu determinujícímu sémanticky i syntakticky podřízen. Determinativa tvoří převážnou většinu našeho materiálu. Na základě příslušnosti k typu onomaziologické kategorie se dále determinativa klasifikují na determinativa modifikační a determinativa mutační.

1.1.1 Modifikační determinativa

Podle MČ 1 (s. 454) spočívá onomaziologická podstata této kategorie kompozit ve skutečnosti, že „přední (první) člen složeniny určuje, specifikuje, modifikuje druh objektu, jevu, děje nebo stavu označovaného členem zadním (druhým). Zadní členy těchto kompozit svou formou, včetně gramatické charakteristiky, a obsahem odpovídají svým fundujícím substantivům, tj. mohou existovat i jako samostatná slova. Přední členy se s nimi spojují pomocí spojovacích elementů [...], a to **-o-** [...], **-i-** [...], **-e-** [...] a **-Ø-** [...]“.

1.1.1.1 Modifikační determinativa s předním členem adjektivním

MČ 1 u tohoto slovotvorného typu vyděluje na základě charakteru zadního

členů tři podtypy: adjektivum + neodvozené substantivum, adjektivum + desubstantivní substantivum a adjektivum + deverbativní substantivum. V pomístních jménech na území Čech se setkáváme pouze s prvním z těchto podtypů.

Zadní (substantivní) člen v těchto kompozitech označuje zpravidla druh zeměpisného objektu, přední (adjektivní) člen pak vyjadřuje jeho vlastnosti, a to zbarvení (*BĚLOHRAD*³, *ČERNODOL*⁴, *ČERNOHÁJ*⁵, *ČERNOROLE*⁶, *ČERNOROLÍ*⁷, *ČERNOSAD*⁸, *ZLATOTOK*⁹), velikost (*MALOBOR*¹⁰, apelativní kompozitum *VELKOSTATEK*¹¹), stáří (*STAROBOR*¹², *STAROHÁJ*¹³, *STAROPACHTY*¹⁴), příjemné vlastnosti (apelativní kompozita *LIBOHÁJ*¹⁵, *LIBOSAD*¹⁶)¹⁷.

³ Názvy *Bělohrad*, *Na Bělohradě* patří několika objektům (nejčastěji budovám a místním částem) v různých lokalitách. Motivace není vždy zcela jasná; názvy budov jsou obvykle spojovány s bílou omítkou.

⁴ Pomístní jména *Černodol*, *Černodoly*, *V Černodole* patří několika geografickým objektům na Lounsku a Rakovnicku; názvy označovaly pravděpodobně zalesněné terénní sníženiny.

⁵ Anoikonymum *Černoháj* náleží lesu ve Hvožděanech na Netolicku. Adjektivum *černý*, z něhož vychází přední člen, zde bylo pravděpodobně využito jako označení tmavého, jehličnatého lesa (srov. Štěpán 2004, s. 37–39).

⁶ Pomístní jméno *V Černoroli* patří poli v Srbech na Nepomucku. Název označoval patrně roli (tedy „pole“) s tmavou půdou.

⁷ V zadním členu názvu pole *Černorolí* (v Krasejovce na Českokrumlovsku) je starší podoba apelativa *role*, tj. *rolí* (PSJČ).

⁸ Pomístní jméno *Černosad* označuje chmelnici a louku v Hředlích na Rakovnicku. Motivace zde není zcela zřejmá.

⁹ Název potoka *Zlatotok* je doložen ze dvou obcí, jimiž tento vodní tok protéká – Licoměřic na Chrudimsku a Svojšic na Pardubicku. Název nepochybně odráží zbarvení vody, resp. dna potoka; podle soupisu pomístních jmen pro Svojšice byla „břidlice přinášená vodou ze Železných hor pokládána mylně za zlato“. Na mapách je tento vodní tok, pramenící u Slavkovic v Železných horách, uváděn jako *Strouha* (srov. např. Cykloatlas Česko 2003).

¹⁰ Název *Malobor* patří rybníku v Sedlici na Blatensku. Můžeme předpokládat, že rybník byl pojmenován podle polohy u lesa *Malý Bor* nebo *Malobor*; les s tímto názvem není v dané lokalitě doložen (v blízkosti rybníka se nachází les zvaný dnes *Obora*), avšak jižně od rybníka *Malobor* se nachází les *Starý Bor* (mapa Střední Povltaví 1990), podle něhož byl nazván *Staroborský rybník* i blízký motorest *Starý Bor* (mapa Povltaví – Písecko 2003). Ze soupisu pomístních jmen pro blízkou obec Velká Tura však vyplývá, že *Staroborský rybník* bývá označován také jako *Starobor*. Nelze tedy vyloučit ani výklad, že rybník *Malobor* dostal název v protikladu k většímu rybníku *Starobor* a člen *Malo-* vyjadřuje jeho menší rozlohu.

¹¹ Apelativum *velkostatek* „někdejší zemědělský podnik značné rozlohy“ (PSJČ) se vyskytuje v názvu pole *Na velkostatku* v Chocomyšli na Klatovsku, které podle soupisu pomístních jmen do roku 1920 patřilo k velkostatku Černínů z Chudenic.

¹² Viz *Malobor* (pozn. 10).

¹³ Anoikonymum *Staroháj* patří lesu v Hrubé Horce na Železnobrodsku; zpracovatel soupisu pomístních jmen k tomuto pojmenování neuvádí žádné relevantní údaje.

¹⁴ Název *Staropachty* patří místní části obce Nová Ves u Chotěboře. Podle soupisu pomístních jmen „každému osedlému pronajala vrchnost pozemek“ a v této lokalitě „byly nejstarší ‚pachty‘“ (srov. apelativum *pacht* „nájem objektu, obyč. hospodářského“ /PSJČ/).

¹⁵ Z apelativa *liboháj* „okrasný sad, park“ (PSJČ) vychází pojmenování bývalé hájovny *Liboháj* v Chotěboři, název polohy ve Slatiňanech na Chrudimsku a jméno lesa v katastru města Poličky,

1.1.1.2 Modifikační determinativa s předním členem tvořeným posesivním adjektivem

L. Olivová-Nezbedová (2000c, s. 144–145) vymezuje jako jednu ze skupin kompozit vytvořených teprve při vzniku pomístních jmen kompozita složená „z přivlastňovacího adjektiva a ze substantiva“. Zahrnuje sem lexikální jednotky *KNĚŽDOLA*, *KNĚŽELUH*, *KNĚŽEVARCH*, *PÁNĚLUH*. D. Šlosar (1999, s. 51) toponyma jako *Kněžpole*, *Kněžeháj* charakterizuje jako kompozita, jejichž přední člen „dostává formu posesivního adjektiva“, avšak zabývá se jimi v rámci kapitoly věnované substantivním kompozitům skladu S–(K)–S (tj. substantivum – /konekt/ – substantivum)¹⁸.

1.1.1.3 Modifikační determinativa s předním členem substantivním

a) přední člen tvoří apelativum

Kompozita, v nichž je substantivum blíže určováno jiným substantivem, jsou v pomístních jménech na území Čech velmi vzácná. Setkáváme se zde v podstatě pouze s apelativními složeninami novějšího původu jako *DŘEVOPODNIK*, *KAMENOLOM*, *KAMENOPRŮMYSL*, označujícími „místa, a to podle materiálu, event. předmětů, které se tam zpracovávají“ (MČ 1, s. 457). Do této kategorie můžeme přiřadit rovněž apelativní kompozitum *ZLATODŮL*¹⁹, které by v zásadě umožňovalo i slovotvornou interpretaci ‚zlatý důl‘ (pak by náleželo do kategorie 1.1.1.1), avšak za vhodnější považujeme interpretaci ‚důl na zlato‘ (srov. i definici v PSJČ), podobně jako kamenolom je ‚lom na kámen‘, nikoliv ‚kamenný lom‘.

---

který byl podle soupisu pomístních jmen založen roku 1815 „jako lesní zahrada s městskými lázněmi“ (park *Liboháj* u Poličky zaznamenává pod heslem *liboháj* i SSJČ).

¹⁶ Apelativum *libosad* ‚park, okrasná zahrada‘ (PSJČ; tento slovník připomíná *Libosad* – proslulý valdštejnský sad u Jičína) se stalo základem názvu lesa *Libosad* v Chýnově na Táborsku. Podle soupisu pomístních jmen se jedná o stráž vysázenou „péčí dřívějšího ředitele zdejší měšťanské školy“.

¹⁷ Nezabýváme se apelativem *vinohrad*, které je velmi starého původu (srov. Machek 1968, s. 690).

¹⁸ Ke srůstu obou částí těchto kompozit došlo bez využití spojovacího submorfu, bylo by tedy možné uvažovat o jejich zařazení mezi spřežky. Nečiníme tak však proto, že tento způsob tvoření kompozit v propriální sféře jazyka je velmi starý a ze synchronního hlediska se o spřežky jedná jen v některých případech (*PÁNĚLUH*, ale nikoliv *KNĚŽDOLA*). K tvoření toponym typu *Kněžmost* srov. Gebauer 1896, s. 312.

¹⁹ Pomístní jméno *Zlatodůl* patří dle soupisu pomístních jmen pro Kasejovice na Blatensku poli a šachtě na zlato a stříbro. Tentýž název označuje budovy patřící k bývalým dolům na zlato v Novém Kníně na Dobříšsku a v Libouni na Vlašimsku.

L. Olivová-Nezbedová (2000c, s. 145) uvádí kompozita typu *VRCHHŮRA*, *VRCHPOLE* (a také kompozitum *VRCHMEZÍ*, vzniklé konverzí), odrážející (vertikální) polohu objektu. Část *vrch-* lze považovat za substantivní přední člen kompozita, avšak L. Olivová-Nezbedová upozorňuje i na možnost chápat ji jako předponu vzniklou z předložky; pak by se nejednalo o kompozita, ale o prefixální odvozeniny (Olivová-Nebedová, 2000c, s. 145). Vzhledem k tomu, že interpretace těchto formací je nejednoznačná, nebudeme se jimi podrobněji zabývat.

b) Přední člen tvoří osobní jméno

Ojedinele se v pomístních jménech setkáváme i s kompozity, jejichž přední člen tvoří vlastní jméno osobní. Jedná se způsob tvoření, který není češtině příliš vlastní, v některých případech je pravděpodobný určitý vliv němčiny – srov. např. název domku *Hamplbouda* v Jilemnici, nazvaného dle soupisu pomístních jmen „podle stavebníka Hampla“. V Kochánově u Ledče nad Sázavou se nachází samota *Mariedol*, nazvaná údajně podle madony vymalované ve štítě bývalého mlýna. V Doubravičce a Sovínkách na Mladoboleslavsku je doložen les *Petrháj*, *V Petrháji*, nazvaný patrně podle bývalého majitele nebo uživatele (soupisy pomístních jmen nepodávají žádné relevantní údaje). Soupis pomístních jmen pro Dobřichov na Kouřimsku uvádí název lesa *Na Pičhoře*. Podle soupisu toto pojmenování souvisí s archeologickým výzkumem, který v této lokalitě koncem 19. století prováděl prof. J. L. Pič. Tento výklad zní na první pohled velmi pravděpodobně, potíží je však v tom, že pomístní jméno je v podobě *Na picžhorže* doloženo již v tereziánském katastru (TKex), tedy více než sto let před Pičovým průzkumem. Jedná se o značnou shodu náhod, která je o to větší, že lexikální jednotka *PIČHORA* má v prvním členu patrně skutečně osobní jméno *Pič* (výklad však zůstává nejistý).

1.1.1.4 Modifikační determinativa s předním členem numerálním

Kompozita, jejichž přední člen tvoří číslovka, jsou v pomístních jménech (na rozdíl od předcházejícího slovotvorného typu) velmi častá. Podle MČ 1 (s. 458) tyto složeniny „lze jen velmi obtížně interpretovat. Číslovky totiž představují nejen nadstavbu nad slovními druhy kvalitativně nominačními, ale zčásti stírají hranici mezi nimi; protože však nemají zpravidla svou specifickou morfologickou formu, užívá se často jako předního členu promiskue základu číslovky základní (v

nominativu, genitivu nebo vůbec nepřímém pádu) i řadové nebo druhové, přičemž volba mezi nimi je jen záležitostí tradice.“ Kompozita s předním členem numerálním se dále klasifikují na čtyři podtypy podle toho, jakým druhem číslovky je tvořen přední člen (MČ 1, s. 459). Z těchto čtyř podtypů se v pomístních jménech z území Čech vyskytují pouze podtypy dva; nejsou doloženy složeniny, jejichž přední člen tvoří řadová číslovka (podtyp „*prvočíslo*“). Nevyskytují se zde ani modifikační determinativa s předním členem tvořeným číselným zlomkem; kompozita s předním členem *polo-* nebo *půl-* jsou sice v našem materiálu relativně hojná, ovšem všechna se řadí do kategorie mutační (viz níže).

a) Přední člen tvoří genitiv základní číslovky

V kompozitech vyskytujících se v pomístních jménech se setkáváme s genitivem číslovek *dva* (*DVOUKOPA*, *DVOUZÁHONY*²⁰), *tři* (*TŘÍKOPA*, *TŘÍROH*²¹), *čtyři* (*ČTYŘKOPY*), *pět* (*PĚTIDOMY*, *PĚTIHONY*, *PĚTICHALUPY*, *PĚTIKOPA*, *PĚTILIPY*, *PĚTIZÁHONY*), *šest* (*ŠESTIKOPA*), *sedm*²² (*SEDMIDOMKY*, *SEDMIDVORY*, *SEDMIHORY*, *SEDMIHRADY*, *SEDMIKOPA*, *SEDMIKORCE*, *SEDMISOSNY*, *SEDMIZÁHONY*), *devět* (*DEVÍTIKOPA*), *deset* (*DESETIKOPA*), *čtrnáct* (*ČTRNÁCTIKORCE*) a *sto* (*STAZÁHONY*). V druhém členu těchto kompozit se setkáváme nejčastěji s apelativy označujícími plošné měrné jednotky (*kopa*, *korec*, *záhon*)²³; výsledná kompozita se tedy v pomístních jménech vztahují k celkové výměře pozemku. Pokud se kompozita tohoto typu vyskytují v názvech místních částí, pak tvoří jejich zadní člen zpravidla apelativum

²⁰ Pokud daná (onymická) lexikální jednotka není doložena v singulárové podobě, ponecháváme ji v plurálové formě; z formy *PĚTILIPY* tedy kupříkladu nerekonstruujeme singulárovou podobu **PĚTILIPA*, která s největší pravděpodobností neexistuje, neužívá se jí.

²¹ Apelativum *tříroh* není ve slovnících češtiny doloženo, ve významu „trojúhelník“ je však zaznamenává LexArch.

²² Na nápadně vysoký výskyt číslovky *sedm* v toponymii upozorňuje J. Spal (1986). Konstatuje, že pokud jsou k dispozici údaje o skutečném počtu objektů v době vzniku jména (jde spíše o jména místní), uvádí se vždy jiný počet (4, 5, 8, 16). U oikonyma *Sedmihorky* a anoikonyma *Sedmíhoří* navíc není jasné, o jakých „sedm hor(ek)“ by mělo jít (Spal 1986, s. 128). J. Spal proto dochází k závěru, že číslovka *sedm* měla v (alespoň některých) toponymech symbolickou platnost. Upozorňuje na magickou funkci této číslovky v kulturách starověku i středověku a na význam „mnoho“ v české kultuře (srov. spojení *sedmimílové boty*, *sedmíhlavá saň*, apelativa *sedmíkráska* nebo *sedmíhlásek* – Spal 1986, s. 129).

²³ Podrobný výklad o historických měrných jednotkách podává Sedláček (1923).

označující určitý sídelní objekt (*dům, domek, dvůr, chalupa*). Ojediněle tvoří zadní člen apelativum označující druh stromu (*lípa, sosna*).

b) Přední člen tvoří druhová číslovka

Tento slovotvorný podtyp je v pomístních jménech ojedinělý. Doložena jsou pouze kompozita *DVOJČÍSLA*²⁴, *TROJHONY* a *ČTVERHONY*.

1.1.2 Mutační determinativa

U mutační kategorie substantiv „spojením sémantických obsahů komponentů vzniká obsah nové sémantické kvality ve smyslu přesahu proti obsahům jednotlivých členů kompozita“ (MČ 1, s. 453). Kompozitum vyjadřuje jiný obsah, než jaký by byl odvoditelný z významu jeho druhého komponentu; zadní člen nepředstavuje onomaziologickou bázi v pravém slova smyslu.

1.1.2.1 Mutační determinativa s předním členem tvořeným číselným zlomkem

Mutační determinativa jsou v pomístních jménech zastoupena především kompozity s prvním členem tvořeným číselným zlomkem *polo-*, *půl-*. Jak uvádí MČ 1 (s. 460), kompozita tohoto typu neoznačují „pouze druh věcných objektů na základě jejich částečnosti (tak se tvoří modifikační determinativa), nýbrž i druhotné celky, např. [...] dílčí měrné jednotky: *čtvrtilitr, půlhektar* atp., tzn., že jde o mutaci významů fundujícího syntagmatu“. Člen *polo-/půl-* se v kompozitech přítomných v našem anoikonymickém materiálu pojí nejčastěji s apelativy označujícími měrné jednotky (k nim viz Sedláček /1923/), a to plošné: *lán, díl, záhon, kopa, korec, strych* (*POLOLÁN, POLOLAŇ, PŮLLÁN, POLODÍL, PŮLKOPA, PŮLKOREC, PŮLSTRYCH*)²⁵, případně délkové: *míle, provaz, provazec* (*POLOMÍLE, POLOPROVAZY*²⁶, *PŮLPROVAZCE*).

Dále se v pomístních jménech setkáváme s lexikálními jednotkami *PŮLČERT*²⁷, *PŮLGRUNT*²⁸, *PŮLKROK*²⁹, *PŮLMĚSÍC*³⁰, *PŮLPAVLAC*³¹ a

²⁴ PSJČ uvádí apelativum *dvojčíslo* ‚dvojitě číslo‘.

²⁵ Ve slovnících češtiny jsou doložena apelativa *pololán/půllán* ‚selský statek s pozemky o výměře poloviny lánu‘ (PSJČ; v pomístních jménech se však tato lexikální jednotka vztahuje přímo k pozemkům o této výměře), *půlkopa* ‚polovina kopy‘ (PSJČ), *půlkorec* ‚polovina korce‘ (SSJČ) a *půlstrych* ‚půl strychu, korce‘ (PSJČ).

²⁶ Kott (X, s. 651) zaznamenává apelativum *poloprovazy* ‚úzká rolička‘.

²⁷ Název *Půlčert* patří lesu v katastru obce Libež na Vlášimsku. Podle soupisu pomístních jmen byl les pojmenován podle blízké jeskyně, ke které se vztahuje pověst o čertovi, který byl při

*PŮLPECEN*³²; motivace pomístních jmen obsahujících tyto výrazy není vždy jasná.

1.1.2.2 Mutační determinativa s předním členem verbálním

S ostatními typy mutačních determinativ se v pomístních jménech na území Čech setkáváme jen ojediněle. Několika jednotlivými doklady je zastoupen typ kompozit s předním členem verbálním³³. Podle MČ 1 (s. 461) označují kompozita tohoto typu nejčastěji osoby (*kazisvět*, *držgrešle*, *otevřhuba* – jde o výrazy expresivní, charakteristické pro hovorový styl), mnohem řidčeji pak rostliny (*hubilen*, *lomikámen*) a věcné objekty nebo jevy (*kratiknot*, *vratiplachta*, *kratochvíle*). V anoikonymickém materiálu se vyskytuje několik kompozit, která s největší pravděpodobností patří do tohoto slovotvorného typu, jejich interpretace (a to zvláště výklad motivace) je však v některých případech poněkud obtížná.

V Mrákově na Domažlicku je doloženo pomístní jméno *V Lomikamenu*, které patří lomu. Nezdá se proto příliš pravděpodobné, že by zde šlo o apelativum *lomikámen* „rod rostlin z čeledi lomikamenovitých“ (PSJČ). Ve významu „kamenolom“, který by v tomto případě připadal v úvahu, není toto apelativum ve slovnících češtiny doloženo. Zatímco slovotvorná struktura apelativa *lomikámen*

---

vytahování z jeskyně roztržen vejpůl. Setkáváme se zde tedy patrně s pomístním jménem motivovaným lidovou pověstí.

²⁸ Apelativum *půlgrunt* „poloviční grunt“ dokládá PSJČ. Pole *Na půlgruntě* ve Lhotě u Police nad Metují bylo podle zpracovatele soupisu pomístních jmen nazváno podle skutečnosti, že „některý majitel rozdělil pozemek svým potomkům“.

²⁹ Lexikální jednotka *PŮLKROK* se sémanticky jeví jako průhledná, avšak motivace názvu pole *Na půlkroku* (v Zalužicích na Českokobudějovicku) není příliš jasná. Podle soupisu pomístních jmen má pole tvar dlouhého obdélníku; snad by mohlo jít o pojmenování úzkého pole, které člověk přejde, s nadsázkou řečeno, pouhým „půlkrokem“. Z apelativní slovní zásoby je doložen výraz *půlkrok* pouze ve významu „český tanec“ (Kott VIII, s. 573).

³⁰ Hon *Půlměsíc* v Malovičkách na Netolicku byl nazván podle svého tvaru. Apelativum *půlměsíc* dokládá SSJČ ve významu „měsíční srpek, jeho tvar“.

³¹ Název *Na půlpavlači* označuje dle soupisu pomístních jmen místní část, kde stojí dům majitele, který odstranil polovinu pavlače. Do té doby se užíval název *Na pavlači*.

³² Kott (X, s. 321) dokládá apelativum *půlpecen* „poloupecen“. Motivace názvu pastviny a lesa *Půlpecen* v Chrástavci na Poličsku je však nejasná.

³³ Některé lexikální jednotky, které zdánlivě patří do tohoto slovotvorného typu, vycházejí s nejvyšší pravděpodobností z osobních jmen. Kupříkladu přední člen lexikální jednotky *MASTIBORY* (v pozemkovém jménu *Na Mastiborách* v Onšovicích na Vimpersku) souvisí se slovesem *mastit* jen zdánlivě; toto pomístní jméno vzniklo pravděpodobně z osobního jména *Mstibor* (viz Svoboda 1964, s. 81), ke slovesu *mastit* bylo připodobněno až sekundárně na základě lidové etymologie; tato změna byla pravděpodobně motivována i potřebou odstranit obtížně vyslovitelnou pobočnou slabiku.

označujícího určitý druh rostliny je zřetelná (slovesný základ *lom-* + apelativum *kámen*, spojovací submorf *-i-*), slovotvorná interpretace lexikální jednotky obsažené v uvedeném anoikonymu je problematická. Můžeme vyslovit hypotézu, že apelativum *lomikámen*, známé jako označení rostliny, bylo využito v tomto konkrétním pomístním jménu ve zcela jiném významu, který byl dán jeho podobností s apelativem *kamenolom*.

Interpretace dalších lexikálních jednotek, které pravděpodobně patří k tomuto slovotvornému typu, je ještě obtížnější. V Kletečné na Humpolecku je doložen název cesty *U Škrtikobylek*. Podle soupisu pomístních jmen se jedná o strmě stoupající cestu, kde „koně nemohli tahat“. Přestože výklady zpracovatelů jednotlivých soupisů musíme často brát se značnou rezervou a tento výklad se na první pohled nejeví jako pravděpodobný, rozhodně ho nemůžeme vyloučit. Podobný případ představuje název lesa *Ve Zlomihlavu* v Podolí na Klatovsku. Zpracovatel soupisu pomístních jmen toto pomístní jméno vysvětluje skutečností, že „při stavbě dráhy spadl dělník ze skály“; srov. též pomístní jméno *Zlomkrk* (viz níže II.C.3.1) a pojmenování lesa *Zlamnoha*³⁴ v Mirošově na Rokycansku).

Této kategorii se poněkud vymyká lexikální jednotka *ČEKALVODA*, jejíž přední člen je tvořen přičestím minulým. S tímto výrazem se setkáváme v následujících pomístních jménech: *Čekalvoda* – les v Chlístově na Benešovsku; *Čekalvoda* – pole a les v blízkosti potoka v Lužanech na Jičínsku, dříve se zde podle soupisu pomístních jmen nacházel mlýn; *Čekalvody* – pozemky v Lužanech na Jaroměřsku, dle soupisu pomístních jmen „v době dešťů se odtud čekal příval vody“³⁵; *Panská Čekalvoda* – pole v Červeném Újezdci na Písecku, „trpící častými přísušky“³⁶; *V Čekalvodě* – pozemky v údolí u potoka v Nesuchyni na Rakovnicku, podle soupisu pomístních jmen se po deštích „potok rozléval po polích“; *V Čekalvodě* – strž v Lužné na Rakovnicku, „odkud se v deštích a povodních čekala

³⁴ Toto pojmenování patrně odráží charakter terénu v dané lokalitě, kde podle soupisu pomístních jmen zůstaly jámy po těžbě rudy. Lexikální jednotka *ZLAMNOHA* má velmi blízko k tzv. citátovým spřežkám (viz níže II.C.3.1).

³⁵ Název *Čekalvody* je zaznamenán i v soupise pomístních jmen pro sousední obce Vilantice a Chotěborky; údajně jde o suchý pozemek, kde se „čekalo na vodu“.

³⁶ S Červeným Újezdcem katastrálně sousedí Vlastec a Tukleky, kde jsou doloženy názvy lesa a honu *Na Čekalvodě*; jména jsou dávana do souvislosti s nedostatkem vody.

veliká voda“; *V Čekalvodě* – pole a louka v Nišovicích na Volyňsku, podle soupisu pomístních jmen „majitel tu chtěl založit rybník, čekal na vodu“. Názvy *Čekalvoda*, *Čekalvody* apod. v minulosti patrně patřily i některým dalším objektům. Podle B. Böhnela (1937) je dnešní rybník *Čekal*³⁷ u Ortvínovic na Českobudějovicku doložen k roku 1613 pod názvem *Čekalvody*. V tomtéž archivním pramenu citovaném B. Böhnelem se hovoří rovněž o Dvořákovském rybníku (nacházejícím se pod rybníkem *Čekalvody*), při jehož výlovu docházelo vždy k zátopám, které poškozovaly grunty v Ortvínovicích (Böhnel 1937). Nelze proto zcela vyloučit, že by název *Čekalvody* mohl souviset s nebezpečím pravidelných zátop. Výklad pomístních jmen obsahujících lexikální jednotku *ČEKALVODA* však zůstává nadále nejistý. Spolehlivé objasnění těchto anoikonym by vyžadovalo podrobnější analýzu opřenou o větší množství historických dokladů.

1.2 Koordinativa

Koordinální kompozita nejsou pro toponymii typická³⁸. V našem anoikonymickém materiálu se setkáváme pouze s jedním, navíc poněkud sporným případem, a to s názvem pole *Luhremíz* ve Lnářích na Blatensku. Zpracovatel soupisu pomístních jmen vykládá toto pojmenování skutečností, že se zde nachází „vpředu luh, vzadu remíz“. Tento výklad podporuje skutečnost, že sousední pozemek se nazývá *U luhu* a blízký les nese název *Remíz*. Patrně se tedy skutečně jedná o

³⁷ Název *Čekal* patří řadě současných, především však bývalých rybníků v různých oblastech Čech. Lze vyslovit domněnku, že i pomístní jména obsahující lexikální jednotku *ČEKALVODA* patřila v minulosti rybníkům. Takové názvy rybníků však neuvádí ani Kálalová (1996), ani Teplý (1937).

³⁸ Pokud jde o místní jména, V. Šmilauer (1960) uvádí pouze dva případy koordinálních kompozit, a to *Dědibaby* a *Vlkopesy*. Podle Pf je oikonymum *Dědibaby* „vzácná složenina slučovací (kopulativní nebo stind. dvandva), v jejímž rozboru si oba členy můžeme spojit spojkou a: *Dědibaby* = dědi a baby, srov. *hluchoněmý* = hluchý a němý“. Obdobně je charakterizováno i místní jméno *Vlkopesy*: „nejdříve *Vlkopsi* t. j. vlci + psi“; podoba *Vlkopesy* vznikla pod vlivem tvaru genitivu *do Vlkopes* (Pf). Pokud přijmeme tento výklad jména *Vlkopesy*, nemůžeme pominout možnost vykládat obdobným způsobem i místní jméno *Pšovlky*. Profousův výklad tohoto místního jména z přítomného kmene *pěšo-*, *pěše-* staroslověnského slovesa *pěchati*, český *pcháti*, *píchat* jako „ves pševlků, t. j. lidí, kteří píchají vlky“ (Pf) kritizuje rovněž I. Lutterer (1964), který navrhuje vycházet při výkladu tohoto místního jména z osobních jmen *Vlk* a *Pes*. D. Šlosar (1999, s. 50) uvádí mezi koordinacími apelativními kompozity skladu S-(K)-S mimo jiné i výrazy *pšovlk* a *vlkopes*. Zatímco apelativum *vlkopes* je v ESSČ doloženo (a to ve významu „divoký, neochočený pes“), výraz **pšovlk* se nám z apelativní sféry jazyka nepodařilo doložit (snad jej D. Šlosar rekonstruoval z místního jména *Pšovlky*, které v podobě *Pšovlci* a *Pšovlky* uvádí ESSČ).

zvláštní typ koordinačního kompozita. Neobvyklost tohoto způsobu tvoření spočívá v nepřítomnosti spojovacího submorfu *-o-*, který je obsažen ve všech příkladech koordinativ uváděných v MČ 1 (s. 461–462) (typ *lesostep*).

2. Komplexní způsob kompozičně-derivační

MČ 1 (s. 462) klasifikuje složená substantiva vzniklá komplexním způsobem kompozičně-derivačním nejprve podle typu syntagmatu na kompozita, jejichž základem jsou (a) syntagmata verbální a (b) syntagmata atributivní. Obě tyto kategorie (považované za kategorie mutačních determinativ) se dále člení podle způsobu tvoření na složená substantiva tvořená jednak bezafixální derivací (konverzí), jednak sufixací. Kombinací obou takto hierarchicky uspořádaných kritérií pak vznikají čtyři kategorie substantivních kompozit: složená substantiva tvořená z verbálních syntagmat bezafixální derivací (konverzí), složená substantiva z verbálních syntagmat tvořená sufixací, složená substantiva z atributivních syntagmat tvořená bezafixální derivací (konverzí) a složená substantiva z atributivních syntagmat tvořená sufixací.

Na rozdíl od MČ 1 však za hierarchicky nadřazené hledisko považujeme způsob tvoření (bezafixální derivace × sufixace); členění podle typu syntagmatu je v naší klasifikaci až na druhém místě.

2.1 Složená substantiva tvořená bezafixální derivací

2.1.1 Složená substantiva tvořená bezafixální derivací z verbálních syntagmat

a) se zadním členem verbálním a předním členem substantivním

Podle MČ 1 (s. 463) je u tohoto typu kompozit zadní člen „představován verbálním základovým morfémem s příslušnou tvaroslovnou charakteristikou: *vod-o-vod-* + *-Ø-*, nebo řidčeji trpným kmenem určitého slovesa a mluvnickou kmenovou příponou *-í*: *krup-o-bit-* + *-í*. Předním členem je substantivní základ spjatý se zadním členem submorfem *-o-*, zřídka *-e-* [...], *-i-* [...], *-u-* [...], event. bez něho [...].“ Tato charakteristika v zásadě platí i pro lexikální jednotky přítomné v anoikononymickém materiálu. U naprosté většiny analyzovaných lexikálních jednotek náležících k tomuto slovotvornému typu je zadní člen tvořen pouze verbálním základovým morfémem; jen ve dvou případech k němu přistupuje mluvnická kmenová přípona *-í*: *HLADOMOŘÍ*, *KOZOHLEDÍ*. Na rozdíl od

zjištění MČ 1 platných pro apelativní sféru jazyka se v anoikonymickém materiálu nesetkáváme v zadním členu s trpným kmenem slovesným; typ *HLADOMOŘÍ* se naopak vyskytuje výhradně ve sféře propriální.

Všechna kompozita této skupiny doložená v pomístních jménech obsahují spojovací submorf, a to nejčastěji *-o-* (*HLADOMĚŘ*, *HLADOMOŘ*, *HLADOMOŘÍ*, *HLADOMŘE*, *HLADOMŘÍ*, *KONOTOP*, *KOZOHLAD*, *KOZOHLEDÍ*, *KOZOHLODY*, *KOZOJEDY*, *MRCHOJEDY*, *MYDLOVAR*, *VODOTOKY*, *VRANOKVAKY*, *ZLATORYJE*, *ŽABOKLIK*, *ŽABOKRK*, *ŽABOKŘIK*, *ŽABOKVIK*, *ŽABOŠKRT*, *ŽABOŠKRŤ*, *ŽABOVŘESKY*; apelativní kompozita *PLYNOJEM*, *SVĚTLOMET*, *VĚTROLAM*, *VINOPAL*, *VODOČET*, *VODOJEM*, *VODOPÁD*, *VODOTEČ*, *VODOTOČ*, *VODOTRYSK*, *VODOVOD*), řidčeji *-ě-* (onymická kompozita *KONĚLUPY*, *KONĚPLAVY*).

Kompozita této kategorie je možno dále klasifikovat na základě typu verbálního syntagmatu, jež tvoří základ daného kompozita³⁹:

i. Syntagma subjekt – predikát

Jde v první řadě o komponenty *koz-* (*KOZOHLAD*, *KOZOHLEDÍ*, *KOZOHLODY*, *KOZOJEDY*) a *žab-* (*ŽABOKLIK*, *ŽABOKRK*, *ŽABOKŘIK*, *ŽABOKVIK*, *ŽABOŠKRT*, *ŽABOŠKRŤ*, *ŽABOVŘESKY*), které mají paralely i v místních jménech. Připomeňme proto nejprve výklady oikonym.

V interpretaci českých složených místních jmen došlo v průběhu dvacátého století k určitému posunu. Starší názor, že téměř všechna komponovaná oikonyma vycházejí z posměšných přezdívek obyvatel (Vašek 1876, nověji též Spal 1962), korigoval především I. Lutterer (1964), který navrhuje nové alternativy výkladu některých složených místních jmen. Jednu ze čtyř možností představuje zařazení některých oikonym mezi jména čistě topická (neosobního původu): např. místní jméno *Lysolaje* bylo vykládáno jako ‚ves lidí, kteří lají, štěkají jako lišky‘ (Pf), ovšem podle pravděpodobnějšího Luttererova výkladu se jednalo spíše o ‚místo, kde lišky lají, přeneseně kde lišky dávají dobrou noc‘. Do této syntakticky vymezené podskupiny kompozit toto místní jméno zařazuje až novější výklad.

³⁹ Tuto podrobnější klasifikaci založenou na syntaktickém kritériu MČ 1 nepodává.

I. Lutterer (1964) mj. podává nový výklad místního jména *Kozojedy*. Tradiční výklad ‚ves lidí, kteří jedí kozy‘ nahrazuje minimálně v jednom případě interpretací ‚ves postavená na místě kozojedu, kozí pastviny‘; v případě Kozojed u Moravan na Čáslavsku se totiž prokazatelně jedná o jméno čistě topické, srov. nejstarší doklad *silva Kozojed* z roku 1281⁴⁰. Mezi obcemi Pařížov, Úhrov a Heřmanice, které se nacházejí v těsné blízkosti Moravan, dokládají soupisy pomístních jmen pozemky zvané *Kozojedy*, *V Kozojedech*.

I. Lutterer (1964) připomíná Svobodovu interpretaci analogického místního jména *Kozohlody* ‚místo, kde byly kozí hlody, tj. místa od koz ohlodaná‘ (Svoboda – Šmilauer 1960, s. 208). Materiál pomístních jmen z území Čech argumenty I. Lutterera podporuje. V Hradešicích na Horažďovicku je dále doložena pastvina *V Kozohlodech*. Pozoruhodná jsou rovněž pomístní jména *Kozohlad* (název polí a luk v Hrajskovicích na Vlašimsku) a *Kozohledí* (pojmenování lesa v Chrástanech na Neveklovsku). Zadní člen obou těchto pomístních jmen s největší pravděpodobností vychází ze slovesa *hlodat*; podoby *Kozohlad* a *Kozohledí* vznikly patrně na základě lidové etymologie příkloněním k výrazům *hlad* a *hledět*. Ve druhém případě to dokazuje záznam pomístního jména *w Kozohlodi* v obci Černíkovice (která s obcí Chrástany katastrálně sousedí) v tereziánském katastru (TKex). Uvedená jména vycházejí tedy s největší pravděpodobností ze syntagmatu subjekt – predikát (*koza – hlodá*); podobně je tomu zřejmě rovněž přinejmenším u jednoho výskytu místního jména *Kozojedy* (viz výše)⁴¹.

Místní jména s předním členem *žab-* vykládá J. Svoboda (Pf) většinou jako jména topická. Oikonymum *Žabovřesky* podle něj „označuje ves podle míst, kde se ozývají *žabí vřesky*“. L. Hosák – R. Šrámek (1980, s. 806) u jmen jako *Žabovřesky*, *Žabokrky* připouští teoretickou možnost výkladu z obyvatelského jména, a to buď „lidé bydlící na žabím vřesku“ (tj. kde je hojnost žab), n.

⁴⁰ Profousovo zařazení názvu této lokality u Moravan na Čáslavsku mezi místní jména je ostatně značně sporné. Podle Pf označuje tento název „stráž a soudě ze jména n. ves“. Žádný z dokladů se nevztahuje k sídelní lokalitě, jméno zjevně patřilo vždy pouze lesu nebo stráni. Profous jméno přisuzuje zaniklé vsi výhradně na základě tradiční interpretace jména *Kozojedy* jakožto jména obyvatelského, přezdívkového.

⁴¹ Interpretaci místních jmen typu *Kozojedy* se zabýval rovněž J. Spal (1971, 1972); na jeho příspěvky znovu reagoval I. Lutterer (1978).

posměšně pl. k *žabovřesk ‚Froschquacker‘“, avšak z věcných důvodů („všechna mor. PJ typu *Žabovřesky*, -*krky* patří pozemkům kolem potoků, říček a mokřin“) dávají přednost topickému, apelativnímu výkladu.

Stejnou motivaci jako *Žabovřesky* měla pravděpodobně i místní jména *Žabokliky* a *Žabokrky*; existuje sice více možností interpretace zadního členu -*kliky* a -*krky* (srov. Pf), avšak přikláníme se k výkladu z kořene *klik-* ‚křik‘ (srov. Pf sub voce *Žabokliky*), resp. ze slovesa *krkati* ‚skřehotat‘⁴². Tato místní jména vznikla nepochybně ze jmen pomístních, označujících lokality u vod a mokřin.

V anoikonymickém materiálu z území Čech jsou doloženy téměř dvě desítky složených pomístních jmen odrážejících žabí křik. Některé z nich obsahují zadní člen, který se vyskytuje i ve výše uvedených místních jménech. V Petkovech na Sobotecku se nachází pole *Žaboklik*, též *Žabokvik*⁴³. V sousední vsi Dlouhá Lhota je zaznamenáno pojmenování pole *V Žabokliku*, které se zřejmě vztahuje k témuž objektu. Název pole *V Žabokliku* se vyskytuje i v nedaleké Úhelnici. Mezi obcemi Kotouň a Polánka na Blatensku se nachází rybník *Žabokrky*. Toto pojmenování patřilo původně patrně i rybníku v Chlumu na Královéhradecku; část této obce v dolině u rybníka se dnes nazývá *Žabokrky*. Pomístní jméno *V Žabokrkách* pak náleží poli v Radvanicích na Uhlířskojanovicku. V Třebízi na Slánsku se nachází mokřina zvaná *Žabovřesky*.

Na rozdíl od místních jmen se v pomístních jménech s předním členem *žab-* vyskytují rovněž zadní členy -*křik* a -*škrt*. V Luštěnicích na Mladoboleslavsku je doloženo pole (podle soupisu pomístních jmen dříve rybník) *Žabokřik*; název pole *V Žabokřiku* v sousedních Němčicích patří zřejmě témuž objektu. Pomístní jméno *V Žabokřiku* v Přezleticích u Brandýsa nad Labem patří močálovitému poli. V Litomyšli je doložen bývalý rybník *Žaboškrt*, název *Žaboškrt*y patří poli u mokřin Milčicích na Poděbradsku. Louky v místech bývalého rybníka v katastru města Ústí nad Orlicí nesou pojmenování *Na Žaboškrtě*. Člen -*škrt* vychází pravděpodobně ze slovesa *škrtati*, u kterého Jg dokládá význam ‚vrzat, vydávat

⁴² Geb uvádí u staročeského slovesa *krkati* pouze význam ‚krákati, krächzen‘, ovšem uvádí i doklad *žaby krkagice v močidle*.

⁴³ Podoba *Žabokvik* je patrně sekundární, vznikla na základě lidové etymologie příklonem ke slovesu *kvičet*, když zadní člen -*klik* již nebyl srozumitelný.

skřípavý zvuk‘ (srov. též Rejzek 2001, s. 632).

K názvům odrážejícím zvuky zvířat patří rovněž pomístní jméno *Vranokvaky*, patřící louce v Javornici u Rychnova nad Kněžnou. Zadní člen tohoto názvu vychází s největší pravděpodobností ze slovesa *kvákat*, které je podle příkladů uváděných ve slovnících češtiny (srov. např. PSJČ; Kott I, s. 852) spojováno nejčastěji s hlasem vran a žab.

K typu lexikálních jednotek *KOZOHLODY*, *ŽABOKŘIK*, odrážejících děje spojené se zvířaty, je třeba přiřadit i *KONOTOP*. Pomístní jméno *Konotop* patří rybníku ve Smrkovci na Horažďovicku (podle pověsti zaznamenané v soupisu pomístních jmen se tu prý kdysi utopil kočár i s koňmi). V. Šmilauer (1932, s. 463–464) slovenský hydrografický termín *konotopa* charakterizuje jako „oblíbené označení pro močály a potoky, nebezpečné při přejezdu koňmo. Někdy vzniklo pojmenování podle skutečného případu, kdy se tam utopil kůň“⁴⁴. Je tedy pravděpodobné, že rybník *Konotop* byl založen v místech někdejšího nebezpečného močálu. Podle močálů, v nichž se mohli utopit i koně, vzniklo nepochybně též místní jméno *Konětopy*, patřící třem vsím na území Čech (k tomu srov. též Spal /1971/). Profousův výklad „podle nějakého směšného činu [...] obyvatel“ (Pf) je nepravděpodobný. Jméno *Konětopy* představuje další případ místního jména, jehož starší chápání jako jména přezdívkového může být nahrazeno pravděpodobnějším výkladem podle charakteru dané lokality. O nevhodnosti Profousova výkladu svědčí i skutečnost, že starší doklady názvu obce *Konětopy* na Příbramsku mají podobu singuláru, Profous uvádí též lidovou podobu „ta Konotop, do Konotopi“. Podle Pf byly tyto „Konětopy změněny v sing. Konětop nejspíše podle blízkého města Příbramě, jímž byly často rozlišovány od ostatních Konětop“. Historické doklady jména této vsi (1291 *villa Conotop*, 1379 *Konetop*, 1547 *ves konietopa*) však umožňují i interpretaci, že původní je naopak singulárová podoba a analogická forma plurálová se začala objevovat až od počátku 17. století (1603 *v ves Konietopy*). S prokazatelně singulárovou podobou se setkáváme i v historických dokladech názvu vsi *Konětopy* na Lounsku (1523

⁴⁴ Název *Konotopa*, který patří Ivančinskému potoku v povodí Turce (první doklad 1248), uvádí rovněž J. Krško (2003, s. 78–79); vykládá jej podle močálovitého charakteru břehů vodního toku.

Konotopie).

Pro úplnost dodejme, že kromě lexikálních jednotek, jejichž přední člen vychází z označení zvířat, náleží mezi kompozita založená na syntaktickém vztahu subjekt – predikát i apelativní lexikální jednotky vyskytující se v pomístních jménech na území Čech, jejichž přední člen vychází ze substantiva *voda*: apelativa *vodopád* ‚tekoucí voda padající prudce z výšky přes skalní stěnu‘ (SSJČ), *vodoteč* ‚strouha na odvádění vody; vodní tok‘ (SSJČ), *vodotoč* ‚přikopy [...], kterými voda odtékati může‘ (Jg), *vodotok*⁴⁵ ‚vodní tok, vodoteč‘ (PSJČ) a *vodotrysk* ‚zařízení, kt. vystřikuje vodu do výše; voda, kt. z tohoto zařízení tryská do výše‘ (SSJČ).

ii. Syntagma predikát – objekt

Do této kategorie patří jednak apelativní lexikální jednotky *PIVOVAR* ‚podnik vyrábějící a prodávající pivo‘ (PSJČ), *PLYNOJEM* ‚uzavřená nádrž na plyn, obyč. na svítiplyn‘ (PSJČ), *SVĚTLOMET* ‚přístroj k vrhání kuželovitě soustředěných světelných paprsků do dálky‘ (PSJČ), *VĚTROLAM* ‚porost zadržující větry a zamezující tím jejich škodlivé působení‘ (PSJČ), *VODOČET* ‚zařízení na měření výšky vody v řece‘ (PSJČ), *VODOJEM* ‚nádrž na vodu‘, *VODOVOD* ‚zařízení k rozvádění vody‘ (PSJČ)⁴⁶, jednak několik lexikálních jednotek onymických.

K apelativům lze volně přiřadit lexikální jednotky *MYDLOVAR* a *VINOPAL*. Apelativum *mýdlovar* dokládá pouze Kott (I, s. 1091) ve významu ‚Seifensud‘. Ve staré češtině toto apelativum není doloženo. Místní jméno *Mydlovary*, patřící patřící dvěma vsím v západních a jižních Čechách a hradu zvanému jinak *Kostomlaty* (na Nymbursku), se obvykle vykládá jako ‚ves mydlovarů, t. j. lidí, kteří mýdlo vaří, neboli ves mydlářů‘ (Pf; existují i jiné, nepřiliš pravděpodobné výklady – srov. Spal 1981, s. 181). Nelze však zcela vyloučit ani výklad neosobní: ‚místo, kde se vaří mýdlo‘. Tak by snad bylo možné vykládat i pomístní jméno *V Mydlovaře*, patřící lesu v Libiši na Mělnicku. Lze vyslovit hypotézu, že se v minulosti v této lokalitě vařilo mýdlo. Zcela vyloučit však nelze ani lidový výklad tohoto názvu zaznamenaný v soupisu pomístních jmen, založený na metafoře: u

⁴⁵ Tuto lexikální jednotku by bylo teoreticky možné vykládat i jako atributivní kompozitum (‚vodní tok‘), ovšem existence synonymních výrazů *vodoteč*, *vodotoč*, které takto interpretovat nelze, nás vede k jejímu zařazení mezi kompozita založená na syntaktickém vztahu subjekt – predikát.

⁴⁶ Pomístními jmény obsahujícími tato apelativa se nebudeme podrobněji zabývat.

lesa se údajně nacházela „mokřadla s olšemi, vrbami, voda byla jílovitě zabarvená, podobná mydlinám“. Považujeme jej však za méně pravděpodobný.

Pokud jde o apelativum *vinopal*, ve slovnících češtiny je doloženo pouze ve významu ‚vinopalník, výrobce pálenky a j. destilátů‘ (SSJČ). Nelze však vyloučit, že toto apelativum mohlo být v minulosti užíváno i ve významu ‚místo nebo zařízení sloužící k výrobě pálenky‘; srov. apel. *pivovar*, které mělo ve staré češtině významy ‚řemeslník vyrábějící pivo‘, ‚vaření piva‘ a ‚provozovna na výrobu piva‘ (StčSl). Pojmenování *Vinopal* patří části obce Cerekvice nad Bystřicí na Hořicku; podle soupisu pomístních jmen se zde „vrchnosti pálívala kořalka“. „Palírna lihu“ bývala podle soupisu pomístních jmen rovněž u rybníčku *Vinopal* v Předslavi na Klatovsku (v tomto případě však nelze vyloučit ani výklad z příjmení *Vinopal*; názvy rybníků totiž často vznikají bez slovotvorné obměny z osobních jmen).

Mezi onymické lexikální jednotky náležící do této kategorie patří výrazy *KONĚLUPY*, *KONĚPLAVY*, *MRCHOJEDY*.

Pomístní jméno *Na Konělupech* patří poli v katastru města Poděbrady. Pf vykládá místní jméno *Konělupy* patřící místní části města Turnova jako ‚osada konělupů‘. Nabízí se zde paralela s místními jmény *Kozolupy* ‚ves kozolupů, t. j. lidí, kteří kozy loupili‘ (Pf) a *Měcholupy* ‚ves měcholupů, t. j. lupičů měchů‘ (Pf). Výklad pomístního jména *Konělupy* jakožto (primárního) anoikonyma působí potíže; nezbyvá než vycházet z původního oikonyma, které však z okolí Poděbrad není doloženo. Můžeme předpokládat, že se pole *Na Konělupech* nachází v místech zaniklé (nedoložené) osady *Konělupy*; motivace nedoloženého místního jména by byla – stejně jako v případě osady *Konělupy* v katastru Turnova – ‚ves konělupů, tedy lupičů koní‘.

Podobný případ představuje pomístní jméno *Mrchojedy* označující pozemky v Teplýšovicích na Benešovsku. I zde můžeme předpokládat existenci nedoložené zaniklé vsi *Mrchojedy*. Místní jméno *Mrchojedy* podle A. Profouse patřilo pěti vsím na území Čech, z nichž dvě zanikly a jedna byla úředně přejmenována na *Mrkvojedy*. Název *Mrchojedy* označoval ‚ves mrchojedů, t. j. lidí, kteří jedí mrchy = mrtvá těla lidská i zvířecí‘ (Pf).

Pomístní jména *Koněplavy* a *V Koněplavech*, označující pozemky v

Dublovicích na Sedlčansku a v sousedních Nalžovicích, lze naopak interpretovat jako jména topická. Dle zpracovatele soupisu pomístních jmen pro obec Nalžovice býval v dané lokalitě rybník, v němž byli plaveni koně. Tento výklad je nanejvýš pravděpodobný. Lze vyslovit domněnku, že původní název rybníka byl *Koněplav* (srov. výše rybník *Konotop*), plurálová podoba by pak byla analogická podle mnohých jmen místních i pomístních (přechod původně singulárových toponym do plurálu je obecně velmi častý).

iii. Syntagma predikát – adverbíale

Ojedinele se v našem materiálu setkáváme s kompozity, jejichž přední člen plní syntaktickou funkci příslovečného určení příčiny. Lexikální jednotky *HLADOMOŘ*, *HLADOMOŘÍ*, *HLADOMŘE*, a *HLADOMĚŘ*⁴⁷ vycházejí ze syntagmatu *mřít/mořit hladem*. Pomístní jména jako *Hladomoř*, *Na Hladomoři*, *Hladomoři*, *Hladomře*, *V Hladomři*, *Hladoměř*, *Na Hladoměři* patří více než pěti desítkám geografických objektů na území Čech. Většinou označují chudé, neúrodné, nevýnosné pozemky, v několika případech též rybníky⁴⁸.

b) s předním členem verbálním a zadním členem substantivním

V deseti pomístních jménech v různých částech Čech je doložena lexikální jednotka *TRATIVOD*, která má podle PSJČ tři významy: (1) „podzemní kanálkové vedení k odvodnění pozemků, drén“, (2) dial. „místo, v němž se povrchový vodní tok ztrácí do země, ponor“, (3) zast. „odpadní stoka, kanál“. Slovtvorná struktura tohoto apelativa je dobře patrná z Kottova výkladu: „místo, kde se voda tratí, jáma, stok, die Grube, Schwind-, Senk-, Wassergrube“ (Kott IV, s. 150). Pomístní jména *Trativod*, *Trativody* patří nejčastěji meliorovaným pozemkům, z nichž byla přebytná voda odváděna pomocí trativodů, drénů.

2.1.2 Složená substantiva tvořená bezafixální derivací z atributivních syntagmat s předním členem:

a) adjektivním:

Podle MČ 1 (s. 467) se kompozita tohoto typu tvoří „z atributivního

⁴⁷ Lexikální jednotka *HLADOMĚŘ* vznikla patrně na základě lidové etymologie příklonem ke slovesu *měřit*; výchozí podoba mohla znít např. *HLADOMŘE*.

⁴⁸ Kupříkladu podle zpracovatele soupisu pomístních jmen pro Ohnišťany na Novobydžovsku patřilo pozemkové jméno *Hladoměř* původně rybníku, který byl „chudý na vodu i na ryby, vysychal“.

syntagmatu adjektivum ve funkci shodného přívlastku + substantivum jako základní člen rozvitého výrazu. Jejich zadní člen se skládá buď z pouhého základu fundujícího substantiva (*zlatá hlava* → ‚kdo má zlatou hlavu‘ = *zlat-o-hlav-* + *-Ø*) nebo ze základu a mluvnické kmenové přípony *-í*, která má zároveň funkci přípony slovotvorné: *nová luna* → ‚situace, kdy je nová luna (na obloze)‘ = *nov-o-lun-* + *-í*. Takto vzniklá neutra se řadí k názvům stavů a vlastností. Jsou neproduktivní.“ Na rozdíl od apelativní sféry jazyka se v pomístních jménech na území Čech kompozita typu *zlatohlav* (tedy se zadním členem tvořeným pouhým základem fundujícího substantiva) nevyskytují, doložena jsou pouze neutra tvořená příponou *-í* (která v apelativní sféře jazyka označují pouze stavy a vlastnosti): *ČERNOHLAVÍ*⁴⁹, *ČERNOVRŠÍ*⁵⁰, *DLOUHOVRŠÍ*⁵¹, *KOZOHRBÍ*⁵², *KŘIVOMEZÍ*⁵³, *VRBODOLÍ*⁵⁴.

b) substantivním

Tento typ kompozit je podle MČ 1 (s. 467) méně frekventovaný⁵⁵. V pomístních jménech se setkáváme pouze se dvěma kompozity tohoto typu – s

⁴⁹ Pomístní jméno *Černohlaví* patří poli na strmé stráni ve Vlásenicích na Tábořsku. Apelativum *hlava*, z něhož vychází zadní člen, v toponymech často vystupuje jako orografický termín (Cuřín 1967, s. 127–137). Adjektivum *černý* zde bylo pravděpodobně využito jako označení tmavého, jehličnatého lesa (srov. Štěpán 2004, s. 37–39). Název *Černohlaví* tedy zřejmě označoval terénní vyvýšeninu porostlou jehličnatým lesem.

⁵⁰ Anoikonym *Černovrší* se vztahuje k lesu v kopcovitém terénu v Klenčí pod Čerchovem a k pozemkům v sousedním Trhanově na Domažlicku. Motivace zde byla patrně obdobná jako v případě pomístního jména *Černohlaví* – viz pozn. 49.

⁵¹ Název *Dlouhovrší* patří dle soupisu pomístních jmen pro Štěpánov na Skutečsku poli „nad strání“, která se táhne od Štěpánova k sousednímu Zbožnovu. Pomístní jméno lze tedy interpretovat jako „pole na „dlouhém vrchu““.

⁵² Pomístní jméno *Kozohrbí* patří pozemkům ve Štěpánovské Lhotě na Vlašimsku, které podle soupisu pomístních jmen nebyly pro terénní nerovnosti obdělávány a sloužily jako pastviny pro kozy a ovce. Tento výklad se jeví jako poměrně pravděpodobný.

⁵³ Název *Křivomezí* patří pozemku v Líních na Dobrušsku; bližší údaje zpracovatel soupisu pomístních jmen nepodává. Pozemek byl nazván s největší pravděpodobností podle „křivé meze“, která jej mohla ohraničovat.

⁵⁴ Pomístní jméno *Vrbodolí* se vztahuje k poloze v katastru obce Mšeno na Mělnicku. V soupise pomístních jmen nejsou uvedeny žádné podrobnější údaje, je však nanejvýš pravděpodobné, že tato lokalita je identická s údolím *Vrbodol* nacházejícím se východně od Kaniny (srov. Vrbodol [online]). Údolí *Vrbodol*, nacházející se jihozápadně od Mšena a východně od blízké Kaniny, je zaznamenáno rovněž na turistické mapě (Mělnicko a Kokořínsko /2002/). Jméno *Vrbodol/Vrbodolí* označovalo patrně důl, údolí s vrbovým porostem.

⁵⁵ Nejčastěji tímto slovotvorným postupem vznikají názvy oborů a vědních disciplín (*hláskosloví*, *zvykosloví* apod.) (MČ 1, s. 467).

lexikálními jednotkami *STROMOŘADÍ*⁵⁶ a *STRANOHOŘÍ*⁵⁷.

c) numerálním

Podle MČ 1 (s. 467) jsou kompozita tohoto typu málo produktivní a dělí se na dva podtypy: „výrazy, jejichž přední člen je tvořen původem genitivní formou číslovky základní [...] nebo číslovkou druhovou [...] a zadní člen substantivní je charakterizován tvaroslovnou charakteristikou vz. ‚hrad‘, event. ‚pán‘“ a „výrazy, jejichž přední člen je tvořen stejně jako u předchozího podtypu, avšak zadní člen je charakterizován tvaroslovnou charakteristikou vz. ‚znamení‘“.

V pomístních jménech na území Čech jsou doložena kompozita obou těchto podtypů. První podtyp je zastoupen pouze lexikálními jednotkami *TROJHRAN*, *TŘÍHRAN*⁵⁸ a *ČTYŘHRAN*⁵⁹. Výrazně častější jsou složeniny podtypu druhého. Jedná se o lexikální jednotky *PĚTIČVRTÍ*, *POLOHONÍ* (s variantou *POLOUHONÍ*), *POLOLÁNÍ* (s variantami *POLORÁNÍ*, *POLOULÁNÍ*⁶⁰, *POLOVÁNÍ*, *POLOVLÁNÍ*, *POULÁNÍ*), *POLOPROVAZÍ*, *POLOUDELÍ* (s variantou *POROUDELÍ*) vztahující se k výměře pozemků⁶¹, dále pak kompozita *TŘÍDOMÍ*, *ČTYŘDOMÍ*, *PĚTIDOMÍ*, *SEDMIDOMÍ*, *SEDMICHALPÍ*⁶² se vztahem ke skupinám určitého počtu domů, případně jiných objektů (*DVOJVĚŽÍ*⁶³).

⁵⁶ Z apelativa *stromořadí* ‚řada stromů, obyč. podél cesty‘; ‚cesta vroubená řadami stromů, alej‘ (PSJČ) vychází název cesty *Stromořadí* v Dívčicích na Netolicku.

⁵⁷ Název *Na Stranohoří* patří hájovně u Svučic na Mirovicku, která se podle soupisu pomístních jmen nachází na svahu Draženské hory. Hájovna *Stranohoří* (část obce Svučice) je zaznamenána rovněž ve Statistickém lexikonu obcí v Čechách (1923, s. 269). Pojmenování označuje patrně lokalitu na svahu, „straně“ hory.

⁵⁸ U apelativa *trojhran* (zastarale *tříhran*) uvádí PSJČ nejen význam ‚trojboký jehlan‘, ale i (řidčeji) ‚trojúhelník‘. V pomístních jménech vystupuje druhý z těchto významů; několikrát doložená pomístní jména jako *Trojhran*, *V Trojhranu*, *Spálenej Tříhran* patří nejčastěji lesům ohraničeným cestami, které vymezují jejich trojúhelníkový tvar.

⁵⁹ Apelativum *čtyřhran* má podle PSJČ význam ‚čtverec‘; pomístní jméno *Na Čtyřhranu* označuje podle soupisu pomístních jmen pro Chábory na Opočensku louku ze tří stran obklopenou lesem; údaje o tvaru pozemku soupis neuvádí.

⁶⁰ Kott (II, s. 725) uvádí apelativum *poloulání* ‚poloulán‘. O *poloulání* jakožto měrné jednotce vyjadřující polovinu lánu pojednává A. Sedláček (1923, s. 41).

⁶¹ K tomu viz Sedláčkův výklad o historických měrných jednotkách (Sedláček 1923).

⁶² Zadní člen tohoto kompozita tvoří substantivum *chalpa*, které je nářeční podobou apelativa *chalupa* (PSJČ).

⁶³ Pomístní jméno *Dvojvěží* označuje skalní útvar v Prachovských skalách na Jičínsku, skládající se ze dvou skalních věží.

2.2 Složená substantiva tvořená sufixací

2.2.1 Složená substantiva tvořená sufixací z verbálních syntagmat

Z kompozit tvořených sufixací z verbálních syntagmat jsou v pomístních jménech na území Čech doloženy pouze lexikální jednotky se zadním členem verbálním a předním členem substantivním. V apelativní sféře jazyka se tímto slovotvorným postupem tvoří obecná pojmenování osob (nejčastěji sufixem *-ec*: *dřevorubec*, *romanopisec*) a živočichů (sufixem *-ka*: *medosavka*, *octomilka*), méně často rostlin (*dřevomorka*), zřídka též věcných objektů (*mucholapka*) (viz MČ 1, s. 465–466). Komponovaná obecná jména místní se tvoří pouze zřídka, a to jen pomocí sufixu *-na* (*vinopalna*). Složené lexikální jednotky přítomné v pomístních jménech se tvoří sufixy *-ka*⁶⁴ (*KOZOHLŮDKA*⁶⁵, *VINOPALKA*⁶⁶, *ŽABOKRTKA*⁶⁷), *-na* (apelativní lexikální jednotky *HLADOMORNA*⁶⁸, *VINOPALNA*⁶⁹) a *-ovna* (*VINOPALOVNA*⁷⁰). Všechny tyto lexikální jednotky úzce souvisejí s kompozity analyzovanými v paragrafu 2.1.1.

2.2.2 Složená substantiva tvořená sufixací z atributivních syntagmat

S kompozity tohoto typu se v pomístních jménech na území Čech setkáváme jen zcela ojediněle, některé případy jsou navíc sporné. Jde pouze o složená

⁶⁴ Jak vyplývá z výše uvedeného přehledu, tento sufix neslouží k tvoření složených obecných jmen místních.

⁶⁵ Název *Kozohlůdka* náleží pozemku (neplodné půdě, která sloužila i jako pastvina) v Borkovicích u Veselí nad Lužnicí; pojmenování *Na Kozohlůdkách* označuje pastvinu ve Služátkách na Pelhřimovsku.

⁶⁶ Louky *Na Vinopalce* v Nepolisech u Chlumce nad Cidlinou byly dle soupisu pomístních jmen nazvány podle bývalé vinopalny, která v dané lokalitě stávala. Apelativum *vinopalka* s místním významem slovníky češtiny neuvádějí; zaznamenávají pouze slovotvorné homonymum *vinopalka* – přechýlené podstatné jméno k *vinopal* (srov. např. PSJČ)

⁶⁷ Louky *Na Žabokrtce* v Dožicích na Blatensku byly dle soupisu pomístních jmen nazvány podle jezírka, v němž se ozývaly zvuky žab. Tento výklad je relativně pravděpodobný; můžeme předpokládat, že původní podoba pomístního jména zněla *Na Žaboškrtce* – srov. výše (2.1) pomístní jména *Žaboškrt*, *Žaboškrtý*, *Na Žaboškrtě*. Nemůžeme zde však zcela vyloučit ani původ z (redukovaného) osobního jména *Žabokrtský*.

⁶⁸ Pomístní jména *U hladomorny* (Český Šternberk) a *Rybník pod hladomornou* (Opočno) vycházejí z apelativa *hladomorna* ‚vězení pro odsouzence k smrti hladem‘ (PSJČ) a odrážejí polohu vzhledem k bývalým hradním hladomornám.

⁶⁹ Názvy *Vinopalna*, *Na vinopalně*, vyskytující se na většině území Čech, se vztahují k objektům, kde se dříve pálily lihoviny. Vycházejí z apelativa *vinopalna* ‚místnost n. budova, v níž se pálily kořalky a j. destiláty‘ (PSJČ).

⁷⁰ Název *Vinopalovna* označuje domek v Nekmíři na Plzeňsku, v němž se podle soupisu pomístních jmen dříve „pálilo víno a kořalka“. Apelativum **vinopalovna* slovníky češtiny neuvádějí.

substantiva s předním členem adjektivním⁷¹. Jako jasné se jeví pouze pomístní jméno *Zlatodůlka*, patřící strouze u bývalých zlatých dolů v Prostřední Lhotě na Dobříšsku.

3. Spřežky

3.1 Tzv. citátové (větné) spřežky

Citátové spřežky vznikají „spřažením členů verbálních (větných) syntagmat v jejich původním, nezměněném pořadí v jeden ustálený, ustrnulý (zprav. nesklonný) výraz“ (MČ 1, s. 468). Jako příklady jsou pro apelativní sféru jazyka uváděna kompozita *budižkničemu, přetrhdílo, mouchysněztesimě*.

V Čechách (ale i na Moravě) je doloženo několik toponym, která s největší pravděpodobností vycházejí ze spřežky *DÁŠKABÁT*. V Šestajovicích u Prahy se nachází pole *Raskabát*, které je v Tereziánském katastru doloženo v podobě *Na Daskabatu* (TKex). Lze proto předpokládat, že původní podoba názvu byla *Dáškabát*. Tuto formu mělo původně pravděpodobně i místní jméno *Daskabát*, patřící obci na Olomoucku. Podle L. Hosáka – R. Šrámk (1970, s. 171) vzniklo toto oikonymum „z výstražné věty ‚dáš kabát, dals kabát‘. Jde o název místa, kde hrozilo nebezpečí přepadení, loupeže apod.“ Hosák – Šrámek uvádějí rovněž název lesa *Daskabát* u Myslibořic. Podoba pomístního jména *Raskabát* vznikla hláskovou změnou *D-* > *R-*. Tentýž původ má pravděpodobně i název pole *Rozkabát* v Sobkovicích na Žambersku, u kterého navíc došlo ke změně *-a-* > *-o-*, související patrně s připodobněním k předponě *roz-*. Je pozoruhodné, že i název osady *Dalskabáty* (Pf toto místní jméno neuvádí), části obce Smolotely na Příbramsku, je v historických pramenech doložen rovněž v podobě *Raskabáty* (Bezděka 1973, s. 293). I toto místní jméno má však nejstarší doklady v podobě *Daskabát*; J. V. Bezděka upozorňuje, že W. Streinz (1828, s. 330) dokládá toto jméno v podobě „Dáškabát neboli Daschkabat“; tuto podobu Streinz patrně zaznamenal na základě ústního podání místních informátorů. Můžeme tedy předpokládat, že prvotní podoba všech zmíněných jmen byla *Dáškabát*. Tato spřežka vychází ze zvolání *dáš kabát*, které mohlo být varováním před nebezpečím

⁷¹ V apelativní sféře je tento typ zastoupen kompozity označujícími většinou živočichy (*nosorožec, ostnokožec, žábronožka*) – viz MČ 1, s. 468).

přepadení (srov. výše citovaný výklad Hosáka – Šrámkova). Poněkud jinak chápe toto zvolání J. Spal (1969, s. 757), podle něhož tzv. „loupežnická“ jména „zachycují vlastně pomyslný dialog mezi loupežníkem a přepadeným“. Jména jako *Daskabát* (< *dáš kabát*), *Hleďsebe* (podle Spala „dbej sebe, svého života a všechno mi dej“) zachycují zvolání loupežníků požadujících vydání kořisti, jiná pojmenování pak odpověď obětí (např. *Vensov* < *vem sobě* – Spal 1969, s. 757).

Mezi jména, která vycházejí z „odpovědí přepadených“, zahrnuje J. Spal i pomístní jméno *Vydřiduch*, patřící zalesněnému vrchu u Holoubkova na Rokycansku v blízkosti staré komunikace spojující Prahu s Plzní. Toto pomístní jméno (které dále označuje i les a cestu v Mítově na Blovicu, pole v Martiněvsi na Libochovicku a pozemek v Loučové na Sušicku) lze však vykládat nepochybně i z apelativa *vydřiduch* (které je rovněž tzv. citátovou, větnou spřežkou) „kdo někoho, zvl. finančně, vydírá, vysává; vyděrač“ (PSJČ); „lakomec, dráč, který jinému vše vydírá, nestydatě bažící člověk“ (Jg). Jg pod heslem *vydřiduch* uvádí i les *Vydřiduch* „blíže Rokycan od drání a loupení tak nazvaný“, který je patrně totožný se zalesněným vrchem zmiňovaným J. Spalem (viz výše). Název tohoto lesa a vrchu lze jistě motivačně spojovat s řáděním loupežníků, ovšem jako pravděpodobnější než Spalův výklad ze zoufalého zvolání oběti se nám jeví původ z apelativa *vydřiduch*, které se mohlo v tomto případě vztahovat k loupežníkům přepadávajícím pocestné u významné cesty. V případech ostatních může jít např. i o metaforické pojmenování chudých, neúrodných pozemků.

Z větné spřežky vzniklo i pomístní jméno *Zlomkrk*, patřící honu v Řepníkách na Vysokomýtsku. Motivace tohoto názvu není příliš jasná, snad mohlo jít o těžko („krkolomně“) přístupné nebo obtížně obdělávatelné pozemky⁷².

3.2 Tzv. nevlastní spřežky

Kompozita tohoto typu se tvoří „z atributivních syntagmat jejich srůstem bez spojovacího submorfu“, např. *pantáta, zemětřesení* (MČ 1, s. 469). V pomístních jménech se setkáváme pouze se dvěma kompozity, které můžeme považovat za

⁷² Podle soupisu pomístních jmen se prý při práci na zdejší špatné půdě „lámal [...] krk i záda“ (nejistý výklad, který však nelze zcela vyloučit).

tzv. nevlastní spřežky, a to s lexikálními jednotkami *SEDMERYHONA* a *ŽABIKUŇK*.

Lexikální jednotka *SEDMERYHONA*⁷³ je modifikačně determinační spřežkou s předním členem tvořeným druhovou číslovkou; nevlastní spřežky tohoto typu MČ 1 (s. 469–471) pro apelativní sféru jazyka neuvádí. Toto kompozitum má velmi blízko k lexikálním jednotkám typu *TROJHONY* a *ČTVERHONY*, probíranými sub 1.1.1.4 b); do této kategorie však výraz *SEDMERYHONA* nemůžeme zařadit, poněvadž nejde o vlastní kompozitum, nýbrž o nevlastní spřežku.

Kompozitum *ŽABIKUŇK* patří podle klasifikace MČ 1 (s. 471) mezi nevlastní spřežky mutačnědeterminativní s předním členem adjektivním (typ *materídouška*, *materímličko*). V této kategorii bychom očekávali spíše podobu **ŽABÍKUŇK*, podoba s krátkým *-i-* (která však může být i důsledkem nářečního krácení tohoto vokálu) by mohla vést spíše k zařazení mezi kompozita z verbálních syntagmat tvořená bezafixální derivací se zadním členem verbálním a předním členem substantivním (2.1 a/, typ *ŽABOKŘIK*; *-i-* by bylo možno chápat jako spojovací submorf). Tuto lexikální jednotku klasifikujeme jako spřežku na základě skutečnosti, že paralelní podoba pomístního jména *V Žabikuňku* (tento název náleží poli v místech bývalého močálu v katastru města Nymburka) je *Žabí kuňk*.

4. Hybridní kompozita

Jako samostatnou kategorii vymezujeme pro přehlednost a úplnost tzv. hybridní kompozita, s nimiž se v pomístních jménech setkáváme zcela ojediněle. Pro velmi nízký počet dokladů podáme pouze jejich výčet bez charakteristiky jednotlivých typů. Doloženy jsou lexikální jednotky *ELEKTROKRUH*⁷⁴, *MRCHOTECHNA*⁷⁵ a *RANDECHODNÍK*⁷⁶ (pomíjíme pomístní jména obsahující

⁷³ Pomístní jméno *Sedmeryhona* patří pozemku v Úžicích u Kralup nad Vltavou, který byl podle soupisu pomístních jmen v minulosti rozdělen na sedm honů. Pole *Sedmeryhona*, *Na Sedmeryhonách* je doloženo i v katastru sousední obce Kozomín.

⁷⁴ Název *Elektrokruh* patří podle soupisu pomístních jmen pro Malé Kyšice na Unhošťsku „skupině rekreačních chat zaměstnanců Elektrických podniků v Praze“; název je údajně užíván od roku 1935.

⁷⁵ Pole *U Mrchotechny* v Horoměřicích u Prahy je podle soupisu pomístních jmen nazváno „podle budovy kafilérie“; ironické označení budovy kafilérie bylo patrně utvořeno analogicky podle chrématonymu typu *Mototechna*.

⁷⁶ Pomístní jméno *Randechodník*, na které upozorňuje rovněž L. Olivová-Nezbedová (2000c, s. 146), patří cestě v Ohrazenici na Turnovsku, kam podle soupisu pomístních jmen „dorůstající

komponovaná chrématonyma jako *Rohoplast*, *Vodotechna* apod.).

5. Závěr

V tomto oddíle práce jsme navázali na článek L. Olivové-Nezbedové (2000c), který lze považovat za jakýsi úvod do zkoumání kompozit v pomístních jménech na území Čech. Na rozdíl od této autorky jsme se zaměřili pouze na složené lexikální jednotky utvořené až při vzniku pomístních jmen a na komponovaná apelativa⁷⁷; stranou jsme ponechali jiná složená vlastní jména (především jména místní /s výjimkou názvů místních částí nedoložených u Pf/, osobní a chrématonyma). Jak uvádí L. Olivová-Nezbedová (2000c, s. 146), „definitivní závěry o kompozitech v pomístních jménech v Čechách, o jejich typech, o slovních druzích, z nichž se skládají, o jejich počtu atd. bude možno učinit, až budou vyložena všechna pomístní jména shromážděná soupisem z let 1963–1980. Teprve podrobný výzkum totiž zjistí, zda některá pomístní jména, která se ze synchronního pohledu nejvíce jeví jako kompozita, nejsou od původu všelijak pozměněnými, zkomolenými, zkrácenými apod. kompozity.“

Ani naše analýza tedy nemohla podat zcela úplný a definitivní přehled kompozit v anoikonymii Čech. Stranou jsme ponechali mnohé nejasné lexikální jednotky, které jsou pravděpodobně kompozity, ale jejichž původ a/nebo způsob tvoření je nejasný. Z tohoto důvodu prozatím neuvádíme žádné kvantitativní údaje týkající se zastoupení jednotlivých typů kompozit.

Pokusili jsme se podat přehled jednotlivých typů a podtypů kompozit vyskytujících se v pomístních jménech na území Čech. Naše třídění je založeno na klasifikaci kompozit v apelativní sféře českého jazyka. Ukázalo se, že podrobně propracovaná kritéria pro klasifikaci kompozit, uvedená v MČ 1, jsou bez větších obtíží aplikovatelná i na anoikonymický materiál. Některé odlišnosti, které anoikonyma v porovnání s apelativní sférou jazyka vykazují, si však vyžádaly určité drobné modifikace týkající se několika konkrétních kategorií.

---

mládež [...] chodila na schůzky“.

⁷⁷ Komponovaná apelativa nelze pominout. Hranice mezi proprii a apelativy je často neostrá: v apelativních slovnících je kupříkladu doloženo řídce podstatné jméno *tříchalupí*, apelativum **sedmichalupí*, resp. dial. **sedmichalpi* (srov. zde 2.3) však již doloženo není.

III. Adjektiva

A. Sufixace

1. Tvoření detoponymických adjektiv

1.0 Úvod

Problematicke tvoření českých detoponymických adjektiv byla ve vzdálenější¹ i zcela nedávné minulosti věnována řada studií a statí. Na prvním místě jmenujme dvě studie V. Šmilauera o přídavných jménech na *-ský*, uveřejněné v Naší řeči. První z nich (Šmilauer 1939) se zabývá adjektivy odvozenými od proprií i apelativ, druhá pak podává podrobnější přehled tvoření adjektiv odvozených od toponym (Šmilauer 1956). Poznatky obou těchto studií později Šmilauer shrnul v Novočeském tvoření slov (Šmilauer 1971). Přehled tvoření přídavných jmen od jmen místních podala rovněž A. Polívková (1985a, s. 48–57). Na detoponymická adjektiva v nářečích na Moravě a ve Slezsku se zaměřil K. Fic (1983). Jeho zjištění později doplnila Z. Hlubinková, která věnovala pozornost těmto adjektivům v českých nářečích v širším slova smyslu (Hlubinková 2005). Dosavadní poznání tvoření detoponymických adjektiv obohatila na základě výzkumu pomístních jmen z území Čech L. Olivová-Nezbedová (1995a, 1995b). Na význam materiálu pomístních jmen upozornila rovněž S. Kloferová ml., která podrobně analyzovala (nejen detoponymická) adjektiva v názvech komunikací na Moravě a ve Slezsku (Kloferová 2008). Také v této kapitole vycházíme z materiálu pomístních jmen, konkrétně pomístních jmen z území Čech. Většina analyzovaných adjektiv je

¹ Připomeňme alespoň, že na tvoření tzv. krátkých adjektiv od místních jmen upozorňuje již F. Bartoš. Zaměřuje se na lašská nářečí, ovšem poznamenává, že tato adjektiva se vyskytují i v nářečích na území Čech (viz Bartoš 1886, s. 152–153). Často bývá připomínán příspěvek P. Bezruče, vydaný pod pseudonymem Kuba Stopěrunčík. Autor je zastáncem tzv. krátkých detoponymických adjektiv, utvořených od zkrácených místních jmen (Stopěrunčík 1923). Tuto brožuru recenzoval v Naší řeči J. Zubatý, který za základní kritérium považoval jednoznačnost a srozumitelnost jednotlivých adjektiv (Zubatý 1924).

odvozena od místních jmen. Přihlížet ovšem budeme také k adjektivům vycházejícím z pomístních jmen – názvů objektů nesídelních.

Není nikterak překvapivé, že naprostá většina detoponymických adjektiv vyskytujících se v pomístních jménech je odvozena sufixem *-ský* nebo jeho variantami. V. Šmilauer (1939, 1956), A. Polívková (1985a), K. Fic (1983) a Z. Hlubinková (2005), kteří ve své analýze nevycházeli z materiálu pomístních jmen, uvádějí pouze detoponymická adjektiva odvozená sufixem *-ský*, případně jeho variantami. L. Olivová-Nezbedová (1995a) (pro Čechy) a S. Kloferová ml. (2008) (pro Moravu a Slezsko) navíc dokládají i tvoření detoponymických adjektiv příponami *-ný* a *-ový*. Jejich zastoupení je v našem materiálu relativně velmi malé, přesto se však jedná o pozoruhodný periferní způsob tvoření detoponymických adjektiv. Ojediněle bylo navíc v našem materiálu doloženo tvoření sufixem *-ní*².

1.1 Suffix *-ský*

Podle MČ 1 (s. 360) sufix *-ský* „existuje ve dvou komplementárních, nepřekrývajících se podobách, *-sk(ý)* a *-ck(ý)*: obě podoby mají pak další varianty, *-ovsk(ý)*, *-ansk(ý)*, *-ánsk(ý)*, *-ensk(ý)*, *-insk(ý)*, *-ínsk(ý)* rozšiřují příponu *-sk(ý)*; *-áck(ý)*, *-eck(ý)*, *-ick(ý)* a *-nick(ý)* rozšiřují příponu *-ck(ý)* (která však jako samostatná přípona neexistuje)“³. Podoba *-cký* (ve své základní, nerozšířené podobě) je pouhou poziční variantou sufixu *-ský*⁴. Nebudeme jí proto samostatně věnovat pozornost; adjektiva odvozená podobou *-cký* analyzujeme (ve shodě se všemi dosud citovanými autory) společně s přídavnými jmény utvořenými sufixem *-ský*. Na rozdíl od této čistě poziční varianty si však podrobnější pozornost zaslouží

² Pro úplnost připomeňme, že zcela výjimečně se v materiálu pomístních jmen setkáváme s nepravdělným tvořením detoponymických adjektiv, které se vymyká všem níže popsaným derivačním postupům. V soupisu pomístních jmen pro obec Vysoké Chvojno na Holicku je zaznamenáno pomístní jméno *Bělečkovaná cesta*. Podle zpracovatele soupisu patří komunikaci vedoucí do blízké obce *Bělečko*. Toto pomístní jméno, patřící cestě vedoucí z Vysokého Chvojna do Bělečka, je doloženo též v regionální literatuře (Rosůlek 1909, s. 221). Na tvoření detoponymických adjektiv sufixem *-ovaný* nemáme žádné další doklady, a proto z tohoto výjimečného případu nemůžeme vyvozovat žádné závěry.

³ Příruční mluvnice češtiny (1995, s. 166–167) uvádí u sufixu *-ský* varianty *-ký* a *-ovský*. V našem příspěvku se přikláníme k pojetí MČ 1.

⁴ Podle MČ 1 (s. 360) je užívána tehdy, „je-li základ slov zakončen na *-k* (*horník* – *hornický*, *zámek* – *zámecký*, *Pečky* – *pečecký*) a *-c* (*lovec* – *lovecký*, *Jince* – *jinecký*)“.

rozšířené podoby sufixu *-ský/-cký*, a to *-ovský*, *-anský*, *-enský*, *-ácký* a *-ecký*⁵. Jejich užití může sice v některých případech (podobně jako u nerozšířené podoby *-cký*) souviset se zakončením základu fundujícího slova (v našem případě toponyma), ovšem pro užívání těchto podob neexistují žádná jednoznačná pravidla, s fundujícími toponymy bývají mnohdy spojovány pouze na základě místního úzu. Často se vyskytují i v případě, kdy by užití základní, nerozšířené podoby sufixu *-ský/-cký* zakončení základu fundujícího toponyma nikterak nebránilo (srov. např. adjektivum *bělovský* utvořené od místního jména *Bělá*).

1.1.1 Základní podoba sufixu *-ský*

V této části budeme věnovat pozornost adjektivům odvozeným od toponym základní, tj. nerozšířenou podobou sufixu *-ský*. Jak již bylo naznačeno, zahrnujeme sem i jeho poziční variantu *-cký*.

Tvoření pomocí tohoto sufixu je výrazně nejčastější, a proto dobře poslouží k analýze povahy slovotvorných základů, od kterých jsou detoponymická adjektiva odvozována. Tvoření pomocí rozšířených variant sufixu *-ský* a sufixů dalších (*-ný*, *-ový*, *-ní*) je zastoupeno mnohonásobně nižším počtem dokladů; analýza slovotvorných základů by proto u nich nebyla příliš relevantní (pokud se však i u nich jednotlivě setkáme s jevy z tohoto hlediska pozoruhodnými, budeme na ně na příslušných místech upozorňovat).

1.1.1.1 Tvoření od neredukovaného toponymického základu

Nejprve se zaměříme na tvoření přídavných jmen od neredukovaného, tj. nezkráceného slovního základu. Takovým základem však nemusí vždy být (v případě víceslovných toponym) celé zeměpisné jméno. Redukcí (zkrácením) zde míníme odsunutí části slova: od redukovaného základu je např. utvořeno adjektivum *cerhenský* (od místního jména *Cerhenice* s odsunutím části *-ice*). Odvozování přídavných jmen od pouze jednoho (nezkráceného) slova víceslovného toponyma (např. *horský* z místního jména *Kutná Hora* – viz zde III.C.1.1.1.2.2) za tvoření od redukovaného základu nepovažujeme.

⁵ Pořadí těchto podob uvádíme (v celém článku) podle MČ 1, nikoli podle jejich frekvence v pomístních jménech. Ostatní rozšířené podoby sufixu *-ský/-cký* uváděné MČ 1 nebyly v našem materiálu zaznamenány.

1.1.1.1.1 Od jednoslovných toponym

Tvoření přídavných jmen základní variantou přípony *-ský* od nezkráceného základu jednoslovného toponyma je nejrozšířenějším (a také zcela bezpříznakovým) způsobem tvoření detoponymických adjektiv. Uvedme několik příkladů z materiálu pomístních jmen: *cetulský* z místního jména *Cetule*, *doubravský* z názvu lesa *Doubrava*, *hřivenský* z místního jména *Hřivno*, *hubenovský* z místního jména *Hubenov*, *karlštejnský* z místního jména *Karlštejn*, *klabavský* z názvu říčky *Klabava*, *klenovický* z místního jména *Klenovice*, *mrtnický* z místního jména *Mrtník*, *mrzecký* z místního jména *Mrzky*, *rampušský* z místního jména *Rampuše*, *stéblovský* z místního jména *Stéblová*, *václavský* z místního jména *Václavy*. L. Olivová-Nezbedová (1995b, s. 311) mj. připomíná, že v adjektivech utvořených od názvů sídel je často uchována lidová (tj. neoficiální, nekodifikovaná) podoba místních jmen (např. *Brančovská cesta* vede do Branišova, lidově zvaného *Brančov*, *Bejcinská cesta* směřuje do Býčiny, lidově zvané *Bejcina*).

Jak již bylo řečeno, tvoření detoponymických adjektiv sufixem *-ský* detailně popsal V. Šmilauer (1956). Shrňme pouze ve stručnosti některé změny základního kmene, k nimž při něm dochází. Jedná se zejména o: (1) vsouvání vkladného *-e-*, pokud kmen končí na některé hláskové skupiny, jejichž výslovnost by ve spojení se sufixem působila potíže (*Habry* – *haberský*, *Jelmo* – *jelemský*, *Hošťka* – *hoštěcký*), (2) odsouvání koncového *-sk-*: *Milevsko* – *milevský*, *Sadská* – *sadský*, *Žabovřesky* – *žabovřeský*⁶, (3) odsouvání koncového *-k* u jmen na *-berk*, *-burk* apod. (*Vimperk* – *vimperský*, *Nymburk* – *nymburský*), odsouvání jedné ze zdvojených souhlásek (*Jablonná/Jablonné* – *jablonský*), měkčení koncových souhlásek při styku se sufixem *-ský* (*Ořech* – *ořešský*, *Zbiroh* – *zbirožský*), zjednodušení vzniklé skupiny *-ss-* na *-s-* (*Brandýs* – *brandýský*) a *-cs-* na *-c-* (*Hradec* – *hradecký*, *Čimice* – *čimický*) (viz Šmilauer, 1956, s. 199–210)⁷.

⁶ Tyto případy lze však chápat také jako konverzní tvoření adjektiv, při kterém se ke kmeni zakončenému na *-sk-* připojuje pouze koncovka.

⁷ Paragraf 69 věnuje Šmilauer (1956, s. 206) „zvláštním změnám v českých jménech“; zde analyzované případy (např. *Pardubice* – *pardubský*, *Bukovany* – *bukovský*) považujeme za tvoření od redukováných zeměpisných jmen a věnujeme jim zvláštní pozornost v oddílu 1.1.2. V. Šmilauer (1956, s. 202) se mj. zmiňuje rovněž o rozšíření základního kmene slabikou *-ec-*, *-en-*, *-ěn-*, *-ov-* (*Ústí* – *ústecký*, *Sviny* – *svinenský* apod.). Jak již bylo naznačeno výše, tento

1.1.1.1.2 Od víceslovných toponym

a) Základem je celé toponymum

Celé víceslovné toponymum se může stát východiskem pro tvoření adjektiva vystupujícího v pomístních jménech zpravidla pouze tehdy, je-li jeho struktura „přívlastek shodný + substantivum“, např. *bělohorský* z pomístního jména *Bílá hora*, *českobrodský* z místního jména *Český Brod*, *dobropolský* z místního jména *Dobré Pole*, *karlovarský* z místního jména *Karlovy Vary*, *velkovířský* z místního jména *Velký Vír*. Adjektiva odvozená od celých víceslovných toponym s odlišnou strukturou (zejména se jedná o toponyma s postponovanými neshodnými přívlastky, např. *Týn nad Vltavou*, *Újezd nad Lesy*) nebyla v pomístních jménech z území Čech zaznamenána (k této problematice podrobněji viz zde III.C.1.1.a).

b) Základem je jedno slovo toponyma

Adjektiva odvozená pouze z jednoho slova obsaženého ve víceslovném toponymu jsou v pomístních jménech z území Čech velmi častá. Ve většině případů je základem odvozeného adjektiva substantivum (které je ve víceslovném toponymu rozvíto přívlastkem), např. *dubský* z místního jména *Český Dub*, *bělský* z místních jmen *Dolní Bělá*, *Česká Bělá* i *Rohovládova Bělá*, *brodský* z místních jmen *Český Brod* i *Havlíčkův* (dříve *Německý*) *Brod*, *horský* z místních jmen *Kutná Hora* i *Kašperské Hory*. Jak vyplývá z uvedených příkladů, tato adjektiva jsou mnohdy nejednoznačná, ovšem v pomístních jménech, užívaných obvykle v čistě lokálním kontextu, jsou obvykle zcela postačující a dobře srozumitelná, a to zvláště tam, kde nehrozí záměna s názvem jiné blízké obce obsahujícím totéž substantivum.

Z našeho materiálu vyplynulo, že základem detoponymických adjektiv se v některých případech stává i shodný přívlastek rozvíjející substantivum v dvouslovném názvu, např. *bořenský* z místního jména *Bořená Hora*, *kostelenský* z místního jména *Kostelní Radouň*, *červenský* z místního jména *Červený Dvůr*, *kamenský* z místního jména *Kamenný Most* a také *Kamenný Újezd*, *kozský* z místního jména *Kozí Hrádek*, *starský* z místního jména *Staré Hradý*, *svatský* z

---

způsob tvoření, kterým se zabýváme v oddílu 1.2, chápeme ve shodě s MČ 1 jako odvozování pomocí rozšířených variant sufixu *-ský* (*-cký*).

místního jména *Svaté Pole*. Tento způsob tvoření detoponymických adjektiv, pokud je nám známo, dosud nebyl pro češtinu popsán.

1.1.1.2 Tvoření od redukováného toponymického základu

Tvoření tzv. „krátkých“ detoponymických adjektiv byla věnována pozornost již mnohokrát⁸. Podle Z. Hlubinkové (2005) lze tento způsob tvoření „považovat za specifikum nářečí nejen na Moravě, ale i v celých Čechách“⁹.

V. Šmilauer (1939, s. 108) došel k závěru, že při odvozování lidových přídavných jmen od místních jmen zakončených na *-ice*, *-ín*, *-any*, *-ník*, *-no*, *-ec*, *-ov* „vychází se ze základu těchto jmen“ (např. *Pardubice* – *pardubský*, *Bukovany* – *bukovský*, *Jistebník* – *jistebský*). Uvádí však, že pro úřední potřebu je třeba dávat přednost adjektivům delším, nezkráceným, ovšem „v pomístním názvosloví (*Čelechovice* – *Čelechovský mlýn*, *Dřetovice* – *Dřetovský potok*) a tam, kde význam adjektiv je obecně znám (na př. v místním tisku), nelze vylučovat tvary kratší“. Užívání tzv. „krátkých“ adjektiv (a také jejich znalost) je zpravidla omezeno na blízké okolí míst, od jejichž názvů jsou utvořena.

Podle zjištění L. Olivové-Nezbedové (1968, s. 130) se ve jménech cest na území Čech poměrně často vyskytují adjektiva na *-ský* odvozená od zkrácených místních jmen. Jak autorka uvádí, při tomto způsobu tvoření dochází k odsouvání přípon *-ice* (např. *zajecký* < *Zaječice*, *černovský* < *Černovice*), *-ín* (*mrákotský* < *Mrákotín*), *-ina* (*vrchovský* < *Vrchovina*), *-nice* (*zahorská*¹⁰ < *Záhornice*) a komponentu *-ves* (*němycký* < *Nemyčeves*)¹¹. Ve své novější studii o jménech cest

⁸ Srov. zejména Bartoš 1886; Stopěrunčík 1923; Zubatý 1924; Šmilauer 1956; Fic 1983; Hlubinková 2005; Olivová-Nezbedová 1995a, 1995b; Kloferová 2008.

⁹ V materiálu, který měla Z. Hlubinková k dispozici, je doloženo přibližně 400 „krátkých“ detoponymických adjektiv z území Čech. Autorka dodává, že tento materiál nepochybně není úplný. Poznává, že „se krátká adjektiva v dialektech netvoří od všech místních jmen na *-ic(e)*, např. od *Prachatic* se odvozuje jen *prachatický*“ (Hlubinková 2005, s. 53). Rovněž A. Polívková (1985a, s. 52) uvádí, že „od názvů mnohých míst se takové podoby přitom vůbec netvoří (např. od *Prachatic* je jen *prachatický*)“. Na základě našeho materiálu můžeme konstatovat, že v pomístních jménech je doloženo i „krátké“ adjektivum *prachatský* (srov. pomístní jméno *Pod prachatským lesem* patřící pozemkům v Husinci na Prachaticku). I z tohoto jednotlivého příkladu je patrné, že pomístní jména mohou obohatit dosavadní poznatky o tvoření detoponymických adjektiv.

¹⁰ Adjektivum *zahorský* odvozené od místního jména *Záhornice* se nám v materiálu pomístních jmen z území Čech nepodařilo najít. Je zde však doloženo adjektivum *záhorský* utvořené od téhož toponyma, doložené v názvu pole *V rybníce záhorským* v katastru obce Záhornice.

¹¹ Přesnější by však bylo hovořit o odsouvání části *-eves*, respektive (např. u adjektiva *ctinský* odvozeného od místního jména *Ctiněves*) *-ěves*.

doplnila L. Olivová-Nezbedová (1995b, s. 310) ještě příponu *-ka* (srov. pomístní jméno *Lejšovský stezník* odvozené od místního jména *Lejšovka*).

Pokud porovnáme zjištění L. Olivové-Nezbedové s citovaným přehledem V. Šmilauera, docházíme k závěru, že v základech adjektiv obsažených v názvech cest se odsouvají některé části¹², jež V. Šmilauer neuvádí (*-ina*, *-nice*, *-ves*), a naopak vynechávání některých Šmilauerem uváděných částí není ve jménech cest doloženo (*-any*, *-no*, *-ník*, *-ec*, *-ov*).

Mezi ostatními pomístními jmény (tzn. mezi názvy vztahujícími se k jiným objektům než k cestám) však můžeme nalézt příklady vynechávání i všech zbývajících Šmilauerem uváděných částí:

Toponymický základ zkrácený o část *-any* je zastoupen kupř. v adjektivu *borovský* odvozeném z místního jména *Borovany*). Další ze Šmilauerem zmiňovaných částí, část *-no*, je vynechána v adjektivu *zbecký* odvozeném od místního jména *Zbečno* nebo v přídavném jménu *bukovský* utvořeném od místního jména *Bukovno*. O část *-ník* se zkracuje místního jména *Hlavečník* v adjektivu *hlavecký*. Část *-ec* je vynechána v adjektivu *podbradský* odvozeném od místního jména *Podbradec* nebo v přídavném jménu *kamenský* od místního jména *Kamenec*. Část *-ov* se vypouští v adjektivu *baštínský*, utvořeném od místního jména *Baštinov*.

Repertoár částí, o něž se zkracují základy detoponymických adjektiv utvořených příponou *-ský*, můžeme ještě rozhojnit o části *-ná* a *-ek*, které neuvádí ani V. Šmilauer, ani L. Olivová-Nezbedová. Oběma zmíněnými částmi se však v této souvislosti zabývá K. Fic (1983), podle něhož se části *-ná* a *-ek* (navíc ještě *-ůvka*) odsouvají při tvoření detoponymických adjektiv v moravských nářečích. Část *-ná* je vypuštěna např. v adjektivu *třemešský*, odvozeném od místního jména *Třemešná*. O část *-ek* je redukován základ adjektiva *týčský*, odvozeného od místního jména *Týček*.

¹² Odsouvaná část se vždy neshoduje s příponou, komponentem apod. (o adjektivu *čachovský*, odvozeném od místního jména *Čachovice*, nelze kupříkladu říci, že by se zde vycházelo od „základu“ jména *Čachovice*, neboť ten zní *Čach-*, nikoliv *Čachov-*), proto budeme nadále hovořit o odsouvaných částech (bez bližší specifikace; charakter těchto částí zde již není relevantní).

Detailnější analýzou pomístních jmen z území Čech bylo zjištěno, že při tvoření detoponymických adjektiv se odsouvá i celá řada dalších částí oikonym, v literatuře dosud neuvedených:

- část *-ky*: *čikváský* od místního jména *Čikvásky*, *chloumský* od *Chloumky*
- část *-ík*: *rokytenský* od místního jména *Rokytník*
- část *-iny*: *pálenský* od místního jména *Páleniny*
- část *-ce*: *skopytský* od místního jména *Skopytce*
- část *-ovice*: *bezpravský* od místního jména *Bezpravovice*, *těcharský* od *Těchařovice*
- část *-ětice*: *jecký* (< **jetský*) od místního jména *Jetětice*, *třebovský* od *Třebovětice*
- část *-otice*: *mlacký* (< **mladský*) od místního jména *Mladotice*
- část *-čice*: *drahelský* od místního jména *Drahelčice*
- část *-ičky*: *jánovský* (sic) od místního jména *Janovičky*
- část *-iště*: *nedělský* od místního jména *Nedělišť*
- část *-ičná*: *kamenský* od místního jména *Kameničná*
- část *-eč*: *heřmanský* od místního jména *Heřmanec*
- část *-čí*: *klenský* od místního jména *Klenčí*
- část *-ie*: *amálský* od místního jména *Amálie*

1.1.2 Rozšířené varianty sufixu *-ský*

1.1.2.1 Varianta *-ovský*

MČ 1 (s. 360) pokládá podobu *-ovský* za nejčastější rozšířenou variantu přípony *-ský*, která „je podmíněna morfologicko-fonologickou povahou základu, zejména jeho krátkostí a existencí některých souhláskových skupin, do nichž se nekládá *-e*“. Adjektiva utvořená sufixem *-ovský* jsou doložena v necelých třech desítkách pomístních jmen na území Čech. L. Olivová-Nezbedová ve svých pracích formu *-ovský*, která by se v pomístních jménech pojila s toponymickými základy, neuvádí. Zmiňuje se o ní S. Kloferová ml. (2008), která zaznamenává moravskoslezská pomístní jména *Veskovská cesta* (z místního jména *Véska*), *Šancovská cesta* (z pomístního jména *Šance*) a *Pazderovská cesta* (z místního jména *Pazderna*).

Na základě našeho materiálu můžeme konstatovat, že v pomístních jménech na území Čech se variantou *-ovský* tvoří adjektiva:

a) od toponym, jejichž základ končí na souhláskové skupiny, do nichž by bylo při tvoření adjektiv nerozšířenou příponou *-ský* zapotřebí vložit vkladné *-e-*: *Brdce – brdcovský*, *Dolce – dolcovský*, *Včelný – včelnovský*, *Dubno – dubnovský*, *Rzy – rzovský*;

b) od toponym, jejichž základ končí na souhláskové skupiny, které by ve spojení s nerozšířenou příponou *-ský* působily značné výslovnostní potíže: *Hvězda – hvězdovský*, *Hemž(e) – hemžovský*¹³;

c) od toponym, jejichž základ končí na *-k*, *-h*, *-ch*, v nichž by při spojení s nerozšířenou příponou *-ský* došlo k alternaci s *-c-*, *-ž-*, *-š-*: *Borek – borkovský*, *Brůdek – brůdkovský*, *Kluk/Kluky – klukovský*, *Dlouhý – dlouhovský*, *Draha – drahovský*, *Srch – srchovský*, *Stachy – stachovský*, *Suchá – suchovský*.

d) od toponym, jejichž základ končí na (jedinou) souhlásku, která by nevyžadovala alternaci; užití nerozšířené přípony *-ský* by zde bylo možné bez jakýchkoli komplikací: *Bělá – bělovský*, *Bor – borovský*, *Kyje – kyjovský*, *Lety – letovský*, *Vrdy – vrdovský*.

V souladu se zjištěním MČ 1 docházíme k závěru, že užití variantního sufixu *-ovský* je podmíněno krátkostí slovotvorného základu (ve všech případech je slovotvorný základ jednoslabičný), ve většině případů navíc také jeho zakončením.

1.1.2.2 Varianta *-anský*

Podle MČ 1 (s. 360–361) se varianta *-anský/-ánský* vyskytuje „u jmen místních (*Tatry – tatranský*, *Kuba – kubánský*) i historických jmen osob (*Julius – juliánský*, *Terezie – tereziánský*) a je vlastně jen adaptací přípon jinojazyčných, v prvním případě přípony slovenské“. V pomístních jménech na území Čech odvozených od domácích toponym je varianta *-anský* doložena jedním jediným dokladem. V obci Pazucha na Litomyšlsku se vyskytuje pomístní jméno *Suchanská studně*, které

¹³ Adjektivum *hemžovský* vychází z lexikální jednotky *HEMŽ* nebo *HEMŽE*, doložené v pomístním jménu *V Hemži* v Haškovcově Lhotě na Bechyňsku a sousedních Raděticích. Toto pomístní jméno označuje brod přes říčku Smutnou a přilehlé pozemky. Název *Hemžovská cesta* (doložený z Radětic) patří patrně komunikaci vedoucí k brodu zvanému *V Hemži*. Od jiného toponyma (konkrétně od názvu obce *Hemže* na Vysokomýtsku) je odvozeno adjektivum *hemžecký* – viz III.C.1.1.2.5.

podle soupisu pomístních jmen patřilo studni, jež představovala „hlavní vodní zdroj pro osadu Suchá“. Je nanejvýš pravděpodobné, že adjektivum *suchanský* bylo utvořeno variantním sufixem *-anský* z místního jména *Suchá*. Nelze vyloučit, že toto adjektivum mohlo být utvořeno pod určitým vlivem obyvatelského jména *Suchan*.

1.1.2.3 Varianta *-enský*

MČ 1 (s. 361) uvádí, že rozšířený sufix *-enský* „se vyskytuje např. u adjektiv *starostenský* (ke *starosta*), *živnostenský* (k *živnost*), *mocenský* (k *moc*), *brněnský* (k *Brno*) aj.“. Adjektivum *brněnský* se v pomístních jménech vztahuje nejen k městu Brnu¹⁴ (v názvech dálkových komunikací vedoucích z východních Čech do Brna), ale je odvozeno také od místního jména *Brná* a *Brnky*¹⁵ (v těchto případech je užití adjektiva *brněnský* s největší pravděpodobností ovlivněno působením všeobecně známého adjektiva *brněnský*, odvozeného od názvu moravské metropole). Adjektivum *svinenský*, doložené v několika pomístních jménech z území Čech, se vztahuje jednak k městu *Trhové Sviny*, jednak ke vsi *Sviny* u Veselí nad Lužnicí¹⁶. Od pomístního jména *Doubí* bylo příponou *-enský* odvozeno adjektivum *doubenský*. Adjektivum *choroušenský*, vycházející z místního jména *Choroušky*, je odvozeno rozšířeným sufixem *-enský* od redukovaného toponymického základu.

1.1.2.4 Varianta *-ácký*

U variantního sufixu *-ácký* uvádí MČ 1 jediný příklad: adjektivum *pimprlácký* odvozené od apelativa *pimprle*. V pomístních jménech z území Čech se setkáváme s následujícími adjektivy: *boud'ácký* od místního jména (názvu místní části) *Bouda*, *baš'ácký* od místního jména (*Holubovská*) *Bašta*, *blat'ácký* od pomístního jména *Blata*¹⁷, *kostelácký* od (redukovaného) místního jména *Kostelík*, *strahovácký*

¹⁴ Podle L. Hosáka – R. Šrámka (1970, s. 110) bylo adjektivum *brněnský* odvozeno od podoby mužského rodu *Brnen* (tj. hrad); ke změně na *brněnský* došlo pak pod vlivem obyvatelského jména *Brněnín*.

¹⁵ Při tvoření adjektiva *brněnský* od místního jména *Brnky* dochází ke krácení slovo-tvorného základu. Adjektivum *brněnský* uvádí u místního jména *Brná* a *Brnky* rovněž A. Profous (Pf).

¹⁶ V tomto případě byl patrně tento způsob tvoření užit ve snaze vyhnout se nežádoucím asociacím spojeným s deapelativním adjektivem *svinský*.

¹⁷ Název *Blata* patří oblasti v jižních Čechách západně od Veselí nad Lužnicí. Byla pojmenována podle bažin, močálů a rašelinné půdy, které se zde na řadě míst vykytují dodnes. Někdy je pojmenování *Blata* chápáno širěji a vztahuje se k rozsáhlé oblasti od Soběslavi až k Lišovu a Třeboni (srov. Lego 1897, s. 149–152). Adjektivum *blat'ácký* ‚blatský, vlastní Blatákům‘ uvádí

z místního jména *Strahov*. I zde lze – podobně jako v případě varianty *-anský* – uvažovat o možném vlivu obyvatelských jmen na *-ák*.

1.1.2.5 Varianta *-ecký*

Varianta *-ecký* je v pomístních jménech na území Čech nejčastější rozšířenou formou sufixu *-ský*. V našem materiálu můžeme najít více než čtyřicet adjektiv utvořených tímto variantním sufixem. Tvoří se jím adjektiva:

a) od toponym, jejichž základ končí na souhláskové skupiny, které by ve spojení s nerozšířenou příponou *-ský* působily značné výslovnostní potíže: *Bašta – baštecký*, *Čistá – čistecký*, *Drasty – drastecký*, *Hemže – hemžecký*, *Hvězda – hvězdecký*, *Chrast – chrastecký*, *Chrást – chrástecký*, *Kost – kostecký*, *Písty – pístecký*, (*Sylvárův*) *Újezd – újezdecký*, *Ústí – oustecký*;

b) od toponym, jejichž základ končí na souhláskové skupiny, do nichž by bylo při tvoření adjektiv nerozšířenou příponou *-ský* zapotřebí vložit vkladné *-e-*: *Novosedly – novosedlecký*, *Selná – selnecký*;

c) od toponym, jejichž základ končí na jedinou souhlásku; užití nerozšířené přípony *-ský* by zde bylo možné bez jakýchkoli komplikací: *Bečváry – bečvarecký*, *Blato – blatecký*, *Hatě – hatecký*, *Hutě – hutecký*, *Jablana* (lidový název pro obec *Jablonná* na Příbramsku /srov. Pf, sub voce 2. *Jablonná*/) – *jablanecký*, *Lhota – lhotecký*, *Ovčáry – ovčárecký*¹⁸, *Srby – srbecký*, *Svinná – svinecký*¹⁹, *Údolí – oudolecký*, *Záblatí – záblatecký*.

d) od redukovaných místních jmen na *-sko*: *Blansko – blanecký*²⁰, *Hlinsko – hlinecký*, *Hřibsko – hříbecký*, (*Staré*) *Ransko – ranecký*.

Svébytným případem, který zasluhuje samostatnou zmínku, je adjektivum *holoubecký* odvozené od redukovaného místního jména *Holoubkov*. Jedná se o

PSJČ. Že se jedná o běžně užívané adjektivum vyplývá i ze skutečnosti, že se vyskytuje mj. v chrématonymu – názvu syra *Blatácké zlato*.

¹⁸ Adjektivum *ovčárecký* přítomné v pomístních jménech se vztahuje ke dvěma různým Ovčárům: obci na Kolínsku a dvoru u Čenětic nedaleko Jílového. Je pozoruhodné, že variantní sufix *-ecký* se spojuje i s dalším místním jménem na *-áry*, tj. *Bečváry* (viz výše).

¹⁹ Podobně jako adjektivum *svinský* od místního jména (*Trhové*) *Sviny* bylo i toto přídavné jméno utvořeno pravděpodobně s cílem vyhnout se shodě s deapelativním adjektivem *svinský*; v tomto případě však byla zvolena odlišná varianta sufixu *-ský*.

²⁰ Adjektivum *blanecký* bylo utvořeno od místního jména *Blansko* patřícího obci na Kaplicku. Pro úplnost a pro porovnání připomeňme, že od názvu stejnojmenného moravského města je odvozeno adjektivum *blanenský*, při jehož tvoření bylo využito jiné varianty sufixu *-ský*; A. Polívková (2007, s. 58) u místního jména *Blansko* uvádí rovněž adjektivum *blanský*.

neobvyklý způsob tvoření rozšířeným sufixem *-ecký* od redukováného toponymického základu. Toto přídavné jméno vystupuje v pomístním jménu *Holoubecký rybník*; tento rybník (na mapách uváděný zpravidla jako *Holoubkovský rybník*) byl podle soupisu pomístních jmen pro obec Holoubkov vybudován před rokem 1652. Lze se tedy domnívat, že se jedná o relativně starý způsob tvoření detoponymických adjektiv.

Můžeme konstatovat, že na rozdíl od varianty *-ovský*, která je omezená na tvoření od jednoslabičných základů (viz výše), se rozšířený sufix *-ecký* pojí i s delšími toponymickými základy (srov. adjektiva *újezdecký*, *novosedlecký*, *ovčárecký*, *záblatecký* aj).

1.2 Sufix *-ný*

Využití sufixu *-ný* v pomístních jménech na území Čech věnujeme pozornost v kapitole III.A.2. Docházíme k závěru, že sufix *-ný* se v pomístních jménech pojí především se základy apelativními, tvoření ze základů propriálních je velmi řídké. Z toponymických základů jsou sufixem *-ný* odvozena adjektiva *bystřičný*, *čepičný*, *libičný* a *podvinný*. Více viz III.A.2.1.2.1.

1.3 Sufix *-ní*

V materiálu pomístních jmen z území Čech byla ojediněle (ve čtyřech níže uvedených případech) zaznamenána i přídavná jména odvozená od toponym sufixem *-ní*. Jak již bylo konstatováno výše, tento způsob tvoření detoponymických adjektiv dosud nebyl pro češtinu popsán.

V katastru obce Kunžak na Jindřichohradecku se nachází komunikace zvaná *Křikavní cesta*. Podle soupisu pomístních jmen směřuje k zaniklé vsi *Křikava*²¹. Ve Štěchovicích na Strakonicku je doloženo pomístní jméno *Lipiční vrch*. Podle zpracovatele soupisu se jedná o pojmenování lesa podle osady *Lipice*²². Pomístní jméno *Jizerní most* označuje most přes řeku *Jizeru* v Malé Bělé u Mnichova

²¹ Zaniklou ves Křikava na Jindřichohradecku zaznamenává F. Roubík (1959, s. 47). O pomístním jménu *Křikavní cesta* se zmiňuje L. Olivová-Nezbedová (1991–1992, s. 278), která opravuje některé Roubíkovy údaje týkající se zaniklé vsi Křikava.

²² Samotu *Lipice* příslušnou ke katastrální obci Štěchovice zaznamenává V. Kotýška (1895, s. 738).

Hradiště²³. S pozoruhodným tvořením detoponymického adjektiva se setkáváme v pomístním jménu *Litošní studánka*, které patří studánce v katastru obce Litošice na Čáslavsku. Adjektivum *litošní* je utvořeno sufixem *-ní* od redukováného toponymického základu *Litoš-*.

Pro srovnání dodejme, že s tvořením detoponymických adjektiv pomocí sufixu *-ní* se setkáváme i na Moravě – srov. kupř. pojmenování *Punkevní jeskyně* (adjektivum *punkevní* je utvořeno sufixem *-ní* od hydronyma *Punkva*) a název brněnské ulice *Černopolní* odvozený ze jména čtvrti *Černá Pole*.

1.4 Sufix *-ový*

L. Olivová-Nezbedová (1995a, s. 66) dokládá tvoření adjektiv sufixem *-ový* pouze od pomístních jmen. Uvádí, že tato adjektiva byla zaznamenána „zatím pouze v názvech cest, a to podle objektů, skrze které nebo kolem kterých vedou. *Jitrová cesta* – vede pozemky zvanými *Jitra*.“ Ve statí věnované tvoření názvů cest uvádí autorka další čtyři příklady názvů cest obsahujících adjektivum utvořené sufixem *-ový* z pomístních jmen: „*Hliníková cesta* – vede na pozemky *V Hliníkách*, *Lísková cesta* – vede lesem *Lísek*, *Padělková cesta* – vede mezi poli zvanými *Padělek*, *Smouhová cesta* – vede na pozemky *Na Smouhách*“ (Olivová-Nezbedová 1995b, s. 312).

S. Kloferová ml. (2008, s. 167) na základě materiálu pomístních jmen z Moravy a Slezska konstatuje, že „sufix *-ový* je výhodný v případech, kdy by užití jiného sufixu, např. *-ský*, vytvářelo potíže při výslovnosti vzniklého derivátu, např. u pomístního jména *Mokřová cesta* ze Suchdola na Prostějovsku (z pomístního jména *Mokří*)“. Dále autorka uvádí následující příklady pomístních jmen obsahujících detoponymická adjektiva utvořená sufixem *-ový*: *Hlinská cesta* (z pomístního jména *Hlinska*), *Náhlavková cesta* (z pomístního jména *Náhlavek*), *Otavnová cesta* (z pomístního jména *Otavné nad cestú*), *Nádvřšová cesta* (z pomístního jména *Nádvřší*), *Zálipová cesta* (z pomístního jména *Zálipí*), *Podkruhová cesta* (z pomístního jména *Podkruhy*), *Kozlovová cesta* (z pomístního jména *Kozlov*), *Zrcadlová cesta* (z pomístního jména *Zrcadla*). Jak je z tohoto

²³ Připomeňme, že přídavné jméno *jizerní*, utvořené sufixem *-ní* od hydronyma *Jizera*, se vyskytuje rovněž v názvu obce *Jizerní Vtelno* nedaleko Mladé Boleslavi. J. Svoboda (Pf) k přívlastku v tomto místním jménu nepodává žádný komentář.

přehledu patrné, všechna autorkou uváděná adjektiva utvořená sufixem *-ový* jsou odvozena od pomístních jmen. Tato skutečnost plně odpovídá zjištění L. Olivové-Nezbedové pro území Čech.

V materiálu pomístních jmen z území Čech jsme zaznamenali – kromě případů uváděných L. Olivovou-Nezbedovou (1995b, s. 312) – následující jména obsahující detoponymická adjektiva utvořená sufixem *-ový*: *Blatinová cesta* – polní cesta v Lukavici na Žambersku směřující do skupiny pozemků zvané *V Blatinách*; *Brodcový* – pole v Chvojenci na Holicku v místech, kde se dříve nacházel rybník *Brodec*; *Paseková cesta*, *Prantíčková cesta*, *Smouhová cesta*²⁴ a *Vohradová cesta* – názvy čtyř komunikací v Postřekově na Domažlicku podle směru k pozemkům zvaným *Paseky*, *Prantíčky*, *Smouhy* a *Vohrady*; *Přímová linie* – cesta v Martinicích na Skutečsku vedoucí k pozemkům zvaným *Přím*; *Tišcový potok* – potok v obci Bystřec na Lanškrounsku pramenící v údolí *Zadní Tišce*²⁵; *Zbytková cesta* – cesta v Trnové na Pardubicku vedoucí k pozemku zvanému *Na Zbytkách*; *Žampachová cesta* – cesta v Chocni na Vysokomýtsku vedoucí kolem bývalého rybníka *Žampach*; *Žarčová cesta* – cesta ve Svinarech na Královéhradecku směřující k pozemkům zvaným *Žarče*.

Náš výzkum potvrzuje zjištění L. Olivové-Nezbedové (1995a, s. 66), že detoponymická adjektiva přítomná v pomístních jménech na území Čech se tvoří sufixem *-ový* pouze od pomístních jmen. Zatímco však L. Olivová-Nezbedová zaznamenala takto utvořená přídavná jména pouze v názvech cest, v našem materiálu je ojediněle nacházíme i v názvech jiných objektů – srov. výše název pole *Brodcový* a jméno potoka *Tišcový potok*.

Pomístní jména obsahující detoponymická adjektiva utvořená sufixem *-ový* vykazují na území Čech pozoruhodné teritoriální rozšíření (srov. mapu č. 10). Ve východních Čechách vytvářejí výrazný areál zahrnující Královéhradecko,

²⁴ Toto pomístní jméno zaznamenává již L. Olivová-Nezbedová (viz výše); znovu je uvádíme, aby výčet obdobně utvořených jmen z jedné obce byl úplný.

²⁵ Na mapách je jižně od obce Bystřec zaznamenáno pomístní jméno *Tisce* a v jeho blízkosti *Tisecký potok* (srov. Českomoravské mezihoří. Českořebevsko 1994; též internetová mapa dostupná z mapy.cz). Není bez zajímavosti, že u oficiálního (tj. na mapách uvedeného) názvu potoka se setkáváme s pravidelnějším, obvyklejším způsobem tvoření, zatímco lidový název, zachycený v soupisu pomístních jmen pro tuto obec, byl utvořen od lidové podoby jména *Tišce* pomocí sufixu *-ový*.

pardubicko, Holicko, Skutečsko, Vysokomýtsko, Žambersko a Lanškrounsko. Mimo tento areál jsou daná pomístní jména doložena pouze ve dvou lokalitách: v Tučapech na Soběslavsku (jediný, zcela izolovaný doklad) a v Postřekově na Domažlicku (zde nacházíme hned čtyři pomístní jména obsahující zkoumaný typ adjektiv²⁶). Lze tedy konstatovat, že se jedná o tvoření regionálně značně příznakové, omezené vesměs na okrajová nářeční území Čech. Jak vyplývá z příspěvku S. Kloferové ml. (2008), detoponymická adjektiva utvořená sufixem *-ový* jsou (v porovnání s výskytem v Čechách) relativně častá v pomístních jménech na Moravě a ve Slezsku. Můžeme proto vyslovit domněnku, že zmíněný areál zkoumaných pomístních jmen ve východních Čechách navazuje na areál moravský. Tento předpoklad však bude možné potvrdit a zpřesnit až po detailnějším zmapování moravskoslezských pomístních jmen obsahujících adjektiva odvozená od toponym sufixem *-ový*.

1.5 Závěr

V této kapitole jsme se na základě materiálu pomístních jmen z území Čech pokusili obohatit dosavadní poznatky o tvoření detoponymických adjektiv v češtině. Ukázalo se, že náš materiál je pro tento výzkum velmi přínosný. Méně obvyklými způsoby tvoření tohoto typu přídavných jmen (tj. především odvozováním jinými sufixy než sufixem *-ský*, odvozováním pomocí rozšířených variant tohoto sufixu a v neposlední řadě tvořením od redukováných toponym) vznikají totiž nejčastěji neoficiální podoby detoponymických adjektiv, které jsou nezdědka zachyceny právě v pomístních jménech, jež často nemají oficiální (normovanou, kodifikovanou, standardizovanou) podobu.

Při analýze tvoření tzv. krátkých detoponymických adjektiv, tj. přídavných jmen utvořených od zkrácených toponym, se nám v porovnání s předchozími výzkumy podařilo významným způsobem rozšířit repertoár odsouvaných částí fundujících zeměpisných jmen.

²⁶ S opakovaným výskytem tohoto typu adjektiv v pomístních jménech v katastru jedné obce se setkáváme i jinde, kupř. v obci Lukavice na Žambersku se nacházejí *Blatinová cesta* (vedoucí k pozemkům *V Blatinách*) a *Hliníková cesta* (směřující k pozemkům *V Hliníkách*), v Chocni na Vysokomýtsku je doložena *Jitrová cesta* (vedoucí přes pozemky zvané *Jitra*) a *Žampachová cesta* (prochází kolem bývalého rybníka *Žampach*).

Značná pozornost byla věnována tvoření detoponymických adjektiv pomocí tzv. rozšířených variant sufixu *-ský*. Bylo zjištěno, že v pomístních jménech jsou doložena adjektiva odvozená od zeměpisných jmen rozšířenými sufixy *-ovský*, *-anský*, *-enský*, *-ácký* a *-ecký*. Výskyt tohoto typu adjektiv v pomístních jménech nebyl dosud podrobněji zkoumán.

Předmětem našeho zájmu bylo rovněž tvoření detoponymických adjektiv pomocí sufixů *-ový*, *-ný* a *-ní*. Zatímco u prvních dvou sufixů jsme shrnuli a doplnili dosavadní poznatky, tvoření sufixem třetím dosud (pokud je nám známo) nebylo pro češtinu popsáno.

Z dalších nových dílčích závěrů, k nimž jsme v kapitole dospěli, připomeňme ještě tvoření detoponymických adjektiv od přívlastků přítomných ve víceslovných (zpravidla dvouslovných) místních jménech (např. *kostelenský* k místnímu jménu *Kostelní Radouň*).

2. Sufix *-ný*

2.0 Sufix *-ný* není v pomístních jménech na území Čech tak hojný jako některé další adjektivní sufify (např. *-ní*, *-ský*) a jeho užití je poněkud omezenější. Velmi často se však vyskytuje v místních jménech. Jeho užitím v geografických (především místních) jménech západoslovanských jazyků se ve své monografii podrobně zabývá H. Borek (1968), který kromě západoslovanských místních jmen zařadil do analyzovaného materiálu rovněž rozsáhlý anoikonymický materiál z území Polska. Výskytu sufiku *-ný* v českých místních jménech je věnována studie I. Lutterera (1968).

Cílem této kapitoly je podat přehled výskytu sufiku *-ný* v pomístních jménech na území Čech. Pozornost bude věnována nejen toponymickým adjektivům (tj. adjektivům vytvořeným teprve v souvislosti se vznikem toponym /srov. Olivová-Nezbedová 2002, s. 25/), ale i adjektivům apelativním, která se stala součástí pomístních jmen¹. Přesnou hranici mezi apelativními a toponymickými adjektivy totiž není možné vždy zcela jednoznačně vytyčit.

Pro tvoření přídavných jmen nemáme dosud k dispozici tak podrobný přehled jako pro slovo tvorbu jmen podstatných (TSC 2). Jako východisko nám tedy poslouží výklad ve Šmilauerově Novočeském tvoření slov (Šmilauer 1971, s. 118–123) a v MČ 1 (s. 358–359). Tvoření adjektiv tímto sufikem ve starší češtině je shrnuto v Historické mluvnici češtiny (Lamprecht – Šlosar – Bauer 1986).

V. Šmilauer (1971, s. 118) uvádí tvoření sufikem *-ný* u adjektiv vztahových (relačních), typ *kulometný*. Nejčastěji se podle Šmilauera tímto sufikem tvoří adjektiva od pojmenování nebeských a přírodních jevů a vědních oborů, méně často pak od jmen nerostů a hmot (*železný*, *křemenný*, *skelný*, *nerostný*), rostlin (*žitný*, *prosný*, *hořčičný*, *rostlinný*) a nemocí, zřídka pak od pojmenování ostatních. V. Šmilauer (1971, s. 118) dále připomíná, že sufix *-ný* je v tomto významu „méně produktivní než *-ový*; mívá ráz přípony starší“. Podle MČ 1 (s. 358) má sufix *-ný* při tvoření desubstantivních adjektiv „omezenou úlohu; dnes skutečně užívaných vztahových adjektiv na *-n(y)* je relativně málo. Řada slov z užívání postupně

¹ Pomíjíme ovšem některá velmi frekventovaná apelativní adjektiva, např. *kamenný*, *písečný* apod.

ustupuje a je nahrazována adjektivy na *-ový* a *-ní*, anebo nabývá knižního, popř. archaického slohového odstínu“.

V. Šmilauer dále uvádí příponu *-ný* rovněž u adjektiv vyjadřujících „charakteristiku vnitřním znakem“ – typ *bolestný* (Šmilauer 1971, s. 123). Adjektiva tohoto typu jsou však odvozena výhradně od abstrakt, a proto není tento způsob tvoření pro výzkum slovotvorné stránky pomístních jmen relevantní. Mezi příponami, které se uplatňují při tvoření adjektiv vyjadřujících „charakteristiku vnějším znakem“, Šmilauer sufix *-ný* neuvádí. Nejsou zde tedy zastoupena adjektiva typu *tučný*, *kalný*. Tento způsob tvoření je však v současné češtině již velmi neproduktivní.

Historická mluvnice češtiny trojice brněnských autorů uvádí o užití sufixu *-ný* v rané staré češtině následující: „Sufix *-ný*, navazující na psl. *-ънъ*, ve staroslověnštině ještě ve funkci relační velmi málo zastoupený, se ve shodě s širokými derivačními možnostmi (se širokou spojitelností) početně rozvíjí. Spojuje se ovšem nejčastěji se základy feminin a neuter (u maskulin [...] převažuje sufix *-ový*): *mlýnničný*, *lodný*, *hvězdný*, *krúpný*, *dveřný*, *krevný*..., *slunečný*, *bahniščný*, *celný*, *senný*, *kladivný*...“ (Lamprecht – Šlosar – Bauer 1986, s. 298). Již v rané staré češtině začíná tomuto sufixu silně konkurovat sufix *-ní* (ve staroslověnštině zastoupený jen ojediněle), který měl širší spojitelnost než *-ný* (vyskytuje se ve spojení se substantivy všech tří rodů) (Lamprecht – Šlosar – Bauer 1986, s. 298–299). Ve střední době má již relační sufix *-ný* stejnou spojitelnost jako *-ní*, ovšem je zastoupen výrazně méně. V tomto období už však má větší část adjektiv na *-ný* význam nikoli relační, nýbrž kvalitativní (Lamprecht – Šlosar – Bauer 1986, s. 300). Většina kvalitativních adjektiv tvořených sufixem *-ný* je odvozena od abstrakt; odvozeniny od konkrét jsou řidší: *písečný*, *tučný*, *kalný*, *sněžný*, *otrubný*, *cihelný*, *režný* (viz Lamprecht – Šlosar – Bauer 1986, s. 304–305).

Z výkladů Historické mluvnice češtiny tedy vyplývá, že tvoření adjektiv sufixem *-ný* (zvláště pak pokud jde o tvoření od konkrét) bylo nejproduktivnější v rané staré češtině. Již tehdy mu však konkuroval sufix *-ní*, jehož produktivita nadále rostla. Ve středním období pak již tvoření sufixem *-ní* výrazně převažuje. Kromě přípony *-ní* začíná sufixu *-ný* konkurovat i přípona *-ový*. Ústup sufixu *-ný*

pak pokračoval až do současnosti. V této souvislosti je velmi výstižná již citovaná poznámka V. Šmilauera, který připomíná, že sufix *-ný* je v současné češtině méně produktivní a mívá ráz starší přípony (viz výše).

Jak je známo, pomístní jména v některých případech určitým způsobem konzervují starší stav jazyka. Toto tvrzení platí mimo jiné i o slovotvorné stránce lexikálních jednotek vyskytujících se v pomístních jménech. Není proto nikterak překvapivé, že sufix *-ný* zde často vystupuje i ve funkcích, které již v současné apelativní slovní zásobě neplní.

Do analyzovaného materiálu nebyly zařazeny všechny lexikální jednotky utvořené pomocí sufixu *-ný*, nýbrž pouze výrazy s jasnou slovotvornou strukturou, o jejichž způsobu tvoření a jejich slovotvorném základu není významnějších pochybností.

2.1 Klasifikace lexikálních jednotek utvořených sufixem *-ný*

V této kapitole věnujeme pozornost pouze lexikálním jednotkám vzniklým čistou sufixací, nikoli tvořením prefixálně-sufixálním (typ *MEZIRYBNÍČNÝ*) nebo komplexním způsobem kompozičně-derivačním (*DLOUHOHRÁZNÝ*). Oběma těmito typům věnujeme pozornost v příslušných oddílech (III.B, III.C).

2.1.1 Apelativní základ

Adjektiva s jednoslovným apelativním základem jsou nejčastějším typem analyzovaných lexikálních jednotek obsahujících sufix *-ný*. Tento typ lze dále sémanticky, tedy podle významu základových apelativ, rozčlenit na několik skupin.

a) Podle rostlinného porostu: *BEZNÝ* (les *Bezný* v Prapořišti na Kdyňsku), *BORNÝ* (*Farský Borný* – rybník u borového lesa v katastru obce Lutová na Třeboňsku), *BOUČNÝ* (*Boučný rybník* – jiný název pro *Vršecký rybník* u Sestrouně na Sedlčansku), *BŘEZNÝ* (*Březná, Březnej, Za Březným, Březný rybník* – častěji se vyskytující pomístní jména v různých lokalitách), *BŘÍZNÝ* (*Na Břízném vrchu* – pole, louky a les na Přibyslavsku), *DUBNÝ* (*Dubná, Dubné, Dubný* apod. – častěji se vyskytující pomístní jména), *CHMELNÝ* (*Chmelná, Chmelný* apod. – častěji se vyskytující jména v různých lokalitách), *CHVOJNÝ* (*Chvojná* – les v Sudovicích na Dobříšsku, *Na Chvojnej* – pole v katastru Kašperských Hor), *JABLONNÝ*

(*Jablonná* – pole v katastru Sedlce-Prčice, *Na Jablonný* – pole na Nepomucku), *JABORNÝ* (*Jaborná* – pole v Makarově na Strakonicku), *JASANNÝ* (*Jasanný*, *Jasanná* apod. – několik dokladů jmen v jihozápadních Čechách), *JESENNÝ* (*V Jesenném* – pole v Merklovicích u Rychnova nad Kněžnou), *JILEMNÝ* (*Na Jilemný* – louky ve Střížově u Chotěboře), *KOPŘIVNÝ* (*Kopřivný důl* – svah v katastru obce Potštejn; *Na Kopřivných* – pole v Klukách u Písku), *KŘOVNÝ* (*V Křovném* – křovinaté pole v katastru obce Mokrosuky u Sušice), *LIPNÝ* (*Lipný*, *V Lipném* – tři doklady z jižních Čech), *MALINNÝ* (*Na Malinném* – pole v Hrabří na Sedlčansku), *OLEŠNÝ* (*Olešný* – rybník na Sedlčansku, *Olešná* – louka u Kdyně), *PAŘEZNÝ* (*Pařezná*, *Pařezný* apod. – několikrát se vyskytující jména), *RÁKOSNÝ* (*Rákosný* – několik dokladů názvů rybníků), *SMRČNÝ* (*Smrčný* – potok na Pacovsku), *TRAVNÝ* (*Travný*, *Travná* apod. – častěji se vyskytující jména), *TŘEMEŠNÝ* (*Třemešný* apod. – několikrát se vyskytující jména), *VRBNÝ* (*Vrbná*, *Vrbné*, *Na Vrbném* – několik dokladů jmen v jihozápadních Čechách).

Uvedené lexikální jednotky jsou nejčastěji odvozeny od apelativních označení stromů, a to listnatých (*BOUČNÝ*, *BŘEZNÝ*, *DUBNÝ*, *JABLONNÝ*, *JABORNÝ*, *JASANNÝ*, *JILEMNÝ*, *LIPNÝ*, *OLEŠNÝ*, *VRBNÝ*) i jehličnatých (*BORNÝ*, *CHVOJNÝ*², *SMRČNÝ*), případně částí stromů (*CHVOJNÁ*, *PAŘEZNÝ*), dále pak rovněž od označení keřů (*BEZNÝ*, *KŘOVNÝ*, *MALINNÝ*, *TŘEMEŠNÝ*) a některých dalších rostlin (*CHMELNÝ*, *KOPŘIVNÝ*, *RÁKOSNÝ*, *TRAVNÝ*). Motivace výše uvedených jmen je zřejmá: dané objekty byly pojmenovány podle výskytu určitých rostlin v takto pojmenovaných lokalitách nebo v jejich těsné blízkosti.

Jak vyplývá z údajů slovníků češtiny, některá z adjektiv vystupujících v uvedených pomístních jménech jsou doložena jako adjektiva apelativní. PSJČ uvádí adjektiva *chmelný*, *chvojný*, *jablonný*, *křovný*, *rákosný* a *vrbný*, ovšem všechna kromě prvního hodnotí jako výrazy málo užívané. Jg zaznamenává navíc adjektiva *dubný* (avšak pouze ve významu ‚barvy listu dubového‘), *kopřivný*, *malinný* a *pařezný*. Adjektivum *dubný* ve významu ‚dubový‘ zaznamenává Kott

² Adjektivum *chvojný* je odvozeno od apelativa *chvoj*, které má dva významy, z nichž oba zde připadají v úvahu: ‚větve jehličin, chvojí‘ a (nářečně) ‚borovice obecná; borový les, jehličnatý les‘ (viz PSJČ). Z tohoto důvodu uvádíme lexikální jednotku *CHVOJNÝ* v obou sémantických podskupinách.

(VI, s. 165). Geb navíc obsahuje hesla *bezný* a *javorný*. Kott (I, s. 1878) dále uvádí spojení *jesenný strom* „jesen = jasan“.

Ostatní adjektiva vyskytující se v pomístních jménech této skupiny ve slovnících češtiny zachycena nejsou. Je poněkud překvapivé, že slovníky uvádějí adjektiva jako např. *kopřivný*, *rákosný* nebo *malinný*, ale nikoli výrazy odvozené sufixem *-ný* od pojmenování některých významných druhů stromů, např. **březný*, **lipný*³.

b) Podle charakteru půdy, výskytu nerostů, vlhkosti a zdrojů vody: *BAHENNÝ* (*Bahenná*, *Bahenné louky*, *Na Bahenné* apod. – častěji se vyskytující jména v různých lokalitách) s nářeční variantou *BEHENNÝ* (*Behenná*, *Behenný* apod. – čtyři doklady jmen na Nepomucku), *BLATINNÝ* (*Blatinná* – louka a les v Mítově u Blovic), *BLATNÝ* (*Blatná*, *Blatný rybník*, *V Blatném* apod. – častěji se vyskytující jména v různých lokalitách), *Na Blátných* – pole v Jírovcích u Benešova), *HLINNÝ* (*Hlinná*, *Hlinný*, *Hlinná hůra* apod. – častěji se vyskytující jména v různých lokalitách), *KŘEMENNÝ* (*Křemenná hůra* – vrch, pole a les v Brzoticích u Dolních Kralovic, *Křemenný* – rybník v katastru obce Radomyšl u Strakonic), *MOČIDNÝ* (*V Močidným* – louky v katastru Týna nad Vltavou), *MOKŘADNÝ* (*Mokřadnej* – pole na Českokrumlovsku, *Na Mokřadným* – pole a louky na Kaplicku), *OPUČNÝ* (*U opučny skály* – pole u opukového lomu ve Velkém Vřešťově na Hořicku), *PRAMENNÝ* (*Pramenný důl* /viz Mělnicko, Kokořínsko, Litoměřicko 2003/ – v katastru obce Dražejov u Dubé).

Do této skupiny náleží především pozemková jména, která dané pozemky charakterizují co do složení půdy, její vlhkosti, případně výskytu některých nerostů a vodních zdrojů. Složení půdy odráží jména obsahující lexikální jednotku *HLINNÝ*, která pojmenovávají pozemky s těžkou hlinitou půdou, často též lokality,

³ Tyto lexikální jednotky vystupují nejen v analyzovaných pomístních jménech, ale rovněž (často ve jmenném tvaru) v četných jménech místních (*Březno*, *Dubno*, *Lipno*), stejně jako adjektiva ve slovnících doložená (*Chvojen*, *Jablonná*, *Jesenný*, *Bezn*, *Vrbno* aj.). Řada místních jmen, vzniklých zpravidla z původních jmen pomístních, byla dále odvozena od adjektiv tohoto typu substantivizující příponou *-ice* (*Březnice*, *Lipnice*, *Javornice*, *Jilemnice*, *Olešnice*) nebo *-ík* (*Lipník*, *Javorník*, *Jeseník*, *Jilemník*, *Olešník*). Podle J. Pleskalové tvoření typu „*lipná* (hora, voda), *lipný* (vrch, potok) + *-ice(e)*, *-ík* [...] v apelativní části slovní zásoby [...] není možné, neboť od názvů rostlin se adjektiva derivovala výhradně suf. *-ov(ý)*“. Toto tvrzení je však v rozporu s citovanými doklady apelativních adjektiv jako *dubný*, *vrbný*, *javorný*, *kopřivný* apod. ve slovnících češtiny.

kde se těžila cihlářská nebo hrnčířská hlína⁴. Bahnitý nebo blátivý charakter pozemků odrážejí jména obsahující lexikální jednotky *BAHENNÝ* (s nářeční variantou *BEHENNÝ*), *BLATNÝ*, *BLÁTNÝ* a *BLATINNÝ*. Mokré, močálovité pozemky nesou jména *V Močidným*, *Mokřadnej*. Podle vodních zdrojů byl pojmenován *Pramenný důl*. Výskyt nerostů v dané lokalitě odrážejí jména *Křemenná hůra* a *U opučný skály*.

Z adjektiv vystupujících v pomístních jménech jsou ve slovnících češtiny (tzn. vždy alespoň v jednom slovníku) zachyceny výrazy *bahenný*, *blatný*, *hlinný*, *křemenný*, *opučný* a *močidlný*. Poslední z těchto adjektiv, odvozené od apelativa *močidlo* ‚louže, močál‘, je v hláskově zjednodušené podobě přítomno v pomístním jménu *V Močidným* (pro zjednodušení výslovnosti zde došlo k vypuštění hlásky -l-). Doloženy tedy nejsou pouze lexikální jednotky *BLATINNÝ* a *MOKŘADNÝ*, odvozené od apelativ *blatina* a *mokřad*.

c) Podle vlastností terénu: *DOLINNÝ* (*Dolinný* – rybník u Úsilného na Třeboňsku), *HLUBOČINNÝ* (*Hlubočinná cesta* – cesta v Borovnici u Kostelce nad Orlicí), *JAMNÝ* (*Jamný*, *Jamné* apod. – častěji se vyskytující jména), *KOLEJNÝ* (*Na Kolejné* – cesta v Temelíně u Týna nad Vltavou), *KOPEČNÝ* (*Kopečné*, *Kopečný* – několik dokladů jmen z různých míst), *KORYTNÝ* (*Korytný* apod. – několik dokladů jmen – převážně jihozápadní Čechy), *SKALICHNÝ* (*Skalichný* – rybník na Písecku), *SKALNÝ* (*Skalný* – častěji se vyskytující jméno – jižní Čechy).

Motivace výše uvedených jmen je víceméně průhledná: tyto názvy odkazují k terénním členitostem pojmenovaných objektů nebo objektů sousedních. Pojmenování cesty *Na Kolejné* náleží do této sémantické skupiny jen volně: tato cesta byla nazvána podle vyjetých kolejí, tedy jakýchsi drobných terénních nerovností.

Ve slovnících češtiny jsou zachycena adjektiva *jamný*, *kolejný*, *kopečný* a *skalný*. Lexikální jednotky *DOLINNÝ*, *HLUBOČINNÝ*, *KORYTNÝ*⁵ a *SKALICHNÝ*,

⁴ Jg uvádí adjektivum *hlinný* ve významu ‚hlinatý‘, např. *země hlinná*.

⁵ Lexikální jednotka *KORYTNÝ* vystupuje rovněž v názvu ulice *Korytná* v Praze-Strašnicích. Podle Pražského uličníku je toto jméno odvozeno „od pomístního názvu Koryta, srovnej V Korytech“ (viz Lašťovka – Ledvinka 1997, s. 359).

odvozené od substantiv *dolina*, *hlubočina*, *koryto* a *skalice*, z apelativní slovní zásoby nejsou doloženy.

d) Podle typu relačního objektu (základové slovo označuje určitý druh objektu, k němuž se dané jméno vztahuje): *BRODNÝ* (*Brodný* – louky a les v Borečnici u Písku nedaleko brodu přes Otavu), *DRAŽNÝ* (*Dražný*, *Dražná* – několikrát se vyskytující jména – jižní Čechy), *DVORNÝ* (*Dvorný* – pole v Kvasejovicích u Benešova patřící k místnímu dvoru), *HÁJEČNÝ* (*Háječný* – pole v Dyníně u Lomnice nad Lužnicí), *JEZERNÝ* (*Jezerná* – pole a les ve Zduchovicích na Příbramsku), *LESNÝ* (*Lesná*, *Lesné* apod. – několik dokladů jmen – převážně jihozápadní Čechy), *LOUČNÝ* (*Loučná*, *Loučný*, *V loučném* apod. – častěji se vyskytující jména), *LUČNÝ* (*Lučný* – pozemky v Jemníkách u Slaného), *NÁVESNÝ* (*Návesný* – častěji se vyskytující pojmenování rybníků), *OBORNÝ* (*Oborný* – tři doklady jmen v různých oblastech Čech), *POLNÝ* (*Polný* – několikrát se vyskytující pojmenování náležící většinou rybníkům), *POTOČNÝ* (*Potočný* – pozemky v katastru obce Dobev na Písecku a býv. rybník u Soběslavi), *RYBNÍČNÝ* (*Rybničná*, *Rybničný* apod. – jména několikrát se vyskytující výhradně v severovýchodních Čechách), *ŘÍČNÝ* (*V Říčním* – pole u řeky Otavy v Borečnici u Písku a místní část obce Hradištko ležící nad řekou Vltavou; *Na Říčnej* – louky u řeky Blanice ve Žďáru na Vodňansku), *VINIČNÝ* (*Viničná*, *Viničné*, *Viničná cesta* apod. – častěji se vyskytující jména).

Všechna uvedená jména jsou s největší pravděpodobností jména relační, tzn. jména pojmenovaná podle nějakého jiného, zpravidla sousedního objektu, případně zaniklého objektu, který se dříve nacházel v místech objektu současného. Apelativní označení tohoto relačního objektu je zde přítomno v základu adjektiv utvořených sufixem *-ný*. Kupř. lesy *Brodný* a *Jezerná* byly nazvány podle blízkosti brodu resp. jezera, *Dražný* a *Dražná* jsou pozemky podél drah atp.

Je pozoruhodné, že všechna adjektiva přítomná v této sémantické skupině jsou slovníky češtiny zachycena.

Určitý komentář vyžadují pouze adjektiva *brodný* a *dvorný*. První z nich je doloženo v PSJČ a v Jungmannově slovníku, ovšem významy v nich uvedené se navzájem poněkud odlišují. Zatímco PSJČ uvádí význam ‚co lze přebrodit‘

(zeměpisný termín *brodné toky*), Jungmann vysvětluje toto adjektivum jako ‚kterýž mnoho brodův má‘ (např. *potok brodný*). Žádný z těchto významů přesně neodpovídá významu ukrytému v pomístním jménu *Brodný*. Zatímco podle obou slovníkových definic je *brodný* adjektivum kvalitativní, v pomístním jménu se jedná o adjektivum relační, vyjadřující vztah k blízkému brodu.

Adjektivum *dvorný* v současné češtině existuje pouze ve významu ‚po dvorském způsobu uhlazený, zdvořilý‘. Původně však byl jeho význam širší; podle Geb znamenalo *dvorný* původně totéž co *dvorský*, tzn. ‚týkající se panovnického dvora‘ nebo ‚příslušný k hospodářskému dvoru‘. Tento druhý význam vystupuje v pomístním jménu *Dvorný*.

e) Podle vymezení pozemku, jeho hranic, polohy apod.: *BOČNÝ* (*Na Bočným* – pole v Hněvkovicích u Týna nad Vltavou a louky v Kestřanech u Písku), *DÍLNÝ* (*Dílný* – tři doklady názvů polí z různých oblastí Čech), *HRANIČNÝ* (*Hraničná*, *Hraničný* apod. – častěji se vyskytující jména), *HUMENNÝ* (*Humenná*, *Humenné* apod. – několikrát se vyskytující jména), *MEZNÝ* (*Mezný*, *V mezným* apod. – častěji se vyskytující jména), *VOHRADNÝ* (*Vohradná* – louka na Tábořsku).

Jména této skupiny jsou sémanticky poněkud různorodější, jejich význam je však zpravidla víceméně průhledný. Určité vysvětlení je zapotřebí pouze v případě pomístního jména *Dílný*. Adjektivum *dílný* uvádí Jg v obecném významu ‚od dílu‘. Podle M. Knappové (1995, s. 366) substantivum *díl* obsahují jména pozemků, které byly rozděleny mezi několik majitelů, přičemž každý z nich zde měl „svůj díl“.

Rovněž v této sémantické skupině jsou všechna adjektiva přítomná v uvedených pomístních jménech zachycena ve slovnících.

f) Podle vztahu k surovině (případně výrobku) mající souvislost s pojmenovaným objektem: *CIHELNÝ* (*Cihelný lom* – pole v katastru města Jaroměř), *DŘEVNÝ* (*Dřevná cesta* – název cesty na Slánsku, po níž se sváželo dříví z lesů), *KONOPNÝ* (*Konopný* – několikrát se vyskytující pojmenování rybníků, v nichž se máčelo konopí), *KOŘENNÝ* (*V Kořenných kopcích* – pozemky v Krouně u Skutče, kde se těžily kořeny pro výrobu opálek, tj. mělkých dřevěných pletených nádob), *PIVOVÁRNÝ* (*Pivovárný rybník* – rybník ve Vlásenicích u Tábora), *PRKENNÝ*

(*Prkenná ulička* – ulička v katastru města Litomyšle nazvaná podle prkenných plotů; *Prkenná bažantnice* /zvaná též *Prkenná*/ – bažantnice v katastru města Litomyšle ohrazená prkennou ohradou), *SENNÝ* (*Senné*, *V senných* apod. – častěji se vyskytující pojmenování luk), *VOTAVNÝ* (*Na Votavné* – louky na Blatensku, *Ve Votavném* – louky na Humpolecku).

Jména této skupiny naznačují souvislost s určitými surovinami (příp. výrobky, které se z nich vyrábějí). Název *V Kořenných kopcích* a jména obsahující adjektiva *senný* a *votavný* označují místa, která jsou zdrojem určité suroviny, jejíž označení je přítomné ve slootovorném základu daných adjektiv. Jak je uvedeno ve výčtu jmen, jméno *V Kořenných kopcích* označuje lokalitu, která byla zdrojem kořenů pro výrobu opálek⁶; louky obsahující v názvu adjektiva *senný* a *votavný* poskytovala vydatnou sklizeň sena, resp. vydatnou otavu. Podobná je motivace jména *Cihelný lom*, které označuje pole, na němž se těžila hlína užívaná pro výrobu cihel (v tomto případě je tedy jméno odvozeno od označení výrobku, který vznikl ze suroviny zde získávané). Názvy jako *Prkenná bažantnice*, *Prkenná ulička* metonymicky označují objekty ohraničené prkennými ohradami (adjektivum *prkenný* se nevztahuje přímo k pojmenovaným objektům, ale k ohradám, které je ohraničují). Poněkud odlišný vztah je ukryt v pomístním jménu *Dřevná cesta*, které označuje komunikaci sloužící k dopravě určité suroviny. Pojmenování rybníka *Pivovárny* můžeme k této skupině přiřadit jen zcela volně. Jak vyplývá ze soupisu pomístních jmen pro obec Vlásenice, tento rybník byl zdrojem vody pro místní pivovar. Jméno tedy naznačuje určitou souvislost s výrobou piva. PSJČ uvádí zastaralé adjektivum *pivovárny* ‚souvisící s výrobou piva‘.

Všechna adjektiva přítomná v pomístních jménech této skupiny jsou slovníky češtiny zaznamenána (adjektivum *votavný* je samozřejmě uvedeno ve své spisovné podobě *otavný* bez protetického v-).

g) Podle výskytu živočichů: *BAŽANTNÝ* (*Bažantná* – pozemky v Mladoticích na Kralovicku), *VČELNÝ* (*Včelná* – několikrát se vyskytující jména).

⁶ Adjektivum *kořenný* je i v názvu vsi *Kořenný* u Volar, který byl původně pojmenováním potoka (viz Pf). V tomto případě je však vztah k fundujícímu apelativu *kořen* odlišný.

Tato sémantická skupina je velmi nepočetná, a proto k ní nelze podat žádný podrobnější komentář. Lexikální jednotka *BAŽANTNÝ* není ve slovnících češtiny doložena; pravděpodobně se jedná o ojedinělé toponymické adjektivum. Adjektivum *včelný* je ve slovnících zaznamenáno (PSJČ, SSJČ)⁷.

h) Podle výkonu světské spravedlnosti: *ŠIBENIČNÝ* (*Šibeničný, Šibeničná* apod. – častěji se vyskytující jména), *ŠIBENNÝ* (*Šibenná, Šibenný* apod. – častěji se vyskytující jména, převážně jižní Čechy), *ŠIBERNÝ* (*Šiberná, Šiberný* apod. – častěji se vyskytující jména – převážně jižní část středních Čech).

PSJČ uvádí adjektiva *šibeničný* a *šibenný*, přičemž první z nich hodnotí jako poněkud zastaralé, druhé pak jako výraz málo užívaný. U obou adjektiv je shodně uveden význam „šibeniční“. Pomístní jména obsahující tato adjektiva podrobně analyzuje L. Olivová-Nezbedová (2000a, s. 370 a 374), stejně jako jména s adjektivem *šiberný*, jež vzniklo z adjektiva *šibenný* disimilací souhláskové skupiny *-nn-* v *-rn-* (srov. Cuřín 1967, s. 55). Jména obsahující tato tři adjektiva se vztahují ve všech případech k místům, kde byla šibenice.

2.1.2 Propriální základ

Z propriálních základů jsou pomístní jména sufixem *-ný* tvořena velmi zřídka, avšak přesto můžeme najít několik pozoruhodných dokladů. Jedná se především o tvoření ze základů toponymických. Doklady na tvoření pomístních jmen tímto sufixem z antroponymických základů jsou velmi vzácné a navíc nejsou dostatečně průkazné (jejich výklad je nejistý) – k tomu viz III.A.1.1.2.2.

2.1.2.1 Toponymický základ

BYSTRĚČNÝ (*Bystřičný* – pole a louka u říčky Bystřice v Miletíně u Hořic), *ČEPIČNÝ* (*Čepičná* – vrch nad vsí Čepice na Sušicku), *LIBIČNÝ* (*Přední a Zadní Libičný* – vyvýšeniny nad osadou *Libice* na Dobříšsku), *PODVINNÝ* (*Podvinný mlýn* – bývalý mlýn na Rokytce v Praze – Libni).

Na tento způsob tvoření upozorňuje L. Olivová-Nezbedová (1995a, s. 66), která sufix *-ný* zahrnuje mezi přípony, jež se uplatňují při tvoření pomístních jmen z vlastních jmen. L. Olivová-Nezbedová uvádí jediný případ, a sice jméno *Čepičná hora*. Cituje Profousův výklad tohoto pomístního jména, podle něhož tato

⁷ Toto adjektivum je i v místním jménu *Včelná* a je od něj odvozeno rovněž toponymum *Včelnice*.

vyvýšenina „dostala jméno podle vsi, neboť v jihozáp. Čechách přípona *-ný* měla význam přivlastňovací jako naše *-ský*“ (Pf, sub voce Čepice). L. Olivová-Nezbedová (1995a, s. 66) dále poznamenává, že „jde o tvoření ve starší době“.

Obdobně jako lexikální jednotka *ČEPIČNÝ*, odvozená od místního jména *Čepice*, je utvořena lexikální jednotka *LIBIČNÝ*. Podobně jako adjektivum *čepičný* má tentýž význam jako obvyklým způsobem utvořené přídavné jméno *čepický*, i adjektivum *libičný* znamená totéž co *libický*, tedy „mající určitý vztah k Libici, náležící k Libici, nacházející se v blízkosti Libice“.

Od místního jména je utvořena rovněž lexikální jednotka *PODVINNÝ*, vyskytující se v názvu *Podvinný mlýn*. Pražský uličník uvádí v souvislosti s výkladem názvu dnešní ulice nesoucí toto jméno následující: „Podvinný, také Podvinský mlýn (čp. 73), mlýn na Rokytce, existoval zde ještě počátkem 20. století. Mlýn stál v místech pod stráněmi, kde bývaly též vinohrady (stráň zvaná Podviní).“ (Lašťovka – Ledvinka 1998, s. 304). A. Profous dokládá existenci tvrze a vsi *Podviní* u Libně na potoku Rokytnici (Pf). Je tedy pravděpodobné, že jméno *Podvinný mlýn* bylo – stejně jako jeho varianta *Podvinský mlýn* – odvozeno od místního jména *Podviní*, jež náleželo vsi ležící v blízkosti dnešní ulice zvané *Podvinný mlýn* a parku dodnes nazývaného *Podviní* v Praze – Libni.

Pomístní jméno *Bystřičný* je odvozeno od hydronyma *Bystřice*: pojmenovává pozemky ležící na břehu říčky nesoucí toto jméno. Je pozoruhodné, že lexikální jednotka *BYSTRÍČNÝ*, mající touž funkci jako přídavné jméno *bystřický*, vystupuje ještě v jednom českém toponymu. Tato skutečnost je o to překvapivější, že jde o urbanonymum, konkrétně název ulice *Bystřičná* v Praze – Uhříněvsi. Podle Pražského uličníku je tato ulice pojmenována podle řeky „ve východních Čechách vlévající se do Cidliny před Chlumcem nad Cidlinou“ (Lašťovka – Ledvinka 1997, s. 106). Jedná se o tutéž řeku Bystřici, podle níž byly pojmenovány pozemky *Bystřičný*. Urbanonymum *Bystřičná* vzniklo až v roce 1978, kdy byla ulice, nesoucí do té doby jméno *Orlická*, pro duplicitu přejmenována. Tato ulice se nachází v místní části zvané *Jezera*, kde jsou ulice v souvislosti s tímto názvem pojmenovány podle řek (Lašťovka – Ledvinka 1997, s. 106). Když tedy musela být *Orlická* ulice pro duplicitu přejmenována, bylo pro zachování tohoto systému

názvů nutné zvolit název podle některé jiné řeky. Bylo tedy zřejmě rozhodnuto pojmenovat ji podle řeky Bystřice. Vzhledem k tomu, že *Bystřická* ulice již v Praze existovala, byl zvolen poněkud neobvyklý způsob tvoření. Jelikož vše nasvědčuje tomu, že způsob tvoření jmen sufixem *-ný* byl produktivní v poměrně vzdálené minulosti a takto tvořená adjektiva jsou v současnosti chápána zpravidla jako příznaková, archaická, je vznik urbanonyma *Bystřičná* v sedmdesátých letech dvacátého století skutečně více než překvapivý.

Pozoruhodný doklad na tvoření historických pomístních jmen sufixem *-ný* od toponymických základů má A. Profous. Ve výkladu místního jména *Babylon* (víška u Holan na Českolipsku) uvádí doklad z roku 1597 na les zvaný *w Bablonnym Boru*, který komentuje následovně: „Slovo *Bablonný* v češtině nic neznamená. Nejspíše vzniklo přepsáním místo **Babylonný* (tj. náležící k Babylonu).“ (Pf). Jedná se o zajímavý historický doklad konkurence adjektivních sufixů *-ný* a *-ský* při odvozování od toponymických základů.

Ještě mnohem starší doklad můžeme nalézt u A. Sedláčka (1920, s. 97), který uvádí potok *Křemežný*, „čili potok Křemžecký“ (u Křemže na Českokrumlovsku) doložený již roku 1263 (*Cremesschni*).

S. Kloferová ml. zahrnuje příponu *-ný* mezi sufixy, jimiž se tvoří detoponymická adjektiva doložená v názvech komunikací na Moravě a ve Slezsku; jako jediný příklad zde uvádí pomístní jméno *Kútná cesta*, patřící cestě vedoucí do obce *Kouty* (Kloferová 2008, s. 167).

Je třeba na tomto místě připomenout, že toponymické základy jsou přítomny rovněž v několika pomístních jménech utvořených sufixem *-ný* z předložkových spojení – k tomu viz III.B.

2.1.2.2 Antroponymický základ

Jak již bylo naznačeno, na tvoření adjektiv sufixem *-ný* z antroponym neexistují zcela spolehlivé, jednoznačně interpretovatelné doklady. Některá pomístní jména, jako např. *Holousná*, *Bohousná*, by bylo možné dávat do souvislosti s osobními jmény (*Holous*, *Bohous*/*Bohouš*?), avšak tato interpretace je nejistá. Z osobního jména by snad bylo možné vykládat lexikální jednotku *JEZBERNÝ*, přítomnou v názvu vyvýšeniny *Dolní Jezberná* severovýchodně od

Dobříše. M. Mackovičová (2002, s. 49) vykládá toto jméno z nářečního apelativa *jezbina* (< *jezvina* ‚jáma, rokle‘), avšak zcela vyloučen není ani výklad z příjmení *Jezbera*.

2.3 Jazykovězeměpisná charakteristika jednotlivých typů jmen

Všeobecně lze říci, že územní distribuce pomístních jmen obsahujících sufix *-ný* není rovnoměrná. Sledovaný sufix je typický především pro pomístní jména okrajových oblastí Čech; nejčastěji se s ním setkáváme v jihočeské nářeční oblasti, v menší míře pak i v oblasti severovýchodních Čech.

Na připojených mapách je znázorněno územní rozšíření některých typů jmen. Mapa č. 11 zachycuje výskyt vybraných jmen odrážejících výskyt rostlinného porostu. Tento sémantický typ je nejčastěji zastoupen v jižních Čechách, nejvíce v okolí Veselí nad Lužnicí, dále pak na Písecku, méně v jihozápadních Čechách (především Nepomucko), v jižní části středních Čech a na Čáslavsku a Přeloučsku.

Velmi podobné je rozšíření jmen odrážejících složení půdy, zachycené na mapě č. 12. Jména tohoto typu jsou rovněž nejčastější v jižních Čechách, a to na Tábořsku, Netolicku, poněkud méně na Trhvosvinensku. Méně často jsou zastoupena na Nepomucku a v jižní části středních Čech. Několik spíše ojedinělých dokladů je ze severovýchodních Čech, jediný doklad pochází z Rakovníka.

Poněkud méně vyhraněná je distribuce jmen odvozených od pojmenování určitého typu objektu (mapa č. 13). I zde však platí, že nejčastěji jsou tato jména zastoupena v okrajových oblastech Čech, v jižních a severovýchodních Čechách. Na rozdíl od předcházejících sémantických typů je však výskyt těchto jmen v obou oblastech početně velmi vyrovnaný. Kromě těchto dvou oblastí a jižní části středních Čech jsou jména této sémantické skupiny zastoupena i severně a severozápadně od Prahy (Libochovicko, Mělnicko, Mladoboleslavsko, Rakovnícko), ojediněle též v západních Čechách.

Zvláštní zmínku zasluhuje výskyt pomístních jmen obsahujících lexikální jednotku *RYBNÍČNÝ*, který je omezen výhradně na severovýchodní Čechy. Jedná se o skutečně výjimečný případ, neboť všechna ostatní adjektiva s vyšším počtem dokladů jsou doložena z oblasti jižních Čech. Je proto poněkud paradoxní, že lexikální jednotka *RYBNÍČNÝ* zde doložena není, zvláště když vezmeme v úvahu,

že se v tomto regionu nachází nejvýznamnější česká rybniční oblast, kde by toto adjektivum jistě našlo uplatnění. Je proto pravděpodobné, že se jedná o adjektivum nářeční, regionálně výrazně příznakové, omezené pouze na oblast severovýchodních Čech.

Jak vyplývá z výše uvedených údajů, pomístní jména obsahující sufix *-ný* vytvářejí v jižních Čechách výrazný areál, jehož centrum leží v oblasti mezi Tábořem a Českými Budějovicemi. Méně výrazný a ne tak ostře ohraničený areál se nachází v severovýchodních Čechách. Dále se sledovaná jména vyskytují na Českomoravské vrchovině a v jižní části středních Čech. V ostatních oblastech Čech je pak jejich výskyt ojedinělý. Areály jednotlivých typů se od sebe v některých případech mírně odlišují, ovšem tyto rozdíly, které v hlavních rysech postihují připojené mapy, jsou poměrně nevýrazné.

2.3 Závěry

2.3.1 Jedním z cílů této kapitoly bylo poukázat na skutečnost, že výzkum slootovorné stránky pomístních jmen může určitým způsobem obohatit naše znalosti o tvoření slov v češtině. V pomístních jménech jsou totiž uchovány některé starší slootovorné prostředky, které jsou v současné češtině již neproduktivní. Mezi takovéto slootovorné prostředky patří i sufix *-ný*. Přestože značná část adjektiv vyskytujících se v analyzovaných pomístních jménech je v apelativních slovnících češtiny doložena, ve většině případů jsou tato adjektiva slovníky hodnocena jako řídká nebo zastaralá, případně jako výrazy básnické nebo jinak příznakové. Mnohá adjektiva, z nichž některá jsou v pomístních jménech zastoupena poměrně vysokým počtem dokladů, slovníky nezachycují.

2.3.2 Ze sémantické klasifikace pomístních jmen obsahujících sufix *-ný* vyplynulo, že u sledovaných jmen se uplatňují v zásadě dva základní typy motivace: (a) pojmenování podle vlastností samotného objektu, např. podle rostlinného porostu, složení a charakteru půdy, vlastností terénu, výskytu surovin apod. a (b) pojmenování podle vztahu k jinému, nejčastěji sousednímu nebo blízkému (tzv. relačnímu) objektu. Vymezení těchto dvou druhů motivace se částečně kryje s vymezením adjektiv kvalitativních, poukazujících na vlastnosti daného objektu, a adjektiv relačních, odrážejících určité vztahy.

2.3.3 Výrazně převládají adjektiva s apelativním základem. Formace se základem propriální (zpravidla toponymickým) jsou ojedinělé. V této kapitole se nezabýváme adjektivy na *-ný* vzniklými komplexním způsobem kompozičně-derivačním – k nim viz III.C.1.

2.3.4 Pohled na územní rozvrstvení pomístních jmen obsahujících sufix *-ný* ukázal, že sledovaná jména vytvářejí na území Čech dva areály. Velmi výrazný je areál v jižních Čechách, jehož centrum se nachází mezi Tábořem a Českými Budějovicemi. Druhý areál, mnohem méně výrazný, leží v severovýchodních Čechách. Z toho vyplývá, že sufix *-ný* je v pomístních jménech nejpočetnější v okrajových, nářečních oblastech Čech. Toto teritoriální rozvrstvení dobře odpovídá skutečnosti, že se jedná o sufix „staršího rázu“ (srov. Šmilauer 1971, s. 118), který je v současné češtině již silně příznakový. Proto se vyskytuje především v nářečních oblastech, kde jsou do určité míry zachovány některé archaické prvky jazyka. V této souvislosti poukážme ještě na jednu souvislost. Je pozoruhodné, že značná část dokladů sledovaných adjektiv utvořených sufixem *-ný* v PSJČ pochází z literárních děl tří autorů, Josefa Holečka, Adolfa Heyduka a Antonína Sovy. Je nanejvýš pravděpodobné, že tito autoři znali tato adjektiva z jižních Čech, odkud pocházeli (Holeček se narodil ve Stožicích u Vodňan, Sova v Pacově) nebo kde dlouhodobě žili (Heyduk prožil většinu svého života v Písku). Řada dokladů těchto adjektiv je rovněž od některých autorů majících vztah k severovýchodním Čechám (A. Jirásek, B. Němcová). Zdá se tedy, že některá archaická adjektiva byla v nářečních oblastech jižních a severovýchodních Čech v devatenáctém století dosud živá. Právě v těchto regionech se uchovala též v četných pomístních jménech.

2.3.5 Stáří sledovaných pomístních jmen nelze na základě čistě synchronního materiálu stanovit. Je však příznačné, že značná část jmen náleží rybníkům (a to nejen jihočeským), z nichž většina byla pravděpodobně založena již ve středověku, případně v raném novověku. Zde se tedy zřejmě jedná o jména relativně velmi starého původu. Totéž zřejmě platí rovněž o jménech některých vodních toků (potoků). Poněkud novějšího původu jsou pravděpodobně pozemková jména, která nejvíce podléhají změnám. Mnohá adjektiva analyzovaná v tomto příspěvku se

v pomístních jménech prokazatelně vyskytovala již v poměrně vzdálené minulosti, neboť jsou zachycena v Sedláčkově Snůšce starých jmen (Sedláček 1920).

2.3.6 Sufix *-ný* vstupuje v analyzovaných pomístních jménech do konkurenčních vztahů s několika dalšími adjektivními sufixy. V sémantické skupině jmen odrážejících rostlinný porost se jedná o sufix *-ový* (konkurence typu *BŘEZNÝ* × *BŘEZOVÝ*). U jmen odrážejících vztah k určitému relačnímu objektu tomuto sufixu konkuruje především sufix *-ní* (*JEZERNÝ* × *JEZERNÍ*, *POLNÝ* × *POLNÍ*), stejně jako u jmen některých dalších sémantických typů (*BOČNÝ* × *BOČNÍ*, *HRANIČNÝ* × *HRANIČNÍ*, *ŠIBENIČNÝ* × *ŠIBENIČNÍ* apod.). Ve jménech odvozených sufixem *-ný* od toponymických základů vstupuje tento sufix do konkurenčních vztahů s příponou *-ský* (*BYSTRĚČNÝ* × *BYSTRĚCKÝ*). Tento výčet konkurenčních sufixů však není vyčerpávající (v některých jednotlivých případech konkurují sufixu *-ný* i některé další přípony, např. *-itý* /*HLINITÝ*, *BAHNITÝ*/, *-natý* /*SKALNATÝ*/ aj.). Je zcela zřejmé, že ve všech případech těchto konkurenčních vztahů je sufix *-ný* vždy v menšině; má charakter sufixu méně obvyklého, příznakového, archaického.

3. *T-ové* sufixy

3.0 V této kapitole se zaměříme na výskyt jakostních adjektiv utvořených od substantivních základů sufixy *-atý*, *-natý*, *-ovatý*, *-itý*, *-ovitý* v pomístních jménech na území Čech. MČ 1 (s. 372) ve výčtu *t-ových* přípon, kterými se tvoří jakostní adjektiva, kromě uvedených sufixů uvádí také příponu *-istý* (*skalistý*); v anoikonymickém materiálu z území Čech však adjektiva tvořená tímto sufixem nejsou zastoupena.

Sufix *-atb/itb/ovitb* je doložen již ve staroslověnštině, kde při tvoření kvalitativních adjektiv konkuroval nejčastěji zastoupenému sufixu *-bnb*. Na rozdíl od přípony *-bnb* byl však tento sufix využíván pouze při derivaci od konkrét. Pro užívání jednotlivých variant existovala přitom jasná distribuční pravidla: varianty *-atb* a *-ovitb* se připojovaly k o-kmenovým základům, varianta *-itb* pak k základům i-kmenovým a ke konsonantickým kmenům (srov. Lamprecht – Šlosar – Bauer 1986, s. 302–303). Ve staré češtině je sufix *-atý* v porovnání se staroslověnštinou již výrazně produktivnější; má zde významový odstín objektové posesivity (objektu, k němuž se vztahuje odvozené adjektivum, je přisuzována vlastnost, kterou se vyznačuje základové jméno). Pro spojování jednotlivé varianty sufixu se základy existovala i ve staré češtině zpočátku jistá distribuční pravidla. Byla založena na jmenném rodě základových substantiv; později se však tato omezení narušovala. Základní varianta *-atý* se ve staré češtině spojuje se základy všech tří rodů, varianta *-ovatý* se pojí zpočátku převážně se základy maskulin, *-itý* pak se základy neuter. V pozdějším období staré češtiny vznikly mladší varianty *-ovitý* a *-natý* (srov. Lamprecht – Šlosar – Bauer 1986, s. 303). Zřídka se u některých adjektiv utvořených *t-ovým* sufixem začíná objevovat významový odstín podobnosti. Ve střední době je sufix *-atý* s variantami *-natý* a *-ovatý* velmi produktivní; i nadále vyjadřuje objektovou posesivitu; postupně se začíná rozvíjet rovněž kategorie adjektiv vyjadřujících podobnost (srov. Lamprecht – Šlosar – Bauer 1986, s. 304). V období národního obrození patří sufix *-atý* s variantami *-natý* a *-ovatý* i nadále mezi přípony sloužící k odvozování objektově posesivních adjektiv. Za nejméně produktivní je přitom považována základní varianta *-atý*, naopak nejproduktivnější je *-ovatý*. Lze zde najít určité „náznaky distribuce variant

řízené hláskoslovně (nejčastější je zakončení *-rnatý*, *-tnatý*, *-dnatý*, *-vnatý*, *-kovatý*, *-novatý*, *-lovatý*)“ (viz Lamprecht – Šlosar – Bauer 1986, s. 306). Sufix *-itý* je v tomto období poměrně řídký. Naopak vzrostla produktivita varianty *-ovitý*, která je užívána nejčastěji k tvoření adjektiv s podobnostním významem (srov. Lamprecht – Šlosar – Bauer 1986, s. 306).

Podle MČ 1 (s. 372) bývají v současné češtině při tvoření adjektiv pomocí *t*-ových sufixů odvozovacím základem „konkrétní pojmenování orgánů a součástí lidských, živočišných i rostlinných organismů, dále názvy přírodních útvarů, látek, předmětů i základních tvarů, které jsou jim vlastní“. Pro výzkum anoikonymického materiálu jsou relevantní především adjektiva charakterizující neživé předměty. Jejich charakteristika je založena na určitém význačném, nápadném vnějším znaku (nejčastěji se jedná o znaky prostorové – např. *kulatý*, *špičatý*, *svažitý*) nebo na znaku kvantitativním (podle MČ 1 /s. 372/ je častý význam ‚pokrytý něčím‘, ‚plný něčeho‘, ‚bohatý něčím‘ – např. *lesnatý*, *travnatý*, *kopcovitý*, *kamenitý*, *bahnitý*). Někteří adjektiva utvořená *t*-ovými sufixy odrážejí spíše složení a stavbu daných objektů (např. *vápnitý*, *šťavnatý*, *peckovitý*). MČ 1 (s. 372) uvádí rovněž skupinu adjektiv charakterizujících substance na základě podobnosti, např. *baňatý*, *klikatý*, *košatý*, *vejčitý*. V současné češtině je tvoření jakostních charakterizačních adjektiv *t*-ovými příponami omezeno; sufixy *-itý* a *-natý* mají nízkou produktivitu, poněkud častější (zvláště v terminologii) je tvoření příponami *-atý* a *-ovatý* (MČ 1, s. 373–374). Nejproduktivnější je sufix *-ovitý*, jímž „se tvoří především adjektiva charakterizující substanci na základě vlastnosti nebo příznaků, které má společné (podobné, obdobné) s jinou substancí, popř. které jsou příznačné pro tuto substanci, připomínají ji apod.“ (MČ 1, s. 374). Můžeme tedy konstatovat, že produktivita sufixu *-ovitý* užívaného pro tvoření adjektiv od doby národního obrození (viz výše) ještě vzrostla. Ostatní *t*-ové sufixy jsou při tvoření od substantiv neproduktivní (srov. MČ 1, s. 373–374).

Adjektivní lexikální jednotky tvořené *t*-ovými sufixy, které se vyskytují v pomístních jménech, klasifikujeme na základě sémantického hlediska do několika skupin. V jejich rámci probíráme vždy postupně adjektivní výrazy odvozené

pomocí sufixů *-atý*, *-natý*, *-ovatý*, *-itý*, *-ovitý* (pokud jsou v dané skupině zastoupeny).

3.1 Klasifikace do sémantických skupin

3.1.1 Porost

V pomístních jménech na území Čech jsou zastoupeny tři adjektivní lexikální jednotky odvozené sufixem *-atý* od názvů porostů: *KOPŘIVATÝ* (Kott /VI, s. 664/ toto adjektivum vysvětluje německým ekvivalentem *nessevoll*; pomístní jméno *Kopřivatá* patří poli v Lipnici na Blovicku), *KOŘENATÝ* ‚mající silné kořeny, plný kořenů‘ (PSJČ; názvy *Kořenatý* a *Kořenatej* patří lesům v Kladínách na Trhosvinensku a ve Smilovicích na Vltavotýnsku) a *KŘOVATÝ*¹ ‚křovinami porostlý‘ (PSJČ; názvy *Křovatá* a *V Křovatým* náleží pozemkům ve Slepoticích na Holicku a v sousedních obcích Turov a Moravany, pojmenování *Na Křovatých* se vztahuje k louce v Olešné na Pelhřimovsku).

V analyzovaném materiálu se vyskytuje pouze jedna lexikální jednotka odvozená od názvu porostu sufixem *-natý*, a to *TRAVNATÝ*. Tento výraz se vyskytuje v jediném pomístním jménu – v názvu lesa *Travnatá myť* v Chrástu na Březnicku.

Mnohem častěji se v pomístních jménech setkáváme s výrazy utvořenými od názvů porostů sufixem *-ovatý*. Nacházíme zde adjektivní lexikální jednotky *MALINOVATÝ* ‚jako malina‘ (Jg; název *Malinovatá* patří pozemkům v Plevnici na Pelhřimovsku), *MECHOVATÝ* ‚mechem porostlý‘ (PSJČ), ‚plný mechu‘ (Jg; jméno *Na Mechovatej* označuje vlhké, mechem porostlé pozemky ve Varvažově na Mirovicku), *ŠÍPKOVATÝ* (Kott /III, s. 875/ uvádí u tohoto adjektiva německý ekvivalent *hagedornstrauchartig*; název *Na Šípkové* se vztahuje k poli v Čejeticích na Strakonicku, v jehož blízkosti rostly na mezi šípkové keře) a *TRNOVATÝ* ‚trnitý‘ (PSJČ; názvy *Trnovatá* a *Trnovatý* patří pozemkům ve Čmelínách na Nepomucku a v Libákovcích na Přešticku). Dále se v anoikony-mech setkáváme s lexikálními jednotkami *PEJROVATÝ*² (název *Pejrovatá*, *Na*

¹ Adjektivum *křovatý* chápeme jako odvozené sufixem *-atý* od kolektiva *křoví*, nelze však vyloučit, že mohlo být utvořeno příponou *-ovatý* od apelativa *keř*.

² Kott (II, s. 1266) uvádí pouze adjektivum *pýrovatý* související se slovesem *pýřiti*.

Pejrovaté patří dříve údajně hojně zaplevelenému poli v Biřkově na Přešticku) a *VOSTRICOVATÝ* (pojmenování *Na Vostřicovatej* náleží louce v Jelcových Lhotkách na Pelhřimovsku), která nejsou ve slovnících doložena (ani v hláskově pospisovněné podobě).

Sufixem *-itý* je od názvu části porostu odvozena lexikální jednotka *TRNITÝ*. Ve slovnících je adjektivum *trnitý* uvedeno pouze ve významu ‚trny porostlý, opatřený‘ (srov. PSJČ). V pomístních jménech *Trnitá pastvina* (v obci Liška na Klatovsku), *Trnitý meze* (Syrov na Dolnokralovicku) a *Trnitá mez v loužku* (Čečovice na Nepomucku) však vystupuje nepochybně ve významu ‚porostlý trnitým porostem‘. Dále se v anoikonymech setkáváme s adjektivní lexikální jednotkou *PAŘEZITÝ* (nedoloženou jako apelativní adjektivum) a její nářeční hláskovou variantou *PAREZITÝ* (*Pařezitá* – pozemky v Drachově u Kamenice nad Lipou a v Polniče na Příbyslavsku, *Pařezitý* – rybníky ve Svatém Poli na Dobříšsku, v Plačkově na Humpolecku a v Růženě u Sedlce, dále pozemek v Rukávči u Milevska, *Pařezitej* – bývalý rybník v Božejově na Pelhřimovsku, *Na Pařezité* – pozemky v Drachově u Kamenice nad Lipou a v Turovce na Pelhřimovsku; *Parezitý* – les v Milevsku a rybníky v Letovech na Plánicku a ve Skálách u Protivína na Vodňansku, *Na Parezité* – pozemky v Myslívě na Plánicku, *Na Parezitej* – pozemky ve Vráži na Písecku a ve Vlčí na Přešticku, *V Parezitým* – les v Mračově na Blatensku). Do této sémantické skupiny patří i lexikální jednotka *KŘOVITÝ*, kterou lze chápat jako odvozenou sufixem *-itý* od apelativa *křoví* (nejde však o jedinou možnou interpretaci – srov. výše *KŘOVATÝ*). PSJČ uvádí u tohoto adjektiva významy ‚mající tvar keře, keřovitý‘ a ‚keři porostlý‘. V anoikonymu *Na Křovitý* (název pole v Nosetíně u Sedlce) toto přídavné jméno vystupuje nepochybně ve druhém z těchto významů.

Sufixem *-ovitý* je od názvu porostu odvozena pouze jedna lexikální jednotka doložená v anoikonymii Čech, a to *MECHOVITÝ* ‚porostlý, zarostlý mechem‘ (PSJČ; *Mechovitá* – louka v Šimanově na Humpolecku, *Na Mechovitý* – louka ve Skuhrově na Habersku).

Motivace pomístních jmen náležejících do této skupiny je zcela zřejmá: vychází z porostu (v některých případech z jeho části), který se vyskytoval v blízkosti pojmenovaných objektů nebo přímo v jejich rámci.

3.1.2 Charakter půdy, vlhkost

V názvu louky *Bahnatá* v Hradišti na Blovicu se setkáváme s adjektivní lexikální jednotkou *BAHNATÝ* ‚bažinatý‘ (PSJČ), utvořenou sufixem *-atý* od apelativa *bahno*.

Podobně řídké jsou v pomístních jménech rovněž adjektivní lexikální jednotky odrážející vlastnosti půdy odvozené sufixem *-natý*. Setkáváme se zde pouze se dvěma výrazy odvozenými od apelativa *písek*, a to *PÍSEČNATÝ* ‚mající písčité ráz‘ (PSJČ) a *PÍSKNATÝ*. Druhá lexikální jednotka je utvořena nepravidelně a není zachycena ve slovnících. Anoikonymum *Písečnatý* patří poli v Újezdě na Pardubicku. Názvy polí *Písknaté* a *Na Písknatej* jsou doloženy ze dvou různých lokalit (z Těchonic na Plánicku a Komušína na Horažďovicku), vzdálených od sebe vzdušnou čarou více než deset kilometrů.

Poněkud častěji se v anoikonymech setkáváme s lexikálními jednotkami odrážejícími charakter půdy nebo vlhkost pozemků, které jsou utvořeny sufixem *-ovatý*. Jedenáctkrát je v pomístních jménech doložena lexikální jednotka *HLINOVATÝ* ‚bohatý na hlínu‘ (PSJČ, hodnoceno jako archaické), jedenkrát se navíc setkáváme s její variantou *HLÍNOVATÝ*, ve slovnících nedoloženou. Lexikální jednotka *JÍLOVATÝ* se vyskytuje v názvu pozemků *Jílovaté* v Divci na Královéhradecku. Pojmenování pozemku *Pískovatá* v katastru města Horažďovic vychází z lexikální jednotky *PÍSKOVATÝ* ‚obsahující hodně písku‘ (PSJČ). Ve slovnících není doložena lexikální jednotka *MOKROVATÝ*, přítomná v názvu pole *Mokrovatá* v Dehtíně na Klatovsku.

Nejhojnější jsou v této sémanticko-motivační skupině adjektivní lexikální jednotky utvořené sufixem *-itý*. Téměř pět desítek pomístních jmen obsahuje lexikální jednotku *BAHNITÝ* ‚plný bahna, močálovitý‘ (PSJČ) a jeho nářeční hláskovou variantu *BEHNITÝ*. Ojediněle (pouze v názvu pole *Na Hlinitých* ve Skuhrově na Březnicku) se vyskytuje lexikální jednotka *HLINITÝ* ‚bohatý na hlínu, zbarvený jako hlína, páchnoucí hlínou‘ (PSJČ). Velmi hojná je naopak

lexikální jednotka *kamenitý* ,obsahující mnoho kamení, plný kamení, skalnatý‘ (více než 160 pomístních jmen). Více než dvě desítky pomístních jmen obsahují lexikální jednotku *PÍŠČITÝ* ,pískem pokrytý, obsahující písek‘ (PSJČ) a její zastaralou podobu *PÍŠTITÝ* (PSJČ).

Z lexikálních jednotek odvozených sufixem *-ovitý* je v této skupině pomístních jmen zastoupena pouze lexikální jednotka *HLÍNOVITÝ* ,bohatý na hlinu‘ (PSJČ; pole *Hlínovitý* v Oprechticích na Kdyňsku) a její archaická varianta *HLINOVITÝ* (PSJČ; pole *Hlinovitá* v Mišovicích na Mirovicku).

3.1.3 Vlastnosti terénu, tvar objektu

Sémantická skupina založená na vlastnostech terénu nebo tvaru pojmenovaných objektů zahrnuje nejvyšší počet lexikálních jednotek odvozených *t*-ovými sufixy i pomístních jmen, jež tyto výrazy obsahují. Probereme je proto ve stručnějším přehledu, podrobněji se zaměříme pouze na některé pozoruhodné případy.

Ve více než třech desítkách pomístních jmen se vyskytuje lexikální jednotka *HRBATÝ*, která zde vystupuje nepochybně spíše ve významu ,zkroucený, křivý, nahnutý, nerovný, hrbolatý‘ (PSJČ) než ,mající hrb, shrbený‘ (PSJČ). Ještě výrazně častěji je zastoupena lexikální jednotka *KULATÝ* ,mající podobu koule‘, ,mající kruhovitou podobu, okrouhlý‘ (PSJČ). Vyskytuje se ve více než stech pomístních jménech v různých oblastech Čech. Z dalších adjektivních lexikálních jednotek odvozených příponou *-atý* jsou v pomístních jménech četnější rovněž *KLIKATÝ* ,několikrát ostře zakřivený, křivolaký‘ (PSJČ), *CÍPATÝ* ,mající cípy‘ (PSJČ) a *ŠPICATÝ* ,sbíhající se v prostoru do jednoho bodu, mající špičku, zř. špičky‘. V anoikonymii Čech dále nacházíme několik výrazů odvozených od substantiv vztahujících se primárně k částem těla. Lexikální jednotky *BŘICHATÝ*, *NOSATÝ*, *ROHATÝ*, *HLAVATÝ*, *KOTRBATÝ*³, *VOLATÝ* metaforicky vyjadřují tvar nebo terénní charakteristiku daného objektu. Ojediněle se v pomístních jménech

³ Adjektivum *kotrbatý* uvádí pouze Kott (VI, s. 688), a to jen ve významu ,hirschädelig; starrköpfig; dumm‘. Je odvozeno od apelativa *kotrba* ,hlava‘, přicházejí u něj tedy v úvahu obdobné významy jako u adjektiva *hlavatý*, tj. ,mající velkou hlavu n. něco podobného veliké hlavě‘, ,mající tvar n. podobu veliké hlavy‘ (PSJČ).

setkáváme s lexikální jednotkou *VRŠATÝ* ‚kopcovitý‘ (PSJČ; výraz je hodnocen jako lidový),

Poněkud podrobnější zmínku zasluhuje adjektivum *chocholatý*, které PSJČ definuje jako ‚mající chochol‘. Jg, který toto adjektivum vykládá jako ‚mající chocholku‘, uvádí u apelativa *chochol* mj. význam ‚končitookrouhlý vrch; vrcholek špičatovypouklý (jakýkoliv vršíček, a z čehokoliv vysedlina, též konec nějaké vysokosti, a špic čehokoli)‘; u adjektiva *chocholatý* je navíc připojen příklad *chocholatý vrch*. GebSl uvádí u apelativa *chochol* pro starou češtinu význam ‚vršek, Kogel‘, adjektivum *chocholatý* pak přímo vykládá jako ‚vrškovitý, pahrbkovitý, kogelig‘. Orografickému termínu *chochol* a jeho rozšíření v toponymii Čech věnovala pozornost L. Kusáková (1979). Lexikální jednotka *CHOCHOLATÝ* vystupuje v pěti pomístních jménech (čtyřikrát v jihozápadních Čechách, jednou v jižní části středních Čech). Není pochyb o tom, že tato pomístní jména odrážejí charakter terénu v jednotlivých lokalitách⁴.

Pozoruhodné je rovněž pomístní jméno *Čtyřpaličaté skály*, které podle soupisu pomístních jmen patří skupině skal užívaných k horolezeckému výcviku mezi obcemi Křižánky a Milovy na Hlinecku. Podle P. Davida – V. Soukupa (2005, s. 35) patří název *Čtyři palice* skupině skal, z nichž největší se nazývá *Čtyřpaličatá skála*, a to podle vrcholu rozeklaného „do podoby čtyř kyjovitých útvarů, lidově zvaných ‚palice‘“ (viz obrázek č. 1). Lexikální jednotka *ČTYŘPALIČATÝ* patří mezi složená adjektiva s předním členem numerálním – k nim viz III.C.1.2.

⁴ Na základě tohoto zjištění je možné korigovat Profousův výklad přívlastku v místním jménu *Chocholatá Lhota*. Podle Pf tento přívlastek zněl původně *Chocholova* (tomu by odpovídal první doklad na přívlastek z roku 1594) a vychází z osobního jména *Chochol*; A. Profous se domnívá, že když byl zapomenut původ z osobního jména, lidé „změnili přív. Chocholova v Chocholatá, a to sotva ve stč. významu ‚vrškovitá, pahrbkovitá‘ [...], nýbrž spíše se žertovnou narážkou na lidi ve smyslu ‚s chocholou jako chocholatý skřivan, chocholouš [...]‘“ (Pf). Podle našeho názoru není průkazné, že první doklad přívlastku skutečně zachycuje jeho původní podobu; vzhledem k tomu, že všechny ostatní doklady znějí *Chocholatá*, mohlo se v tomto případě jednat o písafskou chybu. Původ z osobního jména sice nelze stoprocentně vyloučit, avšak výklad podle terénní situace se jeví jako mnohem pravděpodobnější, a to jak z důvodů věcných (ves se nachází v kopcovité pošumavské krajině), tak jazykovězeměpisných: *Chocholatá Lhota* se nachází v areálu výskytu apelativa *chochol* v toponymech (srov. Kusáková 1979, s. 36–37) i v oblasti výskytu adjektiva *chocholatý* v pomístních jménech.

Z adjektivních lexikálních jednotek utvořených sufixem *-natý* náleží do této sémanticko-motivační skupiny pouze výrazy *JAMNATÝ* ‚plný jam‘ (Jg) a *SKALNATÝ* ‚obsahující mnoho skal, plný skal‘.

Výrazně častěji se zde setkáváme s přídavnými jmény utvořenými příponou *-ovatý*. Ve více než čtyřech desítkách pomístních jmen je doložena lexikální jednotka *KOPCOVATÝ* ‚pokrytý četnými kopci‘⁵ (PSJČ) (spolu s jejími – ve slovnících nedoloženými – variantami *KOPCUVATÝ* a *KOPČOVATÝ*. V téměř dvou desítkách pomístních jmen vystupuje lexikální jednotka *KULOVATÝ* ‚mající tvar koule, kulatý‘ (PSJČ), která konkuruje výrazně čtenějšímu výrazu *KULATÝ* (viz výše)⁶. Uvedme ještě tři adjektivní výrazy na *-ovatý*, které konkurují přídavným jménům na *-atý* odvozeným od stejných základů (srov. výše): *CÍPOVATÝ* ‚cípy mající‘ (Jg), *HRBOVATÝ* ‚mající hrb, hrbol‘ (PSJČ), *KLIKOVATÝ* ‚klikatý‘ (PSJČ). Mezi lexikální jednotky na *-ovatý*, které jsou v pomístních jménech častěji zastoupeny, patří dále výrazy *JAMOVATÝ* ‚jámy obsahující‘ (Kott IX, s. 91) a *KLÍNOVATÝ* ‚keilförmig‘ (Kott I, s. 700). Ojediněle se vyskytují následující lexikální jednotky: *dolovatý* ‚doly, důlky, dolíčky, dolínky mající‘ (Jg), *KOLEJOVATÝ* (ve slovnících nedoloženo), *ROCHLOVATÝ* (ve slovnících nedoloženo; odvozeno od nářečního apelativa *rochle* ‚rokle‘ /PSJČ/), *ŽLABOVATÝ* (ve slovnících nedoloženo); *OBLOUKOVATÝ* (ve slovnících nedoloženo). První čtveřice těchto adjektiv poukazuje na terénní nerovnosti pojmenovaných objektů nebo jejich polohu v terénních sníženinách, poslední uvedený výraz vyjadřuje tvar daného objektu.

Výrazů utvořených sufixem *-itý* je v této skupině opět výrazně méně: jedná se o lexikální jednotky *KOPČITÝ* ‚plný kopců, kopcovitý‘ (PSJČ) s variantou *KOPŠITÝ* (ve slovnících nedoloženou), *HROMADITÝ* (ve slovnících nedoloženo)

⁵ V pomístních jménech se patrně zpravidla vyskytuje poněkud jiný význam adjektiva *kopcovatý*. U jednotlivých objektů (polí, luk apod.), k nimž se jednotlivé názvy vztahují, často nemůžeme uvažovat o „pokrytí četnými kopci“. Spíše se jedná o objekty nacházející se v kopcovitém terénu, na kopci apod.

⁶ Ve dvou pomístních jménech je doložena rovněž lexikální jednotka *KOLOVATÝ* ‚okrouhlý, střižený do kola‘, odvozená – na rozdíl od adjektiv *kulovatý* a *kulatý* – od apelativa *kolo*. Sémantický rozdíl mezi přídavným jménem *kolovatý* a adjektivy *kulovatý* a *kulatý* se však často stírá; u všech těchto adjektiv je doložen význam ‚okrouhlý‘ (viz výše slovníkové definice), který zpravidla vystupuje v pomístních jménech.

a *OUPADITÝ* (PSJČ dokládá adjektivum *úpaditý* ‚prolákly, pronesený‘; ‚srázný, svahovitý‘).

Nízký je zde rovněž počet lexikálních jednotek utvořených sufixem *-ovitý*: *JAMOVITÝ* ‚plný jam, dolíků‘ (PSJČ; devět pomístních jmen výhradně v jižních Čechách), *KOPCOVITÝ* ‚plný kopců‘ (PSJČ) s variantou *KOPŠOVITÝ* (ve slovnících nedoloženou; celkem deset pomístních jmen v různých částech Čech).

3.1.4 Druh zeměpisného objektu

Poslední sémanticko-motivační skupina, které budeme věnovat pozornost, zahrnuje adjektivní lexikální jednotky odvozené od apelativ označujících druhy zeměpisných objektů. Z výrazů utvořených příponou *-atý* se zde setkáváme s lexikálními jednotkami *LUČINATÝ* ‚lučinou n. lučinami pokrytý‘⁷ (PSJČ) a *LUKATÝ* (ve slovníku v nedoloženo⁸; v názvu honu *Lukatý* v Mnichově na Strakonicku), která charakterizují druh pojmenovaného pozemku, dále pak s výrazy *MEZATÝ* (ve slovníku nedoloženo; v pozemkovém jménu *Pod Mezatým* v Koberovech a Vrátu na Železnobrodsku) a *STEZKATÝ* (ve slovníku nedoloženo; v pozemkovém jménu *Na Stezkatý, Na Stezkatejch* v Soběsukách na Nepomucku), odvozenými od označení objektu, který je součástí pojmenovaného objektu, prochází jím, nebo se nachází v jeho těsné blízkosti.

V analyzovaném materiálu jsou dále zastoupeny tři lexikální jednotky odvozené od označení zeměpisných objektů sufixem *-ovatý*: *LUŽOVATÝ* ‚plný louží‘ (Jg; anoikononymum *Na Lužovatý* patří poli v Měcholupech na Nepomucku, na němž podle zpracovatele soupisu pomístních jmen byly v minulosti louže a mokřiny), *LICHOVATÝ* (ve slovnících nedoloženo; utvořeno od apelativa *liča* ‚úzký pruh, úzký záhon pole, nejčastěji jak se dohodilo obilí při ručním setí‘ (PSJČ/; název *Lichovatý* patří pozemku v Žinkovech na Nepomucku) a *BELOVATÝ*. Tento poslední výraz byl patrně utvořen z podoby *bel*, která je hláskově zjednodušenou variantou apelativa *zbel* (< stč. *stbel*) ‚studánka zpevněná dřevem, případně vsazením dutého pařezu‘ (Machek 1968, s. 712). Vzhledem k

⁷ Název pozemku *Lučínatá* v Měcholupech na Blovicku vykládá zpracovatel soupisu pomístních jmen skutečnost, že „pole bylo víc loukou“.

⁸ Jg uvádí pouze homonymní adjektivum *lukatý* ‚k luku podobný‘, odvozené od substantiva *luk*.

tomu, že pomístní jméno *Belovatý Kopytů* patří rybníku (v katastru obce Žíteč na Třeboňsku), se zde zřejmě jedná o přenesený význam „zařízení na vypouštění rybníků“ (Machek 1968, s. 247).

Sufixem *-itý* jsou od označení zeměpisného objektu odvozeny pouze dvě lexikální jednotky přítomné v anoikonymii Čech, a to *VOHRADITÝ* (u spisovné podoby *ohraditý* dokládá Kott (II, s. 335) význam „schanzartig“; v názvu pole *Na Vohraditej* v Čiháni na Plánicku) a *ZÁHONITÝ* (ve slovnících nedoloženo⁹; v názvu louky *Na Záhonité* /Lhota u Kamenice nad Lipou/, která byla podle soupisu pomístních jmen dříve zorána do záhonů).

Sufix *-ovitý* je v této sémanticko-motivační skupině zastoupen jediným případem. V Hlavatcích na Soběslavsku je doloženo bažinaté pole zvané *Na Ouvarovitém*. Výraz *OUVAROVITÝ* (nedoložený ve slovnících ani v podobě *ÚVAROVITÝ*) je utvořen od apelativa *úvar*, respektive jeho nařeční podoby *ouvar*, „mokřina v poli“ (PSJČ).

3.1.5 Ostatní lexikální jednotky utvořené *t*-ovými sufixy

Lexikálních jednotek, které nepatří do výše uvedených skupin, není příliš mnoho. Upozorníme na čtyři z nich. Další případy jsou vesměs nejasné, nejisté nebo sporné, a proto je ponecháme stranou.

Pole *U křížatého kamene* (Hrazany u Milevska) je podle soupisu pomístních jmen nazváno podle polohy u kamene, na němž je vytesáno devět křížků. Lexikální jednotku *KŘÍŽATÝ* uvádí PSJČ ve významu „mající kříž, opatřený křížem“. Výraz *SMRADATÝ* „smrdutý“ (PSJČ) je doložen v názvu pole *Na Smradatejch* ve Strážovicích na Plánicku; zpracovatel soupisu u něj motivaci neuvádí.

Další dvě (ve slovnících nedoložené) lexikální jednotky mají souvislost s vodou. Výraz *KLOKOTITÝ*, doložený v pomístním jménu *Klokotitý potok* v Pasekách nad Jizerou, je utvořen sufixem *-itý* od apelativa *klokot* „hrkotavý, zurčivý zvuk (plynouceho potoka, nalévané tekutiny a p.“ (PSJČ). Potok byl tedy nepochybně pojmenován podle zvuku proudící vody. Poněkud odlišná je motivace

⁹ Kottem zaznamenané adjektivum *zahonitý* „repulsivus“ (Kott VII, s. 1105) nesouvisí se substantivem *záhon*, ale se slovesem *zahoniti* (srov. MSS).

pomístního jména *Pěnovatý rybník* (název rybníka v Rájci u Kostelce nad Orlicí). Rybník byl patrně nazván podle pěny, která se na jeho hladině vyskytovala.

3.2 Jazykovězeměpisné hledisko

Pomístní jména obsahující většinu analyzovaných lexikálních jednotek utvořených *t*-ovými sufixy vykazují velmi výraznou teritoriální příznakovost. Obecně lze říci, že vytvářejí velmi výrazný areál v jihozápadních a jižních Čechách. Méně často se vyskytují v Čechách východních, v ostatních oblastech pak spíše jen ojediněle. Územní distribuci analyzovaných pomístních jmen ilustrujeme na třech mapách znázorňujících výskyt vybraných *t*-ových adjektiv v anoikonymii Čech (viz mapy č. 14–16). Je pozoruhodné, že výrazně geograficky příznaková jsou i taková běžná a zdánlivě zcela bezpříznaková adjektiva jako *BAHNITÝ*, *KAMENITÝ* nebo *KLIKATÝ*.

Z hlediska teritoriálního rozšíření nevykazují pomístní jména obsahující lexikální jednotky utvořené jednotlivými *t*-ovými sufixy žádné podstatnější rozdíly.

3.3 Závěr

Jak vyplývá z provedené analýzy, naprostá většina adjektivních lexikálních jednotek odvozených *t*-ovými sufixy vyjadřuje v pomístních jménech objektovou posesivitu (viz úvodní část kapitoly); s významovým odstínem podobnosti se u nich v našem materiálu setkáváme zcela ojediněle (mezi adjektiva charakterizující substance na základě podobnosti zahrnuje MČ 1 /s. 372/ kupř. adjektivum *klikatý*).

Z analýzy dále vyplynulo, že jednotlivé *t*-ové sufixy si v adjektivních lexikálních jednotkách vyskytujících se v pomístních jménech často navzájem konkurují, srov. např. *HLINITÝ/HLINOVITÝ*, *PÍŠČITÝ/PÍSEČNATÝ/PÍSKOVATÝ*, *JAMOVATÝ/JAMNATÝ/JAMOVITÝ*, *KOPCOVATÝ*, *KOPČITÝ*, *KOPCOVITÝ* apod.

Nejméně častý je v analyzovaném anoikonymickém materiálu sufix *-natý* (pět výrazů vyskytujících se pouze jednotlivě). Poněkud častěji jsou v pomístních jménech doloženy lexikální jednotky utvořené sufixem *-ovitý* (sedm výrazů; většina z nich se vyskytuje pouze jednotlivě). Výrazně častější jsou v anoikonymech lexikální jednotky odvozené sufixem *-itý* (dvě desítky výrazů,

některé mají hojnější výskyt). Nejhojnější jsou pak lexikální jednotky odvozené sufixy *-ovatý* a *-atý* (v obou případech přibližně tři desítky výrazů, některé mají hojnější výskyt).

Pro úplnost je třeba připomenout, že *t*-ovým sufixům v anoikonymech konkurují i některé další přípony, zejména *-ný*, *-ní* a *-ový*.

Předmětem dalšího výzkumu, který by patrně přinesl další nové poznatky, by mohla být pomístní jména obsahující lexikální jednotky odvozené od *t*-ových adjektiv (srov. např. *BAHNATKA*, *KAMENATKA*, *KOPCOVATKA*, *VRBOVATKA*, *ŽLEBOVATKA*, *HRBOVATICE*, *TRNOVATICE*).

Výzkum územního rozšíření pomístních jmen obsahujících adjektivní lexikální jednotky utvořené *t*-ovými sufixy přinesl zajímavé výsledky; přínosná by jistě byla i jazykovězeměpisná analýza pomístních jmen typu *BAHNATKA*, *TRNOVATICE*.

B. Prefixálně-sufixální tvoření

0. MČ 1 (s. 383) vymezuje kategorii adjektiv odvozených „z příslovečných a jiných určení, zvláště vyjádřených předložkovým pádem substantiv“. Podobně jako u substantiv (viz II.B) jsou základem těchto adjektiv (dvouslovné) předložkové výrazy; „původní předložka se přehodnocuje v předponu, např. ze spojení (*jsouci*) *pod kůží* (o tuku, Isg), popř. (*vstříknutý*) *pod kůží* (Asg) vzniká adj. *podkožní* (tuk, injekce)“ (MČ 1, s. 383). V adjektivech vzniklých předponově-příponovým tvořením se setkáváme podle MČ 1 (s. 383) se čtyřmi sufixy: *-ní*, *-ný*, *-ový* a *-ský* (s variantou *-cký*). Jednotlivé předpony vznikly nejčastěji přehodnocením z předložek, jejichž primární význam je místní (*na*, *po*, *nad*, *pod*, *před*, *za*, *při*, *mezi*, *mimo*, *proti*).

Je zapotřebí připomenout, že některá adjektiva typu *podhajský*, *zářecký* je možné interpretovat nejen jako odvozená od předložkových spojení (*pod hájem*, *za řekou*), ale i jako utvořená od prefixálně-konverzních apelativ (*podhájí*, *zářečí*).

1. Adjektiva tvořená sufixem *-ský*

V porovnání s ostatními třemi sufixy je sufix *-ský* v prefixálně-sufixálních adjektivech¹ přítomných v pomístních jménech v Čechách výrazně nejčtenější; bylo jím utvořeno 153 lexikálních jednotek.

1.1 Prefix *pod(e)*

Podobně jako u substantiv (a to nejen prefixálně-sufixálních /viz zde II.B/, ale rovněž čistě prefixálních a prefixálně-konverzních /viz Harvalík 2000, s. 120–121/) v anoikonymii Čech, převažuje i u prefixálně-sufixálních adjektiv vyskytujících se v pomístních jménech v Čechách prefix *pod(e)*. Ve spojení se sufixem *-ský* slouží k derivaci adjektiv jak od apelativních, tak od propriálních (konkrétně toponymic-kých) základů.

Apelativní základy mají vztah (a) k terénním útvarům (*hora* – *PODHORSKÝ*², *PODHOŘSKÝ*, *hůrka* – *PODHŮRECKÝ*, *kopec* – *PODKOPECKÝ*, *skála* –

¹ Stranou ponecháváme adjektiva vzniklá prefixálně-konverzním tvořením typu *bezhlavý*.

² PSJČ uvádí pouze adjektivum *podhorský* ‚vztahující se k podhůří‘. V pomístních jménech však toto adjektivum vychází zřejmě spíše z předložkového spojení *pod horou* než z prefixálně-konverzního substantiva *podhoří/podhůří*. Kott (II, s. 634) uvádí u adjektiva *podhorský* německou definici ‚unter dem Berge befindlich‘.

*PODSKALSKÝ*³, *stráň* – *PODSTRANSKÝ*, *PODSTRÁNSKÝ*⁴); (b) k vodě a vodním zařízením (*řeka* – *PODŘECKÝ*, *PODŘEČSKÝ*, *hráz* – *PODHRÁZSKÝ*⁵); (c) k rostlinnému porostu (*bez* – *PODBEZSKÝ*, *bor* – *PODBORSKÝ*, *PODBOŘSKÝ*, *PODBOROVSKÝ*, *háj* – *PODHAJSKÝ*⁶, *PODHÁJSKÝ*, *lípa* – *PODLIPSKÝ*, *trní* – *PODTRNSKÝ*); (d) ke stavbám (*dvůr* – *PODEDVORSKÝ*, *mlýn/mlejn* – *PODEMLÝNSKÝ*, *PODEMLEJNSKÝ*, *fara* – *PODFARSKÝ*, *fortna* – *PODFORTENSKÝ*, *kostel* – *PODKOSTELSKÝ*, *město* – *PODMĚSTSKÝ*⁷, *most* – *PODMOSTECKÝ*⁸, *šibenice* – *PODŠIBENSKÝ*⁹, *škola* – *PODŠKOLSKÝ*, *zámek* – *PODZÁMECKÝ*¹⁰, *zvonice* – *PODZVONSKÝ*¹¹); (e) k hranicím a ohrazeným pozemkům (*mez* – *PODMEZSKÝ*, *vobora* – *PODVOBORSKÝ*).

Propriální základy jsou (jako v prefixálně-sufixálních anoikononymických lexikálních jednotkách obecně) zastoupeny výhradně základy toponymickými. Základem prefixálně-sufixálních formací se stávají jednak oikonyma (/Dolní/ *Hbity* – *PODEHBITSKÝ*, /Benešova/ *Hora* – *PODHORSKÝ*, *Hrádek* – *PODHRÁDECKÝ*, *Káciň* – *PODKÁCIŇSKÝ*, *Lité* – *PODLÍCKÝ* /< *podlítský*/, *Louňovice* /*pod Blánkem*/ – *PODLOUŇOVICKÝ*, *Malenice* – *PODMALENICKÝ*, *Malovice* – *PODMALOVSKÝ*¹²; *Mrač* – *PODMRAČSKÝ*, *Prádlo* – *PODPRÁCKÝ* /< *podprádský* < *podprádlský*/, *Radětice* – *PODRADĚTSKÝ*, *Rychnov* /*nad*

³ Jg interpretuje adjektivum *podskalský* jako odvozené od apelativa *podskali*. Jím uváděný německý ekvivalent ‚unterfelsig‘ však připouští i výklad z předložkového spojení *pod skalou/skalami*.

⁴ PSJČ dokládá adjektivum *podstránský* ‚ležící, usídlený pod strání‘.

⁵ PSJČ uvádí adjektivum *podhrázký* ‚ležící pod hrází‘.

⁶ PSJČ vykládá adjektivum *podhájský* jako ‚položený, jsoucí v podhájí‘. U tohoto adjektiva připadají v úvahu dvě možné slootovorné interpretace: fundujícím výrazem může být jak apelativum *podhájí*, tak předložkové spojení *pod hájem* (srov. výše adjektivum *podhořský*).

⁷ PSJČ uvádí adjektivum *podměstský* s významem ‚předměstský‘.

⁸ Adjektivum *podmostecký* slovníky češtiny neuvádějí, je však dvěma doklady doloženo v LexArch.

⁹ Lexikální jednotka *PODŠIBENSKÝ* je tvořena od předložkového spojení *pod šibenicí*; při tvoření došlo ke zkrácení slootovorného základu.

¹⁰ PSJČ zaznamenává adjektivum *podzámecký* ‚položený pod zámkem‘.

¹¹ Lexikální jednotka *PODZVONSKÝ* je pravděpodobně utvořena od předložkového spojení *pod zvonicí*; při tvoření došlo ke zkrácení slootovorného základu. Zcela vyloučit však nelze ani fundující výraz *pod zvonem*.

¹² Při tvoření lexikální jednotky *PODMALOVSKÝ* došlo ke zkrácení slootovorného základu.

Kněžnow/ – PODRYCHNOVSKÝ, Vransko – PODVRANECKÝ¹³), jednak anoikonyma (oronymum *Blaník – PODBLANICKÝ*, název lesa *Brdo – PODBRDSKÝ*, název rybníka *Broumar – PODBROUMARSKÝ*, oronymum *Hrádek – PODHRÁDECKÝ*, pozemkové jméno *Hradce – PODHRADSKÝ*, název lesa *Ryšova – PODRYŠOVSKÝ*, pozemkové jméno *Stráž – PODSTRANSKÝ*, oronymum *Vráž – PODVRÁŽSKÝ, PODEVRÁŽSKÝ*, pozemkové jméno *Malý/ Zájezd – PODZÁJEZDSKÝ*).

1.2 Prefix *za-/zá-*

Apelativní základy mají vztah (a) k tvaru (*kout – ZÁKOUTSKÝ¹⁴*), (b) k terénním útvarům (*hora – ZAHORSKÝ, ZÁHORSKÝ¹⁵, strž – ZÁSTRŽSKÝ*), (c) k vodě, vodním zařízením a mokřým místům (*bahno – ZÁBAHENSKÝ, přívoz – ZAPŘÍVOZSKÝ, rybník – ZÁRYBNICKÝ¹⁶, řeka – ZÁŘECKÝ¹⁷*), (d) k rostlinnému porostu (*lípa – ZÁLIPENSKÝ¹⁸*), (e) ke stavbám (*dvůr – ZÁDVORSKÝ¹⁹, fortna – ZÁFORTENSKÝ, hospoda – ZAHOSPODSKÝ, huť – ZÁHUTSKÝ, ZÁHUŤSKÝ, stodola – ZASTODOLSKÝ, most – ZÁMOSTECKÝ, kostel – ZAKOSTELSKÝ²⁰, ZAKOSTELECKÝ, ZÁKOSTELECKÝ²¹*), (f) ke kulturní půdě (*humna – ZAHUMENSKÝ²², palouk – ZAPALOUCKÝ, pastva – ZAPASTEVSKÝ, pole – ZÁPOLSKÝ*).

S propriálními, konkrétně toponymickými bázemi se setkáváme u lexikálních jednotek *ZABLATSKÝ* (z pozemkového jména *Blata*), *ZÁKAMENSKÝ* (z oronyma

¹³ Fundujícím základem lexikální jednotky *podvranecký* je předložkové spojení *pod Vranskem*. Při tvorbě došlo ke zkrácení slovotvorného základu, ke kterému nebyla připojena přípona *-ský* ve své základní podobě, nýbrž její varianta *-ecký* (k tomu viz III.A.1.1.2.5).

¹⁴ Zde však připadá v úvahu souvislost s apelativem *zákoutí* – k tomu viz níže *ZÁKOUTNÍ*.

¹⁵ PSJČ uvádí lidové adjektivum *záhorský* ‚za horami jsoucí, bydlící‘. Jg toto přídavné jméno vykládá jako ‚záhorní, co za horou jest‘.

¹⁶ Kott (V, s. 243) dokládá adjektivum *zárybnický*, u kterého podává německou definici ‚hinter dem Teich gelegen‘.

¹⁷ PSJČ uvádí adjektivum *zářecký* (které charakterizuje jako lidové) s významem ‚týkající se zářečí‘, Kott (V, s. 231) je definuje jako ‚jenseits des Flusses gelegen‘.

¹⁸ K fundujícímu výrazu *za lipami* byla připojena rozšířená varianta sufixu *-enský*, která se obvykle připojuje pouze k propriálním základům (viz zde III.A.1.2.3). Na spojení s apelativními základy nemáme k dispozici žádné jednoznačné doklady.

¹⁹ PSJČ uvádí adjektivum *zádvorský* ‚za dvorem‘.

²⁰ Kott (V, s. 120) zaznamenává adjektivum *zakostelský* ‚zakostelní, za kostelem bydlící‘.

²¹ PSJČ uvádí adjektivum *zákostecký* k *zákostelí*.

²² Kott (V, s. 72) zachycuje pouze adjektivum *záhumenský* ‚záhumenní, za humny jsoucí‘.

Kamenná) a *ZÁPSINSKÝ*²³ (z *MJ Psínek*²⁴).

1.3 Prefix *nad(e)-*

Předložková předpona *nad(e)* se ve fundujících útvarech adjektiv tvořených sufixem *-ský* pojí s apelativy *mlýn/mlejn* (*NADEMLÝNSKÝ*²⁵, *NADEMLEJNSKÝ*) a *zahrádka* (*NADZAHRADECKÝ*), dále pak s oikonymem *Lísek* (*NADLÍSECKÝ*).

1.4 Prefix *před-*

S prefixem *před* se setkáváme pouze v lexikální jednotce *PŘEDVESKÝ*, která vychází z předložkového spojení *před(e) vsí*.

2. Adjektiva tvořená sufixem *-ní*

V porovnání s příponou *-ský* je sufix *-ní* v prefixálně-sufixálních formacích vyskytujících se v pomístních jménech na území Čech zastoupen podstatně méně. Repertoár prefixů, které jsou součástí fundujícího útvaru, je však naopak ještě bohatší než u lexikálních jednotek tvořených sufixem *-ský*. Na rozdíl od formací s příponou *-ský* se sice u lexikálních jednotek utvořených sufixem *-ní* nesetkáváme s předponou *nad-*, navíc zde však vystupují prefixy *pří-* a *mezi-*.

2.1 Prefix *pod(e)*

Výrazně zde převažují apelativní základy, které mají vztah (a) k terénním útvarům (*hora* /někdy však i ve významu ‚les‘/ – *PODHORNÍ*²⁶), (b) k přechodům přes vodu a zařízením využívajícím vodní sílu (*brod* – *PODBRODNÍ*, *hamr* – *PODHAMERNÍ*), (c) k rostlinnému porostu (*hájek* – *PODHÁJEČNÍ*, *les* – *PODLESNÍ*²⁷), (d) ke stavbám a sídlům (*dvůr* – *PODEDVORNÍ*, *hrad* – *PODHRADNÍ*²⁸, *klášter* – *PODKLÁŠTERNÍ*²⁹, *kostel* – *PODKOSTELNÍ*, *ves* – *PODVESNÍ*³⁰, *zvonice* – *PODZVONICNÍ*), (e) ke kulturní půdě (*pole* – *PODPOLNÍ*, *zahrada* – *PODZAHRADNÍ*), (f) k ohrazeným pozemkům (*krchov* –

²³ Při tvoření od předložkového spojení *za Psínkem* došlo ke zkrácení slootovorného základu.

²⁴ Název *Psínek* patří části obce Staré Hradiště (viz Statistický lexikon obcí v Čechách /1923/, s. 101).

²⁵ Slovníky češtiny adjektivum *nademlýnský* neuvádějí, je však jedním výskytem doloženo v LexArch.

²⁶ PSJČ uvádí adjektivum *podhorní* ‚jsoucí, ležící pod něčím výše položeným‘, Jg toto adjektivum vykládá jako ‚pod horou, pod horami bydlící, neb se nalézající‘.

²⁷ PSJČ zaznamenává adjektivum *podlesní* ‚jsoucí pod lesem‘.

²⁸ PSJČ uvádí adjektivum *podhradní* ‚ležící, rozprostírající se pod hradem‘.

²⁹ Slovníky češtiny adjektivum *podklášterní* neuvádějí, je však jedním výskytem doloženo v LexArch.

³⁰ Slovníky češtiny adjektivum *podvesní* neuvádějí, je však dvěma doklady doloženo v LexArch.

*PODKRCHOVNĚ*³¹). Od toponymických základů je odvozena pouze lexikální jednotka *PODBORNĚ*³² (od názvů lesů *Bor*, *Bory*).

2.2 Prefix *za-/zá-*

Lexikální jednotky s tímto prefixem jsou méně početné, a proto je nebudeme klasifikovat do sémantických skupin. Vycházejí z následujících apelativních základů: *humna* – *ZAHUMENNĚ*³³, *kostel* – *ZÁKOSTELNĚ*³⁴, *kout* – *ZÁKOUTNĚ*³⁵, *les* – *ZÁLESNĚ*³⁶, *pole* – *ZÁPOLNĚ*, *rybník* – *ZARYBNÍČNĚ*, *ZÁRYBNÍČNĚ*, *str(o)uha* – *ZÁSTRUŽNĚ*, *ves* – *ZÁVESNĚ*, *voda* – *ZÁVODNĚ*. Z toponymických základů vycházejí lexikální jednotky *ZÁBORNĚ*³⁷ (z názvu lesa *Bory*) a *ZÁDOLCNĚ*³⁸.

2.3 Prefix *před-*

Předpona *před-* byla při tvoření adjektiv pomocí sufixu *-ní* využita ve dvou případech, a to v lexikální jednotce *PŘEDVESNĚ*, utvořené ze spojení předložky *před* s apelativem *ves*, a v lexikální jednotce *PŘEDDOLCNĚ*, jejímž fundujícím výrazem je spojení předložky *před* s pomístním jménem *Dolce* (viz výše *ZÁDOLCNĚ*).

2.4 Prefix *pří-*

Prefixu *pří-* bylo využito při tvoření adjektiv *PŘÍFAREMNĚ*³⁹ (z předložkového

³¹ Slovníky češtiny adjektivum *podkrchovní* neuvádějí, je však jedním výskytem doloženo v LexArch.

³² Tato lexikální jednotka je zastoupena v pomístních jménech ve třech různých lokalitách: *Podborní mlýn* v katastru města Náchoda má svůj název podle polohy pod lesem *Bory*, stejně tak louky *Podborní* v Kloužovicích na Tábořsku byly pojmenovány podle polohy pod lesem *Bory*, les *Podborní* v Noskově na Mladovožicku je nazván podle polohy pod lesem *Bor*. Kott (VII, s. 282) uvádí adjektivum *podborní* ‚pod borem ležící‘.

³³ Jg uvádí adjektivum *zahumenní* ‚za humny‘.

³⁴ PSJČ uvádí adjektivum *zákostelní* jednak jako vztahové k *zákostelí*, jednak s významem ‚ležící za kostelem‘.

³⁵ Slovo tvorná interpretace této lexikální jednotky je nejistá; jako velmi pravděpodobná se jeví souvislost s apelativem *zákoutí* ‚odlehlejší, poněkud oddělené místo v místnosti n. mezi domy, v zahradě a pod., kout‘ (PSJČ). S tímto apelativem spojuje adjektivum *zákoutní* i PSJČ, který je vykládá jako ‚stojící v zákoutí, stojící stranou‘.

³⁶ PSJČ zaznamenává adjektivum *zálesní* ‚ležící za lesem‘.

³⁷ Pozemky *Záborní* se nacházejí v katastru obce Noskov na Mladovožicku; jejich pojmenování tedy odráží – stejně jako v případě výše zmíněného lesa *Podborní* doloženého na témže katastru – polohu vzhledem k lesu *Bory*.

³⁸ Pomístní jméno *Zádolcní* patří pozemku v katastru města Jaroměře; podobně jako název *Předdolcní* (viz níže) odráží polohu pozemku vzhledem k lokalitám zvaným *Horní* a *Dolní Dolce*.

³⁹ Adjektivum *přífaremní* není ve slovnících češtiny zaznamenáno, je však jedním výskytem doloženo v LexArch; zachyceno je zde spojení *přífaremní pastvina*.

spojení *při farmě*), a *PŘÍHUMENNÍ* (*při humnech*).

2.5 Prefix *mezi-*

Dvě adjektiva v našem materiálu byla utvořena sufixem *-ní* rovněž ze spojení předložky *mezi* se substantivem; jde o lexikální jednotky *MEZIHORNÍ*⁴⁰ (*mezi horami*) a *MEZILESŇ*⁴¹ (*mezi lesy*).

3. Adjektiva tvořená sufixem *-ný*

3.1 Prefix *pod(e)-*

Apelativní základy mají vztah (a) k terénním útvarům (*břeh* – *PODEBŘEŽNÝ*, *hora* – *PODHORNÝ*, *hůrka* – *PODHŮREČNÝ*, *kopec* – *PODKOPEČNÝ*), (b) k vodním plochám (*rybník* – *PODRYBNÝ*⁴²), (c) k rostlinnému porostu (*les* – *PODLESNÝ*), (d) ke stavbám a sídlům /i zaniklým/ (*dvůr* – *PODDVORNÝ*, *hradiště* – *PODHRADIŠTNÝ*, *sklep* – *PODSKLEPNÝ*⁴³, *šibenice* – *PODŠIBENIČNÝ*, *ves* – *PODVESNÝ*), (e) ke kulturní půdě (*vinice* – *PODVINIČNÝ*, *zahrada* – *PODZAHRADNÝ*). Ve třech případech se pak setkáváme se základem toponymickým: z názvu lesa *Bory* vychází lexikální jednotka *PODBORNÝ*, lexikální jednotka *ČIHADLO*, přítomná v pozemkovém jménu *Na Čihadle*, se stala základem výrazu *PODČIHADELNÝ*, z oronyma *Okrouhlice* byla utvořena lexikální jednotka *PODVOKROUHLIČNÝ*.

3.2 Prefix *za-/zá-*

V pomístních jménech na území Čech jsou dále doloženy tři lexikální jednotky obsahující prefix *za-/zá-* a sufix *-ný*. Vycházejí z apelativ *humna* – *ZAHUMENNÝ*⁴⁴, *les* – *ZÁLESNÝ*⁴⁵, *rybník* – *ZÁRYBNIČNÝ* a *ves* – *ZÁVESNÝ*.

3.3 Prefix *nad-*

Předložková předpona *nad-* se v adjektivech utvořených sufixem *-ný* pojí s apelativy *náves* – *NADNÁVESNÝ* (Táb) a *vinice* – *NADVINIČNÝ*.

⁴⁰ Jg uvádí adjektivum *mezihorní* ‚mezi horami‘; toto adjektivum zaznamenává rovněž LexArch.

⁴¹ PSJČ dokládá adjektivum *mezilesní* ‚jsoucí mezi lesy‘.

⁴² Při tvoření došlo ke krácení slovotvorného základu.

⁴³ Název rybníka *Podsklepný* vykládá zpracovatel soupisu pomístních jmen pro obec Skály na Vodňansku podle polohy „pod sklepy dvora Dvorce“.

⁴⁴ Slovníky češtiny adjektivum *zahumenný* neuvádějí, LexArch však jedním výskytem dokládá podobu *záhumenný*.

⁴⁵ Kott (V, s. 134) zaznamenává adjektivum *zálesný* ‚který je za lesem‘.

3.4 Prefix *mezi-*

Adjektiva *MEZIHORNÝ* a *MEZIRYBNÍČNÝ* jsou utvořena sufixem *-ný* ze spojení předložky *mezi* s apelativy *hora* a *rybník*⁴⁶.

4. Adjektiva tvořená sufixem *-ový*

Prefixálně-sufixální formace se sufixem *-ový* jsou v pomístních jménech na území Čech ojedinělé. Doloženy jsou následující lexikální jednotky: *ZÁMOSTOVÝ* (z předložkového spojení *za mostem*), *ZÁTRNOVÝ* (*za trním*), *ZÁVRŠKOVÝ* (*za vrškem*). Pravděpodobně sem patří i adjektivum *PODSKALOVÝ* (*pod skalou*)⁴⁷.

5. Jazykovězeměpisné hledisko

Jak už bylo řečeno v oddíle II.B, o všech zkoumaných prefixálně-sufixálních formacích (substantivních i adjektivních) vystupujících v pomístních jménech lze obecně říci, že se nejčastěji vyskytují v jihozápadních a v severovýchodních Čechách.

Územní rozšíření prefixálně-sufixálních adjektiv je zachyceno na mapách č. 17 a 18. Jak vyplývá z mapy č. 17, formace se sufixem *-ský* jsou nejčastější v jihozápadních a severovýchodních Čechách, ovšem oblasti jejich výskytu nejsou příliš ostře vymezeny.

Mnohem výraznější areály představují oblasti výskytu sufixů *-ní* a *-ný*. Adjektivní lexikální jednotky utvořené sufixem *-ný* vytvářejí poměrně výrazný areál na jihu Čech, který je ohraničen linií Písek – Vodňany – Hluboká nad Vltavou – České Budějovice – Trhové Sviny – Třeboň – Soběslav – Písek (s přesahy směrem na severozápad a severovýchod). Dále se s tímto sufixem častěji setkáváme v jihovýchodních Čechách (s přesahem do východní části středních Čech). Jednotlivě se pak vyskytuje na Jesenicku, Velvarsku a Mělnicku (viz mapu č. 18).

Areál výskytu sufixu *-ní* se na jihu Čech částečně překrývá s areálem sufixu *-ný*. Na jihu je však ohraničen linií Jindřichův Hradec – Třeboň – Veselí nad

⁴⁶ Apelativum *hora* zde vystupuje patrně ve významu „les“; podle soupisu pomístních jmen pro Ostrovec na Mirovicku se jméno vztahuje k „okolí dnes zrušené cesty mezi dvěma lesními revíry“.

⁴⁷ Nejednoznačná je interpretace pomístního jména *V Záhorových* (pole v Řečanech nad Labem na Přeloučsku). Může se zde jednat o prefixálně-sufixální lexikální jednotku *ZÁHOROVÝ*, avšak může jít i o posesivní adjektivum od osobního jména *Záhora*.

Lužnicí – Týn nad Vltavou – Písek, dále pak pokračuje západním směrem v úzkém pásu až k Přeštici. Na severu je tento areál vymezen linií Přeštice – Nepomuk – Březnice – Písek – Bechyně – Tábor – Mladá Vožice – Pelhřimov (viz mapu č. 18). Ostře vymezený areál sufixu *-ní* se nachází v severovýchodních Čechách, a to severovýchodně od linie Litomyšl, Vysoké Mýto, Pardubice, Nechanice (s jednotlivými přesahy západním směrem). Je pozoruhodné, že na východě Čech se areály sufixů *-ný* a *-ní* navzájem nepřekrývají, pouze spolu sousedí (viz mapu č. 18). Podobně jako sufix *-ný* se i přípona *-ní* jednotlivě vyskytuje na Mělnicku, Velvarsku, dále též na Libochovicku a Novostrašecku⁴⁸.

6. Závěr

Předmětem tohoto oddílu byla analýza adjektivních lexikálních jednotek v anoikonymii Čech, které vznikly prefixálně-sufixálním tvořením. Doloženo je tvoření jak od apelativních, tak od propriálních, konkrétně toponymických základů. Není nikterak překvapivé, že výrazně nejčastější jsou prefixálně-sufixální adjektiva se sufixem *-ský*, méně časté jsou pak přípony *-ní* a *-ný*. Všechny tři sufixy jsou však doloženy při tvoření od apelativních i toponymických základů. Podobně jako u prefixálně-sufixálních substantiv je i zde z prefixů nejčastější *pod-*, na druhém místě je pak předpona *za-/zá-*. Ostatní prefixy (*nad/e/-*, *před-*, *při-*, *mezi-*) jsou zastoupeny výrazně nižším počtem dokladů. Rovněž oblasti výskytu jsou zde podobné jako u prefixálně-sufixálních substantiv: lexikální jednotky zkoumané v tomto oddíle se nejčastěji vyskytují v pomístních jménech v jihozápadních a severovýchodních Čechách.

⁴⁸ Adjektiva utvořená z předložkových spojení sufixem *-ový* se v pomístních jménech na území Čech vyskytují velmi zřídka, a proto se jejich územní distribucí nezabýváme.

C. Kompozice

0. Stejně jako při analýze substantivních kompozit vyskytujících se v pomístních jménech na území Čech (II.C) vycházíme i při rozboru kompozit adjektivních z kritérií uvedených v MČ 1. Vzhledem ke specifčnosti komponovaných adjektiv v onymickém materiálu je však třeba jednotlivé kategorie poněkud modifikovat a změnit jejich pořadí.

1. Komplexní způsob kompozičně-derivační

Většina doložených komponovaných adjektiv doložených v pomístních jménech na území Čech je výsledkem komplexního způsobu kompozičně-derivačního. Tato adjektiva mají povahu determinativní; reciproční koordinativa (v našem materiálu zastoupená pouhými dvěma doklady – viz zde 2.2) se podle MČ 1 (s. 483) „řadí ze systémových dokladů k čisté (vlastní) kompozici“¹.

Fundujícími výrazy všech doložených determinativ jsou dvoučlenná atributivní syntagmata. Přední člen tohoto atributivního syntagmatu je buď adjektivní, nebo numerální.

1.1 Determinativa z atributivních syntagmat s předním členem adjektivním

Výrazně převládají determinativa z atributivních syntagmat s předním členem adjektivním, utvořená nejčastěji sufixem *-ský* od dvouslovných toponym². Tvoření z apelativních atributivních syntagmat je ojedinělé.

a) Propriální základy

Fundujícími výrazy se stávají:

aa) místní jména³: *Černý Dub* – *ČERNODUBSKÝ*, *Český Brod* – *ČESKOBRODSKÝ*, *Dolní Město* – *DOLNOMĚSTSKÝ*, *Hluboký Důl* – *HLUBOKODOLSKÝ*, *Horní Příim* – *HORNOPŘÍMSKÝ*, *Jasně Pole* –

¹ K vlastním kompozitům je proto v tomto příspěvku přiřazujeme i přesto, že je lze „interpretovat i tak, že vyjadřují relaci k slučovacímu syntagmatu složenému ze dvou vlastních jmen a vystihují vzájemný poměr, vztah mezi dvěma objekty“ (MČ 1, s. 483).

² K tvoření detoponymických adjektiv vyskytujících se v pomístních jménech na území Čech viz Štěpán 2009.

³ Patří sem pouze adjektiva utvořená od dvouslovných místních jmen, nikoliv od jednoslovných složených jmen. Za složené přídavné jméno tedy považujeme adjektivum *velkovířský* od místního jména *Velký Vír*, nikoliv však *černovířský* od místního jména *Černovír*.

JASNOPOLSKÝ, Nové Kestřany – NOVOKESTŘANSKÝ, Stará Paka – STAROPACKÝ, Vysoká Pec – VYSOKOPECKÝ. Adjektiva odvozená od celých víceslovných toponym s jinou strukturou než „shodný přívlastek – substantivum“ (zejména se jedná o toponyma s postponovanými neshodnými přívlastky, např. *Týn nad Vltavou, Újezd nad Lesy*) nebyla v pomístních jménech z území Čech zaznamenána. Specifický případ představuje adjektivum *ČERNOKOSTELECKÝ* k místnímu jménu *Kostelec nad Černými lesy*. Toto přídavné jméno nevychází ze současného znění oikonyma, ale z dříve užívané podoby *Černý Kostelec*.

Některá doložená adjektiva tohoto typu jsou odvozena od starších, dnes už neužívaných podob místních jmen, např. *MALOMOŘINSKÝ* z dřívějšího místního jména *Malá Mořina*, nyní *Mořinka*, *MALOCHRAŠTICKÝ* z dřívějšího místního jména *Malé Chraštice*, nyní *Chraštičky*, *MALOSLIVENSKÝ* z dřívějšího místního jména *Malé Slivno*, nyní *Slivínko*, *VELKOČAKOVSKÝ* z dřívějšího místního jména *Velký Čakov*, nyní *Čakov* (podle Pf se nynější *Čakov* k roku 1916 úředně nazýval *Velký Čákov*, a to pro rozlišení od dnešního *Čakovce*, zvaného k roku 1854 úředně *Čákov Malý*).

ab) pomístní jména: název městské brány *Bílá brána – BĚLOBRANSKÝ*, oronymum *Bílá hora – BĚLOHORSKÝ*, oronymum *Bílý kopec – BĚLOKOPECKÝ*, název mokřiny *Černé bláto – ČERNOBLATSKÝ*, pozemkové jméno *Nová louka – NOVOLOUCKÝ*, hydronymum *Nová řeka – NOVOŘECKÝ*.

ac) patrocinia: *SVATOANENSKÝ, SVATOFRANTIŠSKÝ, SVATOKATEŘINSKÝ, SVATOTROJIČNÝ*.

b) Apelativní základy

Jak již bylo uvedeno, tvoření adjektivních kompozit z apelativních atributivních syntagmat s předním členem adjektivním je ojedinělé. Navíc je zapotřebí zdůraznit, že hranice mezi tvořením z atributivních syntagmat apelativních a propriálních není vždy zcela jasná.

Adjektiva *PANSKODVORSKÝ, MALODVORSKÝ, MASNOKRÁMSKÝ* a *STAROŘEČNÍ* byla patrně (soudě podle údajů v soupisech pomístních jmen) utvořena od apelativních atributivních syntagmat *panský dvůr, malý dvůr, masné*

*krámy, stará řeka*⁴; nelze ovšem vyloučit, že jejich fundujícími výrazy byla dvouslovná atributivní toponyma.

1.2 Determinativa z atributivních syntagmat s předním členem numerálním⁵

Kromě předního členu adjektivního se v atributivních složených adjektivech setkáváme rovněž s předním členem numerálním, tvořeným nejčastěji základními číslovkami (*dvou-, tří-, čtyř-, pěti-, ...*), ojediněle tvary číslovek druhových (*dvoj-, troj-*). Repertoár adjektivních sufixů, jimiž se tvoří adjektiva s předním členem numerálním, je poměrně pestrý: doloženo je tvoření pomocí následujících sufixů⁶:

-ý⁷: *TŘÍROHÝ*⁸, *ČTYŘROHÝ*; *TŘÍŘADÝ*, *ČTYŘŘADÝ*, *PĚTÍŘADÝ*, *ŠESTÍŘADÝ*⁹; *TŘÍVRCHÝ*¹⁰;

-ový: *ČTYŘMĚROVÝ*, *ČTYŘŘADOVÝ*, *SEDMIROHOVÝ*, *TŘÍSEDLÁKOVÝ*¹¹;

-ný: *DVOJHONNÝ*, *DVOUKAMENNÝ*¹², *TŘÍHRANNÝ*, *TŘÍHRÁZNÝ*;

-ní: *TŘÍVĚRTELNÍ*;

-ský: *PĚTIKOLSKÝ*¹³;

⁴ Adjektivum *STAROŘEČNÍ* má jinou motivaci než výše uvedená lexikální jednotka *NOVOŘECKÝ*, vycházející z hydronyma (názvu umělého vodního toku v Třeboňské pánvi) *Nová řeka*. Pomístní jméno *Starořeční* patří louce nacházející se u vyschlého řečiště řeky Orlice v Bělči nad Orlicí na Královéhradecku. Pomístní jméno *Stará řeka* není z dané lokality doloženo.

⁵ J. Pleskalová (1992, s. 95) přistupuje ke komponovaným adjektivům tohoto typu odlišně: typ „*Dvouměřiční, Pětičtvrtní; Pětiměřičný; pl. Sedmířadné; Třímezková*“ charakterizuje jako „substantivizované adjektivní kompozitum složené z předního členu numerálního a zadního adjektivního“. To by ale znamenalo, že zadní člen tvoří u těchto kompozit adjektiva jako **řadný* apod. Tuto interpretaci nepovažujeme za adekvátní; přikláníme se k pojetí podle MČ 1 (s. 476–481).

⁶ Doplnující komentáře k užití jednotlivých adjektiv v pomístních jménech podáváme pouze v některých pozoruhodnějších případech.

⁷ Formant *-ý* je tvaroslovný sufix, který však plní i funkci sufixu slovotvorného. Složená adjektiva tvořená pomocí tohoto formantu řadí MČ 1 (s. 478) k podtypu tvořenému „způsobem kompozičně-konverzním, jehož zadní člen se skládá ze substantivního základu a tvaroslovné přípony *-ý: motýl-o-květ-ý*“.

⁸ Adjektivum *třírohý* se v pomístních jménech vztahuje jednak k trojúhelníkovému tvaru pojmenovaných objektů (nejčastěji pozemků, ale také rybníků), jednak k tvaru mezních kamenů a kaplíček.

⁹ Adjektiva s druhým členem tvořeným základem substantiva *řada* vyjadřují v pomístních jménech vztah k loukám, které se sekaly v určitém počtu řad.

¹⁰ Pomístní jméno *Třívrchý buk* označuje podle soupisu pomístních jmen pro Šemanovice na Mělnicku lokalitu, kde stál buk, jehož kmen „měl tři vrchy“, z nichž každý ukazoval k jedné z blízkých vsí.

¹¹ Rybníček *Třísedlákovéj* v Bechyňské Smolči na Bechyňsku byl podle soupisu pomístních jmen nazván podle skutečnosti, že „jej měli v užívání tři sedláci“.

¹² *Dvoukamenná* je název skalního útvaru v Prachovských skalách.

¹³ Název *Pětikolský mlýn* patří mlýnu na říčce Pšovce v katastru města Mělníka. Mlýn byl patrně pojmenován podle pěti mlýnských kol.

-atý: ČTYŘPALIČATÝ¹⁴.

Specifický ojedinělý typ tvoří složená adjektiva s předním členem tvořeným řadovou číslovkou. Doloženo je pouze adjektivum *DRUHOSTRANSKÝ* (s variantou *DRUHOSTRÁNSKÝ*), odvozené od apelativního spojení *druhá strana*¹⁵.

2. Čistá (vlastní) kompozice

2.1 Typ *novobrněnský* (< *nový* + *brněnský*)

Méně početná jsou v analyzovaném materiálu adjektiva vzniklá čistou (vlastní) kompozicí. Jejich zadním členem je již hotové (i když sekundární, odvozené) adjektivum, přední člen je tvořen základem adjektiva, označujícího zpravidla stáří, polohu nebo velikost.

Adjektivum *NOVOBRNĚNSKÝ* vzniklo z adjektiv *nový* a *brněnský*, spojených spojovacím morfémem *-o-*. Slovtvorná struktura je zde tedy jiná než u adjektiv typu *černodubský*, utvořených sufixem *-ský* z dvouslovného toponyma. Pomístní jméno *Novobrněnská silnice* (patří silnici v katastru obce Orel na Chrudimsku) neoznačuje silnici vedoucí k **Novému Brnu*, nýbrž nově postavenou silnici směřující do Brna. Podobně název rybníka *STAROCHLUMECKÝ* nevychází z toponyma **Starý Chlumec* (ani z apelativního označení staré části Chlumce), ale pojmenovává nejstarší z chlumeckých rybníků (srov. soupis pomístních jmen pro Chlumec nad Cidlinou).

Uveďme ještě několik dalších příkladů pomístních jmen obsahujících adjektiva tohoto typu:

Pomístní jména *Dolnolibnickový rybník* a *Hornolibnickový rybník* označují bývalé rybníky v katastru obce Libníkovice na Královéhradecku; první členy složených adjektiv vyjadřují relativní polohu obou rybníků. Podobně je název *Hornořepický rybník* vysvětlován jako „nejhořejší“ rybník v dané lokalitě (v obci Řepice na Strakonicku). Pozemková jména *Malonákeřský* a *Velkonákeřský* v katastru obce Nákří u Hluboké nad Vltavou patřila původně patrně rybníkům; první členy daných adjektiv odkazovaly k jejich relativní velikosti. V Pěčicích na

¹⁴ K pomístnímu jménu *Čtyřpaličaté skály* více viz III.A.3.1.3.

¹⁵ *Druhostranský mlýn* v Kamenném Přívozu na Jílovsku byl postaven na „druhé straně“ řeky Sázavy (větší část obce se nachází na protějším břehu).

Mladoboleslavsku jsou doloženy rybníky *Pěcký*¹⁶ *rybník* a *Malopěcký rybník*; lze usuzovat, že člen *malo-* v adjektivu *malopěcký* vyjadřuje menší rozlohu druhého z těchto rybníků, podobně jako rybník *Malovránovský* (ve Smyslově na Tábořsku, v blízkosti dvora Vránovsko¹⁷) je menší než blízký rybník *Vránovský* (polohu a velikost těchto dvou rybníků znázorňuje obrázek č. 2). Relativní stáří dvou rybníků v katastru býv. obce České Vrbné, která je dnes součástí Českých Budějovic, odrážejí přední členy *staro-* a *novo-* ve složených adjektivech vystupujících v pomístních jménech *Starovrbenský rybník* a *Novovrbenský rybník*; podle soupisu pomístních jmen odrážejí názvy obou rybníků polohu v blízkosti vsi a *Novovrbenský rybník* byl postaven později než *Starovrbenský rybník*.

Komponovaná adjektiva tohoto typu se zcela vymykají tvoření složených adjektiv v apelativní sféře jazyka, a proto je nemůžeme přiřadit ani k determinativům typu *tmavočervený*, ani ke koordinativům. Tato složená přídavná jména nelze bez obtíží přiřadit k determinačním složeným adjektivům typu *tmavočervený*, *milokrásný* s předním členem adverbiálním, který odpovídá v uvedených příkladech na otázku „jak červený?“, „jak krásný?“. V adjektivech typu *NOVOBRNĚNSKÝ* je totiž přední člen jasně adjektivní; odpovídá na otázku „jaký brněnský?“. Ještě větší problémy by způsobilo přiřazení ke slučovacím koordinativům typu *černobílý* („černý a bílý“). Adjektivum *NOVOBRNĚNSKÝ* totiž neznamena „nový a brněnský“, nýbrž „nový brněnský“. Přední člen lze považovat za distinktivní element. Je proto nasnadě, že složená přídavná jména tohoto typu jsou determinační kompozita s předním členem adjektivním. Tento způsob tvoření není v apelativní sféře českého jazyka doložen; můžeme jej považovat za příklad tzv. parasystémového tvoření (Pleskalová 2000a).

2.2 Typ *čáslavsko-táborský* (reciproční koordinativa)

K recipročnímu koordinačnímu typu složených relačních adjektiv, která „vyjadřují vztah k dvěma či více substantivům, jejichž význam je založen na vzájemném poměru nebo navzájem podmíněné součinnosti dvou nebo více

¹⁶ Podoba *pěcký* vznikla hláskovým zjednodušením adjektiva *pěčský*, které bylo utvořeno od zkráceného místního jména *Pěčice* (k adjektivům tvořeným ze zkrácených toponym viz zde III.A.1.1.1.2).

¹⁷ V. Kotýška (1895, s. 1590) uvádí v katastru obce Dobronice poplužní dvůr zvaný *Vranovsko*, též *Vransko*.

substancí“ a jsou zpravidla odvozena „od vlastních jmen“, patří dvě adjektiva doložená v pomístních jménech na území Čech, a to *ČÁSLAVSKO-TÁBORSKÝ*¹⁸ a *KRALUPSKO-LIPSKÝ*¹⁹.

3. Shrnutí – přehled sufixů a spojovacích submorfů

3.1 Suffixy

Výrazně nejbohatší je repertoár sufixů sloužících k odvozování složených adjektiv s předním členem numerálním. Jde o sufixy *-ý*, *-ový*, *-ný*, *-ní*, *-ský* a *-atý*. U adjektiv s předním členem adjektivním se až na dvě výjimky uplatňuje výhradně sufix *-ský*; jedinkrát je doloženo tvoření pomocí sufixů *-ný* (od *patrocinia svatá Trojice* bylo utvořeno adjektivum *SVATOTROJIČNÝ*) a *-ní* (od apelativního spojení *stará řeka* bylo odvozeno přídavné jméno *STAROŘEČNÍ*).

3.2 Spojovací submorfy

V naprosté většině analyzovaných adjektiv se setkáváme se spojovacím submorfem *-o-*. Bez spojovacího submorfu jsou zpravidla adjektiva s předním členem numerálním (viz 1.2) (spojovací submorf neobsahují ani adjektiva typu *TRÍŘADÝ*, *SEDMIROHOVÝ*; základní číslovka v předním členu vystupuje v tvarové, konkrétně genitivní podobě /srov. MČ 1, s. 480/)²⁰. Se spojovacím submorfem *-o-* se však setkáváme u adjektiv s předním členem tvořeným číslovkou řadovou (*DRUHOSTRANSKÝ*).

4. Závěr

Z analýzy složených přídavných jmen přítomných v pomístních jménech na území Čech vyplynulo, že daná komponovaná adjektiva vznikla nejen komplexním způsobem kompozičně-derivačním (a to především od propriálních, hlavně toponymických základů; se základy apelativními se setkáváme jen ojediněle), ale rovněž vlastní (čistou) kompozicí. Mezi „čistá“ adjektivní kompozita patří jednak ojedinělá reciproční koordinativa typu *ČÁSLAVSKO-TÁBORSKÝ*, jednak adjektiva typu *NOVOBRNĚNSKÝ*, která charakterizujeme jako determinální komponovaná

¹⁸ Pomístní jméno *Čáslavsko-táborská* označuje dle soupisu pomístních jmen pro Červené Janovice silnici spojující Čáslav s Tábořem, která byla vybudována roku 1829.

¹⁹ Název *Kralupsko-lipská cesta* patří podle soupisu pomístních jmen pro Sulec na Lounsku formanské cestě, která vedla z Kralup do Lipska.

²⁰ Výjimku by tvořila složená adjektiva s předním členem tvořeným základem číslovek *jedna* a *sto*, k němuž se připojuje spojovací submorf *-o-*.

adjektiva s předním členem adjektivním. Tento typ tvoření adjektiv, který z apelativní sféry jazyka není znám, považujeme za názorný příklad tzv. parasystémového tvoření slov.

IV. Závěrečná část

1. Shrnutí

V práci jsme podali analýzu tvoření vybraných typů substantivních i adjektivních lexikálních jednotek vyskytujících se v pomístních jménech na území Čech. Těžiště práce tvoří rozbor výrazů vzniklých sufixací; vzhledem k rozsáhlému repertoáru sufixů je tato analýza výběrová. Relativně úplný je pak rozbor lexikálních jednotek vzniklých prefixálně-sufixálním tvořením a skládáním.

Úvodní část (I.) podává základní charakteristiku pomístních jmen a shrnuje dosavadní přístupy k jejich analýze. Nedílnou součástí tohoto shrnutí je i pokus o kritické zhodnocení jednotlivých prací majících vztah ke zkoumané problematice; z něj pak vychází formulace vlastních metodologických východisek a vymezení celé práce.

Část II. je zaměřena na slovotvornou analýzu substantivních lexikálních jednotek přítomných v anoikonymii Čech.

V oddíle II.A věnovaném sufixaci jsme se zabývali tvořením pomocí sufixů *-(a)nda*, *-dlo*, *-ství*, *-(ov)čí* a *-(ov)ičí*, *-ina* a *-inka* (pouze z propriálních základů), dále pak též pomocí některých méně častých sufixů.

V kapitole II.A.1, věnované sufixu *-(a)nda*, jsme došli k závěru, že v analyzovaném materiálu výrazně převládá odvozování sufixem *-nda* od slovesných základů nad tvořením sufixem *-anda* od základů substantivních a adjektivních. Většina deverbálních lexikálních jednotek utvořených sufixem *-nda* se vyznačuje velmi výraznou expresivitou. Můžeme u nich často hovořit o dvojí expresivitě: lexikální, dané slovotvorným základem, a slovotvorné, dané silnou expresivitou tohoto parasystémového sufixu. U formací desubstantivních a deadjektivních lexikální expresivita není přítomna, můžeme uvažovat pouze o expresivitě slovotvorné, která se však jeví jako méně výrazná. Jména obsahující deverbální formace se nejčastěji vztahují k místním částem, názvy s útvary desubstantivními a deadjektivními patří nejčastěji pozemkům a komunikacím. Zvláštní pozornost byla

v této kapitole věnována toponymu *Kocanda*; přikláníme se zde ke staršímu, dnes často odmítanému výkladu z expresivního slovesa *kocati* ‚tlachat‘.

Kapitola II.A.2 podává přehled lexikálních jednotek utvořených pomocí sufixu *-dlo* vyskytujících se v anoikonymii Čech. Téměř všechny tyto formace vycházejí ze slovesných základů. Výjimku představuje patrně pouze lexikální jednotka *ČERNIDLO*, která byla zřejmě utvořena analogicky od adjektiva *černý*.

V kapitole II.A.3 jsme se zaměřili na analýzu pomístních (ale v tomto případě také místních) jmen obsahujících lexikální jednotky utvořené sufixem *-ství*. V naprosté většině případů tyto lexikální jednotky označovaly majetek osoby nebo instituce, od jejíhož pojmenování (apelativního nebo propriálního) jsou tyto výrazy odvozeny. Došli jsme k závěru, že tento typ toponym je výrazně teritoriálně vymezen: vyskytuje se (až na zcela ojedinělé výjimky) výhradně ve východní polovině Čech, nejčastěji pak v severovýchodních a východních Čechách.

V kapitole II.A.4 byla věnována pozornost lexikálním jednotkám, které označují určitý druh porostu a jež byly utvořeny pomocí sufixů *-(ov)čí* a *-(ov)ičí*. Nejčastější je tvoření sufixem *-čí*, zcela ojedinělá je naopak přípona *-ovičí*. V kontextu ostatních slovotvorných typů lexikálních jednotek vztahujících se k druhu porostu se tvoření pomocí sufixů *-(ov)čí* a *-(ov)ičí* jeví spíše jako okrajové, přesto je však pozoruhodné (mimo jiné i z hlediska jazykovězeměpisného).

Kapitola II.A.5 doplňuje poznatky L. Olivové-Nezbedové (1995a) o tvoření pomístních jmen z propriálních základů. K již známému tvoření anoikonym sufixem *-ina* z antroponymických základů byly dodány další příklady. Zcela nově je zde popsáno tvoření sufixem *-ina* ze základů toponymických a sufixem *-inka* ze základů antroponymických. Pomístní jména utvořená sufixy *-ina* a *-inka* od antroponymických základů jsou typická pro oblast jižních (částečně i jihozápadních) Čech.

V kapitole II.A.6 bylo analyzováno šest méně častých sufixů přítomných v anoikonymii Čech: *-ál*, *-aň/-áň*, *-eč*, *-čice*, *-ajda* a *-izna*. Tyto sufixy se v apelativní sféře jazyka buď vůbec nevyskytují, nebo jsou velmi řídké (zpravidla jsou omezeny na tvoření expresivních výrazů). Jde o typické příklady parasystémových sufixů.

Oddíl II.B, zaměřený na prefixálně-sufixální tvoření substantivních lexikálních jednotek zastoupených v pomístních jménech na území Čech, navazuje na poznatky M. Harvalíka (2000) o tvoření prefixálních a prefixálně-konverzních toponym. Analýza ukázala, že výrazně převažují základy apelativní nad základy propriálními (zastoupenými pouze základy toponymickými). Při tomto způsobu tvoření se uplatňuje devět různých sufixů a sedm prefixů. Zajímavé závěry přinesl i jazykovězeměpisný pohled: analyzované lexikální prostředky jsou typické především pro okrajová nářeční území, tj. jihozápadní a severovýchodní Čechy.

V oddíle II.C jsme se pokusili podat relativně úplný přehled jednotlivých typů a podtypů substantivních kompozit vyskytujících se v anoikonymii Čech, který dosud nebyl podán. Klasifikace je založena na třídění kompozit v apelativní sféře jazyka, konkrétně na kritériích uváděných v MČ 1, která byla poněkud modifikována.

V části III. věnujeme pozornost adjektivním lexikálním jednotkám vyskytujícím se v pomístních jménech na území Čech.

Kapitola III.A.1 je zaměřena na tvoření detoponymických adjektiv přítomných v anoikonymii Čech. Pozornost jsme věnovali především odvozování jinými příponami než sufixem *-ský* (tj. *-ový*, *-ný* a *-ní*), odvozování pomocí rozšířených variant tohoto sufixu (*-ovský*, *-anský*, *-enský*, *-ácký*, *-ecký*) a tvoření od redukováných toponymických základů. Těmito způsoby vznikají nejčastěji neoficiální (tj. lidové, nekodifikované) podoby detoponymických adjektiv, které se hojně vyskytují právě v pomístních jménech.

V kapitole III.A.2 jsme se zabývali adjektivními lexikálními jednotkami utvořenými sufixem *-ný*, které se vyskytují v anoikonymii Čech. Pokud jsou tato adjektiva doložena i v apelativní sféře jazyka, pak jsou obvykle hodnocena jako řídká nebo zastaralá, případně jako výrazy básnické nebo jinak příznakové. Sledovaná pomístní jména byla klasifikována jak ze sémantického, tak z formálního hlediska. Zkoumána byla i z pohledu jazykovězeměpisného. Řada skutečností nasvědčuje tomu, že se jedná o relativně velmi starý způsob tvoření.

Kapitola III.A.3 podává přehled tvoření jakostních adjektiv utvořených od substantivních základů *t-ovými* sufixy (*-atý*, *-natý*, *-ovatý*, *-itý*, *-ovitý*). Naprostá

většina analyzovaných adjektivních lexikálních jednotek přítomných v pomístních jménech na území Čech vyjadřuje tzv. objektovou posesivitu; významový odstín podobnosti se u nich vyskytuje spíše jen ojediněle (např. u adjektiva *klikatý*). Jazykovězeměpisný pohled ukázal, že většina sledovaných adjektiv přítomných v pomístních jménech je velmi výrazně územně příznaková; nejnápadnější je jejich areál v jihozápadních a jižních Čechách.

V oddíle III.B byla podána analýza adjektivních lexikálních jednotek v anoikonymii Čech, které vznikly prefixálně-sufixálním tvořením. Doloženo je tvoření od základů apelativních i propriálních, konkrétně toponymických. Kromě sufixu *-ský* se při tvoření uplatňují i přípony *-ní* a *-ný*. V analyzovaném materiálu dále vystupuje pět různých prefixů. Oblast výskytu sledovaných anoikonym je obdobná jako v případě pomístních jmen obsahujících prefixálně-sufixální substantiva.

Oddíl III.C je zaměřen na komponovaná adjektiva vyskytující se v pomístních jménech na území Čech. Z jejich analýzy vyplynulo, že sledovaná přídavná jména mohla vzniknout nejen komplexním způsobem kompozičně-derivačním, ale také vlastní (čistou) kompozicí. Pozoruhodná jsou především adjektiva typu *novobrněnský*, která jsme charakterizovali jako determinální komponovaná adjektiva s předním členem adjektivním. Tento způsob tvoření adjektiv není z apelativní sféry jazyka doložen; považujeme jej za typický příklad tzv. parasystémového tvoření slov.

2. Obecnější závěry

2.1 Slovotvorná specifika anoikonym v porovnání s apelativní sférou jazyka

Analýza vybraného anoikonymického materiálu potvrdila, že pro pomístní jména (stejně jako pro propriální sféru jazyka vůbec) jsou typické tzv. parasystémové slovotvorné prostředky. V apelativní sféře jazyka se tyto prostředky (jde především o sufixy) buď vůbec nevyskytují (např. *-čice*, *-eč*), nebo je pro ně typická jiná funkce (*-ství*, *-inka*), případně jsou omezeny na expresivní výrazy (*-anda*, *-izna*). Některé slovotvorné prostředky, které jsou v apelativní sféře jazyka zcela okrajové (např. sufix *-anda*), mohou být v pomístních jménech relativně časté.

Pokud na analyzované substantivní lexikální jednotky vzniklé sufixací aplikujeme třídění do slovotvorných kategorií užívané obvykle pro apelativní sféru jazyka, docházíme k závěru, že zkoumané formace odpovídají následujícím slovotvorným kategoriím: jména místní (např. *DUPANDA*, *TREPANDA*, *BĚLIDLO*, *FARÁŘSTVÍ*, *KAPOUNSTVÍ*, *HAVLINA*, *KALUBINA*, *KARLINKA*, *FARČICE*), jména nositelů vlastnosti (*BĚLIZNA*, *HLUBOKANDA*, *SUCHAJDA*), jména prostředků (*ŠOUPADLO*, *ZAVÍRADLO*), jména hromadná (*BORČÍ*, *BŘEKOVIČÍ*), jména podle význačné části (*ŠUTRÁL*). Lexikální jednotky, které bychom mohli přiřadit k dalším slovotvorným kategoriím, se v našem materiálu nevyskytly. Při analýze dalších sufixů by však bylo patrně třeba některé další slovotvorné kategorie doplnit. V každém případě se ovšem v anoikonymech vyskytují pouze některé ze slovotvorných kategorií existujících v apelativní sféře jazyka.

Pokud jde o adjektiva vzniklá sufixací, v analyzovaném materiálu jsou zastoupena adjektiva relační (mezi ně patří všechna detoponymická adjektiva a některá adjektiva další) a adjektiva kvalitativní, která vyjadřují buď objektovou posesivitu (*PRKENNÝ*, *BAHNITÝ*), nebo (méně často) podobnost (*KLIKATÝ*).

Jak je známo, pomístní jména určitým způsobem „konzervují“ starší stav jazyka. Platí to i o jejich slovotvorné stránce. Není proto nikterak překvapivé, že se v anoikonymii setkáváme s některými slovotvornými prostředky, které jsou v apelativní sféře jazyka hodnoceny jako archaické. Typický příklad představuje

sufix *-ný*, který podle V. Šmilauera (1971, s. 118) „mívá ráz přípony starší“. Některé další sufixy mají sice i v současné češtině stále relativně vysokou produktivitu, ovšem v pomístních jménech vystupují ve funkci, která již z apelativní sféry jazyka vymizela. Názorným příkladem je sufix *-ství*, který v anoikonymii vystupuje v lexikálních jednotkách označujících něčí majetek. V apelativní sféře jazyka se tato sémantická skupina substantiv pomocí sufixu *-ství* tvořila pouze ve starší češtině, v současném jazyce již toto tvoření není známo.

Pokud jde o oblast kompozit, s nejvýraznější odlišností od apelativní sféry jazyka se setkáváme u kompozit adjektivních, konkrétně u adjektiv typu *novobrněnský*. Adjektiva tohoto typu, která charakterizujeme jako determinální komponovaná adjektiva s předním členem adjektivním, v apelativní sféře jazyka neexistují. Setkáváme se zde s pozoruhodným příkladem tzv. parasystémového tvoření slov.

Některá slovotvorná specifika lexikálních jednotek přítomných v pomístních jménech vyplývají z neoficiálnosti, nestandardizovanosti anoikonym. Zpracovatelé soupisů obvykle zaznamenávají jednotlivá pomístní jména v jejich lidové, neoficiální podobě, tak jak byla v dané lokalitě běžně užívána. Většina pomístních jmen je přitom vázána výhradně právě na místní úzus; oficiální, standardizované podoby často neexistují. Pokud jsou však některá významnější anoikonyma standardizována, jejich oficiální forma se od lidové, běžně užívané podoby může lišit. Velmi názorný příklad v této souvislosti představuje problematika přídavných jmen utvořených od zeměpisných jmen. Většině detoponymických adjektiv, kterým jsme věnovali pozornost v kapitole III.A.1, je společná jejich neoficiálnost. Zatímco ve spisovné češtině se detoponymická adjektiva tvoří v podstatě výhradně sufixem *-ský* (ve velmi omezené míře též jeho rozšířenými variantami) od plných (neredukovaných) toponymických základů, tvoření neoficiálních podob vykazuje daleko větší pestrost. Zásadní roli přitom sehrává místní úzus. Není nikterak překvapivé, že neoficiální, lidové podoby detoponymických adjektiv se velmi hojně vyskytují právě v pomístních jménech, jež jsou často neoficiální, nestandardizovaná, nežřídka jsou známá jen relativně úzkému okruhu uživatelů. Například na mapách, které zpravidla zaznamenávají oficiální, standardizované

podoby toponym, se pak často setkáváme s odlišnými podobami konkrétních názvů.

2.2. Význam provedené analýzy pro interpretaci oikonym

Slovotvorná analýza provedená v této práci může v některých případech určitým způsobem ovlivnit výklady konkrétních místních jmen. Je to dáno tím, že náš materiál, zahrnující kromě pomístních jmen, z nichž místní jména často vznikají, i jména místních částí, poskytuje často širší kontext, který nabízí nový pohled i na některá oikonyma. Uvedme tři příklady:

2.2.1 V současné době se většina badatelů přiklání k výkladu místního jména *Kocanda* z německého plurálu *Kotsassen* ‚chalupníci‘ (viz II.A.1.1), starší výklad z expresivního slovesa *kocati* bývá pokládán za překonaný. Z širšího kontextu analyzovaných toponym zakončených na *-nda* však vyplynulo, že většina těchto jmen byla utvořena od expresivních sloves. Podle našeho názoru se tedy často odmítaný výklad toponyma *Kocanda* ze slovesa *kocati* v tomto kontextu jeví naopak jako velmi pravděpodobný.

2.2.2 Příspěvek k výkladům oikonym může i analýza substantivních kompozit v anoikonymii Čech. Analýza pomístních jmen typu *Kozohledí* (viz II.C.2.1.1) potvrzuje názor I. Lutterera (1964), podle něhož některá složená místní jména, vykládaná Profousem (Pf) jako jména obyvatelská, přezdívková, je třeba vykládat spíše jako jména topická. Kupříkladu místní jméno *Kozohlody* tedy I. Lutterer nevykládá jako ‚ves lidí, kteří kozy ohlodávali nebo okusovali‘ (Pf), ale (v souladu se Svobodou – Šmilauerem 1960, s. 208) jako ‚místo, kde byly kozí hlody, tj. místa od koz ohlodaná‘. Analýza anoikonymického materiálu tento výklad podporuje: existence řady pomístních jmen tohoto typu, u kterých nelze předpokládat existenci zaniklé osady v dané lokalitě, vylučuje výklad z obyvatelského jména. Materiál pomístních jmen dále podporuje i „topické“ výklady oikonym s předním členem *žab-*.

2.2.3 Velmi podobný případ představuje i složené místní jméno *Konětopy* (viz II.C.2.1.1). Existence názvu rybníka *Konotop* (a podobných anoikonym na Slovensku – srov. Šmilauer 1932, s. 463–464; Krško 2003, s. 78–79) nás vede k odmítnutí Profousova výkladu oikonyma *Konětopy* „podle nějakého směšného

činu [...] obyvatel“ (Pf) a k interpretaci podle nebezpečných bažinatých míst, kde se mohli utopit i koně.

2.2.4 Kontext anoikonym může dále přinést nový pohled kupříkladu na interpretaci přívlastku v oikonymu *Chocholatá Lhota*. Podle A. Profouse (Pf) zněl tento přívlastek původně *Chocholova* (tomu by odpovídal první doklad na přívlastek z roku 1594) a vychází z osobního jména *Chochol*. Podle našeho názoru není průkazné, že první doklad přívlastku skutečně zachycuje jeho původní podobu; vzhledem k tomu, že všechny ostatní doklady znějí *Chocholatá*, mohlo se v tomto případě jednat o písarskou chybu. Původ z osobního jména nelze sice stoprocentně vyloučit, ale jako pravděpodobnější se zde jeví výklad z adjektiva *chocholatý* ‚vrškovitý, pahrbkovitý, kogelig‘ (GebSl), které se vyskytuje v anoikonymech (viz III.A.3.1.3). Hovoří pro to důvody jak věcné (ves leží v kopcovité pošumavské krajině), tak jazykovězeměpisné: *Chocholatá Lhota* se nachází v areálu výskytu apelativa *chochol* v toponymech (srov. Kusáková 1979, s. 36–37) i v oblasti výskytu adjektiva *chocholatý* v pomístních jménech.

2.3 Význam jazykovězeměpisného pohledu

Jazykovězeměpisný pohled na analyzované slootovorné prostředky přinesl pozoruhodné poznatky. Obecně se ukazuje, že mnohé slootovorné prostředky jsou v anoikonymii vázány na širší oblasti jihozápadních a/nebo severovýchodních Čech. Jazykovězeměpisná analýza slootovorných prostředků užitých v pomístních jménech by proto podle našeho názoru mohla přispět k poznání nářeční slootovorby (je ovšem třeba respektovat známou skutečnost, že propriální areál není vždy shodný s areálem apelativním).

2.4 Problematika slootovorné homonymie

2.4.0 Na tomto místě pojednáme poněkud obsírněji o problematice slootovorné homonymie, se kterou se v anoikonymii velmi často setkáváme. Dříve než přistoupíme k problematice slootovorné homonymie typů lexikálních jednotek sledovaných v této práci, pokusíme se o obecnější charakteristiku slootovorné homonymie nejen v anoikonymii, ale v propriální sféře jazyka vůbec, a to i v

porovnání se sférou apelativní¹.

2.4.1 Slovo tvorná homonymie proprií v porovnání s apelativy úzce souvisí s parasystémovým tvořením slov (k tomu viz zde I.A.2.4). Za parasystémové lze totiž považovat nejen slovo tvorné prostředky, které se v jádře slovní zásoby nevyskytují, ale i takové sufixy, jež zde jsou užívány, ovšem v parasystému (v tomto případě v propriální sféře jazyka) mají odlišnou funkci. Národným příkladem takového parasystémového užití je sufix *-ovec*. Podle TŠČ 2 (s. 764–765) se tento sufix v apelativní sféře užívá k tvoření jmen konatelských (*veršovec*), jmen prostředků (*drážkovec*), jmen podle příslušnosti (*leninovec*), jmen podle původu (*Přemyslovec*²), podobnosti (*myšovec*) a okolnosti (*kůrovec*). V propriální sféře má tato přípona odlišnou funkci. Z analýzy českých pomístních jmen vyplývá, že sufixem *-ovec* se od antroponymických základů tvoří jména pozemků a rybníků, např. louka *Bendovec* má název podle bývalého majitele Bendy, *Markovec* je les který patřil k Markově usedlosti, rybník *Drlíkovec* byl nazván podle skutečnosti, že vedoucím jeho stavby byl Drlík (srov. Olivová-Nezbedová 1995, s. 63–64). Lze tedy říci, že sufix *-ovec* vyskytující se v propriální sféře (konkrétně pak v pomístních jménech) je homonymní ve vztahu k formálně shodnému sufixu známému ze sféry apelativní. V tomto konkrétním případě lze konstatovat, že vznik homonymie sufixu je podmíněn parasystémovým tvořením pomístních jmen (respektive lexikálních jednotek vystupujících v pomístních jménech).

2.4.2 Existují také případy, kdy určitý sufix je v apelativní sféře řídký, periferní a ve sféře propriální je naopak poměrně hojně se vyskytující příponou, mající ovšem

¹ TŠČ 1 se problematikou slovo tvorné homonymie podrobněji nezabývá. Pouze v oddílu věnovaném problematice slovo tvorných přípon je menším typem písma vytištěna kratší pasáž věnovaná polysémii a homonymii přípon. Uvádí se zde, že pokud mezi různými významy formálně identických přípon není zřetelná souvislost, pak je zapotřebí rozlišovat dva homonymní sufixy (např. konatelská přípona *-ář* – *nástrojář* a formálně totožná přípona označující určitý soubor – *relikviář* – srov. TŠČ 1, s. 152). P. Hauser rozeznává slovo tvorná homonyma dvojího typu: (a) homonymii způsobuje slovo tvorný prostředek (např. *vaříč* – osoba/nástroj); (b) homonymie je dána paralelním tvořením „slovostejného slovo tvorného typu“ (např. *červenka* – „pták“, „nemoc vepřů“, „červená hlína“, „plemeno slepic“, „odrůda pšenice“) – u tohoto typu Hauser konstatuje, že „základní slovo tvorný význam těchto slov je totožný, ale jejich konkrétní významy jsou zcela rozdílné, nelze je považovat za varianty významu základního“ (viz Hauser 1980, s. 80).

² Obyvatelská jména tohoto typu stojí však již na pomezí mezi apelativní a propriální sférou jazyka.

odlišnou funkci. Kupříkladu sufix *-anda* (viz zde II.A.1) slouží k odvozování pouze několika málo apelativ (jmen činitelských – *hopsanda*, zhrubělých – *horanda*, přechýlených – *vojanda*, zatímco ve sféře propriální (v zeměpisných jménech, kde má tento formant funkci sufixu místního) je poměrně častý, srov. např. toponyma *Kocanda*, *Šolcanda* (z osobního jména *Šolc*), *Labanda* (od hydronyma *Labe*, jinak též *Labská ulička*) aj. (podrobněji viz Štěpán 2001). Suffix *-anda* můžeme považovat za homonymní parasystémový slovotvorný prostředek, který se vyskytuje jednak v parasystému propriálním (konkrétně toponymickém), jednak v parasystému expresivních výrazů.

Suffixy *-ovec* a *-anda* jsou tedy typickými příklady homonymie sufixů, které v propriální sféře jazyka plní odlišné funkce než ve sféře apelativní.

2.4.3 Všimněme si nyní dvou příkladů charakteristických homonymních sufixů vystupujících v propriální sféře jazyka, a to sufixů *-ice* (o této příponě pojednáme podrobněji) a *-ec*.

2.4.3.1 Suffix *-ice*

Suffix *-ice* má v obou sférách celou řadu funkcí. Slouží k tvoření obecných jmen třinácti různých slovotvorných kategorií (srov. TŠČ 2, s. 754–755). Tato vysoká míra homonymie formantu *-ice* v apelativní sféře se odráží i v jeho polyfunkčnosti ve sféře propriální.

Místní jména zakončená na *-ice* náleží k několika různým slovotvorným typům (srov. též Utěšený 1987). Z nich nečastější jsou jména patronymická (čelední), která mají – na rozdíl od tří zbývajících typů – formu plurálu (vzhledem k rozdílu v gramatické kategorii čísla se v tomto případě jedná pouze o částečnou homonymii, k níž dochází pouze ve tvaru nominativu, nikoli o homonymii celého paradigmatu). Formant *-ice* se zde připojuje k osobnímu jménu. Ze synchronního hlediska hovoříme sice o příponě *-ice*, avšak z hlediska diachronního jde o akuzativ plurálu patronymické přípony *-ic*. Příklad: od osobního jména *Vratislav* byl patronymickou příponou *-ic* odvozen patronymikon *Vratislavic* označující Vratislavova potomka. Plurál *Vratislavici* měl jednak význam ‚lidé Vratislavovi‘, jednak metonymicky označoval ‚ves lidí Vratislavových‘; aby se tyto dva významy odlišily, byla u místních jmen využita neživotná forma *-ice*, rovnající se

podobě akuzativu formantu *-ici*. Volně lze k tomuto typu místních jmen přiřadit nepočetnou skupinu obyvatelských jmen typu *Mezilesice*, *Podlažice*, označujících ‚ves lidí žijících mezi lesy, resp. pod lázem‘. Jde o analogické tvoření podle jmen patronymických (srov. Pf; Lutterer – Šrámek 1997, s. 209).

Ke zcela odlišným typům patří místní jména zakončená na *-ice*, jež mají podobu singuláru. Homonymní singulárový sufix *-ice*³ vznikl přehláskou z původní podoby *-ica*. Jde v první řadě o jména, která by bylo možné přiřadit do slovotvorné kategorie jmen nositelů vlastnosti, tedy jména odvozená od adjektiv substantivizující příponou *-ice* (< *-ica*). Nejčastěji se jedná o původní hydronyma, někdy též pozemková jména: např. *Kamenice* ‚kamenná, tj. kamenitá voda‘, *Bystřice* ‚bystrá, rychle tekoucí voda‘, *Rokytnice* ‚rokytná voda; voda tekoucí mezi rokytami‘, *Opočnice* ‚opočná, tj. opuková stráň‘. V některých případech se jména tohoto typu již primárně vztahovala k pojmenovaným vsím (např. *Hlásnice* ‚hlásná ves‘).

Dalším typem místních jmen obsahujících homonymní formant *-ice* (< *-ica*) jsou jména od původu deminutivní, např. *Skalice*, *Hořice*, *Řečice*, *Kaplice*, *Plánice*. Ve starší češtině byl deminutivní sufix *-ice* poměrně častý, v současnosti je u apelativ vzácný a silně příznakový (např. *holčice*); u některých apelativ odvozených tímto sufixem se význam specializoval a původní deminutivní funkce sufixu již není zřetelná (např. *hlavice*).

Pro úplnost uvedme ještě jeden (početně velmi omezený) typ místních jmen zakončených na *-ice*, ačkoliv je ke jménům utvořeným homonymním sufixem *-ice* můžeme přiřadit jen velmi volně. Jedná se konkrétně o místní jména typu *Hostivice*, *Dobrovice*, která se zdánlivě v nominativu formálně nikterak neodlišují od patronymických jmen typu *Vratislavice*, avšak ve skutečnosti je tato shoda čistě náhodná. Ve jménu *Dobrovice* se zdánlivě ukrývá rozšířený patronymický sufix *-ovice* (typický pro četná místní jména typu *Petrovice*), avšak jde o pouhou náhodnou shodu. Uvedená jména jsou utvořena od osobních jmen *Hostivít*, *Dobrovít* starobylym přivlastňovacím sufixem *-ja*: *Hostivít + ja*, *Dobrovít + ja* >

³ Hovořit zde však můžeme pouze o homonymii částečné, která se netýká celého paradigmatu, nýbrž pouze tvaru nominativu.

Hostivica, Dobrovica > *Hostivice, Dobrovice*. Původní význam těchto jmen byl tedy ‚Hostivítova, resp. Dobrovítova (ves)‘ (Pf). Tato místní jména mají na rozdíl od názvů typu *Petrovice, Vratislavice* formu singuláru (i když v případě jména *Hostivice* byla již pod vlivem analogie kodifikována i nepůvodní podoba plurálová (Polívková 1985a, s. 97); u jména *Dobrovice* je však stále jedinou možnou variantou forma singuláru (Polívková 1985a, s. 84).

Jak připomíná L. Čižmárová (1985), existuje u nás i několik případů, kdy stejně znějící místní jméno zakončené na *-ice* náleží dvěma (případně více) různým vsím a je dvojího různého původu. Kupř. místní jméno *Nedvědice* patřící vsi pod hradem Pernštejnem má podobu singuláru (jde vlastně o ‚medvědí ves‘, tj. ves patřící k hradu *Pernštejnu* – z něm. *Bärenstein* ‚medvědí kámen‘), zatímco stejně znějící jméno patřící vsi v jižních Čechách vychází z osobního jména *Nedvěd*, označuje ‚ves lidí Nedvědových‘, a má tedy formu plurálovou. Obdobné příklady představují místní jména *Jemnice* nebo *Sušice*. V těchto případech tedy můžeme hovořit o slootovorné homonymii místních jmen zapříčiněné užitím homonymních sufixů.

Homonymní sufix *-ice* se však vyskytuje i v pomístních jménech, a to mimo jiné i ve funkci zcela odlišné. V názvech jako *Adamice* (louka, která patřila Adamovi), *Buchtice* (les, jehož majitelem byl lesník Buchta), *Krampeřice* (stráž, jejímž majitelem byl Krampera), *Linhartice* (louka, kterou vlastnil Linhart) slouží přípona *-ice* k vyjádření vlastnického vztahu (všechna tato pomístní jména mají formu singuláru – viz Olivová-Nezbedová 1995, s. 59).

Kromě toponym se sufix *-ice* uplatňuje rovněž v oblasti antroponym (osobních jmen), a to jednak při tvoření neoficiálních ženských přechýlených podob příjmení, jednak při odvozování hypokoristik (neoficiálních podob rodných jmen). Pokud jde o tvoření přechýlených jmen, tuto funkci má přípona *-ice* též u apelativ (např. *posel* – *poslice*). Sufixem *-ice* se tvoří lidové podoby příjmení zejména v nářečních oblastech Čech, ale vyskytuje se i v běžné neformální komunikaci např. mezi dětmi a mládeží (*Kubelice* místo *Kubelková*). O tomto způsobu tvoření ženských podob příjmení na Chodsku se zmiňuje M. Majtánová, která uvádí, že tato přípona se pojí nejčastěji s dvouslabičnými příjmeními (např. *Zelda* – *Zeldice*

– viz Majtánová 1976, s. 114). Tento způsob tvoření je velmi častý mj. i ve východomoravských nářečích, kde však má dotčená přípona pochopitelně nepřehlasovanou podobu *-ica* (k tomu viz Hlubinková 1996).

K tvoření hypokoristik od ženských rodných jmen se sufix *-ice* využívá mj. v následujících případech: *Adéla – Adélice*, *Blanka – Blanice*, *Dagmar – Dagmarice*, *Martina – Martinice*, *Michaela – Michalice*, *Pavla – Pavlice*, *Zdeňka – Zdenice* (srov. Knappová 2006). Není bez zajímavosti, že některá takto tvořená hypokoristika jsou homonymní se zeměpisnými jmény, srov. místní jména *Martinice*, *Pavlice* a hydronymum *Blanice*.

2.4.3.2 Suffix *-ec*

Poměrně rozmanité funkce plní v propriální sféře rovněž formant *-ec*, uplatňující se mimo to při odvozování apelativ jedenácti různých slovtvorných kategorií (srov. TŠČ 2, s. 750–751).

Pokud jde o místní jména, sufix *-ec* zde plní dvě funkce: funkci deminutivní a (při odvozování od adjektivních základů) funkci substantivizační. Do první skupiny patří jména odvozená jak od základů apelativních (např. *Lužec*, *Kostelec*), tak od základů toponymických (*Tuhanec* < *Tuhaň* + *-ec*, *Dubenec* < *Duben* + *-ec*, *Temelinec* < *Temelín* + *-ec*). Mezi místní jména odvozená od adjektiv substantivizující příponou *-ec* patří např. *Bystřec*, *Lipovec*, *Rozsochatec*.

V pomístních jménech má sufix *-ec* kromě těchto dvou funkcí navíc ještě i funkci přípony přivlastňovací (např. les *Adamec* patřil ke stavení *U Adamů*, rybník *Gregorec* založil *Gregor* (srov. Olivová-Nezbedová 1995a, s. 59).

Kromě zeměpisných jmen se sufix *-ec* uplatňuje rovněž u obyvatelských jmen, např. *Nizozemec*, *Portugalec*, *Afghánec*, nářečně *Moravec*. Podle TŠČ 2 (s. 413–414) se příponou *-ec* obyvatelská jména tvoří až na výjimky pouze od názvů zemí, států a krajů. V minulosti však byla tato přípona produktivní i při odvozování obyvatelských jmen od jmen měst a obcí. Tato původní – dnes již neužívaná – obyvatelská jména jsou dochována v mnohých českých příjmeních (srov. Beneš 1962, s. 168–169), např. *Švihovec* (od místního jména *Švihov*), *Turnovec* (Turnov), *Jihlavec* (Jihlava), *Palivec* (Palivo), *Podvinec* (Podviní).

V příjmeních je užití sufixu *-ec* též poměrně rozmanité. Kromě zmíněných příjmení vzniklých z obyvatelských jmen typu *Švihovec*, *Moravec* zde tato přípona vystupuje – podobně jako v místních jménech – jako přípona deminutivní (*Adamec* od *Adam*, *Chmelec* od *chmel* nebo *Chmel*) a substantivizující (*Malec* od *malý*).

2.4.4 Uvedme nyní několik příkladů homonymních lexikálních jednotek, které mají v obou sférách jazyka zcela odlišné významy a jež vznikly na základě homonymie (polyfunkčnosti) jednotlivých sufixů. Všechny uváděné příklady pocházejí z oblasti pomístních jmen, jejichž slootovorná stránka vykazuje ve srovnání s ostatními druhy vlastních jmen největší rozmanitost (první tři příklady nemají vztah k lexikálním jednotkám analyzovaným v této práci).

2.4.4.1 UČITELKA

Několik luk na různých místech Čech nese jméno *Učitelka*. Je evidentní, že zde nevystupuje přechýlené apelativum k *učitel*; jde o pojmenování, které je k tomuto apelativu ve vztahu slootovorné homonymie. Pomístní jméno *Učitelka* označuje louky, které měl v užívání učitel. Sufix *-ka* zde tedy slouží k vyjádření vlastnického vztahu, podobně jako je tomu i v dalších četných pomístních jménech jako *Jonáška* (louka patřící Jonášovi), *Tomanka* (louka, jejímž majitelem byl Toman), ale také *Farářka* (zádušní louka) apod.

2.4.4.2 ŽLOUTENKA, ŽLOUTENICE

Ojediněle jsou v Čechách doloženy názvy luk *Žloutenka* a *Žloutenice*. Jedná se patrně o pozemky s jílovitou, žlutě zbarvenou půdou (srov. častá pomístní jména *Červenka* a *Červenice* označující pozemky s červenou půdou i stejně znějící apelativa s významem ‚červená půda‘). Jména *Žloutenka* a *Žloutenice* jsou ve vztahu slootovorné homonymie k apelativům *žloutenka* a *žloutenice* ‚choroba, při které plet’ nabývá žlutého zbarvení‘.

2.4.4.3 PROSTŘEDNÍK

Několik rybníků v Čechách má název *Prostředník*. Jedná se o rybníky umístěné „uprostřed“ mezi jinými rybníky. Toto jméno se formálně shoduje s dvěma homonymními apelativy *prostředník* (‚zprostředkovatel‘⁴ a ‚prst mezi ukazovákem

⁴ V případě apelativa *prostředník* s významem ‚zprostředkovatel‘, které má životnou deklinaci, však můžeme hovořit pouze o částečné homonymii.

a prsteníkem‘). Stejným sufixem je utvořeno rovněž pomístní jméno *Rovník* (označující louku, která má na rozdíl od všech okolních pozemků rovný povrch), jež je homonymní s apelvativem *rovník* ‚nejdelší rovnoběžka‘.

2.4.4.4 DRŽADLO

Lexikální jednotka *DRŽADLO* přítomná v několika anoikonytech (viz zde II.A.2.2) je homonymní s apelvativem *držadlo* ‚součást něčeho určená k uchopení, držení, zač n. čím se něco drží; rukovět, násada‘ (SSJČ). Původní podoba lexikální jednotky vystupující v pomístních jménech byla patrně *DRŽALA*; tato forma byla brzy nesrozumitelná, a tak se na základě lidové etymologie připodobnila k apelvativu *DRŽADLO*. Nejde zde tedy o typický případ slovotvorné homonymie, která obvykle vychází z polyfunkčnosti jednotlivých slovotvorných prostředků.

2.4.4.5 PLAVIDLO

U apelvativa *plavidlo* jsou ve slovnících uváděny obvykle dva různé významy: ‚plovoucí těleso sloužící k dopravě osob nebo zboží‘ (SSJČ) a ‚místo, kde se plaví dobytek‘ (PSJČ). Setkáváme se zde s typickým příkladem slovotvorné homonymie, která je zapříčiněna různými funkcemi sufixu *-dlo*, jehož pomocí se tvoří jednak názvy prostředků, jednak názvy míst. V pomístních jménech vystupuje přirozeně apelvativum s významem ‚místo, kde se plaví dobytek‘ (více viz II.A.2.2.1).

2.4.4.6 PRÁDLO

V anoikonytech vystupuje apelvativum *prádlo* s významem ‚místo ke praní, prádelna‘ (SSJČ), které je ve vztahu slovotvorné homonymie s výrazem *prádlo* s významy ‚soubor tkanin, které se čistí praním‘, ‚spodní části oděvu‘ a ‚praní‘ (více viz II.A.2.2.1).

2.4.4.7 ČERNIDLO

S apelvativem *černidlo* ‚černé barvivo, inkoust‘ (PSJČ), které patří do slovotvorné kategorie názvů prostředků, je homonymní výraz *ČERNIDLO* vystupující v pomístních jménech odrážejících černé zbarvení půdy. Tvoření této lexikální jednotky považujeme za analogické (více viz II.A.2.2.2).

2.4.4.8 HUČIDLO

Apelativum *hučidlo* je doloženo pouze jako činitelský název s významem ‚bručoun, křikloun‘ (PSJČ). Lexikální jednotka *HUČIDLO* (II.A.2.2.2) přítomná v pomístních jménech odrážejících pravděpodobně zvuk vody je s doloženým apelativem ve vztahu slovotvorné homonymie.

2.4.4.9 NĚMČINA

Lexikální jednotka *NĚMČINA* (viz II.A.5.1) přítomná v několika pomístních jménech v různých částech Čech byla utvořena sufixem *-ina* z osobního jména *Němec* nebo z etnonyma *Němec*. Tento výraz je homonymní s apelativem *němčina* ‚německý jazyk‘ (SSJČ).

2.4.4.10 HOLUBINKA

Název lesa *Holubinka* byl patrně utvořen sufixem *-inka* od osobního jména *Holub* (případně od apelativa *holub*). Výklad z apelativa *holubinka* označujícího druh houby nepovažujeme za příliš pravděpodobný; toto apelativum je s daným pomístním jménem patrně ve vztahu slovotvorné homonymie (viz II.A.5.3).

2.4.4.11 BABIZNA

Pomístní jméno *Babizna* (viz II.A.6.6) se nachází ve dvou různých lokalitách. V jednom případě bylo patrně utvořeno z apelativa *baba* ve významu ‚mokřina, bahnité místo‘ (SPJČ), druhé vzniklo univerbizací z pomístního jména *Babí hůrka*. Obě tato anoikonyma jsou homonymní s apelativem *babizna* ‚nepříjemná, zlá žena; baba‘ (SSJČ).

2.4.4.12 VINOPALKA

Apelativum *vinopalka* je ve slovnících češtiny doloženo pouze jako přechýlené substantivum k *vinopal* (PSJČ). Lexikální jednotka *VINOPALKA* vyskytující se v anoikonymii však odkazuje k bývalé vinopalně; je tedy s doloženým apelativem homonymní (viz II.C.2.2.1).

2.4.4.13 DVORNÝ

Pomístní jméno *Dvorný* (viz II.A.2.1.1) označuje pastviny, které patřily k hospodářskému dvoru. Z apelativní sféry je známo pouze homonymní adjektivum *dvorný* ‚po dvorském způsobu uhlazený, zdvořilý, způsobilý‘ (PSJČ).

2.4.4.14 LUKATÝ

Pomístní jméno *Lukatý* (3.A.3.1.4) charakterizuje druh pojmenovaného pozemku (tj. louku). V apelativní sféře jazyka je doloženo pouze homonymní adjektivum *lukatý* odvozené od substantiva *luk* (Jg).

2.4.5 Přejdeme nyní k slovotvorným homonymům v rámci propriální sféry jazyka. Uvedeme dva příklady, z nichž první se bude vztahovat k oblasti pomístních jmen, druhý se pak bude týkat hypokoristických forem rodných jmen.

2.4.5.1 Z hlediska slovotvorné homonymie je pozoruhodné např. pomístní jméno *Petrovka*, vyskytující se na různých místech Čech. Homonymní forma *Petrovka* mohla v jednotlivých případech vzniknout třemi různými způsoby: (1) od osobního jména *Petr* sufixem *-ovka* (pojmenování podle majitele pozemku); (2) od místního jména *Petrov* + *-ka* (pozemek na katastru obce *Petrov*); (3) od místního jména *Petrovice* (s vynecháním *-ice*) + *-ka* (louka, která dříve patřila k petrovickému dvoru).

2.4.5.2 Pokud jde o oblast hypokoristik, asi nejtypičtějším příkladem slovotvorné homonymie jsou případy, kdy daná forma je hypokoristickou obměnou zároveň mužského i ženského rodného jména. „Obourodý“ je kupř. hypokoristický sufix *-ča*, který slouží sice častěji k tvoření ženských hypokoristik (např. *Monika* → *Monča*, *Irena* → *Irča*, *Kamila* → *Kamča* apod.), ovšem tvoří se jím rovněž hypokoristika mužská (např. *Kamil* → *Kamča*). Totéž platí mimo jiné i o produktivním sufixu *-ka*, kterým se podle S. Pastyřika (2003, s. 110) „často tvoří rádobý ženské hypokoristické podoby pro mužskou populaci“. Podle tohoto autora je tato přípona „skutečným obourodým sufixem, který umožňuje tvořit expresivně zabarvené výrazy v obou rodech. Je to zajisté i proto, že formantem *-a* lze v češtině tvořit maskulina i feminina v apelativním i propriálním systému. Maskulina se potom skloňují podle vzoru ‚předseda‘ (propria podle typu ‚Váňa‘), feminina podle vzoru ‚žena‘, propria podle typu ‚Máňa‘. U HYP s tímto vokalickým zakončením rozhoduje však o jejich zařazení ke gramatickému rodu (a tím i o jejich skloňování) přirozený rod jejich nositele/nositelky (*Jirka/Jiřka*).“ Suffixy *-ča*, *-ka*, ale i některé další (*-da*, *-ana*, *-ina*, *-ulka*, *-uška*) můžeme tedy charakterizovat jako

parasystémové homonymní sufixy, sloužící k tvoření mužských i ženských hypokoristických forem rodných jmen.

2.4.6 Zaměřme se nyní na vztah slovotvorné homonymie mezi některými lexikálními jednotkami analyzovanými v této práci.

2.4.6.1 KLEPANDA

Lexikální jednotka *KLEPANDA* (viz II.A.1.1, II.A.1.2.1) doložená v několika anoikonymech byla utvořena dvěma různými způsoby: sufixem *-nda* ze slovesa *klepat* a sufixem *-anda* z redukovaného osobního jména *Klepal*.

2.4.6.2 Detoponymická adjektiva⁵

Nejčastější typ slovotvorně homonymních detoponymických adjektiv je výsledkem tvoření tzv. „krátkých“ adjektiv od místních jmen zakončených na *-ice*. Adjektivum *dobřichovský* může být kupříkladu odvozeno jednak od místního jména *Dobřichov*, jednak od zkráceného místního jména *Dobřichovice*, podobně *březenský* z místního jména *Březno* i *Březenice*, *janovský* z *Janov* i *Janovice*, *leskovský* z *Leskov* i *Leskovice*, *milovský* z *Milovy* i *Milovice*, *mlázovský* z *Mlázovy* i *Mlázovice*, *petrovský* z *Petrov* i *Petrovice*, *štěpánovský* ze *Štěpánov* i *Štěpánovice*, *václavský* z *Václavy*, *Václaví* i *Václavice* aj.

Méně často dochází ke vzniku slovotvorné homonymie při tvoření tzv. krátkých adjektiv od toponym s jiným zakončením; srov. přídavné jméno *lipský* z místního jména *Lipí* i *Lipany*, *chuchelský* z *Chuchle*, *Chuchel* i *Chuchelna*.

V některých případech je homonymní detoponymické adjektivum utvořeno od dvou různých zkrácených toponym, např. *heřmanský* od místních jmen *Heřmanice* a *Heřmanec*, *kosoršský* od *Kosořice* a *Kosořín*⁶, *popovský* z místních jmen *Popovice* a *Popovec*, *velenský* z místních jmen *Velenice* a *Velenka*.

Homonymní adjektiva mohou vzniknout i důsledkem tvoření pomocí rozšířených podob sufixu *-ský*, např. adjektivum *čistecký* může být utvořeno nejen

⁵ Stranou ponecháváme případy homonymie, které nejsou důsledkem způsobu tvoření, ale jež jsou dány pouze rozdílným zakončením jmen, např. *radlický* z místního jména *Radlice* i *Radlík*, *slatinský* ze *Slatina* i *Slatiny*.

⁶ Adjektivum *kosoršský* může být samozřejmě odvozeno též od místního jména *Kosoř*; v pomístních jménech však na takto utvořené přídavné jméno nejsou doklady.

od názvu *Čistec*, ale také *Čistá*, *lhotecký* od *Lhotka* i *Lhota*, *srbecký* od *Srbce*⁷ i *Srby*, *letovský* od *Letovy* i *Lety*.

Setkáváme se i s případy, kdy se homonymní adjektivum vztahuje k většímu počtu toponym; roli zde může sehrát jak tvoření od redukovaných základů, tak tvoření pomocí rozšířených podob sufixu *-ský*. Uvedme tři pozoruhodné příklady:

i. Adjektivum *borovský* je odvozeno sufixem *-ský* od (nezkrácených) místních jmen *Borovy* nebo (*Havlíčkova*) *Borová*, dále rozšířeným sufixem *-ovský* od místního jména *Bor*, ale také od redukovaného místního jména *Borovany*.

ii. Přídavné jméno *bukovský* je utvořeno z místního jména *Buková*, dále z místního jména (*Dolní*) *Bukovsko* a v neposlední řadě ze tří zkrácených místních jmen: *Bukovany*, *Bukovina* a *Bukovno*.

iii. Adjektivum *kamenský* je odvozeno z místních jmen *Kámen* a *Kamenná*, dále z redukovaných místních jmen *Kamenec*, *Kamenice* a *Kameničná*. Vztahuje se rovněž k místním jménům *Kamenný Most* a *Kamenný Újezd*; v těchto případech je slovotvorným východiskem přívlastek *Kamenný*.

Existence homonymních detoponymických adjektiv v komunikaci zpravidla nepůsobí potíže, poněvadž neoficiální podoby adjektiv, které tuto homonymii většinou⁸ způsobují, bývají obvykle užívány vždy pouze na relativně malém území (mluvčí z jihozápadního okolí Prahy kupříkladu adjektivum *letovský* vztahuje k místnímu jménu *Lety*, zatímco obyvatel Klatovska je spojuje s názvem obce *Letovy*).

Pro úplnost je zapotřebí připomenout, že detoponymická adjektiva utvořená sufixem *-ský* jsou nezřídka homonymní s adjektivy deapelativními (např. *BLATSKÝ*: *Blatský vrch* je les nad osadou *Blata*, *Blatský* je pole v blízkosti blat; *Dubská* je silnice vedoucí do obce *Dub*, *Dubská cesta* byla nazvána podle dubového porostu) i deantroponymickými (*ČENKOVSKÝ*: *Čenkovský rybník* byl nazván podle polohy u osady *Čenkov*, pole *Čenkovské* má název podle bývalého majitele Čenka).

⁷ Pro úplnost připomeňme, že podoba *srbecký* mohla vzniknout též hláskovým zjednodušením adjektiva *srbečský* od místního jména *Srbeč*.

⁸ S homonymií dvou oficiálních podob detoponymických adjektiv se setkáváme pouze ojediněle, a to například v případě adjektiva *hlinecký*, které může být odvozeno od místních jmen *Hlinsko* (srov. Polívková 1985a, s. 92) i *Hlince*.

2.4.6.3 PODHORSKÝ

Adjektivní lexikální jednotka *PODHORSKÝ* přítomná v pomístních jménech na území Čech vznikla několika různými způsoby⁹:

a) Sufixem *-ský* z předložkového spojení *pod horou* (rybník *Podhorský* byl nazván podle polohy pod „horou“ – vrchem *Ostrý*); nelze však zcela vyloučit ani výklad z apelativa *podhoří*.

b) Sufixem *-ský* z předložkového spojení *pod Horou* (mlýn *Podhorský mlýn* byl nazván podle polohy pod obcí Benešova Hora).

c) Sufixem *-ský* z místního jména *Podhora* (*Podhorský rybníček* byl nazván podle své dřívější příslušnosti ke dvoru *Podhora*).

S obdobnými případy slovotvorné homonymie se setkáváme například též u lexikálních jednotek *PODHAJSKÝ/PODHÁJSKÝ*, *POSKALSKÝ* (srov. zde III.B.1.1).

2.5 Tvoření od redukováných základů¹⁰

2.5.0 L. Olivová-Nezbedová (1995a) upozorňuje mj. na skutečnost, že v pomístních jménech se často vyskytují adjektiva tvořená příponou *-ský* od zkrácených místních jmen; jako příklad uvádí pomístní jméno *Běstovská silnice*, označující komunikaci směřující k obci *Běstovice*. Tvoření adjektiv příponou *-ský* od zkrácených podob místních jmen je nejtypičtějším a nejčastějším způsobem tvoření slov od redukováných propriálních základů. Proto nyní vyjdeme od tohoto typu tvoření, který již byl relativně podrobně popsán a jímž jsme se zabývali v části III.A.1.1.1.2, a pozornost budeme věnovat především ostatním sufixům, které se v některých případech spojují s redukovánými propriálními základy. Půjde nám přitom nejen o zkrácené základy toponymické (i když ty jsou ve sledovaných případech výrazně častější), ale rovněž o základy antroponymické.

Pokusíme se zodpovědět zejména dvě klíčové otázky:

a) Které anoikonymické sufixy mohou v některých případech způsobit redukci (krácení) propriálních základů?

⁹ Stranou ponecháváme skutečnost, že v pomístních jménech vystupuje i příjmení *Podhorský*.

¹⁰ Pozornost věnujeme pouze tvoření od redukováných základů propriálních. Tvoření od redukováných základů apelativních bude možné analyzovat, teprve až bude lexikograficky zpracována větší část anoikonymického materiálu z území Čech, protože doklady na tento způsob tvoření jsou nepočetné a často též nejednoznačné.

b) O jakou část se dané propriální základy v jednotlivých případech zkracují?

2.5.1 Od redukovaných základů se tvoří nejčastěji detoponymická adjektiva se sufixem *-ský*. V části III.A.1.1.1.2 jsme došli k závěru, že při tvoření detoponymických adjektiv dochází k odsouvání následujících částí toponymických základů:

- část *-ice* (*Pardubice* – *pardubský*)
- část *-ín* (*Mrákotín* – *mrákotský*)
- část *-any* (*Borovany* – *borovský*)
- část *-ník* (*Hlavečnick* – *hlavecký*)
- část *-no* (*Zbečno* – *zbecký*)
- část *-ec* (*Podbradec* – *podbradský*)
- část *-ov* (*Baštínov* – *Baštinský*)
- část *-ina* (*Vrchovina* – *vrchovský*)
- část *-nice* (*Záhornice* – *záhorský*)
- část *-ves* (*Nemyčeves* – *němycký*)
- část *-ka* (*Lejšovka* – *Lejšovský*)
- část *-ná* (*Třemešná* – *třemešský*)
- část *-ek* (*Týček* – *týčský*)
- část *-ky* (*Chloulmky* – *chloumský*)
- část *-ík* (*Rokytník* – *rokytenský*)
- část *-iny* (*Páleniny* – *pálenský*)
- část *-ce* (*Skopytce* – *skopytský*)
- část *-ovice* (*Bezpravovice* – *bezpravský*)
- část *-ětice* (*Jetětice* – *jecký* /< **jetský*/)
- část *-otice* (*Mladotice* – *mlacký* /< **mladský*/)
- část *-čice* (*Drahelčice* – *drahelský*)
- část *-ičky* (*Janovičky* – *jánovský*)
- část *-iště* (*Neděliště* – *nedělský*)
- část *-ičná* (*Kameničná* – *kamenský*)
- část *-eč* (*Heřmanec* – *heřmanský*)
- část *-čí* (*Klenčí* – *klenský*)

– část *-ie* (*Amálie* – *amálský*)

Zaměříme se nyní na další sufixy (některé z nich byly analyzovány v této práci), jimiž se tvoří pomístní jména od redukovaných propriálních základů.

2.5.2 Sufix *-ák*

Přípona *-ák* má charakter přípony univerbizační. L. Olivová-Nezbedová (1995a, s. 71) charakterizuje užití tohoto sufixu v pomístních jménech následovně: „Při tvoření z osobních jmen vzniká touto příponou substantivum z adjektiva přivlastňovacího (*Kašparův rybník* → *Kašparák*). Při tvoření z místních jmen vzniká touto příponou substantivum z adjektiva tvořeného příponou *-ský* (*-cký*) z místního jména (v obci *Čepinec* je *Čepinecký rybník* neboli *Čepiňák*).“

Skutečnost, že jsou pomístní jména na *-ák* tvořena z posesivních, resp. detonymických adjektiv, se však žádným způsobem nereflektuje v jejich formě, a proto pro nás není významná. Pro zjednodušení budeme tedy i tato jména chápat jako odvozená od (redukovaných) propriálních základů¹¹.

2.5.2.1 Redukovaný toponymický základ + *-ák*

Případů, kdy se sufix *-ák* připojuje k redukovanému toponymickému základu, je sice mnohem méně než u sufixu *-ský*, ovšem tato jména vykazují velkou rozmanitost, pokud jde o odsouvané části toponymických základů.

V pomístních jménech *Bořeták*, *Chotělák*, *Jenšovák*, *Strakoňák*, *Svojšák*, *Škvoreťák*, *Třebusák* se odsouvá přípona *-ice* (pomístní jména jsou odvozena od oikonym *Bořetice*, *Chotělice*, *Jenšovice*, *Strakonice*, *Svojšice*, *Škvořetice*, *Třebusice*).

Sufix *-ov* podléhá redukci v pomístních jménech: *Neplachák* a *Pelhřimák*, vycházejících z místních jmen *Neplachov* a *Pelhřimov*.

K vynechání sufixu *-ín* dochází v pomístních jménech *Lbošák* (*Lbosín*) a *Boroťák* (*Borotín*).

V několika případech se odsouvá celá přípona *-ovice*: *Nemyslák* (od místního jména *Nemyslovice*), *Bohouňák* (*Bohouňovice*), *Krašák* (*Krašovice*).

Část *-ka* se vynechává u pomístních jmen *Olešák*, *Vyžlovák* odvozených od místních jmen *Oleška*, *Vyžlovka*.

¹¹ Totéž platí i pro anoikonyma utvořená sufixem *-ka* (viz IV.2.5.4).

Jeden doklad je k dispozici na odsouvání přípony *-ec*: *Čepiňák* od místního jména *Čepinec*.

V jediném případě je dále doloženo odsouvání části *-čice*, a to u pomístního jména *Vlkaňák*, vycházejícího z místního jména *Vlkančice*.

2.5.2.2 Redukovaný antroponymický základ + *-ák*

K redukci antroponymických základů dochází nejčastěji u pomístních jmen odvozených od osobních jmen s formantem *-ek*: *Sedláček* → *Sedláčák*, *Pavlíček* → *Pavličák*, *Řezníček* → *Řezničák*, *Jelínek* → *Jeliňák*, *Bartůněk* → *Bartůňák*, *Matoušek* → *Matoušák*, *Blažek* → *Blažák*. Ke krácení o část delší než je daná přípona dochází u pomístního jména *Kadeřák*, utvořeného od příjmení *Kadeřábek*. Kromě této přípony jsou dále v pomístních jménech vypouštěny části *-ka* (*Vodička* → *Vodičák*, *Růžicka* → *Růžičák*) a *-ský* (*Rychetský* → *Rychečák*).

2.5.3 Sufix *-anda* (viz zde II.A.1)

Rovněž tento sufix se v pomístních jménech pojí s redukovanými základy toponymickými i antroponymickými.

2.5.3.1 Redukovaný toponymický základ + *-anda*

Do této skupiny náleží čtyři pomístní jména. Je pozoruhodné, že ve všech těchto případech se jedná o názvy komunikací, směřujících k obcím, jejichž jména vystupují v základech těchto pojmenování. Ve dvou případech se vypouští sufix *-ec* (*Bražec* → *Bražanda*, *Kostelec* → *Kostelanda*), v jednom případě část *-ice* (*Kojovice* → *Kojovanda*), v pomístním jménu *Košanda* (od místního jména *Košátky*) je slootovorný základ redukován o část *-átky*.

2.5.3.2 Redukovaný antroponymický základ + *-anda*

Tvoření pomístních jmen příponou *-anda* od redukovaných antroponymických základů je častější než od zkrácených základů toponymických. Uplatňuje se u tří formálních typů příjmení, konkrétně u příjmení zakončených na *-ák* (*Korčák* → *Korčanda*, *Polák* → *Polanda*, *Trepák* → *Trepanda*, *Herák* → *Heranda*, *Třasák* → *Třasanda*), *-ař/-ář* (*Kuchař* → *Kuchanda*, *Krčmář* → *Krčmanda*) a *-al* (*Klepal* → *Klepanda*).

2.5.4 Sufix *-ka*

Přípona *-ka* plní v pomístních jménech různé funkce. Podle L. Olivové-Nezbedové (1995a, s. 61–62) jde při odvozování od vlastních jmen jednak o příponu nezpodstatňující (např. název pole *Klicperka* z osobního jména *Klicpera*), jednak o příponu univerbizační (např. *Milešovka* < *Milešovská hora*). Tyto dva typy však není vždy snadné od sebe vzájemně odlišit, a tak k této distinkci nebudeme přihlížet (lze ovšem předpokládat, že námi sledované názvy patří s největší pravděpodobností mezi jména vzniklá na základě univerbizace).

U tohoto sufixu bylo zaznamenáno především tvoření od redukovaných základů toponymických. Zachycena byla pouze pomístní jména odvozená od místních jmen zakončených na *-ovice*. Při tvoření těchto anoikonym pak dochází k redukci o část *-ice*: *Štěchovice* → *Štěchovka*, *Mnichovice* → *Mnichovka*, *Libochovice* → *Libochovka*, *Radimovice* → *Radimovka*, *Popovice* → *Popovka*, *Rakovice* → *Rakovka*. Doklady na tvoření od zkrácených základů antroponymických jsou ojedinělé; zjištěno bylo odsouvání části *-ek* (např. v anoikonymu *Bořka*, vycházejícím patrně z osobního jména *Bořek*).

2.5.5 Sufix *-ačka*

Podle L. Olivové-Nezbedové (1995a, s. 57) se sufixem *-ačka* ojediněle tvoří jména cest, a to z toponymických základů. Tomuto sufixu bude třeba věnovat v budoucnu podrobnější pozornost. Předběžná sonda ukazuje, že tento sufix se v anoikonymech pojí i se základy antroponymickými a vyskytuje se i v názvech jiných objektů než komunikací. Pokud jde o tvoření od redukovaných základů, sufix *-ačka* se pojí (podobně jako sufix *-ka*) především se zkrácenými základy toponymickými, tvoření od redukovaných antroponymických základů je ojedinělé. Při tvoření od toponymických základů dochází k odsouvání částí *-ice*: *Kahlovice* → *Kahlovačka*, *Kosořice* → *Kosořačka*, *Semelkovice* → *Semelkovačka*, *-ovice*: *Malenovice* → *Maleňačka* a *-ek*: (Červený) *Hrádek* → *Hradačka*. Pokud jde o deantroponymická jména, známo je zatím jen odsouvání části antroponymického základu *-ský*: *Makovský* → *Makovačka*.

2.5.6 Sufix *-ina* (viz zde II.A.5)

Průkazné jsou pouze doklady tvoření od redukováných toponymických základů (doklady na tvoření od redukováných základů antroponymických nejsou jednoznačné – viz II.A.5.3). Při tvoření pomístních jmen se odsouvá v třech případech část *-ice* (*Kalubice* → *Kalubina*, *Nechvalice* → *Nechvalina*, *Žižice* → *Žižina*), v jednom případě pak část *-ce* (*Kladrubce* → *Kladrubina*).

2.5.7 Sufix *-čice* (viz zde II.A.6.4)

U sufixu *-čice* bylo tvoření od redukováných základů zaznamenáno ve dvou případech: cesta směřující do Strakonice nese název *Strakončice*¹², cesta do obce Hrejkovice se nazývá *Hrejkovčice*.

2.5.8 Dílčí shrnutí

2.5.8.1 Ukazuje se, že zkracování základů je výrazně častější u pomístních jmen odvozených od toponym (konkrétně místních jmen) než u jmen odvozených od antroponym.

2.5.8.2 Při tvoření pomístních jmen od redukováných toponymických základů se nejčastěji vynechává část *-ice*; její odsouvání je doloženo při odvozování všemi sledovanými sufixy. Jiné části toponymických základů se odsouvají spíše jen v jednotlivých případech. Zdaleka nejrozmanitější je tvoření detoponymických adjektiv na *-ský*. Zde je doloženo vypouštění sedmadvaceti různých částí toponymických základů (*-ice*, *-ín*, *-any*, *-ník*, *-no*, *-ec*, *-ov*, *-ina*, *-nice*, *-ves*, *-ka*, *-ná*, *-ek*, *-ky*, *-ík*, *-iny*, *-ce*, *-ovice*, *-ětice*, *-otice*, *-čice*, *-ičky*, *-iště*, *-ičná*, *-eč*, *-čí*, *-ie*).

2.5.8.3 V několika ojedinělých případech jsou v pomístních jménech doloženy dva různé zkrácené základy téhož místního jména. Např. v katastru obce *Krašovice* (na Písecku) se nachází rybník *Krašovský*, zvaný též *Krašák*. Jména *Krašovský* i *Krašák* (náležející témuž objektu) vycházejí z místního jména *Krašovice*, ovšem každé z jiného redukováného základu. Zatímco jméno *Krašovský* vychází ze základu zkráceného o část *-ice*, při tvoření (univerbizační) příponou *-ák* dochází k podstatnější redukci toponymického základu: vypouští se celý sufix *-ovice*.

¹² Jméno cesty *Strakončice* je relativně velmi staré: je doloženo již k roku 1659 (viz Sedláček 1924, s. 39).

Odsouvání sufixu *-ovice* je doloženo rovněž u některých dalších pomístních jmen odvozených příponou *-ák* (např. *Bohouňák* od *Bohouňovice*, *Nemyslák* od *Nemyslovice*).

2.5.8.4 V části věnované detoponymickým adjektivům na *-ský* jsme vyšli z poznatku V. Šmilauera (1939, s. 108), že při odvozování lidových přídavných jmen od místních jmen zakončených na *-ice*, *-ín*, *-any* apod. „vychází se ze základu těchto jmen“. To by znamenalo, že ve všech případech, kdy dochází ke krácení toponymického základu, se tento základ redukuje o příponu, již bylo dané místní jméno utvořeno. Ve všech případech tomu tak ovšem není. O tvoření adjektiva *čachovský*, odvozeného od místního jména *Čachovice*, nelze kupříkladu říci, že by se zde vycházelo od „základu“ jména *Čachovice*, neboť ten zní *Čach-*, nikoliv *Čachov-*¹³. V tomto případě se tedy nejedná o odsunutí celého sufixu, nýbrž jeho části.

Rovněž u tvoření pomístních jmen sufixy *-ák*, *-anda*, *-ka*, *-čice*, *-ačka* a *-ina* dochází někdy k tomu, že odsouvané části, o něž se zkracuje slovotvorný základ pomístních jmen, nejsou identické s toponymickými příponami. Např. název vrchu *Vlkaňák* je odvozen od místního jména *Vlkančice*. Při jeho tvoření je tedy vypuštěna část *-čice*, která není identická s toponymickou příponou, neboť jméno *Vlkančice* není utvořeno sufixem *-čice*, nýbrž patronymickou příponou *-ice* z osobního jména *Vlkanec* nebo *Vlkánek* (Pf). Je tedy patrné, že při zkracování toponymických základů pomístních jmen nejsou vždy respektovány hranice mezi jednotlivými morfémy. Z tohoto důvodu je adekvátnější hovořit o odsouvaných částech než o vypouštěných sufixech.

Přehled tvoření lexikálních jednotek od redukovaných propriálních základů podáváme dále v tabulce na následující straně.

¹³ Podle A. Profouse je jméno *Čachovice* utvořeno od osobního jména *Čach* a označuje ‚ves lidí Čachových‘ (Pf).

Sufix ovlivňující redukci propriálního základu	Odsouvaná část	
	u toponymických základů	u antroponymických základů
-ský	-any -ec -ek -ice -ín -ina -ka -ná -nice -ník -no -ov -ves	---
-ák	-čice -ec -ice -ín -ka -ov -ovice	-ek -ka -ský
-anda	-ec -ice -átky	-ák -ař/-ář -al
-ka	-ice	-ek
-ačka	-ice -ovice -ek	-ský
-ina	-ice -ce	---
-čice	-ice	---

3. Výhledy

Jak již bylo naznačeno v úvodní části práce, analýze slovotvorné stránky anoikonym se hodláme věnovat i v budoucnu. Mezi nejnaléhavější úkoly v této oblasti patří podání relativně úplného přehledu sufixů zastoupených v anoikonymii Čech. Tento přehled bude zpracován formou výčtu jednotlivých sufixů doplněného informacemi o základech, k nimž se dané sufixy připojují. Dokud však nebude dokončeno kompletní lexikografické zpracování anoikonymie Čech, úplnost tohoto zpracování bude stále jen relativní.

V budoucnu se chceme podrobně zaměřit i na užití některých dalších sufixů vyskytujících se v anoikonymii Čech.

V práci provedená analýza vychází převážně ze synchronního materiálu; o historické doklady se opíráme jen v několika jednotlivých případech. Diachronní zkoumání opřené o systematickou práci s historickými doklady by zajisté přineslo mnohé cenné poznatky. Přispělo by mimo jiné k interpretaci mnoha kompozit, která se ze synchronního pohledu jeví jako nejasná.

V práci nepodáváme kvantitativní charakteristiku jednotlivých slovotvorných prostředků, která by nepochybně byla velmi cenná. S dostatečnou mírou přesnosti ji však bude možné podat, teprve až bude dokončeno kompletní lexikografické zpracování anoikonymie Čech.

Pozoruhodné by jistě bylo i porovnání analyzovaného materiálu se slovotvornou stránkou lexikálních jednotek vyskytujících se v pomístních jménech na Moravě a ve Slezsku.

Seznam pramenů, literatury a jejich zkratky

Prameny

Soupisy pomístních jmen z území Čech zpracované v letech 1963–1980. Oddělení onomastiky Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i., v Praze.

Abecední generální katalog pomístních jmen z území Čech. Oddělení onomastiky Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i., v Praze.

Josefský katastr. Národní archiv v Praze.

Lexikální archiv oddělení vývoje jazyka Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i., v Praze.

Tereziánský katastr český. Excerpce – lístkový materiál. Oddělení onomastiky Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i., v Praze.

Literatura (včetně internetových zdrojů)

BARES, R. O. (1970): Die Nomina auf -dlo. Meisenheim am Glan: Verlag Anton Hain.

BARTOŠ, F. (1886): Dialektologie moravská I. Brno: Matice moravská.

BARTOŠ, F. (1906): Dialektický slovník moravský. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění.

BĚLIČ, J. – KAMIŠ, A. – KUČERA, K. (1979): Malý staročeský slovník. Praha: SPN.

BENEŠ, J. (1962): O českých příjmeních. Praha: Nakladatelství ČSAV.

BEZDĚKA, J. V. (1973): Dalskabáty hříšná ves aneb o původu jména jedné osady, do které Jan Drda umístil zapomenutého čerta. Zpravodaj Místopisné komise ČSAV, 14, s. 293–299.

BÖHNEL, M. B. (1937): Z minulosti zmizelých jihočeských osad Vstuh a Ortvínovic a Nícovy Hory (dnešní Hlincové Hory), České Budějovice [online]. Cit. 2010-01-08. < <http://www.hlincovka.cz/Nicova.htm> >.

- BOREK, H. (1968): Zachodniosłowiańskie nazwy toponimiczne z formantem -ьн-. Wrocław: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- BOZDĚCHOVÁ, I. (1994): Tvoření slov skládáním. Praha: ISV nakladatelství.
- Centrální registr obyvatel [online]. Cit. 2004-03-29. <<http://www.mvcr.cz/statistiky/jmena/index.html>>.
- CUŘÍN, F. (1967): Studie z historické dialektologie a toponomastiky Čech. Praha: Univerzita Karlova.
- CUŘÍN, F. (1969): Kapitoly z dějin českých nářečí a místních a pomístních jmen. Praha: Univerzita Karlova.
- CUŘÍN, F. (1975): Pozemkové jméno Držala. Zpravodaj Místopisné komise ČSAV, 16, s. 213–216.
- Cykloatlas Česko (2003). Vizovice: SHOCart.
- Českomoravské mezihoří. Českotřebovsko (1994). Turistická mapa 1 : 50 000. Praha: Klub českých turistů.
- Český ráj (2001). Praha: Kartografie Praha – Soukup & David.
- ČIŽMÁROVÁ, L. (1985): Ty, či ta Nedvědice? Naše řeč, 68, s. 229–233.
- ČORNEJOVÁ, M. (2009): Tvoření nejstarších českých místních jmen. Brno: Masarykova univerzita.
- DANEŠ, F. – DOKULIL, M. – KUCHAR, J. a kol. (1967): Tvoření slov v češtině 2. Odvozování podstatných jmen. Praha: Academia.
- DAVID, J. – ROUS, P. (2006): Neviditelní svědkové minulosti. Místní a pomístní jména na Vysočině. Praha: Academia.
- DAVID, P. – SOUKUP, V. (2005): 666 přírodních krás České republiky. Praha: Kartografie.
- DOKULIL, M. (1962): Tvoření slov v češtině 1. Teorie odvozování slov. Praha: ČSAV.
- Elektronický slovník staré češtiny [on-line]. Verze 0.7.0. Oddělení vývoje jazyka Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i. Cit. 2010-01-18. <<http://vokabular.ujc.cas.cz>>.
- FIC, K. (1983): Tvoření detopomymických adjektiv v nářečích na Moravě. In: Hubáček, J. (ed.): Onomastika jako společenská věda. Sborník příspěvků z 1.

- československé onomastické konference. Sborník prací pedagogické fakulty v Ostravě. *Acta facultatis paedagogicae Ostraviensis*, řada D–19. Praha: SPN, s. 211–214.
- FILIPEC, J. – ČERMÁK, F. (1985): *Česká lexikologie*. Praha: Academia.
- GEBAUER, J. (1896): *Historická mluvnice jazyka českého III/1*. Praha – Vídeň: F. Tempský.
- GEBAUER, J. (1903, 1916): *Slovník staročeský I, II*. Praha: Česká grafická akciová společnost Unie.
- HARVALÍK, M. (1995): K rozložení nářečních variant pomístních jmen označujících bělidlo v Čechách. *Acta onomastica*, 36, s. 65–71.
- HARVALÍK, M. (2000): Ke konkurenčním vztahům v českém anoikononymickém systému (na příkladě dvou anoikononymických strukturních modelů). In: Olivová-Nezbedová, L. – Šrámek, R. – Harvalík, M. (eds.): *Onomastické práce 4. Sborník rozprav k sedmdesátým narozeninám univ. prof. PhDr. Ivana Lutterera, CSc.* Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, s. 109–137.
- HARVALÍK, M. (2004): *Synchronní a diachronní aspekty české onymie*. Praha: Academia.
- HARVALÍK, M. (2006): Komunikační varianty vlastních jmen a jejich místo v onomastické gramatice češtiny. In: Rymut, K. – Skowronek, K. – Czopek-Kopciuch, B. – Malec, M.: *Munuscula Linguistica. In Honorem Alexandrae Cieślíkowa Oblata*. Kraków: Wydawnictwo Instytutu Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk, s. 193–200.
- HARVALÍK, M. (2007): Dialectal Forms of Proper Names in the Onomastic Grammar of Czech. In: Timuška, A. – Andronov, A. – Blankavs, A. – Bušs, O. – Jansone, I. – Mikulénienė, D. – Stafecka, A.: *Proceedings of the 4th International Congress of Dialectologists and Geolinguists*. Riga, July 28 – August 2, 2003. Rīga: Latvian Language Institute, University of Latvia, s. 216–220.
- HAUSER, P. (1980): *Nauka o slovní zásobě*. Praha: SPN.
- HLUBINKOVÁ, Z. (1996): Přechýlené podoby ženských příjmení ve východomoravských dialektch. *Acta onomastica*, 37, s. 54–57.

- HLUBINKOVÁ, Z. (2005): Poznámka k tvoření detoponymických adjektiv v českých nářečích. *Acta onomastica*, 46, s. 51–54.
- HOFMANN, G. (1965): Několik zeměpisných jmen na dobříšském panství ze sklonku 16. století. *Zpravodaj Místopisné komise ČSAV*, 6, s. 133–134.
- HONL, I. (1961): Pokus o soupis pomístních názvů v českých zemích. *Zpravodaj Místopisné komise ČSAV*, 2, s. 69–72.
- HOSÁK, L. – ŠRÁMEK, R. (1970): Místní jména na Moravě a ve Slezsku I. A–L. Praha: Academia.
- HOSÁK, L. – ŠRÁMEK, R. (1980): Místní jména na Moravě a ve Slezsku II. M–Ž. Praha: Academia.
- JIREČEK, H. (1860–1861): Naše pomístné názvy. *Památky archeologické a místopisné*, 4, sv. I, s. 91.
- JUNGSMANN, J. (1989–1990): *Slovník česko-německý 1–5*. 2. vyd. Praha: Academia.
- KÁLALOVÁ, D. (1996): Soupis jihočeských rybníků k 1. 1. 1981 (s údaji o lokalizaci a velikosti). *Acta onomastica*, 37, s. 61–114.
- KARLÍK, P. – NEKULA, M. – PLESKALOVÁ, J. (eds.) (2002): *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- KLÍMOVÁ, K. – KNESELOVÁ, H. (eds.) (1999): *Propria v systému mluvnickém a slovotvorném*. Sborník příspěvků z mezinárodní konference *Onomastika a škola* konané v Brně ve dnech 10.–11. 2. 1998. Brno: Masarykova univerzita.
- KLOFEROVÁ, S. ml. (2008): Adjektiva v názvech komunikací na Moravě a ve Slezsku motivovaná směrem komunikace. In: Křístek, M. (ed.): *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. Studia minora Facultatis Philosophicae Universitatis Brunensis A56 – Linguistica Brunensia*. Brno: Masarykova univerzita, s. 161–169.
- KNAPPOVÁ, M. (1995): Odras majetkových a právních poměrů v pomístních jménech. In: Olivová-Nezbedová, L. – Knappová, M. – Malenínská, J. – Matúšová, J. (eds.): *Pomístní jména v Čechách. O čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest*. Praha: Academia, s. 351–376.

- KNAPPOVÁ, M. (2006): Jak se bude vaše dítě jmenovat? 4. vyd. Praha: Academia.
- KOTÍK, A. (1897): Naše příjmení. Praha: Jan Kotík.
- KOTT, F. Š. (1878): Česko-německý slovník zvláště grammaticko-fraseologický I. Praha: J. Kolář.
- KOTT, F. Š. (1880): Česko-německý slovník zvláště grammaticko-fraseologický II. Praha: František Šimáček.
- KOTT, F. Š. (1882): Česko-německý slovník zvláště grammaticko-fraseologický III. Praha: František Šimáček.
- KOTT, F. Š. (1884): Česko-německý slovník zvláště grammaticko-fraseologický IV. Praha: František Šimáček.
- KOTT, F. Š. (1887): Česko-německý slovník zvláště grammaticko-fraseologický V. Praha: František Šimáček.
- KOTT, F. Š. (1890): Česko-německý slovník zvláště grammaticko-fraseologický VI. Praha: František Šimáček.
- KOTT, F. Š. (1893): Česko-německý slovník zvláště grammaticko-fraseologický VII. Praha: František Šimáček.
- KOTT, F. Š. (1896): Příspěvky k Česko-německému slovníku zvláště grammaticko-fraseologickému. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění.
- KOTT, F. Š. (1901): Druhý příspěvek k Česko-německému slovníku zvláště grammaticko-fraseologickému. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění.
- KOTT, F. Š. (1906): Třetí příspěvek k Česko-německému slovníku zvláště grammaticko-fraseologickému. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění.
- KOTYŠKA, V. (1895): Úplný místopisný slovník království Českého. Praha: Bursík & Kohout.
- KRŠKO, J. (2003): Hydronymia povodia Turca. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Fakulta humanitných vied.

- KUČA, K. (2000): Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku IV. Praha: Libri.
- KUSÁKOVÁ, L. (1979): Apelativum chochol a jeho využití v toponymii. Zpravodaj Místopisné komise ČSAV, 20, s. 34–39.
- LAMPRECHT, A. – ŠLOSAR, D. – BAUER, J. (1986): Historická mluvnice češtiny. Praha: SPN.
- LAŠŤOVKA, M. – LEDVINKA, V. a kol. (1997): Pražský uličník. Encyklopedie názvů pražských veřejných prostranství. 1. díl. Praha: Libri.
- LAŠŤOVKOVÁ, B. (2001): Pražské usedlosti. Praha: Libri.
- LEGO, F. (1897): Kroj a vyšívání lidové na Blatech. Český lid, 6, s. 149–152.
- Lexikální archiv Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i. [online]. Cit. 2010-01-18. <<http://bara.ujc.cas.cz/psjc>>.
- LUTTERER, I. (1964): Psychologie pojmenování a tzv. přezdívková jména místní. Naše řeč, 47, s. 81–87.
- LUTTERER, I. (1968): Česká místní jména s adjektivní příponou *-n-*, In: Šmilauer, V. (ed.): Onomastické práce 2. Sborník rozprav k sedmdesátým narozeninám univ. prof. dr. Witolda Taszyckého. Praha: Místopisná komise ČSAV, s. 89–96.
- LUTTERER, I. (1978): K českým místním jménům typu „Kozojedy“. In: Romportl, M. a kol. (eds.): Slavica Pragensia 21. Philologica 3–5. Acta Universitatis Carolinae. Praha: Univerzita Karlova, s. 235–239.
- LUTTERER, I. – ŠRÁMEK, R. (1997): Zeměpisná jména v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Havlíčkův Brod: Tobiáš.
- MACKOVIČOVÁ, M. (2002): Oronymie Brdské vrchoviny. Diplomová práce. Praha: FF UK [nepublikováno].
- MACHEK, V. (1947): Výklady slov – Kocanda. Naše řeč, 31, s. 87–98.
- MACHEK, V. (1968): Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Academia.
- MAJTÁN, M. (1973): Štruktúrne typy slovenských chotárnych názvov. In: Majtán, M. (ed.): IV. slovenská onomastická konferencia. Bratislava: Veda, s. 147–160.
- MAJTÁN, M. (1974): Predponovo-příponové zemepisné názvy v slovenčine. Jazykovedný časopis, 25, s. 32–37.

- MAJTÁNOVÁ, M. (1976): Živá jména osob na dolním Chodsku. In: Romportl, M. a kol. (eds.): *Slavica Pragensia* 19. *Philologica* 4–5. *Acta Universitatis Carolinae*. Praha: Univerzita Karlova, s. 113–117.
- MALENÍNSKÁ, J. (2005): Úvahy o hydronymickém základu v místních jménech *Mojné, Mojžír, Radouň, Žilina*. In: Nejedlý, P. – Vajdlová M. (eds.): *Verba et historia*. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, s. 203–207.
- Mapy.cz [online]. Cit. 2010-01-17. <[http:// www.mapy.cz](http://www.mapy.cz)>.
- MATÚŠOVÁ, J. (2006): Osobní jména ve Slovníku pomístních jmen v Čechách. *Acta onomastica*, 47, s. 351–357.
- MATÚŠOVÁ, J. (2008): Místní a pomístní jména v Čechách tvořená příponou *-jb* ze složených osobních jmen. *Acta onomastica*, 49, s. 240–250.
- MATÚŠOVÁ, J. a kol. (2005–2009): *Slovník pomístních jmen v Čechách I–V*. Praha: Academia.
- Mělnicko a Kokořínsko (2002). Turistická mapa 1 : 50 000. Praha: Klub českých turistů.
- Mělnicko, Kokořínsko, Litoměřicko (2003). Turistická mapa 1 : 50 000. Vizovice: SHOcart.
- Mluvnice češtiny 1 (1986). Praha: Academia.
- MOLDANOVÁ, D. (2004): *Naše příjmení*. Praha: Agentura Pankrác.
- MRÓZEK, R. (2006): Apelatyczna sfera językowa a sfera onimizacyjna – przed- i poglobalizacyjny problem onomastyki. In: Abramowicz, Z. – Bogdanowicz, E.: *Onimizacja i apelatywizacja*. Białystok: Uniwersytet w Białymstoku, s. 153–163.
- NEJEDLÝ, P. (2008): K otázce parasystémového tvoření staročeských složených oikonym. In: Čornejová, M. – Kosek, P. (eds.): *Jazyk a jeho proměny*. Prof. Janě Pleskalové k životnímu jubileu. Brno: Host, s. 171–177.
- NOVÁKOVÁ, M. (1999): Toponymum „*Kocanda*“. *Acta onomastica*, 40, s. 141–151.
- OLIVA, K. (1976): Retrográdní index k dílu Dr. Antonína Profouse „Místní jména v Čechách“ I–V. Část I. Česká místní jména. Zvláštní příloha Zpravodaje Místopisné komise ČSAV, 17. Praha: Místopisná komise ČSAV.

- OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, L. (1968): Názvy cest a jejich třídění. In: Šmilauer, V. (ed.): Onomastické práce 2. Sborník rozprav k sedmdesátým narozeninám univ. prof. dr. Witolda Taszyckého. Praha: Místopisná komise ČSAV, s. 121–132.
- OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, L. (1971): Výklad pomístního jména „Remontštangle“ a názvů podobných. Zpravodaj Místopisné komise ČSAV, 12, s. 103–119.
- OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, L. (1972): Odvozeniny od apelativa „šutr“ v pomístních jménech. Zpravodaj Místopisné komise ČSAV, 13, s. 741–746.
- OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, L. (1985): Místní jména tvořená příponou *-ina* z názvů zvířectva. Zpravodaj Místopisné komise ČSAV, 26, s. 440–458.
- OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, L. (1990): Apelativa s významem „místo, kde se dobývá písek“ uchovaná v pomístních jménech. Onomastický zpravodaj ČSAV, 31, s. 41–45.
- OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, L. (1991–1992): Oprava u Roubíkovy zaniklé vsi Křikava. Onomastický zpravodaj, 32–33, s. 278.
- OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, L. (1995a): Pomístní jména v Čechách vzniklá ze jmen vlastních odvozováním příponami. In: Olivová-Nezbedová, L. – Knappová, M. – Malenínská, J. – Matušová, J. (eds.): Pomístní jména v Čechách. O čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest. Praha: Academia, s. 52–80.
- OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, L. (1995b): Cesty v Čechách a jejich vlastní jména. In: Olivová-Nezbedová, L. – Knappová, M. – Malenínská, J. – Matušová, J. (eds.): Pomístní jména v Čechách. O čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest. Praha: Academia, s. 304–332.
- OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, L. (1995c): Pomístní jména v Čechách, jejich obecná charakteristika a jejich význam pro vědní obory. In: Olivová-Nezbedová, L. – Knappová, M. – Malenínská, J. – Matušová, J. (eds.): Pomístní jména v Čechách. O čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest. Praha: Academia, s. 15–34.
- OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, L. (1995d): Soupis pomístních jmen na území Čech v letech 1963–1980. In: Olivová-Nezbedová, L. – Knappová, M. – Malenínská, J.

- Matúšová, J. (eds.): Pomístní jména v Čechách. O čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest. Praha: Academia, s. 35–51.
- OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, L. (1996): K příponě *-čice* v češtině. Naše řeč, 79, s. 54–55.
- OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, L. (1998a): Apelativa *boučí, bučí, boučina, bučina* a adjektivum *břeží* v pomístních jménech v Čechách. Naše řeč, 81, s. 219–222.
- OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, L. (1998b): K hierarchii onomastických termínů podle objektů pojmenovaných vlastními jmény. Acta onomastica, 39, s. 46–54.
- OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, L. (1999a): Apelativa *lipí* a *lipina* v pomístních jménech v Čechách. Naše řeč, 82, s. 104–107.
- OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, L. (1999b): Pomístní jména v Čechách v slootovorném systému češtiny. In: Klímová, K. – Kneselová, H. (eds.): Propria v systému mluvnickém a slootovorném. Sborník příspěvků z mezinárodní konference Onomastika a škola konané v Brně ve dnech 10.–11. 2. 1998. Brno: Masarykova univerzita, s. 82–88.
- OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, L. (2000a): Lidská spravedlnost zachycená pomístními jmény v Čechách, In: Olivová-Nezbedová, L. – Šrámek, R. – Harvalík, M. (eds.): Onomastické práce 4. Sborník rozprav k sedmdesátým narozeninám univ. prof. PhDr. Ivana Lutterera, CSc. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, s. 355–388.
- OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, L. (2000b): Pomístní jména v Čechách vzniklá z některých apelativních porostů na *-í* a *-ina*. In: Abramowicz, Z. – Dacewicz, L. (eds.): Studia slawistyczne 2. Nazwy własne na pograniczach kulturowych. Białystok: Instytut Filologii Wschodniosłowiańskich, Uniwersytet w Białymstoku, s. 223–233.
- OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, L. (2000c): Česká kompozita v pomístních jménech v Čechách. In: Warchoł, S. (ed.): Słowiańskie composita onomastyczne. Rozprawy slawistyczne 17. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, s. 141–147.
- OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, L. (2002): Přídavná jména tvořená příponou *-í* ze jmen rostlin. Naše řeč, 85, s. 25.

- OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, L. – MALENÍNSKÁ, J. (2000): Slovník pomístních jmen v Čechách. Úvodní svazek. Praha: Academia.
- OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, L. – MATÚŠOVÁ, J. (1991a): Index lexikálních jednotek pomístních jmen v Čechách. Praha: Ústav pro jazyk český ČSAV.
- OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, L. – MATÚŠOVÁ, J. (1991b): Retrogradní index lexikálních jednotek pomístních jmen v Čechách. Praha: Ústav pro jazyk český ČSAV.
- PASTYŘÍK, S. (2003): Studie o současných hypokoristických podobách rodných jmen v češtině. Hradec Králové: Gaudeamus.
- PLESKALOVÁ, J. (1974): K pojetí modelu v pomístních jménech. Zpravodaj Místopisné komise ČSAV, 15, s. 533–542.
- PLESKALOVÁ, J. (1992): Tvoření pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku. Jinočany: H & H.
- PLESKALOVÁ, J. (1998): Tvoření nejstarších českých osobních jmen. Brno: Masarykova univerzita.
- PLESKALOVÁ, J. (2000a): O tzv. parasystému. In: Večerka, R. a kol. (eds.): Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity. Linguistica Brunensia. Řada jazykovědná A 48. Brno: Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, s. 41–46.
- PLESKALOVÁ, J. (2000b): Nejstarší česká pomístní jména. In: Olivová-Nezbedová, L. – Šrámek, R. – Harvalík, M. (eds.): Onomastické práce 4. Sborník rozprav k sedmdesátým narozeninám univ. prof. PhDr. Ivana Lutterera, CSc. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, s. 408–411.
- PLESKALOVÁ, J. (2001): Rudolf Šrámek: Úvod do obecné onomastiky [recenze]. In: Večerka, R. a kol. (eds.): Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity. Linguistica Brunensia. Řada jazykovědná A 49. Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, s. 227–229.
- POLÍVKOVÁ, A. (1985a): Naše místní jména a jak jich užívat. Praha: Academia.
- POLÍVKOVÁ, A. (1985b): K vývojové tendenci českých místních jmen na *-ice*. Naše řeč, 68, s. 234–236.
- POLÍVKOVÁ, A. (2007): Naše místní jména a jak jich užívat. 2. vyd. Praha:

Euromedia Group – Knižní klub.

PONOMAREV, M. (2004): Ukončení přepravy cestujících na lokální železniční trati na Královéhradecku. [Přepis rozhlasové relace.] Český rozhlas – Radiožurnál, 4. 11. 2004, 10:35 [online]. Cit. 2010-03-22. <http://www.rozhlas.cz/radiozurnal/publ_izurnal/_zprava/140303>.

Povltaví – Písecko (2003). Velká cykloturistická mapa 1 : 75 000. Vizovice: SHOCart.

Pravidla českého pravopisu. Praha: Academia 1993.

PROFOUS, A. (1918–1919): O místních a zvláště pomístných jménech v okrsku chrasteckém u Chrudimě, Národopisný věstník českoslovanský, 13, s. 1–64; 14, s. 49–100.

PROFOUS, A. (1949): Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny II. Praha: Nakladatelství ČSAV.

PROFOUS, A. (1951): Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny III. Praha: Nakladatelství ČSAV.

PROFOUS, A. (1954): Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny I. 2. vyd. Praha: Nakladatelství ČSAV.

PROFOUS, A. – SVOBODA, J. (1957): Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny IV. Praha: Nakladatelství ČSAV.

Příruční mluvnice češtiny (1995). Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

Příruční slovník jazyka českého I–VIII (1935–1957). Praha: Státní nakladatelství, Školní nakladatelství, SPN.

REJZEK, J. (2001): Český etymologický slovník. Voznice: Leda.

ROSPOND, S. (1957): Klasyfikacja strukturalno-gramatyczna słowiańskich nazw geograficznych. Wrocław: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

ROSPOND, S. (1972): Słowotworstwo onomastyczne a apelatywne. In: Bardach, J. – Cieślak, T. – Hensel, W. (eds.): Z polskich studiów slawistycznych. Seria 4. Językoznawstwo. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, s. 109–119.

ROSŮLEK, F. K. (1909): Pardubicko, Holicko, Přeloučsko III. Pardubice: Agitační výbor pro vydávání monografie školního okresu.

- ROUBÍK, F. (1959): Soupis a mapa zaniklých osad v Čechách. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.
- SEDLÁČEK, A. (1908): Místopisný slovník historický Království českého. Praha: Bursík & Kohout.
- SEDLÁČEK, A. (1920): Snůška starých jmen, jak se v nazývaly v Čechách řeky, potoky, hory a lesy. Praha: Česká akademie věd a umění.
- SEDLÁČEK, A. (1923): Paměti a doklady o staročeských mírách a váhách. Praha: Česká akademie věd a umění.
- SEDLÁČEK, A. (1924): Úryvky o pojmenování silnic a cest. Časopis společnosti přátel starožitností českých, 32, s. 37–40.
- Seznam míst v království Českém (1913). Praha: C. k. místodržitelství.
- SIČÁKOVÁ, I. (2007): Hydronymia povodia Slanej (súbor štúdií). Prešov: Prešovská univerzita v Prešove. [online]. Cit. 2010-03-08. <<http://www.unipo.sk/public/media/11339/Monografia%20-%20variant%202.doc>>.
- SKÁLA, E. (2000): O původu jmen *Skřípel*, *Skřípová*, *Skříp* a *Skřípov* (Ke vztahu místního jména a apelativa). In: Olivová-Nezbedová, L. – Šrámek, R. – Harvalík, M. (eds.): Onomastické práce 4. Sborník rozprav k sedmdesátým narozeninám univ. prof. PhDr. Ivana Lutterera, CSc. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, s. 439–441.
- Slovník spisovného jazyka českého I–IV (1960–1971). Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.
- SPAL, J. (1962): Pětipsy (K výkladu místních jmen tohoto typu). In: Šváb, M. (ed.): Sborník Pedagogického institutu v Plzni. Jazyk a literatura 4. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, s. 5–13.
- SPAL, J. (1969): Místní jména „loupežnická“. Zpravodaj Místopisné komise ČSAV, 10, s. 755–757.
- SPAL, J. (1971): K problematice plurálních jmen místních. Onomastica, 16, s. 5–17.
- SPAL, J. (1972): Co znamenalo místní jméno Mrchojedy? Acta onomastica, 13, s. 163–167.
- SPAL, J. (1981): Mydlovary. Zpravodaj Místopisné komise ČSAV, 22, s. 181.

- SPAL, J. (1986): Číslovka sedm v toponymii. Zpravodaj Místopisné komise ČSAV, 27, s. 127–131.
- Staročeský slovník 1–26 (1968–2008). Praha: Academia.
- Statistický lexikon obcí v Čechách (1923). Praha: Státní úřad statistický.
- STOPĚRUNTÍK, K. (1923): 1. Moravská zem a moravská řeč. 2. Republika před svatým Petrem. Brno: Nový lid.
- STREINZ, W. (1828): Vollständiger Umriss einer Topographie des Berauner Kreises im Königreiche Böhmen. Prag: Enders.
- Střední Povltaví (1990). Soubor turistických map 1 : 100 000. Praha: Geografický a kartografický podnik.
- SVOBODA, J. (1964): Staročeská osobní jména a naše příjmení. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.
- SVOBODA, J. – ŠMILAUER, V. – OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, L. – OLIVA, K. – WITKOWSKI, T. (1973): Základní soustava a terminologie slovanské onomastiky. Zpravodaj Místopisné komise ČSAV, 14, s. 1–280.
- ŠIPKOVÁ, M. (2009): Dictionary of Moravian and Silesian Anonymyms: A New Project of Czech Linguistics. In: Ahrens, W. – Embleton, S. – Lapierre, A. (eds.): Names in Multi-Lingual, Multi-Cultural and Multi-Ethnic Contact. Proceedings of the 23rd International Congress of Onomastic Sciences, August 17–22, 2008, York University, Toronto, Canada. Toronto: York University, s. 900–908 [CD-ROM].
- ŠLOSAR, D. (1997): Substantivní kompozita typu V-(K)-S v češtině. Naše řeč, 77, s. 147–152.
- ŠLOSAR, D. (1999): Česká kompozita diachronně. Brno: Masarykova univerzita.
- ŠMILAUER, V. (1932): Vodopis starého Slovenska. Praha – Bratislava: Učená společnost Šafaříkova.
- ŠMILAUER, V. (1939): Přídavná jména na -ský. Naše řeč, 23, s. 99–114.
- ŠMILAUER, V. (1956): Tvoření přídavných jmen na -ský ze jmen zeměpisných. Naše řeč, 39, s. 187–214.
- ŠMILAUER, V. (1960): Soustava českých místních jmen. In: Svoboda, J. – Šmilauer, V.: Místní jména v Čechách V. Dodatky k dílu A. Profouse. Praha:

- Nakladatelství ČSAV, s. 521–670.
- ŠMILAUER, V. (1963): Úvod do toponomastiky. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- ŠMILAUER, V. (1971): Novočeské tvoření slov. Praha: SPN.
- ŠMILAUER, V. (1972): Třídění pomístních jmen. Zpravodaj Místopisné komise ČSAV, 13, s. 171–204.
- ŠMILAUER, V. (1997): Tvoření místních jmen z apelativ. Acta onomastica, 38, s. 87–150.
- ŠPÉT, J. (1968): Toponymické materiály z pozůstalosti Čeňka Zíbrta. K výzkumu pomístních jmen kolem r. 1890. In: Šmilauer, V. (ed.): Onomastické práce 2. Sborník rozprav k sedmdesátým narozeninám univ. prof. dr. Witolda Taszyckého. Praha: Místopisná komise ČSAV, s. 201–205.
- ŠRÁMEK, R. (1972): Toponymické modely a toponymický systém. Slovo a slovesnost, 33, s. 304–318.
- ŠRÁMEK, R. (1976): Slovotvorný model v české toponymii. Slovo a slovesnost, 37, s. 112–120.
- ŠRÁMEK, R. (1980): Pomístní jména typu „Za lesem, Na nivě“. Zpravodaj Místopisné komise ČSAV, 21, 1980, s. 638–650.
- ŠRÁMEK, R. (1999): Úvod do obecné onomastiky. Brno: Masarykova univerzita.
- ŠTĚPÁN, P. (2001): Suffixy *-nda* a *-anda* v toponymii Čech. Acta onomastica, 41–42, s. 203–215.
- ŠTĚPÁN, P. (2003): Sufix *-ný* v pomístních jménech v Čechách. Acta onomastica, 44, s. 131–155.
- ŠTĚPÁN, P. (2004): Označení barev a jejich užití v toponymii Čech. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta.
- ŠTĚPÁN, P. (2005): Slovotvorná homonymie v propriální a apelativní sféře českého jazyka. In: Uličný, O. a kol. (eds.): Eurolingua 2004. Opera Academiae Paedagogicae Liberecensis. Series Bohemistica III. Liberec: Technická univerzita v Liberci, s. 68–76.
- ŠTĚPÁN, P. (2007a): Pomístní jména v Čechách utvořená suffixy *-ina* a *-inka* z propriálních základů. Acta onomastica, 38, s. 156–164.

- ŠTĚPÁN, P. (2007b): Sufixální tvoření pomístních jmen od redukovaných propriálních základů. In: Považaj, M. – Žigo, P. (eds.): Súradnice súčasnej onomastiky. Zborník materiálov zo 16. slovenskej onomastickej konferencie. Bratislava: Veda, s. 169–176.
- ŠTĚPÁN, P. (2007c): Některé periferní sufixy v anoikonymii Čech. In: Lexika slovenskej onymie – hydromymia, antroponymia, toponymia. Zborník materiálov zo 16. slovenskej onomastickej konferencie, Trnava 12.–14. 9. 2007, v tisku.
- ŠTĚPÁN, P. (2007d): Suffixy *-čí*, *-ičí* a *-ovčí* v pomístních jménech v Čechách. In: Varia. Zborník z XVII. kolokvia mladých jazykovedcov, Liptovská Osada 7.–9. 11. 2007, v tisku.
- ŠTĚPÁN, P. (2007e): K prostorovým vztahům v toponymii (problematika metonymie v zeměpisných jménech). In: Koten, J. – Mitter, P. (eds.): Prostor v jazyce a literatuře. Sborník z mezinárodní konference. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, s. 65–68.
- ŠTĚPÁN, P. (2008): Suffix *-dlo* v pomístních jménech v Čechách. Acta onomastica, 40, s. 333–343.
- ŠTĚPÁN, P. (2009a): K problematice tvoření detoponymických adjektiv (na základě materiálu pomístních jmen z území Čech). Naše řeč, 92, s. 196–212.
- ŠTĚPÁN, P. (2009b): Adjektiva utvořená *t*-ovými příponami v pomístních jménech v Čechách. Acta onomastica, 50, s. 176–188.
- ŠTĚPÁN, P. (2009c): Složená adjektiva v pomístních jménech v Čechách. In: Varia. Zborník z XIX. kolokvia mladých jazykovedcov, Modra – Harmónia 18.–20. 11. 2009, v tisku.
- ŠTĚPÁN, P. (2010a): Suffix *-ství* v toponymii Čech. Naše řeč, 93, s. 71–82.
- ŠTĚPÁN, P. (2010b): Kompozita typu *Kozohlody*, *Žabokřik* v toponymii Čech. In: David, J. – Čornejová, M. – Harvalík, M. (eds.): Mnohotvárnost a specifičnost onomastiky. IV. česká onomastická konference, 15.–17. září 2009, Ostrava, sborník příspěvků. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě – Praha: Ústav pro jazyk český, s. 473–477.

- TEPLÝ, F. (1937): Příspěvek k dějinám českého rybníkářství. Praha: Ministerstvo zemědělství.
- UDOLPH, J. (1979): Studien zu slavischen Gewässernamen und Gewässerbezeichnungen. Beiträge zur Namenforschung. Beiheft 17. Heidelberg: Winter, s. 226–232.
- UTĚŠENÝ, S. (1987): Diskusně k českým místním jménům na *-ice*. Onomastický zpravodaj ČSAV, 28, s. 112–120.
- VANIŠ, J. (1980): Onomastické zajímavosti na Lounsku v 2. polovině 15. století. Zpravodaj Místopisné komise ČSAV, 21, s. 713–717.
- VAŠEK, A. (1876): O povahopisných jménech osad staročeských. Časopis Matice moravské, 8, s. 25–35.
- VÁVRA, I. (1968): Jména starých hospod. In: Šmilauer, V. (ed.): Onomastické práce 2. Sborník rozprav k sedmdesátým narozeninám univ. prof. dr. Witolda Taszyckého. Praha: Místopisná komise ČSAV, s. 231–236.
- Venetian language [online]. Cit. 2009-03-24. <http://en.wikipedia.org/wiki/Venetian_language>.
- Vodní toky a nádrže (1984). Praha: Academia.
- VONDRÁČEK, M. (2008): Zlatý potok. Opočenské noviny, XI, č. 9, 9. 5. 2008, s. 5.
- Vrbodol [online]. Cit. 2009-08-31. <<http://www.liberecky-kraj.cz/dr-cs/prirodni-zajimavosti/machuv-kraj/udoli-vrbodol-a-jeskyne-partyzanska.html>>.
- ZIMA, J. (1961): Expresivita slova v současné češtině. Praha: ČSAV.
- ZUBATÝ, J. (1924): Kuba Stopěruník: 1. *Moravská zem a moravská řeč*. 2. *Republika před svatým Petrem*. V Brně 1923. Naše řeč, 8, s. 148–153.
- Žďárské vrchy (1997). Turistická mapa 1 : 50 000. Praha: Klub českých turistů.

Vysvětlení užitých zkratk pramenů a literatury

CRO = Centrální registr obyvatel [online]

ESČ = KARLÍK – NEKULA – PLESKALOVÁ (eds.) (2002)

ESSČ = Elektronický slovník staré češtiny [on-line]

Geb = GEBAUER (1903, 1916)

Jg = JUNGSMANN (1989–1990)

JK = Josefský katastr

Kott I = Kott (1878)

Kott II = Kott (1880)

Kott III = Kott (1882)

Kott IV = Kott (1884)

Kott V = Kott (1887)

Kott VI = Kott (1890)

Kott VII = Kott (1893)

Kott VIII = Kott (1896)

Kott IX = Kott (1901)

Kott X = Kott (1906)

LexArch = Lexikální archiv Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i. [online]

MČ 1 = Mluvnice češtiny 1 (1986)

MSS = BĚLIČ – KAMIŠ – KUČERA (1979)

Pf = PROFOUS (1949, 1951, 1954); PROFOUS – SVOBODA (1957)

PSJČ = Příruční slovník jazyka českého I–VIII (1935–1957)

SPJČ = MATÚŠOVÁ, J. a kol. (2005–2009)

SSJČ = Slovník spisovného jazyka českého I–IV (1960–1971)

StčSl = Staročeský slovník 1–26 (1968–2008)

TKex = Tereziánský katastr český. Excerpt – listkový materiál

TSČ 1 = DOKULIL (1962)

TSČ 2 = DANEŠ – DOKULIL – KUCHAR a kol. (1967)

ZSTSO = SVOBODA, J. – ŠMILAUER, V. – OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, L. –
OLIVA, K. – WITKOWSKI, T. (1973)

Rejstříky

Pro usnadnění orientace je k práci připojen abecední a retrogradní rejstřík analyzovaných lexikálních jednotek vystupujících v pomístních jménech. U jednotlivých položek odkazujeme na příslušné kapitoly a podkapitoly. Do rejstříků nejsou zahrnuty lexikální jednotky uvedené v teoreticky a metodologicky zaměřené úvodní části, jejímž cílem není (na rozdíl od částí ostatních) analýza konkrétního anoikonymického materiálu.

Abecední rejstřík

ADAMEC	IV.2.4	BOČNÍ	III.A.2.3.6
ADAMICE	IV.2.4	BOČNÝ	III.A.2.1.1.e, III.A.2.3.6
AMÁLSKÝ	III.A.1.1.1.2, IV.2.5	BOHOUNÁK	IV.2.5
BABIZNA	II.A.6.6, IV.2.4	BOHOUSNÝ	III.A.2.1.2.2
BABLONNÝ	III.A.2.1.2.1	BORČÍ	II.A.4.1, IV.2.1
BACANDA	II.A.1.1	BOREČ	II.A.6.3
BAHENNÝ	III.A.2.1.1.b	BORKOVSKÝ	III.A.1.2.1.1
BAHNATKA	III.A.3.3	BORNÝ	III.A.2.1.1.a
BAHNATÝ	III.A.3.1.2	BOROŤÁK	IV.2.5
BAHNIDLO	II.A.2.2, II.A.2.2.2	BOROVČÍ	II.A.4.2
BAHNITÝ	III.A.2.3.6, III.A.3.2, IV.2.1	BOROVSKÝ	III.A.1.1.1.2, III.A.1.1.2.1, IV.2.4, IV.2.5
BARANDA	II.A.1.2.2	BOŘENSKÝ	III.A.1.1.1.1.2
BARŠINKA	II.A.5.3	BOŘETÁK	IV.2.5
BARTŮŇÁK	IV.2.5	BOŘKA	IV.2.5
BASANDA	II.A.1.2.2	BOUČNÝ	III.A.2.1.1.a
BAŠŤÁCKÝ	III.A.1.1.2.4	BOUDÁCKÝ	III.A.1.1.2.4
BAŠTECKÝ	III.A.1.1.2.5	BRANČOVSKÝ	III.A.1.1.1.1.1
BAŠTÍNSKÝ	III.A.1.1.1.2, IV.2.5	BRANDÝSKÝ	III.A.1.1.1.1.1
BAŽANTNÝ	III.A.2.1.1.g	BRAŽANDA	II.A.1.2.1, IV.2.5
BEČVARECKÝ	III.A.1.1.2.5	BRDCOVSKÝ	III.A.1.1.2.1
BEDNÁŘSTVÍ	II.A.3.12	BRNĚNSKÝ	III.A.1.1.2.3
BEHENNÝ	III.A.2.1.1.b	BRODCOVÝ	III.A.1.4
BEJCINSKÝ	III.A.1.1.1.1.1	BRODIDLO	II.A.2.2.1
BĚLEČ	II.A.6.3	BRODNÝ	III.A.2.1.1.d
BĚLEČKOVANÝ	III.A.1.1	BRODSKÝ	III.A.1.1.1.1.2
BELEDINKA	II.A.5.3	BROZDIDLO	II.A.2.2.2
BĚLIDLO	II.A.2.2.1, IV.2.1	BROŽINKA	II.A.5.3
BĚLIZNA	II.A.6.6, IV.2.1	BRTEČ	II.A.6.3
BĚLOBRANSKÝ	III.C.1.1.a	BRŮDKOVSKÝ	III.A.1.2.1.1
BĚLOHORSKÝ	III.A.1.1.1.1.2, III.C.1.1.a	BŘEKOVIČÍ	II.A.4.4, IV.2.1
BĚLOHRAD	II.C.1.1.1.1	BŘEZENSKÝ	IV.2.4
BĚLOKOPECKÝ	III.C.1.1.a	BŘEZIČÍ	II.A.4.3
BELOVATÝ	III.A.3.1.4	BŘEZNÝ	III.A.2.1.1.a, III.2.3.6
BĚLOVSKÝ	III.A.1.1, III.A.1.1.2.1	BŘEZOVÝ	III.A.2.3.6
BĚLSKÝ	III.A.1.1.1.1.2	BŘICHATÝ	III.A.3.1.3
BENDOVEC	IV.2.4	BŘINKOVČÍ	II.A.4.2
BĚSTOVSKÝ	IV.2.5	BŘÍZNÝ	III.A.2.1.1.a
BEZKOUTKA	II.B.2.1	BUKOVSKÝ	III.A.1.1.1.1.1, III.A.1.1.1.2, IV.2.4
BEZNÝ	III.A.2.1.1.a	BURDINKA	II.A.5.3
BEZPRAVSKÝ	III.A.1.1.1.2, IV.2.5	BYSTRICKÝ	III.A.2.3.6
BISKUPSTVÍ	II.A.3.0	BYSTRÍČNÝ	III.A.1.2, III.A.2.1.2.1, III.A.2.3.6
BLANECKÝ	III.A.1.1.2.5	CERHENSKÝ	III.A.1.1.1.1
BLAŤÁCKÝ	III.A.1.1.2.4	CIHELNÝ	III.A.2.1.1.f
BLATECKÝ	III.A.1.1.2.5	CÍPATÝ	III.A.3.1.3
BLATINNÝ	III.A.2.1.1.b	CÍPOVATÝ	III.A.3.1.3
BLATINOVÝ	III.A.1.4	CÍSAJDA	II.A.6.5
BLATNÝ	III.A.2.1.1.b	CÍSANDA	II.A.1.3, II.A.6.5
BLÁTNÝ	III.A.2.1.1.b		
BLATSKÝ	IV.2.4		
BLAŽÁK	IV.2.5		

CÍSAŘSTVÍ	II.A.3.13	DLOUHOVRŠÍ	II.C.2.1.2
ČACHOVSKÝ	IV.2.5	DLOUHOVSKÝ	III.A.1.1.2.1
ČANKOUSTVÍ	II.A.3.13	DOBROPOLSKÝ	III.A.1.1.1.1.2
ČASLAVSKO-TÁBORSKÝ	III.C.2.2, III.C.4	DOBŘICHOVSKÝ	IV.2.4
ČEKADLO	II.A.2.2.2	DOBŠINA	II.A.5.0, II.A.5.1
ČEKALVODA	II.C.1.1.2.2	DOLCOVSKÝ	III.A.1.1.2.1
ČELECHOVSKÝ	III.A.1.1.1.2	DOLINNÝ	III.A.2.1.1.c
ČENKOVSKÝ	IV.2.4	DOLNOLIBNIKOVSKÝ	III.C.2.1
ČEPIČNÝ	III.A.1.2, III.A.2.1.2.1	DOLNOMĚSTSKÝ	III.C.1.1.a
ČEPIŇÁK	IV.2.5	DOUBENSKÝ	III.A.1.1.2.3
ČERNIDLO	II.A.2.2, II.A.2.2.2, IV.2.4	DOUBRAVSKÝ	III.A.1.1.1.1.1
ČERNOBLATSKÝ	III.C.1.1.a	DRÁCOVSTVÍ	II.A.3.15
ČERNODOL	II.C.0, II.C.1.1.1.1	DRAHELSKÝ	III.A.1.1.1.2, IV.2.5
ČERNODUBSKÝ	III.C.1.1.a	DRAHOVSKÝ	III.A.1.1.2.1
ČERNOHÁJ	II.C.1.1.1.1	DRASTECKÝ	III.A.1.1.2.5
ČERNOHLAVÍ	II.C.2.1.2	DRAŽNÝ	III.A.2.1.1.d
ČERNOKOSTELECKÝ	III.C.1.1.a	DRHOVELINA	II.A.5.2
ČERNOPOLNÍ	III.A.1.3	DRLÍKOVEC	IV.2.4
ČERNOROLE	II.C.1.1.1.1	DRUHOSTRANSKÝ	III.C.1.2
ČERNOROLÍ	II.C.1.1.1.1	DRUHOSTRÁNSKÝ	III.C.1.2
ČERNOSAD	II.C.1.1.1.1	DRŽADLO	II.A.2.2, IV.2.4
ČERNOVRŠÍ	II.C.2.1.2	DRŽALA	II.A.2.2, IV.2.4
ČERNOVSKÝ	III.A.1.1.1.2	DŘETOVSKÝ	III.A.1.1.1.2
ČERPADLO	II.A.2.2.1	DŘEVNÝ	III.A.2.1.1.f
ČERVENICE	IV.2.4	DŘEVOPODNIK	II.C.1.1.1.3
ČERVENKA	IV.2.4	DUBNOVSKÝ	III.A.1.1.2.1
ČERVENSKÝ	III.A.1.1.1.1.2	DUBNÝ	III.A.2.1.1.a
ČESKOBRODSKÝ	III.A.1.1.1.1.2, III.C.1.1.a	DUBOUČÍ	II.A.4.2
ČIHADLO	II.A.2.2.1, III.B.3.1	DUBOVČÍ	II.A.4.2
ČIKVÁSKÝ	III.A.1.1.1.2	DUBSKÝ	III.A.1.1.1.1.2, IV.2.4
ČIMICKÝ	III.A.1.1.1.1.1	DUCHOŇOVSTVÍ	II.A.3.13
ČISTECKÝ	III.A.1.1.2.5, IV.2.4	DUPANDA	II.A.1.1, IV.2.1
ČÍŽADLO	II.A.2.2.1	DVOJČÍSLA	II.C.1.1.1.4
ČÍŽIDLO	II.A.2.2.1	DVOJHONNÝ	III.C.1.2
ČTRNÁCTKORCE	II.C.1.1.1.4	DVOJVĚŽÍ	II.C.2.1.2
ČTVERHONY	II.C.1.1.1.4, II.C.3.2	DVORNÝ	III.A.2.1.1.d, IV.2.4
ČTYŘDOMÍ	II.C.2.1.2	DVOUKAMENNÝ	III.C.1.2
ČTYŘHRAN	II.C.2.1.2	DVOUKOPA	II.C.1.1.1.4
ČTYŘKOPY	II.C.1.1.1.4	DVOUZÁHONY	II.C.1.1.1.4
ČTYŘMĚROVÝ	III.C.1.2	ELEKTROKRUH	II.C.4
ČTYŘPALIČATÝ	III.A.3.1.3, III.C.1.2	FALÁŘSTVÍ	II.A.3.2
ČTYŘROHÝ	III.C.1.2	FARÁŘSTVÍ	II.A.3.0, II.A.3.2, IV.2.1
ČTYŘŘADOVÝ	III.C.1.2	FARČICE	II.A.6.4, IV.2.1
ČTYŘŘADÝ	III.C.1.2	FILIPINKA	II.A.5.3
ČUMINDA	II.A.1.1	FLEKANDA	II.A.1.2.2
ČURANDA	II.A.1.1	FOJTSTVÍ	II.A.3.0
DALSKABÁT	II.C.3.1	GREGOREC	IV.2.4
DASKABÁT	II.C.3.1	HABERSKÝ	III.A.1.1.1.1.1
DĚKANSTVÍ	II.A.3.5	HABRÁŇ	II.A.6.2
DESETIKOPA	II.C.1.1.1.4	HÁDANDA	II.A.1.1
DEVÍTIKOPA	II.C.1.1.1.4	HAFANDA	II.A.1.1
DÍLNÝ	III.A.2.1.1.e	HÁJEČNÝ	III.A.2.1.1.d
DLOUHOHRÁZNÝ	III.A.2.1	HÁJÍČÍ	II.A.4.1
		HAMPLBOUDA	II.C.1.1.1.3

HARANDA	II.A.1.4	HRADAČKA	IV.2.5
HARAPANDA	II.A.1.4	HRADECKÝ	III.A.1.1.1.1.1
HATECKÝ	III.A.1.1.2.5	HRANIČNÍ	III.A.2.3.6
HAVLINA	II.A.5.1, IV.2.1	HRANIČNÝ	III.A.2.1.1.e,
HAVLINKA	II.A.5.3		III.A.2.3.6
HAVRLINKA	II.A.5.3	HRBATÝ	III.A.3.1.3
HEJBANDA	II.A.1.1	HRBOVATICE	III.A.3.3
HEJKOUSTVÍ	II.A.3.13	HRBOVATÝ	III.A.3.1.3
HEJKOVSTVÍ	II.A.3.13	HREJKOVČICE	IV.2.5
HEMŽECKÝ	III.A.1.1.2.5	HROMADITÝ	III.A.3.1.3
HEMŽOVSKÝ	III.A.1.2.1.1	HŘIBECKÝ	III.A.1.1.2.5
HERANDA	II.A.1.4, IV.2.5	HŘIVENSKÝ	III.A.1.1.1.1.1
HEŘMANSKÝ	III.A.1.1.1.2, IV.2.4,	HUBENOVSKÝ	III.A.1.1.1.1.1
	IV.2.5	HUČADLO	II.A.2.2.2
HLADOMĚŘ	II.C.2.1.1, II.C.2.1.1.iii	HUČIDLO	II.A.2.2.2, IV.2.4
HLADOMORNA	II.C.2.1.1, II.C.2.1.1.iii,	HUMENNÝ	III.A.2.1.1.e
	II.C.2.2.1	HUSANDA	II.A.1.2.2
HLADOMOŘÍ	II.C.2.1, II.C.2.1.1,	HUSTOLESKA	II.C.2.2.2
	II.C.2.1.1.iii	HUTECKÝ	III.A.1.1.2.5
HLADOMŘE	II.C.2.1.1, II.C.2.1.1.iii	HVĚZDECKÝ	III.A.1.1.2.5
HLADOMŘÍ	II.C.2.1.1	HVĚZDOVSKÝ	III.A.1.1.2.1
HLAVATÝ	III.A.3.1.3	HYNKOVSTVÍ	II.A.3.13
HLAVECKÝ	III.A.1.1.1.2, IV.2.5	CHAMAJDA	II.A.6.5
HLAVINA	II.A.5.0, II.A.5.1	CHLOUMSKÝ	III.A.1.1.1.2, IV.2.5
HLINECKÝ	III.A.1.1.2.5, IV.2.4	CHLUPANDA	II.A.1.2.2
HLINÍKOVÝ	III.A.1.4	CHLUPINKA	II.A.5.3
HLINITÝ	III.A.2.3.6, III.A.3.1.2,	CHMELČÍ	II.A.4.1
	III.A.3.3	CHMELNÝ	III.A.2.1.1.a
HLINNÝ	III.A.2.1.1.b	CHOCHOLATÝ	III.3.1.3, IV.2.2
HLINOVATÝ	III.A.3.1.2	CHOROUŠENSKÝ	III.A.1.1.2.3
HLÍNOVATÝ	III.A.3.1.2	CHOTĚLÁK	IV.2.5
HLINOVITÝ	III.A.3.1.2, III.A.3.3	CHRASTECKÝ	III.A.1.1.2.5
HLÍNOVITÝ	III.A.3.1.2	CHRÁSTECKÝ	III.A.1.1.2.5
HLINSKOVÝ	III.A.1.4	CHUCHELSKÝ	IV.2.4
HLUBAŇ	II.A.6.2	CHVOJNÝ	III.A.2.1.1.a
HLUBÁŇ	II.A.6.2	JABLANECKÝ	III.A.1.1.2.5
HLUBČICE	II.A.6.4	JABLONNÝ	III.A.2.1.1.a
HLUBOČINNÝ	III.A.2.1.1.c	JABLONSKÝ	III.A.1.1.1.1.1
HLUBOKANDA	II.A.1.3, IV.2.1	JABORNÝ	III.A.2.1.1.a
HLUBOKODOLSKÝ	III.C.1.1.a	JAKŠINA	II.A.5.1
HLUČÁL	II.A.6.1	JAKUBINKA	II.A.5.3
HLUCHANDA	II.A.1.3	JAMNATÝ	III.A.3.1.3, III.A.3.3
HOBRAJDA	II.A.6.5	JAMNÝ	III.A.2.1.1.c
HOLCIZNA	II.A.6.6	JAMOVATÝ	III.A.3.1.3, III.A.3.3
HOLOUBECKÝ	III.A.1.1.2.5	JAMOVITÝ	III.A.3.1.3, III.A.3.3
HOLOUSNÝ	III.A.2.1.2.2	JANOVSKÝ	IV.2.4
HOLUBINKA	II.A.5.3, IV.2.4	JÁNOVSKÝ	III.A.1.1.1.2, IV.2.5
HONIDLO	II.A.2.2.2	JAROŠINA	II.A.5.1
HORNOLIBNIKOVSKÝ	III.C.2.1	JASANNÝ	III.A.2.1.1.a
HORNOPŘÍMSKÝ	III.C.1.1.a	JASNOPOLSKÝ	III.C.1.1.a
HORNOŘEPICKÝ	III.C.2.1	JAVORČICE	II.A.6.4
HORSKÝ	III.A.1.1.1.1	JECKÝ	III.A.1.1.1.2, IV.2.5
HOŠTĚCKÝ	III.A.1.1.1.1.1	JEDLIČÍ	II.A.4.3
HOUBIZNA	II.A.6.6	JEDLOVČÍ	II.A.4.2
HOVNIČÍ	II.A.4.1	JELEMSKÝ	III.A.1.1.1.1.1

JELENČÍ	II.A.4.1	KOCANDA	II.A.1.1, IV.2.2, IV.2.4
JELENČICE	II.A.6.4	KOJOVANDA	IV.2.5
JELÍŇÁK	IV.2.5	KOLANDA	II.A.1.2.2
JENŠOVÁK	IV.2.5	KOLÁŘSTVÍ	II.A.3.13
JESENNÝ	III.A.2.1.1.a	KOLEJNÝ	III.A.2.1.1.c
JEZBERNÝ	III.A.2.1.2.2	KOLEJOVATÝ	III.A.3.1.3
JEZERNÍ	III.A.2.3.6	KOLÍNČICE	II.A.6.4
JEZERNÝ	III.A.2.1.1.d, III.A.2.3.6	KOLOVATÝ	III.A.3.1.3
JEŽKOVČÍ	II.A.4.1	KOMRCANDA	II.A.1.3
JILEMNÝ	III.A.2.1.1.a	KONĚLUPY	II.C.2.1.1, II.C.2.1.1.ii
JÍLOVATÝ	III.A.3.1.2	KONĚPLAVY	II.C.2.1.1, II.C.2.1.1.ii
JIRKOVSTVÍ	II.A.3.13	KONOPNÝ	III.A.2.1.1.f
JÍROVSTVÍ	II.A.3.13	KONOTOP	II.C.0, II.C.2.1.1,
JISTEBSKÝ	III.A.1.1.1.2		II.C.2.1.1.i
JITROVÝ	III.A.1.4	KOPANDA	II.A.1.1
JIZERNÍ	III.A.1.3	KOPCOVATKA	III.A.3.3
JOHANINA	II.A.5.1	KOPCOVATÝ	III.A.3.1.3, III.A.3.3
JONÁŠKA	IV.2.4	KOPCOVITÝ	III.A.3.1.3, III.A.3.3
KADERÁK	IV.2.5	KOPCUVATÝ	III.A.3.1.3
KAFLÁNSTVÍ	II.A.3.6	KOPČITÝ	III.A.3.1.3, III.A.3.3
KAHLOVAČKA	IV.2.5	KOPČOVATÝ	III.A.3.1.3
KALUBINA	II.A.5.2, IV.2.1, IV.2.5	KOPEČ	II.A.6.3
KAMENATKA	III.A.3.3	KOPEČNÝ	III.A.2.1.1.c
KAMENEČ	II.A.6.3	KOPŘIVATÝ	III.A.3.1.1
KAMENITÝ	III.A.3.2	KOPŘIVNÝ	III.A.2.1.1.a
KAMENOLOM	II.C.1.1.1.3	KOPŠITÝ	III.A.3.1.3
KAMENOPRŮMYSL	II.C.1.1.1.3	KOPŠOVITÝ	III.A.3.1.3
KAMENSKÝ	III.A.1.1.1.1.2,	KORČANDA	II.A.1.2.1
	III.A.1.1.1.2, IV.2.4,	KORČANDA	IV.2.5
	IV.2.5	KORYTNÝ	III.A.2.1.1.c
KAŇKOVSKÝ	III.A.1.1.2.1	KOŘENATÝ	III.A.3.1.1
KAPLANSTVÍ	II.A.3.6	KOŘENNÝ	III.A.2.1.1.f
KAPOUNSTVÍ	II.A.3.13, IV.2.1	KOSANDA	II.A.1.2.2
KARLINKA	II.A.5.3, IV.2.1	KOSOŘAČKA	IV.2.5
KARLOVARSKÝ	III.A.1.1.1.1.2	KOSOŘSKÝ	IV.2.4
KARLŠTEJNSKÝ	III.A.1.1.1.1.1	KOSTECKÝ	III.A.1.1.2.5
KAŠPARÁK	IV.2.5	KOSTELÁCKÝ	III.A.1.2.4
KLABAVSKÝ	III.A.1.1.1.1.1	KOSTELANDA	II.A.1.2.1, II.A.1.5,
KLADRUBINA	II.A.5.2, IV.2.5		IV.2.5
KLEČINKA	II.A.5.3	KOSTELENSKÝ	III.A.1.1.1.1.2,
KLENČÍ	II.A.4.1		III.A.1.5
KLENOVICKÝ	III.A.1.1.1.1.1	KOŠANDA	II.A.1.2.1, IV.2.5
KLENSKÝ	III.A.1.1.1.2, IV.2.5	KOŠERANDA	II.A.1.4
KLEPANDA	II.A.1.1, IV.2.4, IV.2.5	KOTRBATÝ	III.A.3.1.3
KLICPERKA	IV.2.5	KOTRBINA	II.A.5.1
KLIKATÝ	III.A.3.1.3, III.A.3.2,	KOUPADLO	II.A.2.2.1
	IV.2.1	KOVANSTVÍ	II.A.3.13
KLIKOVATÝ	III.A.3.1.3	KOZANDA	II.A.1.2.2
KLÍNOVATÝ	III.A.3.1.3	KOZLOVOVÝ	III.A.1.4
KLOKOTITÝ	III.A.3.1.5	KOZOHLAD	II.C.2.1.1, II.C.2.1.1.i
KLUKOVSKÝ	III.A.1.2.1.1	KOZOHLADÍ	II.C.2.1.1, II.C.2.1.1.i,
KNĚŽDOLA	II.C.1.1.1.2		IV.2.2
KNĚŽELUH	II.C.1.1.1.2	KOZOHLODY	II.C.2.1.1, II.C.2.1.1.i,
KNĚŽEVARCH	II.C.1.1.1.2		IV.2.2
KNĚŽSTVÍ	II.A.3.4	KOZOHLŮDKA	II.C.2.2.1

KOZOHRBÍ	II.C.2.1.2	LUČINATÝ	III.A.3.1.4
KOZOJEDY	II.C.2.1.1, II.C.2.1.1.i	LUČNÝ	III.A.2.1.1.d
KRÁLČICE	II.A.6.4	LUHREMÍZ	II.C.0, II.C.1.2
KRÁLOVSTVÍ	II.A.3.0, II.A.3.1	LUCHANDA	II.A.1.4
KRALUPSKO-LIPSKÝ	III.C.2.2	LUKAŠINKA	II.A.5.3
KRAMÁŘSTVÍ	II.A.3.13	LUKATÝ	III.A.3.1.4, IV.2.4
KRAMPEŘICE	IV.2.4	LUTOVČÍ	II.A.4.2
KRAŠÁK	IV.2.5	LUŽOVATÝ	III.A.3.1.4
KRAŠOVSKÝ	IV.2.5	MÁČIDLO	II.A.2.2.2
KRČMANDA	II.A.1.2.2, IV.2.5	MÁCHADLO	II.A.2.2.1
KRENSTVÍ	II.A.3.13	MAKOVAČKA	IV.2.5
KROUPOVSTVÍ	II.A.3.13	MAKOVSTVÍ	II.A.3.13
KŘEMENNÝ	III.A.2.1.1.b	MALEŇAČKA	IV.2.5
KŘEMEŽNÝ	III.A.2.1.2.1	MALENČÍ	II.A.4.1
KŘIKAVNÍ	III.A.1.3	MALINČÍ	II.A.4.1
KŘIVOMEZÍ	II.C.2.1.2	MALINNÝ	III.A.2.1.1.a
KŘIVONOSKA	II.C.2.2.2	MALINOVATÝ	III.A.3.1.1
KŘÍŽATÝ	III.A.3.1.5	MALOBOR	II.C.1.1.1.1
KŘOVATÝ	III.A.3.1.1	MALODVORSKÝ	III.C.1.1.b
KŘOVITÝ	III.A.3.1.1	MALOCHRAŠTICKÝ	III.C.1.1.a
KŘOVNÝ	III.A.2.1.1.a	MALOMOŘINSKÝ	III.C.1.1.a
KUBOVŠTINA	II.A.5.1	MALONÁKEŘSKÝ	III.C.2.1
KUCHANDA	II.A.1.2.1, IV.2.5	MALOPĚCKÝ	III.C.2.1
KUKANDA	II.A.1.1	MALOSLIVENECKÝ	III.C.1.1.a
KULATÝ	III.A.3.1.3	MALOVRÁNOVSKÝ	III.C.2.1
KULOVATÝ	III.A.3.1.3	MALVAZINKA	II.A.5.3
KUPŠINKA	II.A.5.3	MANSTVÍ	II.A.3.11
KÚTNÝ	III.A.2.1.2.1	MARIEDOL	II.C.1.1.1.3
KYJOVSKÝ	III.A.1.1.2.1	MARKOVEC	IV.2.4
LABANDA	II.A.1.2.1, II.A.1.5, II.A, 1.6, IV.2.4	MASNOKRÁMSKÝ	III.C.1.1.b
LBOŠÁK	IV.2.5	MASTIBORY	II.C.1.1.2.2
LEGONSTVÍ	II.A.3.15	MATOUŠÁK	IV.2.5
LEJŠOVSKÝ	III.A.1.1.1.2, IV.2.5	MATOUŠINA	II.A.5.1
LESKOVSKÝ	IV.2.4	MATUŠINKA	II.A.5.3
LESNÝ	III.A.2.1.1.d	MECHOVITÝ	III.A.3.1.1
LETOVSKÝ	III.A.1.1.2.1, IV.2.4	MĚKUŠINA	II.A.5.0
LHOTECKÝ	III.A.1.1.2.5, IV.2.4	MELICHAŇ	II.A.6.2
LIBIČNÝ	III.A.1.2, III.A.2.1.2.1	MELICHÁŇ	II.A.6.2
LIBOHÁJ	II.C.0, II.C.1.1.1.1	MERFÁNČÍ	II.A.4.1
LIBOCHOVKA	IV.2.5	MEZATÝ	III.A.3.1.4
LICHOVATÝ	III.A.3.1.4	MEZIHORNÍ	III.B.2.5
LINHARTICE	IV.2.4	MEZIHORNÝ	III.B.3.4
LIPČÍ	II.A.4.1	MEZIHŘÁZKA	II.B.2.1
LIPICÍ	II.A.4.3	MEZILESKA	II.B.2.1
LIPICNÍ	III.A.1.3	MEZILESNÍ	III.B.2.5
LIPNÝ	III.A.2.1.1.a	MEZIRYBNÍČNÝ	III.A.2.1, III.B.3.4
LIPSKÝ	IV.2.4	MEZIVESKO	II.B.2.6
LÍSKANDA	II.A.1.2.2	MEZNÝ	III.A.2.1.1.e
LÍSKOUČÍ	II.A.4.2	MILEŠOVKA	IV.2.5
LÍSKOVČÍ	II.A.4.2	MILEVSKÝ	III.A.1.1.1.1.1
LÍSKOVÝ	III.A.1.4	MILOŠINKA	II.A.5.3
LITOŠNÍ	III.A.1.3	MILOVSKÝ	IV.2.4
LOMIKÁMEN	II.C.1.1.2.2	MLACKÝ	III.A.1.1.1.2, IV.2.5
LOUČNÝ	III.A.2.1.1.d	MLADIČÍ	II.A.4.1
		MLÁZOVSKÝ	IV.2.4

MNICHOVKA	IV.2.5
MNICHOVSTVÍ	II.A.3.0, II.A.3.3
MOČIDLO	II.A.2.2.1
MOČIDNÝ	III.A.2.1.1.b
MOKROVATÝ	III.A.3.1.2
MOKŘADLO	II.A.2.2, II.A.2.2.1, II.A.2.2.2
MOKŘADNÝ	III.A.2.1.1.b
MOKŘOVÝ	III.A.1.4
MRÁKOTSKÝ	III.A.1.1.1.2, IV.2.5
MRÁZINKA	II.A.5.3
MRCOVANDA	II.A.1.4
MRCULANDA	II.A.1.4
MRCHOJEDY	II.C.2.1.1, II.C.2.1.1.ii
MRCHOTECHNA	II.C.4
MRŇÁL	II.A.6.1
MRTNICKÝ	III.A.1.1.1.1
MRZECKÝ	III.A.1.1.1.1
MYDLOVAR	II.C.2.1.1, II.C.2.1.1.ii
NADEMLEJNSKÝ	III.B.1.3
NADEMLÝNSKÝ	III.B.1.3
NADLÍSECKÝ	III.B.1.3
NADNÁVESNÝ	III.B.3.3
NADVINIČNÝ	III.B.3.3
NÁDVRŠOVÝ	III.A.1.4
NADZAHŘÁDECKÝ	III.B.1.3
NÁHLAVKOVÝ	III.A.1.4
NAPAJEDLO	II.A.2.2.1
NÁVESNÝ	III.A.2.1.1.d
NEDĚLSKÝ	III.A.1.1.1.2, IV.2.5
NECHVALINA	II.A.5.2, IV.2.5
NĚMČINA	II.A.5.1, IV.2.4
NĚMYCKÝ	III.A.1.1.1.2, IV.2.5
NEMYSLÁK	IV.2.5
NEPLACHÁK	IV.2.5
NOSATÝ	III.A.3.1.3
NOVOBRNĚNSKÝ	III.C.2.1, III.C.4, IV.2.1
NOVOKESTRÁNSKÝ	III.C.1.1.a
NOVOLOUCKÝ	III.C.1.1.a
NOVOŘECKÝ	III.C.1.1.a
NOVOSEDECKÝ	III.A.1.1.2.5
NOVOVRBENSKÝ	III.C.2.1
NYMBURSKÝ	III.A.1.1.1.1
OBCIZNA	II.A.6.6
OBLOUKOVATÝ	III.A.3.1.3
OBORNÝ	III.A.2.1.1.d
ODPOČÍVADLO	II.A.2.2.1
ODPOČÍVADLO	II.A.2.2.1
OLEŠÁK	IV.2.5
OLEŠNÝ	III.A.2.1.1.a
OPATSTVÍ	II.A.3.0, II.A.3.7
OPUČNÝ	III.A.2.1.1.b
OŘEŠSKÝ	III.A.1.1.1.1
OTAVNOVÝ	III.A.1.4
OTERSTVÍ	II.A.3.13

OUDOLECKÝ	III.A.1.1.2.5
OUPADITÝ	III.A.3.1.3
OUSTECKÝ	III.A.1.1.2.5
OUVAROVITÝ	III.A.3.1.4
OVČÁRECKÝ	III.A.1.1.2.5
PADĚLKOVÝ	III.A.1.4
PÁLENSKÝ	III.A.1.1.1.2, IV.2.5
PÁNĚLUH	II.C.1.1.1.2
PANSKODVORSKÝ	III.C.1.1.b
PANSTVÍ	II.A.3.0, II.A.3.9
PARAJDA	II.A.6.5
PARDUBSKÝ	III.A.1.1.1.1, III.A.1.1.1.2, IV.2.5
PAŘEZITÝ	III.A.3.1.1
PAŘEZNÝ	III.A.2.1.1.a
PASEKOVÝ	III.A.1.4
PASTUŠANDA	II.A.1.2.2
PAVLÍČÁK	IV.2.5
PAVLINA	II.A.5.1
PAVLINKA	II.A.5.3
PAZDEROVSKÝ	III.A.1.1.2.1
PĚCKÝ	III.C.2.1
PEJROVATÝ	III.A.3.1.1
PELHŘIMÁK	IV.2.5
PĚTIČTVRTÍ	II.C.2.1.2
PĚTIDOMÍ	II.C.2.1.2
PĚTIDOMY	II.C.1.1.1.4
PĚTIHONY	II.C.1.1.1.4
PĚTICHALUPY	II.C.1.1.1.4
PĚTIKOLSKÝ	III.C.1.2
PĚTIKOPA	II.C.1.1.1.4
PĚTILIPY	II.C.1.1.1.4
PĚTIŘADÝ	III.C.1.2
PĚTIZÁHONY	II.C.1.1.1.4
PETRHÁJ	II.C.1.1.1.3
PETROVKA	IV.2.4
PETROVSKÝ	IV.2.4
PETŘOUSTVÍ	II.A.3.13
PICANDA	II.A.1.1
PIČHORA	II.C.1.1.1.3
PÍŠCITÝ	III.A.3.1.2, III.A.3.3
PÍSEČNATÝ	III.A.3.1.2, III.A.3.3
PÍSKOVATÝ	III.A.3.1.2, III.A.3.3
PÍSTECKÝ	III.A.1.1.2.5
PIVOVAR	II.C.2.1.1.ii
PIVOVÁRNÝ	III.A.2.1.1.f
PLACANDA	II.A.1.0, II.A.1.2.2
PLACHANDA	II.A.1
PLAVIDLO	II.A.2.2.1, IV.2.4
PLYNOJEM	II.C.2.1.1, II.C.2.1.1.ii
POBŘEŽEK	II.B.1.2
PODBEZSKÝ	III.B.1.1
PODBLANICKÝ	III.B.1.1
PODBORNÍ	III.B.2.1
PODBORNÝ	III.B.3.1

PODBOROVSKÝ	III.B.1.1
PODBORSKÝ	III.B.1.1
PODBOŘSKÝ	III.B.1.1
PODBRADSKÝ	III.A.1.1.1.2, IV.2.5
PODBRDSKÝ	III.B.1.1
PODBRODNÍ	III.B.2.1
PODBROUMARSKÝ	III.B.1.1
PODCESTEK	II.B.1.2
PODCESTNÍK	II.B.1.3
PODČIHADELNÝ	III.B.3.1
PODČTVRTEŇ	II.B.2.5
PODDUBICE	II.B.2.2
PODDVORNÝ	III.B.3.1
PODDVOŘINA	II.B.2.3
PODEBŘEŽNÝ	III.B.3.1
PODEDVORNÍ	III.B.2.1
PODEDVORSKÝ	III.B.1.1
PODEHBITSKÝ	III.B.1.1
PODEMLEJNKA	II.B.2.1
PODEMLEJNSKÝ	III.B.1.1
PODEMLÝNSKÝ	III.B.1.1
PODEVŘÁŽSKÝ	III.B.1.1
PODFARSKÝ	III.B.1.1
PODFORTENSKÝ	III.B.1.1
PODHÁJEČNÍ	III.B.2.1
PODHAJSKÝ	III.B.0, III.B.1.1, IV.2.4
PODHAJSKÝ	III.B.1.1, IV.2.4
PODHAMERNÍ	III.B.2.1
PODHORNÍ	III.B.2.1
PODHORNICE	II.B.2.2
PODHORNÝ	III.B.3.1
PODHORSKÝ	III.B.1.1, IV.2.4
PODHOŘINA	II.B.0, II.B.2.3
PODHOŘSKÝ	III.B.1.1
PODHRÁDECKÝ	III.B.1.1, III.B.1.1
PODHRADIŠTNÝ	III.B.3.1
PODHRADNÍ	III.B.2.1
PODHRADSKÝ	III.B.1.1
PODHRÁZKA	II.B.2.1
PODHRÁZNICE	II.B.2.2
PODHRÁŽSKÝ	III.B.1.1
PODHUMENÍK	II.B.1.3
PODHŮRECKÝ	III.B.1.1
PODHŮREČNÝ	III.B.3.1
PODHŮREK	II.B.1.2
PODJEDLICE	II.B.2.2
PODKÁCIŇSKÝ	III.B.1.1
PODKLÁŠTERNÍ	III.B.2.1
PODKOPECKÝ	III.B.1.1
PODKOPEČNÝ	III.B.3.1
PODKOSTELECKÝ	III.B.1.1
PODKOSTELNÍ	III.B.2.1
PODKOVÁRNÍK	II.B.1.3
PODKRCHOVNÍ	III.B.2.1
PODLAŽEC	II.B.1.1

PODLES	II.B.0
PODLEŠÍ	II.B.0
PODLESKA	II.B.2.1
PODLESNÍ	III.B.2.1
PODLESNÍK	II.B.1.3
PODLESNÝ	III.B.3.1
PODLÍCKÝ	III.B.1.1
PODLIPSKÝ	III.B.1.1
PODLOMEK	II.B.1.2
PODLOUŇOVICKÝ	III.B.1.1
PODLOUŽEK	II.B.1.2
PODMALENINSKÝ	III.B.1.1
PODMALOVSKÝ	III.B.1.1
PODMĚSTSKÝ	III.B.1.1
PODMEZEK	II.B.1.2
PODMEZNÍK	II.B.1.3
PODMEZSKÝ	III.B.1.1
PODMOSTECKÝ	III.B.1.1
PODMRAČSKÝ	III.B.1.1
PODNIVEČEK	II.B.1.2
PODNÍVEČEK	II.B.1.2
PODNÍVEK	II.B.1.2
PODNÍVEK	II.B.1.2
PODNIVKA	II.B.2.1
PODNÍVKA	II.B.2.1
PODPOLKA	II.B.2.1
PODPOLNÍ	III.B.2.1
PODPRÁCKÝ	III.B.1.1
PODRADĚTSKÝ	III.B.1.1
PODRYBNÝ	III.B.3.1
PODRYCHNOVSKÝ	III.B.1.1
PODRYŠOVSKÝ	III.B.1.1
PODŘECKÝ	III.B.1.1
PODŘEČSKÝ	III.B.1.1
PODSADNICE	II.B.2.2
PODSKALOVÝ	III.B.4
PODSKALSKÝ	III.B.1.1, IV.2.4
PODSKLEPNÝ	III.B.3.1
PODSTRÁNĚK	II.B.1.2
PODSTRANSKÝ	III.B.1.1
PODSTRÁNSKÝ	III.B.1.1
PODŠIBENIČNÝ	III.B.3.1
PODŠIBENSKÝ	III.B.1.1
PODŠKOLSKÝ	III.B.1.1
PODTRNSKÝ	III.B.1.1
PODUBICE	II.B.2.2
PODVESKA	II.B.2.1
PODVESKO	II.B.2.6
PODVESNÍ	III.B.2.1
PODVESNÍK	II.B.1.3
PODVESNÝ	III.B.3.1
PODVINIČNÝ	III.B.3.1
PODVINNÝ	III.A.1.2, III.A.2.1.2.1
PODVOBORSKÝ	III.B.1.1
PODVOKROUHLIČNÝ	III.B.3.1

PODVRAŇECKÝ	III.B.1.1	PŮLKOREC	II.C.1.1.2.1
PODVŘÁŽSKÝ	III.B.1.1	PŮLKROK	II.C.1.1.2.1
PODZAHRAVNÍ	III.B.2.1	PŮLLÁN	II.C.1.1.2.1
PODZAHRAVNÝ	III.B.3.1	PŮLMĚSÍC	II.C.1.1.2.1
PODŽÁJEZDSKÝ	III.B.1.1	PŮLPAVLAČ	II.C.1.1.2.1
PODŽÁMECKÝ	III.B.1.1	PŮLPECEN	II.C.1.1.2.1
PODZVONIČNÍ	III.B.2.1	PŮLPROVAZCE	II.C.1.1.2.1
PODZVONSKÝ	III.B.1.1	PŮLSTRYCH	II.C.1.1.2.1
PODŽALSKO	II.B.2.6	PUNKEVNÍ	III.A.1.3
POHORSKO	II.B.2.6	RABASINA	II.A.5.1
POHŮREK	II.B.1.2	RACANDA	II.A.1.4
POKRUHOVÝ	III.A.1.4	RADIMOVKA	IV.2.5
POLANDA	II.A.1.2.1, IV.2.5	RADLICKÝ	IV.2.4
POLNÍ	III.A.2.3.6	RADLINA	II.A.5.0
POLNÝ	III.A.2.1.1.d, III.2.3.6	RAFANDA	II.A.1.1
POLODÍL	II.C.1.1.2.1	RÁKOSNÝ	III.A.2.1.1.a
POLOHONÍ	II.C.2.1.2	RAKOVKA	IV.2.5
POLOLAŇ	II.C.1.1.2.1	RAMPUŠSKÝ	III.A.1.1.1.1.1
POLOLÁN	II.C.1.1.2.1	RANDECHODNÍK	II.C.4
POLOLÁNÍ	II.C.2.1.2	RANECKÝ	III.A.1.1.2.5
POLOMÍLE	II.C.1.1.2.1	RASKABÁT	II.C.3.1
POLOPROVAŽÍ	II.C.2.1.2	RASKABÁTY	II.C.3.1
POLOPROVAŽY	II.C.1.1.2.1	REMONTŠTANGLE	II.C.0
POLORÁNÍ	II.C.2.1.2	ROHÁŇ	II.A.6.2
POLOUDELÍ	II.C.2.1.2	ROHATÝ	III.A.3.1.3
POLOUHONÍ	II.C.2.1.2	ROCHLOVATÝ	III.A.3.1.3
POLOULÁNÍ	II.C.2.1.2	ROKYTENSKÝ	III.A.1.1.1.2, IV.2.5
POLOVÁNÍ	II.C.2.1.2	ROVNÍK	IV.2.4
POLOVLÁNÍ	II.C.2.1.2	ROZKABÁT	II.C.3.1
POPOVKA	IV.2.5	RUDEČ	II.A.6.3
POPOVSKÝ	IV.2.4	RŮŽIČÁK	IV.2.5
POROUDELÍ	II.C.2.1.2	RYBNIČNÝ	III.A.2.1.1.d, III.A.2.2
POTOČNÝ	III.A.2.1.1.d	RYCHEČÁK	IV.2.5
POULÁNÍ	II.C.2.1.2	RYCHTÁŘSTVÍ	II.A.3.8
PRÁDLO	II.A.2.2.1, IV.2.4	RYTÍŘSTVÍ	II.A.3.10
PRACHANDA	II.A.1.2.2	RZOVSKÝ	III.A.1.1.2.1
PRACHATICKÝ	III.A.1.1.1.2	ŘEHOŘINKA	II.A.5.3
PRACHATSKÝ	III.A.1.1.1.2	ŘEZNIČÁK	IV.2.5
PRAMENNÝ	III.A.2.1.1.b	ŘÍČNÝ	III.A.2.1.1.d
PRANTÍČKOVÝ	III.A.1.4	SADSKÝ	III.A.1.1.1.1.1
PRDLAŇ	II.A.6.2	SČIJANDA	II.A.1.1
PRKENNÝ	III.A.2.1.1, IV.2.1	SEDLÁČÁK	IV.2.5
PROSTŘEDNÍK	IV.2.4	SEDMEHORYNA	II.C.3.2
PROTILUŽNÍK	II.B.1.3	SEDMIDHRADY	II.C.1.1.1.4
PŘEDDOLCNÍ	III.B.2.3	SEDMIDOMÍ	II.C.2.1.2
PŘEDVESKÝ	III.B.1.4	SEDMIDOMKY	II.C.1.1.1.4
PŘEDVESNÍ	III.B.2.3	SEDMIDVORY	II.C.1.1.1.4
PŘÍDOLNICE	II.B.2.2	SEDMIHORY	II.C.1.1.1.4
PŘÍFAREMNÍ	III.B.2.4	SEDMICHALPÍ	II.C.2.1.2
PŘÍHONEC	II.B.1.1	SEDMIKOPA	II.C.1.1.1.4
PŘÍHUMENNÍ	III.B.2.4	SEDMIKORCE	II.C.1.1.1.4
PŘÍMOVÝ	III.A.1.4	SEDMIROHOVÝ	III.C.1.2, III.C.3.2
PŮLČERT	II.C.1.1.2.1	SEDMISOSNY	II.C.1.1.1.4
PŮLGRUNT	II.C.1.1.2.1	SEDMIZÁHONY	II.C.1.1.1.4
PŮLKOPA	II.C.1.1.2.1	SELNECKÝ	III.A.1.1.2.5

SELOSTVÍ	II.A.3.15
SEMELKOVAČKA	IV.2.5
SENNÝ	III.A.2.1.1.f
SKALIČÍ	II.A.4.1
SKALIČNÝ	III.A.2.1.1.c
SKALNATÝ	III.A.2.3.6, III.A.3.1.3
SKALNÝ	III.A.2.1.1.c
SKOPYTSKÝ	III.A.1.1.1.2, IV.2.5
SKŘÍPEČ	II.A.6.3
SLATINSKÝ	IV.2.4
SLIVČÍ	II.A.4.1, II.A.4.3
SLIVIČÍ	II.A.4.3
SMOLEČ	II.A.6.3
SMOUHOVÝ	III.A.1.4
SMRADATÝ	III.A.3.1.5
SMRČNÝ	III.A.2.1.1.a
SOSNIČÍ	II.A.4.3
SRBECKÝ	III.A.1.1.2.5, IV.2.4
SRCHOVSKÝ	III.A.1.1.2.1
STÁDLO	II.A.2.2.1
STACHOVSKÝ	III.A.1.1.2.1
STANČINA	II.A.5.1
STAROBOR	II.C.1.1.1.1
STAROHÁJ	II.C.1.1.1.1
STAROCHLUMECKÝ	III.C.2.1
STAROPACKÝ	III.C.1.1.a
STAROPACHTY	II.C.1.1.1.1
STAROŘEČNÍ	III.C.1.1.b, III.C.3.1
STAROVRBENSKÝ	III.C.2.1
STARSKÝ	III.A.1.1.1.1.2
STAVADLO	II.A.2.2.1
STAVIDLO	II.A.2.2.1
STAZÁHONY	II.C.1.1.1.4
STÉBLOVSKÝ	III.A.1.1.1.1.1
STÍNADLO	II.A.2.2.1
STRAHOVÁCKÝ	III.A.1.1.2.4
STRAKOŇÁK	IV.2.5
STRAKONČICE	IV.2.5
STRANOHOŘÍ	II.C.2.1.2
STROMEČ	II.A.6.3
STROMOŘADÍ	II.C.2.1.2
SUCHAJDA	II.A.6.5, IV.2.1
SUCHANDA	II.A.1.3, II.A.6.5
SUCHANSKÝ	III.A.1.1.2.2
SUCHOVSKÝ	III.A.1.1.2.1
SUŠIDLO	II.A.2.2.1
SVATOANENSKÝ	III.C.1.1.a
SVATOFRANTIŠSKÝ	III.C.1.1.a
SVATOKATEŘINSKÝ	III.C.1.1.a
SVATOTROJČNÝ	III.C.1.1.a, III.C.3.1
SVATSKÝ	III.A.1.1.1.1.2
SVĚTLOMET	II.C.2.1.1, II.C.2.1.1.ii
SVĚTVÍ	II.A.3.0
SVINECKÝ	III.A.1.1.2.5

SVINENSKÝ	III.A.1.1.1.1.1, III.A.1.2.3
SVOJŠÁK	IV.2.5
SYROVANDA	II.A.1.4
ŠÁLKOVSTVÍ	II.A.3.0
ŠANCOVSKÝ	III.A.1.1.2.1
ŠESTIKOPA	II.C.1.1.1.4
ŠESTIŘADÝ	III.C.1.2
ŠIBENIČNÍ	III.A.2.3.6
ŠIBENIČNÝ	III.A.2.1.1.h, III.A.2.3.6
ŠIBENNÝ	III.A.2.1.1.h
ŠIBERNÝ	III.A.2.1.1.h
ŠIKMORANDA	II.A.1.4
ŠÍPKOVATÝ	III.A.3.1.1
ŠKLÍBANDA	II.A.1.4
ŠKOLSTVÍ	II.A.3.12
ŠKRTIKOBYLKY	II.C.1.1.2.2
ŠKVOREŤÁK	IV.2.5
ŠOLCANDA	II.A.1, IV.2.4
ŠOUPADLO	II.A.2.2.1, IV.2.1
ŠPIČATÝ	III.A.3.1.3
ŠTĚCHOVKA	IV.2.5
ŠTĚKANDA	II.A.1.1
ŠTĚPÁNOVSKÝ	IV.2.4
ŠTĚŽERANDA	II.A.1.2.1
ŠTRACHANDA	II.A.1.1
ŠUPANDA	II.A.1.1
ŠUTRÁL	II.A.6.1, IV.2.1
TĚCHARSKÝ	III.A.1.1.1.2
TISECKÝ	III.A.1.4
TIŠCOVÝ	III.A.1.4
TOMANINKA	II.A.5.3
TOMANKA	IV.2.4
TRATIVOD	II.C.0, II.C.2.1.1
TRAVNATÝ	III.A.3.1.1
TRAVNÝ	III.A.2.1.1.a
TREPANDA	II.A.1.2.1, IV.2.1, IV.2.5
TRNITÝ	III.A.3.1.1
TRNOVATICE	III.A.3.3
TRNOVATÝ	III.A.3.1.1
TROJHONY	II.C.1.1.1.4, II.C.3.2
TROJHRAN	II.C.2.1.2
TŘASANDA	II.A.1.2.1, IV.2.5
TŘEBOVSKÝ	III.A.1.1.1.2
TŘEBUSÁK	IV.2.5
TŘEMEŠNÝ	III.A.2.1.1.a
TŘEMEŠSKÝ	III.A.1.1.1.2, IV.2.5
TŘÍDOMÍ	II.C.2.1.2
TŘÍHRAN	II.C.2.1.2
TŘÍHRANNÝ	III.C.1.2
TŘÍHRÁZNÝ	III.C.1.2
TŘÍKOPA	II.C.1.1.1.4
TŘÍROH	II.C.1.1.1.4

TŘÍROHÝ	III.C.1.2	VRŠÁL	II.A.6.1
TŘÍŘADÝ	III.C.1.2, III.C.3.2	VRŠATÝ	III.A.3.1.3
TŘÍSEDLÁKOVÝ	III.C.1.2	VYDŘIDUCH	II.C.3.1
TŘÍVĚRTELNÝ	III.C.1.2	VYHNÁNĚ	II.A.6.2
TŘÍVRCHÝ	III.C.1.2	VYSOKOPECKÝ	III.C.1.1.a
TÝČSKÝ	III.A.1.1.1.2, IV.2.5	VYŽLOVÁK	IV.2.5
UČITELKA	IV.2.4	ZÁBAHENSKÝ	III.B.1.2
ÚJEZDECKÝ	III.A.1.1.2.5	ZÁBLATECKÝ	III.A.1.1.2.5
ÚSTECKÝ	III.A.1.1.1.1.1	ZABLATSKÝ	III.B.1.2
ÚVAROVITÝ	III.A.3.1.4	ZÁBORNÍ	III.B.2.2
VÁCLAVSKÝ	III.A.1.1.1.1.1, IV.2.4	ZÁBOŘINA	II.B.2.3
VADKOVČICE	II.A.6.4	ZABRODEC	II.B.1.1
VČELNOVSKÝ	III.A.1.1.2.1	ZÁCESTEK	II.B.0, II.B.1.2
VČELNÝ	III.A.2.1.1.g	ZÁDOLCNÍ	III.B.2.2, III.B.2.3
VELENSKÝ	IV.2.4	ZÁDOLNICE	II.B.2.2
VELKOČÁKOVSKÝ	III.C.1.1.a	ZADVORSKO	II.B.2.6
VELKONÁKEŘSKÝ	III.C.2.1	ZÁDVORSKÝ	III.B.1.2
VELKOSTATEK	II.C.1.1.1.1	ZÁFORTENSKÝ	III.B.1.2
VELKOVÍRSKÝ	III.A.1.1.1.1.2	ZÁHONEC	II.B.1.1
VERBÁNČÍ	II.A.4.1	ZÁHONITÝ	III.A.3.1.4
VESEČINA	II.A.5.2	ZÁHOREC	II.B.1.1
VESKOVSKÝ	III.A.1.1.2.1	ZÁHOREK	II.B.1.2
VĚTROLAM	II.C.2.1.1, II.C.2.1.1.ii	ZÁHORKA	II.B.2.1
VIMPERSKÝ	III.A.1.1.1.1.1	ZÁHORNÍK	II.B.1.3
VINIČNÝ	III.A.2.1.1.d	ZÁHOROVÝ	III.B.4
VINOPAL	II.C.2.1.1, II.C.2.1.1.ii	ZÁHORSKO	II.B.2.6
VINOPALKA	II.C.2.2.1, IV.2.4	ZAHORSKÝ	III.A.1.1.1.2, III.B.1.2
VINOPALNA	II.C.2.2.1	ZÁHORSKÝ	III.B.1.2, IV.2.5
VINOPALOVNA	II.C.2.2.1	ZÁHOŘEK	II.B.1.2
VLKAŇÁK	IV.2.5	ZAHOSPODSKÝ	III.B.1.2
VOČADLO	II.A.2.2	ZÁHROBOVNA	II.B.2.4
VODIČÁK	IV.2.5	ZÁHUMENEC	II.B.1.1
VODOČET	II.C.2.1.1, II.C.2.1.1.ii	ZÁHUMENEK	II.B.1.2
VODOJEM	II.C.2.1.1, II.C.2.1.1.ii	ZAHUMENICE	II.B.2.2
VODOPÁD	II.C.2.1.1, II.C.2.1.1.ii	ZÁHUMENICE	II.B.2.2
VODOTEČ	II.C.2.1.1	ZAHUMENÍK	II.B.1.3
VODOTOČ	II.C.2.1.1	ZÁHUMENÍK	II.B.1.3
VODOTOKY	II.C.2.1.1	ZAHUMENKA	II.B.2.1
VODOTRYSK	II.C.2.1.1	ZÁHUMENKA	II.B.2.1
VODOVOD	II.C.2.1.1, II.C.2.1.1.ii	ZAHUMENNÍ	III.B.2.2
VOHRADITÝ	III.A.3.1.4	ZAHUMENNÝ	III.B.3.2
VOHRADNÝ	III.A.2.1.1.e	ZAHUMENSKÝ	III.B.1.2
VOHRADOVÝ	III.A.1.4	ZAHUMNICE	II.B.2.2
VOLATÝ	III.A.3.1.3	ZÁHUMNICE	II.B.2.2
VOSTŘICOVATÝ	III.A.3.1.1	ZÁHUTSKÝ	III.B.1.2
VOTAVNÝ	III.A.2.1.1.f	ZÁHUŤSKÝ	III.B.1.2
VOVČANDA	II.A.1.2.2	ZAJECKÝ	III.A.1.1.1.2
VRANOKVAKY	II.C.2.1.1, II.C.2.1.1.i	ZÁKAMENSKÝ	III.B.1.2
VRBNÝ	III.A.2.1.1.a	ZAKOSTELECKÝ	III.B.1.2
VRBODOLÍ	II.C.2.1.2	ZÁKOSTELECKÝ	III.B.1.2
VRBOUČÍ	II.A.4.2	ZÁKOSTELNÍ	III.B.2.2
VRBOVATKA	III.A.3.3	ZÁKOSTELNICE	II.B.2.2
VRBOVČÍ	II.A.4.2	ZAKOSTELSKÝ	III.B.1.2
VRDOVSKÝ	III.A.1.1.2.1	ZÁKOUTNÍ	III.B.1.2
VRCHOVSKÝ	III.A.1.1.1.2, IV.2.5	ZÁKOUTSKÝ	III.B.1.2

ZÁLESNÍ	III.B.2.2	ŽABOKRTKA	II.C.2.2.1
ZÁLESNÍK	II.B.1.3	ŽABOKŘIK	II.C.2.1.1, II.C.2.1.1.i,
ZÁLESNÝ	III.B.3.2		II.C.3.2
ZÁLIPENSKÝ	III.B.1.2	ŽABOKVIK	II.C.2.1.1, II.C.2.1.1.i
ZÁLIPOVÝ	III.A.1.4	ŽABOŠKRT	II.C.2.1.1, II.C.2.1.1.i
ZÁMOSTECKÝ	III.B.1.2	ŽABOŠKRŤ	II.C.2.1.1, II.C.2.1.1.i
ZÁMOSTOVÝ	III.B.4	ŽABOVŘESKY	II.C.2.1.1, II.C.2.1.1.i
ZAPALOUCKÝ	III.B.1.2	ŽABOVŘESKÝ	III.A.1.1.1.1.1
ZÁPANDA	II.A.1.2.1, II.A.1.5	ŽÁKOVSTVÍ	II.A.3.13
ZAPASTEVSKÝ	III.B.1.2	ŽAMPACHOVÝ	III.A.1.4
ZÁPOLNÍ	III.B.2.2	ŽARČOVÝ	III.A.1.4
ZÁPOLNÍK	II.B.1.3	ŽILAN	II.A.6.2
ZÁPOLSKÝ	III.B.1.2	ŽIŽINA	II.A.5.2, IV.2.5
ZÁPŘÍVOZSKÝ	III.B.1.2	ŽLABOVATÝ	III.A.3.1.3
ZÁPSINSKÝ	III.B.1.2	ŽLEBOVATKA	III.A.3.3
ZÁRYBNICKÝ	III.B.1.2	ŽLOUTENICE	IV.2.4
ZARYBNIČNÍ	III.B.2.2	ŽLOUTENKA	IV.2.4
ZÁRYBNIČNÍ	III.B.2.2		
ZÁRYBNIČNÝ	III.B.3.2		
ZÁŘECKÝ	III.B.0, III.B.1.2		
ZÁŘEČINA	II.B.2.3		
ZÁSOUČINA	II.B.2.3		
ZÁSODČINA	II.B.2.3		
ZASTODOLSKÝ	III.B.1.2		
ZÁSTRUŽEK	II.B.1.2		
ZÁSTRUŽNÍ	III.B.2.2		
ZÁSTRŽSKÝ	III.B.1.2		
ZÁTRNOVÝ	III.B.4		
ZÁVESEK	II.B.1.2		
ZÁVESKA	II.B.2.1		
ZÁVESNÍ	III.B.2.2		
ZÁVESNÝ	III.B.3.2		
ZAVÍRADLO	II.A.2.2.1, IV.2.1		
ZÁVODEŇ	II.B.2.5		
ZÁVODNÍ	III.B.2.2		
ZÁVRŠKOVNA	II.B.2.4		
ZÁVRŠKOVÝ	III.B.4		
ZBECKÝ	III.A.1.1.1.2, IV.2.5		
ZBIROŽSKÝ	III.A.1.1.1.1.1		
ZBYTKOVÝ	III.A.1.4		
ZELENEČ	II.A.6.3		
ZEMANSTVÍ	II.A.3.11		
ZLAMNOHA	II.C.1.1.2.2		
ZLATODŮL	II.C.1.1.1.3		
ZLATODŮLKA	II.C.2.2.2		
ZLATORYJE	II.C.2.1.1		
ZLATOTOK	II.C.1.1.1.1		
ZLOMIHLAV	II.C.1.1.2.2		
ZLOMKRK	II.C.0, II.C.1.1.2.2,		
	II.C.3.1		
ZRCADLOVÝ	III.A.1.4		
ŽABIKUŇK	II.C.3.2		
ŽABÍKUŇK	II.C.3.2		
ŽABOKLIK	II.C.2.1.1, II.C.2.1.1.i		
ŽABOKRK	II.C.2.1.1, II.C.2.1.1.i		

Retrográdní rejstřík

SUCHAJDA	II.A.6.5, IV.2.1	TREPANDA	II.A.1.2.1, IV.2.1, IV.2.5
CHAMAJDA	II.A.6.5	KOPANDA	II.A.1.1
PARAJDA	II.A.6.5	DUPANDA	II.A.1.1, IV.2.1
HOBRAJDA	II.A.6.5	CHLUPANDA	II.A.1.2.2
CÍSAJDA	II.A.6.5	ŠUPANDA	II.A.1.1
LABANDA	II.A.1.2.1, II.A.1.5, II.A.1.6, IV.2.4	BARANDA	II.A.1.2.2
ŠKLÍBANDA	II.A.1.4	HARANDA	II.A.1.4
HEJBANDA	II.A.1.1	HERANDA	II.A.1.4, IV.2.5
BACANDA	II.A.1.1	KOŠERANDA	II.A.1.4
PLACANDA	II.A.1.0, II.A.1.2.2	ŠTĚŽERANDA	II.A.1.2.1
RACANDA	II.A.1.4	ŠIKMORANDA	II.A.1.4
PICANDA	II.A.1.1	ČURANDA	II.A.1.1
ŠOLCANDA	II.A.1, IV.2.4	BASANDA	II.A.1.2.2
KOCANDA	II.A.1.1, IV.2.2, IV.2.4	TRÁSANDA	II.A.1.2.1, IV.2.5
KOMRCANDA	II.A.1.3	CÍSANDA	II.A.1.3, II.A.6.5
KORČANDA	II.A.1.2.1	KOSANDA	II.A.1.2.2
KORČANDA	IV.2.5	HUSANDA	II.A.1.2.2
VOVČANDA	II.A.1.2.2	KOŠANDA	II.A.1.2.1, IV.2.5
HÁDANDA	II.A.1.1	PASTUŠANDA	II.A.1.2.2
HAFANDA	II.A.1.1	MRCOVANDA	II.A.1.4
RAFANDA	II.A.1.1	KOJOVANDA	IV.2.5
PLACHANDA	II.A.1	SYROVANDA	II.A.1.4
PRACHANDA	II.A.1.2.2	KOZANDA	II.A.1.2.2
ŠTRACHANDA	II.A.1.1	BRAŽANDA	II.A.1.2.1, IV.2.5
KUCHANDA	II.A.1.2.1, IV.2.5	ČUMINDA	II.A.1.1
LUCHANDA	II.A.1.4	ČEKALVODA	II.C.1.1.2.2
HLUCHANDA	II.A.1.3	HAMPLBOUDA	II.C.1.1.1.3
SUCHANDA	II.A.1.3, II.A.6.5	ZLAMNOHA	II.C.1.1.2.2
SČIJANDA	II.A.1.1	HRADAČKA	IV.2.5
FLEKANDA	II.A.1.2.2	MALEŇAČKA	IV.2.5
ŠTĚKANDA	II.A.1.1	KOSOŘAČKA	IV.2.5
HLUBOKANDA	II.A.1.3, IV.2.1	MAKOVAČKA	IV.2.5
LÍSKANDA	II.A.1.2.2	SEMELKOVAČKA	IV.2.5
KUKANDA	II.A.1.1	KAHLOVAČKA	IV.2.5
KOSTELANDA	II.A.1.2.1, II.A.1.5, IV.2.5	KOZOHLŮDKA	II.C.2.2.1
KOLANDA	II.A.1.2.2	VINOPALKA	II.C.2.2.1, IV.2.4
POLANDA	II.A.1.2.1, IV.2.5	UČITELKA	IV.2.4
MRCULANDA	II.A.1.4	PODPOLKA	II.B.2.1
KRČMANDA	II.A.1.2.2, IV.2.5	ZLATODŮLKA	II.C.2.2.2
HARAPANDA	II.A.1.4	TOMANKA	IV.2.4
ZÁPANDA	II.A.1.2.1, II.A.1.5	ZAHUMENKA	II.B.2.1
KLEPANDA	II.A.1.1, IV.2.4, IV.2.5	ZÁHUMENKA	II.B.2.1
		ŽLOUTENKA	IV.2.4
		ČERVENKA	IV.2.4
		JAKUBINKA	II.A.5.3
		HOLUBINKA	II.A.5.3, IV.2.4
		KLEČINKA	II.A.5.3

BELEDINKA	II.A.5.3	ZÁSOUČINA	II.B.2.3
BURDINKA	II.A.5.3	ZÁŘEČINA	II.B.2.3
KARLINKA	II.A.5.3, IV.2.1	VESEČINA	II.A.5.2
HAVRLINKA	II.A.5.3	NĚMČINA	II.A.5.1, IV.2.4
HAVLINKA	II.A.5.3	STANČINA	II.A.5.1
PAVLINKA	II.A.5.3	ZÁSOUČINA	II.B.2.3
TOMANINKA	II.A.5.3	NECHVALINA	II.A.5.2, IV.2.5
FILIPINKA	II.A.5.3	RADLINA	II.A.5.0
CHLUPINKA	II.A.5.3	DRHOVELINA	II.A.5.2
ŘEHOŘINKA	II.A.5.3	HAVLINA	II.A.5.1, IV.2.1
LUKAŠINKA	II.A.5.3	PAVLINA	II.A.5.1
MILOŠINKA	II.A.5.3	JOHANINA	II.A.5.1
KUPŠINKA	II.A.5.3	ZÁBOŘINA	II.B.2.3
BARŠINKA	II.A.5.3	PODHOŘINA	II.B.0, II.B.2.3
MATUŠINKA	II.A.5.3	PODDVOŘINA	II.B.2.3
MRÁZINKA	II.A.5.3	RABASINA	II.A.5.1
MALVAZINKA	II.A.5.3	DOBŠINA	II.A.5.0,
BROŽINKA	II.A.5.3		II.A.5.1
PODEMLEJNKA	II.B.2.1	JAKŠINA	II.A.5.1
KLICPERKA	IV.2.5	JAROŠINA	II.A.5.1
ZÁHORKA	II.B.2.1	MĚKUŠINA	II.A.5.0
BOŘKA	IV.2.5	MATOUŠINA	II.A.5.1
PODLESKA	II.B.2.1	KUBOVŠTINA	II.A.5.1
MEZILESKA	II.B.2.1	HLAVINA	II.A.5.0,
HUSTOLESKA	II.C.2.2.2		II.A.5.1
ZÁVESKA	II.B.2.1	ŽIŽINA	II.A.5.2, IV.2.5
PODVESKA	II.B.2.1	VINOPALNA	II.C.2.2.1
KŘIVONOSKA	II.C.2.2.2	HLADOMORNA	II.C.2.1.1,
JONÁŠKA	IV.2.4		II.C.2.1.1.iii,
KAMENATKA	III.A.3.3		II.C.2.2.1
BAHNATKA	III.A.3.3	ZÁHROBOVNA	II.B.2.4
ŽLEBOVATKA	III.A.3.3	ZÁVRŠKOVNA	II.B.2.4
VRBOVATKA	III.A.3.3	VINOPALOVNA	II.C.2.2.1
KOPCOVATKA	III.A.3.3	SEDMEHORYNA	II.C.3.2
ŽABOKRTKA	II.C.2.2.1	BABIZNA	II.A.6.6, IV.2.4
BEZKOUTKA	II.B.2.1	HOUBIZNA	II.A.6.6
PODNIVKA	II.B.2.1	OBCIZNA	II.A.6.6
PODNÍVKA	II.B.2.1	HOLCIZNA	II.A.6.6
ŠTĚCHOVKA	IV.2.5	BĚLIZNA	II.A.6.6, IV.2.1
MNICHOVKA	IV.2.5	SEDMIKOPA	II.C.1.1.1.4
LIBOCHOVKA	IV.2.5	TŘÍKOPA	II.C.1.1.1.4
RAKOVKA	IV.2.5	PĚTIKOPA	II.C.1.1.1.4
RADIMOVKA	IV.2.5	DESETIKOPA	II.C.1.1.1.4
POPOVKA	IV.2.5	DEVÍTIKOPA	II.C.1.1.1.4
PETROVKA	IV.2.4	ŠESTIKOPA	II.C.1.1.1.4
MILEŠOVKA	IV.2.5	PŮLKOPA	II.C.1.1.2.1
PODHRÁZKA	II.B.2.1	DVOUKOPA	II.C.1.1.1.4
MEZIHŘÁZKA	II.B.2.1	PIČHORA	II.C.1.1.1.3
DRŽALA	II.A.2.2, IV.2.4	ZABRODEC	II.B.1.1
KNĚŽDOLA	II.C.1.1.1.2	ADAMEC	IV.2.4
DVOJČÍSLA	II.C.1.1.1.4	ZÁHUMENEC	II.B.1.1
MRCHOTECHNA	II.C.4	ZÁHONEC	II.B.1.1
KOTRBINA	II.A.5.1	PŘÍHONEC	II.B.1.1
KALUBINA	II.A.5.2, IV.2.1,	GREGOREC	IV.2.4
	IV.2.5	ZÁHOREC	II.B.1.1
KLADRUBINA	II.A.5.2, IV.2.5	PŮLKOREC	II.C.1.1.2.1

BENDOVEC	IV.2.4	LINHARTICE	IV.2.4
DRLÍKOVEC	IV.2.4	SEDMIKORCE	II.C.1.1.1.4
MARKOVEC	IV.2.4	ČTRNÁCTKORCE	II.C.1.1.1.4
PODLAŽEC	II.B.1.1	PŮLPROVAZCE	II.C.1.1.2.1
PŮLMĚSÍC	II.C.1.1.2.1	ZLATORYJE	II.C.2.1.1
PŮLPAVLAČ	II.C.1.1.2.1	REMONTŠTANGLE	II.C.0
RUDEČ	II.A.6.3	POLOMÍLE	II.C.1.1.2.1
BĚLEČ	II.A.6.3	ČERNOROLE	II.C.1.1.1.1
SMOLEČ	II.A.6.3	HLADOMŘE	II.C.2.1.1, II.C.2.1.1.iii
STROMEČ	II.A.6.3	KNĚŽEVARCH	II.C.1.1.1.2
ZELENEČ	II.A.6.3	VYDŘIDUCH	II.C.3.1
KAMENEČ	II.A.6.3	PŮLSTRYCH	II.C.1.1.2.1
SKŘIPEČ	II.A.6.3	TŘÍROH	II.C.1.1.1.4
KOPEČ	II.A.6.3	PÁNĚLUH	II.C.1.1.1.2
BOREČ	II.A.6.3	KNĚŽELUH	II.C.1.1.1.2
VODOTEČ	II.C.2.1.1	ELEKTROKRUH	II.C.4
BRTEČ	II.A.6.3	KOZOHRBÍ	II.C.2.1.2
VODOTOČ	II.C.2.1.1	MLADIČÍ	II.A.4.1
KOZOHLAD	II.C.2.1.1, II.C.2.1.1.i	HÁJIČÍ	II.A.4.1
VODOPÁD	II.C.2.1.1, II.C.2.1.1.ii	SKALIČÍ	II.A.4.1
BĚLOHRAD	II.C.1.1.1.1	JEDLIČÍ	II.A.4.3
ČERNOSAD	II.C.1.1.1.1	SOSNIČÍ	II.A.4.3
TRATIVOD	II.C.0, II.C.2.1.1	HOVNIČÍ	II.A.4.1
VODOVOD	II.C.2.1.1, II.C.2.1.1.ii	LIPIČÍ	II.A.4.3
PODDUBICE	II.B.2.2	SLIVIČÍ	II.A.4.3
PODUBICE	II.B.2.2	BŘEKOVIČÍ	II.A.4.4, IV.2.1
HLUBČICE	II.A.6.4	BŘEZIČÍ	II.A.4.3
KRÁLČICE	II.A.6.4	CHMELČÍ	II.A.4.1
JELENČICE	II.A.6.4	VERBÁNČÍ	II.A.4.1
KOLÍNČICE	II.A.6.4	MERFÁNČÍ	II.A.4.1
STRAKONČICE	IV.2.5	MALENČÍ	II.A.4.1
FARČICE	II.A.6.4, IV.2.1	JELENČÍ	II.A.4.1
JAVORČICE	II.A.6.4	KLENČÍ	II.A.4.1
VADKOVČICE	II.A.6.4	MALINČÍ	II.A.4.1
HREJKOVČICE	IV.2.5	LIPČÍ	II.A.4.1
PODJEDLICE	II.B.2.2	BORČÍ	II.A.4.1, IV.2.1
ADAMICE	IV.2.4	VRBOUČÍ	II.A.4.2
PODSADNICE	II.B.2.2	DUBOUČÍ	II.A.4.2
ZAHUMENICE	II.B.2.2	LÍSKOUČÍ	II.A.4.2
ZÁHUMENICE	II.B.2.2	SLIVČÍ	II.A.4.1, II.A.4.3
ŽLOUTENICE	IV.2.4	VRBOVČÍ	II.A.4.2
ČERVENICE	IV.2.4	DUBOVČÍ	II.A.4.2
ZÁKOSTELNICE	II.B.2.2	BŘINKOVČÍ	II.A.4.2
ZÁDOLNICE	II.B.2.2	LÍSKOVČÍ	II.A.4.2
PŘÍDOLNICE	II.B.2.2	JEŽKOVČÍ	II.A.4.1
ZAHUMNICE	II.B.2.2	JEDLOVČÍ	II.A.4.2
ZÁHUMNICE	II.B.2.2	BOROVČÍ	II.A.4.2
PODHORNICE	II.B.2.2	LUTOVČÍ	II.A.4.2
PODHRÁZNICE	II.B.2.2	STROMOŘADÍ	II.C.2.1.2
KRAMPEŘICE	IV.2.4	KOZOHLEDÍ	II.C.2.1.1, II.C.2.1.1.i, IV.2.2
HRBOVATICE	III.A.3.3	POLOUDEŘÍ	II.C.2.1.2
TRNOVATICE	III.A.3.3	POROUDĚLÍ	II.C.2.1.2

VRBODOLÍ	II.C.2.1.2	ZÁKOUTNÍ	III.B.1.2
ČERNOROLÍ	II.C.1.1.1.1	KŘIKAVNÍ	III.A.1.3
SEDMIDOMÍ	II.C.2.1.2	PUNKEVNÍ	III.A.1.3
TŘIDOMÍ	II.C.2.1.2	PODKRCHOVNÍ	III.B.2.1
PĚTIDOMÍ	II.C.2.1.2	ZÁSTRUŽNÍ	III.B.2.2
ČTYŘDOMÍ	II.C.2.1.2	SEDMICHALPÍ	II.C.2.1.2
POLOLÁNÍ	II.C.2.1.2	HLADOMŘÍ	II.C.2.1.1
POLOULÁNÍ	II.C.2.1.2	STRANOHOŘÍ	II.C.2.1.2
POULÁNÍ	II.C.2.1.2	HLADOMOŘÍ	II.C.2.1.1, II.C.2.1, II.C.2.1.1.iii
POLOVLÁNÍ	II.C.2.1.2	PODLEŠÍ	II.B.0
POLORÁNÍ	II.C.2.1.2	DLOUHOVRŠÍ	II.C.2.1.2
POLOVÁNÍ	II.C.2.1.2	ČERNOVRŠÍ	II.C.2.1.2
ZÁDOLCNÍ	III.B.2.2, III.B.2.3	PĚTIČTVRTÍ	II.C.2.1.2
PŘEDDOLCNÍ	III.B.2.3	ČERNOHLAVÍ	II.C.2.1.2
PODHÁJEČNÍ	III.B.2.1	SVĚTVÍ	II.A.3.0
STAROŘEČNÍ	III.C.1.1.b, III.C.3.1	ŠKOLSTVÍ	II.A.3.12
HRANIČNÍ	III.A.2.3.6	DĚKANSTVÍ	II.A.3.5
ZARYBNIČNÍ	III.B.2.2	KAFLÁNSTVÍ	II.A.3.6
ZÁRYBNIČNÍ	III.B.2.2	KAPLANSTVÍ	II.A.3.6
ŠIBENIČNÍ	III.A.2.3.6	MANSTVÍ	II.A.3.11
PODZVONIČNÍ	III.B.2.1	ZEMANSTVÍ	II.A.3.11
LIPIČNÍ	III.A.1.3	PANSTVÍ	II.A.3.0, II.A.3.9
BOČNÍ	III.A.2.3.6	KOVANSTVÍ	II.A.3.13
PODZAHRADNÍ	III.B.2.1	KRENSTVÍ	II.A.3.13
PODHRADNÍ	III.B.2.1	LEGONSTVÍ	II.A.3.15
PODBRODNÍ	III.B.2.1	KAPOUNSTVÍ	II.A.3.13, IV.2.1
ZÁVODNÍ	III.B.2.2	SELOSTVÍ	II.A.3.15
ZÁKOSTELNÍ	III.B.2.2	BISKUPSTVÍ	II.A.3.0
PODKOSTELNÍ	III.B.2.1	OTERSTVÍ	II.A.3.13
POLNÍ	III.A.2.3.6	FALÁŘSTVÍ	II.A.3.2
ZÁPOLNÍ	III.B.2.2	KOLÁŘSTVÍ	II.A.3.13
PODPOLNÍ	III.B.2.1	KRAMÁŘSTVÍ	II.A.3.13
ČERNOPOLNÍ	III.A.1.3	BEDNÁŘSTVÍ	II.A.3.12
PŘÍFAREMNÍ	III.B.2.4	FARÁŘSTVÍ	II.A.3.0, II.A.3.2, IV.2.1
ZAHUMENNÍ	III.B.2.2	CÍSAŘSTVÍ	II.A.3.13
PŘÍHUMENNÍ	III.B.2.4	RYCHTÁŘSTVÍ	II.A.3.8
POLOHONÍ	II.C.2.1.2	RYTÍŘSTVÍ	II.A.3.10
POLOUHONÍ	II.C.2.1.2	OPATSTVÍ	II.A.3.0, II.A.3.7
PODHAMERNÍ	III.B.2.1	FOJTSTVÍ	II.A.3.0
PODKLÁŠTERNÍ	III.B.2.1	HEJKOUSTVÍ	II.A.3.13
JEZERNÍ	III.A.2.3.6	ČANKOUSTVÍ	II.A.3.13
JIZERNÍ	III.A.1.3	PETŘOUSTVÍ	II.A.3.13
ZÁBORNÍ	III.B.2.2	DRÁCOVSTVÍ	II.A.3.15
PODBORNÍ	III.B.2.1	MNICHOVSTVÍ	II.A.3.0, II.A.3.3
PODHORNÍ	III.B.2.1	MAKOVSTVÍ	II.A.3.13
MEZIHORNÍ	III.B.2.5	ŽÁKOVSTVÍ	II.A.3.13
PODEDVORNÍ	III.B.2.1	HEJKOVSTVÍ	II.A.3.13
ZÁLESNÍ	III.B.2.2	ŠÁLKOVSTVÍ	II.A.3.0
PODLESNÍ	III.B.2.1	HYNKOVSTVÍ	II.A.3.13
MEZILESNÍ	III.B.2.5	JIRKOVSTVÍ	II.A.3.13
ZÁVESNÍ	III.B.2.2		
PŘEDVESNÍ	III.B.2.3		
PODVESNÍ	III.B.2.1		
LITOŠNÍ	III.A.1.3		

KRÁLOVSTVÍ II.A.3.0,
 II.A.3.1
 DUCHOŇOVSTVÍ II.A.3.13
 KROUPOVSTVÍ II.A.3.13
 JÍROVSTVÍ II.A.3.13
 KNĚŽSTVÍ II.A.3.4
 POLOPROVAZÍ II.C.2.1.2
 KŘIVOMEZÍ II.C.2.1.2
 DVOJVĚŽÍ II.C.2.1.2
 LIBOHÁJ II.C.0,
 II.C.1.1.1.1
 ČERNOHÁJ II.C.1.1.1.1
 STAROHÁJ II.C.1.1.1.1
 PETRHÁJ II.C.1.1.1.3
 SEDLÁČÁK IV.2.5
 RYCHEČÁK IV.2.5
 VODIČÁK IV.2.5
 PAVLÍČÁK IV.2.5
 ŘEZNIČÁK IV.2.5
 RŮŽIČÁK IV.2.5
 NEPLACHÁK IV.2.5
 CHOTĚLÁK IV.2.5
 NEMYSLÁK IV.2.5
 PELHŘIMÁK IV.2.5
 VLKAŇÁK IV.2.5
 JELÍŇÁK IV.2.5
 ČEPIŇÁK IV.2.5
 STRAKOŇÁK IV.2.5
 BOHOUNÁK IV.2.5
 BARTŮŇÁK IV.2.5
 KAŠPARÁK IV.2.5
 KADERÁK IV.2.5
 TŘEBUSÁK IV.2.5
 KRAŠÁK IV.2.5
 OLEŠÁK IV.2.5
 SVOJŠÁK IV.2.5
 LBOŠÁK IV.2.5
 MATOUŠÁK IV.2.5
 ŠKVORETÁK IV.2.5
 BOŘETÁK IV.2.5
 BOROŤÁK IV.2.5
 VYŽLOVÁK IV.2.5
 JENŠOVÁK IV.2.5
 BLAŽÁK IV.2.5
 PODNIVEČEK II.B.1.2
 PODNÍVEČEK II.B.1.2
 PODLOMEK II.B.1.2
 PODSTRÁNĚK II.B.1.2
 ZÁHUMENEK II.B.1.2
 ZÁHOREK II.B.1.2
 PODHŮREK II.B.1.2
 POHŮREK II.B.1.2
 ZÁHOŘEK II.B.1.2
 ZÁVESEK II.B.1.2
 VELKOSTATEK II.C.1.1.1.1
 ZÁCESTEK II.B.0, II.B.1.2

PODCESTEK II.B.1.2
 PODNIVEK II.B.1.2
 PODNÍVEK II.B.1.2
 PODMEZEK II.B.1.2
 POBŘEŽEK II.B.1.2
 PODLOUŽEK II.B.1.2
 ZÁSTRUŽEK II.B.1.2
 ŽABOKLIK II.C.2.1.1,
 II.C.2.1.1.i
 PROSTŘEDNÍK IV.2.4
 RANDECHODNÍK II.C.4
 DŘEVOPODNIK II.C.1.1.1.3
 ZAHUMENÍK II.B.1.3
 ZÁHUMENÍK II.B.1.3
 PODHUMENÍK II.B.1.3
 ZÁPOLNÍK II.B.1.3
 PODKOVÁRNÍK II.B.1.3
 ZÁHORNÍK II.B.1.3
 ZÁLESNÍK II.B.1.3
 PODLESNÍK II.B.1.3
 PODVESNÍK II.B.1.3
 PODCESTNÍK II.B.1.3
 ROVNÍK IV.2.4
 PODMEZNÍK II.B.1.3
 PROTILUŽNÍK II.B.1.3
 ŽABOKŘIK II.C.2.1.1,
 II.C.2.1.1.i,
 II.C.3.2
 ŽABOKVIK II.C.2.1.1,
 II.C.2.1.1.i
 ŽABIKUŇK II.C.3.2
 ŽABÍKUŇK II.C.3.2
 PŮLKROK II.C.1.1.2.1
 ZLATOTOK II.C.1.1.1.1
 ZLOMKRK II.C.0,
 II.C.1.1.2.2,
 II.C.3.1
 ŽABOKRK II.C.2.1.1,
 II.C.2.1.1.i
 VODOTRYSK II.C.2.1.1
 HLUČÁL II.A.6.1
 MRŇÁL II.A.6.1
 VINOPAL II.C.2.1.1,
 II.C.2.1.1.ii
 ŠUTRÁL II.A.6.1, IV.2.1
 VRŠÁL II.A.6.1
 POLODÍL II.C.1.1.2.1
 MARIEDOL II.C.1.1.1.3
 ČERNODOL II.C.0,
 II.C.1.1.1.1
 KAMENOPRŮMYSL II.C.1.1.1.3
 ZLATODŮL II.C.1.1.1.3
 VĚTROLAM II.C.2.1.1,
 II.C.2.1.1.ii
 VODOJEM II.C.2.1.1,
 II.C.2.1.1.ii

PLYNOJEM	II.C.2.1.1, II.C.2.1.1.ii	HUČIDLO	II.A.2.2.2, IV.2.4
KAMENOLOM	II.C.1.1.1.3	BRODIDLO	II.A.2.2.1
HLUBAŇ	II.A.6.2	BROZDIDLO	II.A.2.2.2
HLUBÁŇ	II.A.6.2	BĚLIDLO	II.A.2.2.1, IV.2.1
MELICHAŇ	II.A.6.2	BAHNIDLO	II.A.2.2
MELICHÁŇ	II.A.6.2	HONIDLO	II.A.2.2.2
ROHÁŇ	II.A.6.2	ČERNIDLO	II.A.2.2, II.A.2.2.2, IV.2.4
PRDLAŇ	II.A.6.2	SUŠIDLO	II.A.2.2.1
ŽILAŇ	II.A.6.2	PLAVIDLO	II.A.2.2.1, IV.2.4
PŮLLÁN	II.C.1.1.2.1	STAVIDLO	II.A.2.2.1
POLOLÁN	II.C.1.1.2.1	ČIŽIDLO	II.A.2.2.1
POLOLAŇ	II.C.1.1.2.1	KONOTOP	II.C.0, II.C.2.1.1, II.C.2.1.1.i
VYHNAŇ	II.A.6.2	MYDLOVAR	II.C.2.1.1.ii
HABRÁŇ	II.A.6.2	PIVOVAR	II.C.2.1.1.ii
TŘÍHRAN	II.C.2.1.2	MALOBOR	II.C.1.1.1.1
TROJHRAN	II.C.2.1.2	STAROBOR	II.C.1.1.1.1
ČTYŘHRAN	II.C.2.1.2	HLADOMĚŘ	II.C.2.1.1, II.C.2.1.1.iii
PŮLPECEN	II.C.1.1.2.1	PODLES	II.B.0
ZÁVODEŇ	II.B.2.5	DASKABÁT	II.C.3.1
LOMIKÁMEN	II.C.1.1.2.2	RASKABÁT	II.C.3.1
PODČTVRTEŇ	II.B.2.5	DALSKABÁT	II.C.3.1
PODVESKO	II.B.2.6	ROZKABÁT	II.C.3.1
MEZIVESKO	II.B.2.6	VODOČET	II.C.2.1.1, II.C.2.1.1.ii
PODŽALSKO	II.B.2.6	SVĚTLOMET	II.C.2.1.1, II.C.2.1.1.ii
ZÁHORSKO	II.B.2.6	PŮLGRUNT	II.C.1.1.2.1
POHORSKO	II.B.2.6	PŮLČERT	II.C.1.1.2.1
ZADVORSKO	II.B.2.6	ŽABOŠKRT	II.C.2.1.1, II.C.2.1.1.i
VOČADLO	II.A.2.2	ŽABOŠKRŤ	II.C.2.1.1, II.C.2.1.1.i
HUČADLO	II.A.2.2.2	ZLOMIHLAV	II.C.1.1.2.2
MÁCHADLO	II.A.2.2.1	SEDMIDHRADY	II.C.1.1.1.4
ČIHADLO	II.A.2.2.1, III.B.3.1	TŘÍŘADÝ	III.C.1.2, III.C.3.2
ČEKADLO	II.A.2.2.2	PĚTÍŘADÝ	III.C.1.2
STÍNADLO	II.A.2.2.1	ŠESTÍŘADÝ	III.C.1.2
ČERPADLO	II.A.2.2.1	ČTYŘŘADÝ	III.C.1.2
KOUPADLO	II.A.2.2.1	MRCHOJEDY	II.C.2.1.1, II.C.2.1.1.ii
ŠOUPADLO	II.A.2.2.1, IV.2.1	KOZOJEDY	II.C.2.1.1, II.C.2.1.1.i
ZAVÍRADLO	II.A.2.2.1, IV.2.1	KOZOHLODY	II.C.2.1.1, II.C.2.1.1.i, IV.2.2
PRÁDLO	II.A.2.2.1, IV.2.4	TŘÍVRCHÝ	III.C.1.2
MOKŘADLO	II.A.2.2, II.A.2.2.1, II.A.2.2.2		
STÁDLO	II.A.2.2.1		
STAVADLO	II.A.2.2.1		
ODPOČIVADLO	II.A.2.2.1		
ODPOČÍVADLO	II.A.2.2.1		
ČIŽADLO	II.A.2.2.1		
DRŽADLO	II.A.2.2, IV.2.4		
NAPAJEDLO	II.A.2.2.1		
MÁČIDLO	II.A.2.2.2		
MOČIDLO	II.A.2.2.1		

TŘÍROHÝ III.C.1.2
 ČTYŘROHÝ III.C.1.2
 VRANOKVAKY II.C.2.1.1,
 II.C.2.1.1.i
 BOUDÁCKÝ III.A.1.1.2.4
 KOSTELÁCKÝ III.A.1.2.4
 MLACKÝ III.A.1.1.1.2,
 IV.2.5
 STAROPACKÝ III.C.1.1.a
 PODPRÁCKÝ III.B.1.1
 BLAŤÁCKÝ III.A.1.1.2.4
 BAŠŤÁCKÝ III.A.1.1.2.4
 STRAHOVÁCKÝ III.A.1.1.2.4
 HŘIBECKÝ III.A.1.1.2.5
 SRBECKÝ III.A.1.1.2.5,
 IV.2.4
 HOLOUBECKÝ III.A.1.1.2.5
 ZBECKÝ III.A.1.1.1.2,
 IV.2.5
 HRADECKÝ III.A.1.1.1.1.1
 NADZAHŘÁDECKÝ III.B.1.3
 PODHŘÁDECKÝ III.B.1.1,
 III.B.1.1
 ÚJEZDECKÝ III.A.1.1.2.5
 HVĚZDECKÝ III.A.1.1.2.5
 JECKÝ III.A.1.1.1.2,
 IV.2.5
 ZAJECKÝ III.A.1.1.1.2
 NOVOSEDLECKÝ III.A.1.1.2.5
 ZAKOSTELECKÝ III.B.1.2
 ZÁKOSTELECKÝ III.B.1.2
 PODKOSTELECKÝ III.B.1.1
 ČERNOKOSTELECKÝ III.C.1.1.a
 OUDOLECKÝ III.A.1.1.2.5
 PODZÁMECKÝ III.B.1.1
 STAROCHLUMECKÝ III.C.2.1
 BLANECKÝ III.A.1.1.2.5
 JABLANECKÝ III.A.1.1.2.5
 RANECKÝ III.A.1.1.2.5
 PODVRANECKÝ III.B.1.1
 MALOSLIVENECKÝ III.C.1.1.a
 HLINECKÝ III.A.1.1.2.5,
 IV.2.4
 SVINECKÝ III.A.1.1.2.5
 SELNECKÝ III.A.1.1.2.5
 PĚCKÝ III.C.2.1
 PODKOPECKÝ III.B.1.1
 BĚLOKOPECKÝ III.C.1.1.a
 VYSOKOPECKÝ III.C.1.1.a
 MALOPĚCKÝ III.C.2.1
 OVČÁRECKÝ III.A.1.1.2.5
 BEČVARECKÝ III.A.1.1.2.5
 PODHŮRECKÝ III.B.1.1
 ZÁŘECKÝ III.B.0, III.B.1.2
 PODŘECKÝ III.B.1.1
 NOVOŘECKÝ III.C.1.1.a

NADLÍSECKÝ III.B.1.3
 TISECKÝ III.A.1.4
 HATECKÝ III.A.1.1.2.5
 BLATECKÝ III.A.1.1.2.5
 ZÁBLATECKÝ III.A.1.1.2.5
 LHOTECKÝ III.A.1.1.2.5,
 IV.2.4
 DRASTECKÝ III.A.1.1.2.5
 CHRASTECKÝ III.A.1.1.2.5
 CHRÁSTECKÝ III.A.1.1.2.5
 ČISTECKÝ III.A.1.1.2.5,
 IV.2.4
 PÍSTECKÝ III.A.1.1.2.5
 KOSTECKÝ III.A.1.1.2.5
 ZÁMOSTECKÝ III.B.1.2
 PODMOSTECKÝ III.B.1.1
 ÚSTECKÝ III.A.1.1.1.1.1
 OUSTECKÝ III.A.1.1.2.5
 BAŠTECKÝ III.A.1.1.2.5
 HOŠŤECKÝ III.A.1.1.1.1.1
 HUTECKÝ III.A.1.1.2.5
 HLAVECKÝ III.A.1.1.1.2,
 IV.2.5
 MRZECKÝ III.A.1.1.1.1.1
 HEMŽECKÝ III.A.1.1.2.5
 RADLICKÝ IV.2.4
 PODLÍCKÝ III.B.1.1
 ČIMICKÝ III.A.1.1.1.1.1
 PODBLANICKÝ III.B.1.1
 ZÁRYBNICKÝ III.B.1.2
 MRTNICKÝ III.A.1.1.1.1.1
 HORNOŘEPICKÝ III.C.2.1
 BYSTRICKÝ III.A.2.3.6
 PRACHATICKÝ III.A.1.1.1.2
 MALOCHRAŠTICKÝ III.C.1.1.a
 KLENOVICKÝ III.A.1.1.1.1.1
 PODLOUŇOVICKÝ III.B.1.1
 ZAPALOUCKÝ III.B.1.2
 NOVOLOUCKÝ III.C.1.1.a
 NĚMYCKÝ III.A.1.1.1.2,
 IV.2.5
 ŠKRTIKOBYLKY II.C.1.1.2.2
 SEDMIDOMKY II.C.1.1.1.4
 VODOTOKY II.C.2.1.1
 ČIKVÁSKÝ III.A.1.1.1.2
 JISTEBSKÝ III.A.1.1.1.2
 DUBSKÝ III.A.1.1.1.1.2,
 IV.2.4
 ČERNODUBSKÝ III.C.1.1.a
 PARDUBSKÝ III.A.1.1.1.1.1,
 III.A.1.1.1.2,
 IV.2.5
 PODMRAČSKÝ III.B.1.1
 PODŘEČSKÝ III.B.1.1
 TÝČSKÝ III.A.1.1.1.2,
 IV.2.5

PODBRADSKÝ III.A.1.1.1.2,
IV.2.5
PODHRADSKÝ III.B.1.1
SADSKÝ III.A.1.1.1.1.1
ZAHOSPODSKÝ III.B.1.2
BRODSKÝ III.A.1.1.1.1.2
ČESKOBRODSKÝ III.A.1.1.1.1.2,
III.C.1.1.a
PODBRDSKÝ III.B.1.1
PODZÁJEZDSKÝ III.B.1.1
ŽABOVŘESKÝ II.C.2.1.1,
II.C.2.1.1.i
ŽABOVŘESKÝ III.A.1.1.1.1.1
PŘEDVESKÝ III.B.1.4
PODHÁJSKÝ III.B.1.1, IV.2.4
PODHAJSKÝ III.B.0,
III.B.1.1, IV.2.4
PODSKALSKÝ III.B.1.1, IV.2.4
AMÁLSKÝ III.A.1.1.1.2,
IV.2.5
BĚLSKÝ III.A.1.1.1.1.2
NEDĚLSKÝ III.A.1.1.1.2,
IV.2.5
DRAHELSKÝ III.A.1.1.1.2,
IV.2.5
CHUCHELSKÝ IV.2.4
ZAKOSTELSKÝ III.B.1.2
HLUBOKODOLSKÝ III.C.1.1.a
ZASTODOLSKÝ III.B.1.2
PĚTIKOLSKÝ III.C.1.2
PODŠKOLSKÝ III.B.1.1
ZÁPOLSKÝ III.B.1.2
JASNOPOLSKÝ III.C.1.1.a
DOBROPOLSKÝ III.A.1.1.1.1.2
MASNOKRÁMSKÝ III.C.1.1.b
JELEMSKÝ III.A.1.1.1.1.1
HORNOPŘÍMSKÝ III.C.1.1.a
CHLOUMSKÝ III.A.1.1.1.2,
IV.2.5
SUCHANSKÝ III.A.1.1.2.2
HEŘMANSKÝ III.A.1.1.1.2,
IV.2.4, IV.2.5
BĚLOBRANSKÝ III.C.1.1.a
PODSTRANSKÝ III.B.1.1
PODSTRÁNSKÝ III.B.1.1
DRUHOSTRANSKÝ III.C.1.2
DRUHOSTRÁNSKÝ III.C.1.2
NOVOKESTRÁNSKÝ III.C.1.1.a
PODŠIBENSKÝ III.B.1.1
STAROVRBENSKÝ III.C.2.1
NOVOVRBENSKÝ III.C.2.1
DOUBENSKÝ III.A.1.1.2.3
ZÁBAHENSKÝ III.B.1.2
CERHENSKÝ III.A.1.1.1.1
PÁLENSKÝ III.A.1.1.1.2,
IV.2.5

KOSTELENSKÝ III.A.1.1.1.1.2,
III.A.1.5
VELENSKÝ IV.2.4
KLENSKÝ III.A.1.1.1.2,
IV.2.5
KAMENSKÝ III.A.1.1.1.1.2,
III.A.1.1.1.2,
IV.2.4, IV.2.5
ZÁKAMENSKÝ III.B.1.2
ZAHUMENSKÝ III.B.1.2
SVATOANENSKÝ III.C.1.1.a
SVINENSKÝ III.A.1.1.1.1.1,
III.A.1.2.3
BRNĚNSKÝ III.A.1.1.2.3
NOVOBRNĚNSKÝ III.C.2.1,
III.C.4, IV.2.1
ZÁLIPENSKÝ III.B.1.2
BOŘENSKÝ III.A.1.1.1.1.2
CHOROUŠENSKÝ III.A.1.1.2.3
ZÁFORTENSKÝ III.B.1.2
PODFORTENSKÝ III.B.1.1
ROKYTENSKÝ III.A.1.1.1.2,
IV.2.5
HŘIVENSKÝ III.A.1.1.1.1.1
ČERVENSKÝ III.A.1.1.1.1.2
BŘEZENSKÝ IV.2.4
PODKÁCIŇSKÝ III.B.1.1
BEJCINSKÝ III.A.1.1.1.1.1
PODMALENINSKÝ III.B.1.1
SVATOKATEŘINSKÝ III.C.1.1.a
MALOMOŘINSKÝ III.C.1.1.a
ZÁPŠINSKÝ III.B.1.2
SLATINSKÝ IV.2.4
BAŠTÍNSKÝ III.A.1.1.1.2,
IV.2.5
NADEMLEJNSKÝ III.B.1.3
PODEMLEJNSKÝ III.B.1.1
KARLŠTEJNSKÝ III.A.1.1.1.1.1
JABLONSKÝ III.A.1.1.1.1.1
PODZVONSKÝ III.B.1.1
PODTRNSKÝ III.B.1.1
NADEMLÝNSKÝ III.B.1.3
PODEMLÝNSKÝ III.B.1.1
LIPSKÝ IV.2.4
PODLIPSKÝ III.B.1.1
KRALUPSKO-LIPSKÝ III.C.2.2
PODFARSKÝ III.B.1.1
TĚCHARSKÝ III.A.1.1.1.2
PODBROUMARSKÝ III.B.1.1
STARSKÝ III.A.1.1.1.1.2
KARLOVARSKÝ III.A.1.1.1.1.2
HABERSKÝ III.A.1.1.1.1.1
VIMPERSKÝ III.A.1.1.1.1.1
VELKOVÍRSKÝ III.A.1.1.1.1.2
ČÁSLAVSKO-TÁBORSKÝ III.C.2.2, III.C.4
PODBORSKÝ III.B.1.1

PODVOBORSKÝ	III.B.1.1	STACHOVSKÝ	III.A.1.1.2.1
HORSKÝ	III.A.1.1.1.1	ČELECHOVSKÝ	III.A.1.1.1.2
ZAHORSKÝ	III.A.1.1.1.2, III.B.1.2	DOBŘICHOVSKÝ	IV.2.4
ZÁHORSKÝ	III.B.1.2, IV.2.5	SRCHOVSKÝ	III.A.1.1.2.1
PODHORSKÝ	III.B.1.1, IV.2.4	VRCHOVSKÝ	III.A.1.1.1.2, IV.2.5
BĚLOHORSKÝ	III.A.1.1.1.1.2, III.C.1.1.a	SUCHOVSKÝ	III.A.1.1.2.1
ZÁDVOŘSKÝ	III.B.1.2	DLOUHOVSKÝ	III.A.1.1.2.1
PODEDVOŘSKÝ	III.B.1.1	KYJOVSKÝ	III.A.1.1.2.1
PANSKODVOŘSKÝ	III.C.1.1.b	VELKOČÁKOVSKÝ	III.C.1.1.a
MALODVOŘSKÝ	III.C.1.1.b	BRŮDKOVSKÝ	III.A.1.2.1.1
NYMBURSKÝ	III.A.1.1.1.1.1	DOLNOLIBNIKOVSKÝ	III.C.2.1
VELKONÁKEŘSKÝ	III.C.2.1	HORNOLIBNIKOVSKÝ	III.C.2.1
MALONÁKEŘSKÝ	III.C.2.1	KAŇKOVSKÝ	III.A.1.1.2.1
PODBOŘSKÝ	III.B.1.1	ČENKOVSKÝ	IV.2.4
PODHOŘSKÝ	III.B.1.1	BORKOVSKÝ	III.A.1.2.1.1
KOSOŘSKÝ	IV.2.4	LESKOVSKÝ	IV.2.4
TŘEMEŠSKÝ	III.A.1.1.1.2, IV.2.5	VESKOVSKÝ	III.A.1.1.2.1
OŘEŠSKÝ	III.A.1.1.1.1.1	BUKOVSKÝ	III.A.1.1.1.1.1, III.A.1.1.1.2, IV.2.4
SVATOFRANTIŠSKÝ	III.C.1.1.a	KLUKOVSKÝ	III.A.1.2.1.1
RAMPUŠSKÝ	III.A.1.1.1.1.1	PODMALOVSKÝ	III.B.1.1
PRACHATSKÝ	III.A.1.1.1.2	STĚBLOVSKÝ	III.A.1.1.1.1.1
BLATSKÝ	IV.2.4	BĚLOVSKÝ	III.A.1.1, III.A.1.1.2.1
ZABLATSKÝ	III.B.1.2	MILOVSKÝ	IV.2.4
ČERNOBLATSKÝ	III.C.1.1.a	JANOVSKÝ	IV.2.4
SVATSKÝ	III.A.1.1.1.1.2	JÁNOVSKÝ	III.A.1.1.1.2, IV.2.5
PODRADĚTSKÝ	III.B.1.1	ŠTĚPÁNOVSKÝ	IV.2.4
PODEHBITSKÝ	III.B.1.1	MALOVRÁNOVSKÝ	III.C.2.1
MRÁKOTSKÝ	III.A.1.1.1.2, IV.2.5	DUBNOVSKÝ	III.A.1.1.2.1
PODMĚSTSKÝ	III.B.1.1	HUBENOVSKÝ	III.A.1.1.1.1.1
DOLNOMĚSTSKÝ	III.C.1.1.a	PODRYCHNOVSKÝ	III.B.1.1
ZÁHUTSKÝ	III.B.1.2	VČELNOVSKÝ	III.A.1.1.2.1
ZÁHUŤSKÝ	III.B.1.2	ČERNOVSKÝ	III.A.1.1.1.2
ZÁKOUTSKÝ	III.B.1.2	POPOVSKÝ	IV.2.4
SKOPYTSKÝ	III.A.1.1.1.2, IV.2.5	PAZDEROVSKÝ	III.A.1.1.2.1
KLABAVSKÝ	III.A.1.1.1.1.1	BOROVSKÝ	III.A.1.1.1.2, III.A.1.1.2.1, IV.2.4, IV.2.5
VÁCLAVSKÝ	III.A.1.1.1.1.1, IV.2.4	PODBOROVSKÝ	III.B.1.1
DOUBRAVSKÝ	III.A.1.1.1.1.1	PETROVSKÝ	IV.2.4
BEZPRAVSKÝ	III.A.1.1.1.2, IV.2.5	KRAŠOVSKÝ	IV.2.5
MILEVSKÝ	III.A.1.1.1.1.1	LEJŠOVSKÝ	III.A.1.1.1.2, IV.2.5
ZAPASTEVSÝ	III.B.1.2	PODRYŠOVSKÝ	III.B.1.1
TŘEBOVSKÝ	III.A.1.1.1.2	LETOVSKÝ	III.A.1.1.2.1, IV.2.4
BRDCOVSKÝ	III.A.1.1.2.1	DŘETOVSKÝ	III.A.1.1.1.2
DOLCOVSKÝ	III.A.1.1.2.1	BĚSTOVSKÝ	IV.2.5
ŠANCOVSKÝ	III.A.1.1.2.1	MLÁZOVSKÝ	IV.2.4
BRANČOVSKÝ	III.A.1.1.1.1.1	RZOVSKÝ	III.A.1.1.2.1
VRDOVSKÝ	III.A.1.1.2.1	HEMŽOVSKÝ	III.A.1.2.1.1
HVĚZDOVSKÝ	III.A.1.1.2.1	BRANDÝSKÝ	III.A.1.1.1.1.1
DRAHOVSKÝ	III.A.1.1.2.1		
ČACHOVSKÝ	IV.2.5		

PODHRÁZSKÝ	III.B.1.1	CHVOJNÝ	III.A.2.1.1.a
PODBEZSKÝ	III.B.1.1	SKALNÝ	III.A.2.1.1.c
PODMEZSKÝ	III.B.1.1	VČELNÝ	III.A.2.1.1.g
ZÁPŘÍVOZSKÝ	III.B.1.2	PODČIHADELNÝ	III.B.3.1
PODVŘÁŽSKÝ	III.B.1.1	CIHELNÝ	III.A.2.1.1.f
PODEVŘÁŽSKÝ	III.B.1.1	CHMELNÝ	III.A.2.1.1.a
ZBÍROŽSKÝ	III.A.1.1.1.1.1	TRÍVĚRTELNÝ	III.C.1.2
ZÁSTRŽSKÝ	III.B.1.2	DÍLNÝ	III.A.2.1.1.e
PĚTIDOMY	II.C.1.1.1.4	POLNÝ	III.A.2.1.1.d, III.2.3.6
BĚLEČKOVANÝ	III.A.1.1	JAMNÝ	III.A.2.1.1.c
VRBNÝ	III.A.2.1.1.a	JILEMNÝ	III.A.2.1.1.a
DUBNÝ	III.A.2.1.1.a	TRÍHRANNÝ	III.C.1.2
PODRYBNÝ	III.B.3.1	JASANNÝ	III.A.2.1.1.a
HÁJEČNÝ	III.A.2.1.1.d	ŠIBENNÝ	III.A.2.1.1.h
KOPEČNÝ	III.A.2.1.1.c	BAHENNÝ	III.A.2.1.1.b
PODKOPEČNÝ	III.B.3.1	BEHENNÝ	III.A.2.1.1.b
PODHŮREČNÝ	III.B.3.1	PRKENNÝ	III.A.2.1.1, IV.2.1
LIBIČNÝ	III.A.1.2, III.A.2.1.2.1	DVOUKAMENNÝ	III.C.1.2
SVATOTROJČNÝ	III.C.1.1.a, III.C.3.1	PRAMENNÝ	III.A.2.1.1.b
SKALIČNÝ	III.A.2.1.1.c	KŘEMENNÝ	III.A.2.1.1.b
PODVOKROUHLIČNÝ	III.B.3.1	HUMENNÝ	III.A.2.1.1.e
HRANIČNÝ	III.A.2.1.1.e, III.A.2.3.6	ZAHUMENNÝ	III.B.3.2
RYBNIČNÝ	III.A.2.1.1.d, III.A.2.2	KOŘENNÝ	III.A.2.1.1.f
ZÁRYBNIČNÝ	III.B.3.2	SENNÝ	III.A.2.1.1.f
MEZIRYBNIČNÝ	III.A.2.1, III.B.3.4	JESENNÝ	III.A.2.1.1.a
ŠIBENIČNÝ	III.A.2.1.1.h, III.A.2.3.6	HLUBOČINNÝ	III.A.2.1.1.c
PODŠIBENIČNÝ	III.B.3.1	MALINNÝ	III.A.2.1.1.a
VINIČNÝ	III.A.2.1.1.d	HLINNÝ	III.A.2.1.1.b
NADVINIČNÝ	III.B.3.3	DOLINNÝ	III.A.2.1.1.c
PODVINIČNÝ	III.B.3.1	BLATINNÝ	III.A.2.1.1.b
ČEPIČNÝ	III.A.1.2, III.A.2.1.2.1	PODVINNÝ	III.A.1.2, III.A.2.1.2.1
ŘÍČNÝ	III.A.2.1.1.d	DVOJHONNÝ	III.C.1.2
BYSTRÍČNÝ	III.A.1.2, III.A.2.1.2.1, III.A.2.3.6	BABLONNÝ	III.A.2.1.2.1
BOČNÝ	III.A.2.1.1.e, III.A.2.3.6	JABLONNÝ	III.A.2.1.1.a
POTOČNÝ	III.A.2.1.1.d	STAZÁHONY	II.C.1.1.1.4
SMRČNÝ	III.A.2.1.1.a	SEDMIZÁHONY	II.C.1.1.1.4
LUČNÝ	III.A.2.1.1.d	PĚTIZÁHONY	II.C.1.1.1.4
BOUČNÝ	III.A.2.1.1.a	DVOUZÁHONY	II.C.1.1.1.4
LOUČNÝ	III.A.2.1.1.d	PĚTIHONY	II.C.1.1.1.4
OPUČNÝ	III.A.2.1.1.b	TROJHONY	II.C.1.1.1.4, II.C.3.2
PODZAHRADNÝ	III.B.3.1	ČTVERHONY	II.C.1.1.1.4, II.C.3.2
VOHRADNÝ	III.A.2.1.1.e	PODSKLEPNÝ	III.B.3.1
MOKŘADNÝ	III.A.2.1.1.b	LIPNÝ	III.A.2.1.1.a
MOČIDNÝ	III.A.2.1.1.b	KONOPNÝ	III.A.2.1.1.f
BRODNÝ	III.A.2.1.1.d	PIVOVÁRNÝ	III.A.2.1.1.f
KOLEJNÝ	III.A.2.1.1.c	ŠIBERNÝ	III.A.2.1.1.h
		JEZBERNÝ	III.A.2.1.2.2
		JEZERNÝ	III.A.2.1.1.d, III.A.2.3.6
		BORNÝ	III.A.2.1.1.a
		JABORNÝ	III.A.2.1.1.a

PODBORNÝ	III.B.3.1	SMRADATÝ	III.A.3.1.5
OBORNÝ	III.A.2.1.1.d	BŘICHATÝ	III.A.3.1.3
PODHORNÝ	III.B.3.1	ROHATÝ	III.A.3.1.3
MEZIHORNÝ	III.B.3.4	KLIKATÝ	III.A.3.1.3, III.A.3.2, IV.2.1
DVORNÝ	III.A.2.1.1.d, IV.2.4	LUKATÝ	III.A.3.1.4, IV.2.4
PODDVORNÝ	III.B.3.1	CHOCHOLATÝ	III.3.1.3, IV.2.2
LESNÝ	III.A.2.1.1.d	VOLATÝ	III.A.3.1.3
ZÁLESNÝ	III.B.3.2	KULATÝ	III.A.3.1.3
PODLESNÝ	III.B.3.1	PÍSEČNATÝ	III.A.3.1.2, III.A.3.3
NÁVESNÝ	III.A.2.1.1.d	KOŘENATÝ	III.A.3.1.1
NADNÁVESNÝ	III.B.3.3	BAHNATÝ	III.A.3.1.2
ZÁVESNÝ	III.B.3.2	LUČINATÝ	III.A.3.1.4
PODVESNÝ	III.B.3.1	SKALNATÝ	III.A.2.3.6, III.A.3.1.3
RÁKOSNÝ	III.A.2.1.1.a	JAMNATÝ	III.A.3.1.3, III.A.3.3
SEDMISOSNÝ	II.C.1.1.1.4	TRAVNATÝ	III.A.3.1.1
BOHOUSNÝ	III.A.2.1.2.2	CÍPATÝ	III.A.3.1.3
HOLOUSNÝ	III.A.2.1.2.2	NOSATÝ	III.A.3.1.3
OLEŠNÝ	III.A.2.1.1.a	VRŠATÝ	III.A.3.1.3
TŘEMEŠNÝ	III.A.2.1.1.a	HLAVATÝ	III.A.3.1.3
BLATNÝ	III.A.2.1.1.b	KOPŘIVATÝ	III.A.3.1.1
BLÁTNÝ	III.A.2.1.1.b	ŽLABOVATÝ	III.A.3.1.3
BAŽANTNÝ	III.A.2.1.1.g	HRBOVATÝ	III.A.3.1.3
PODHRADIŠTNÝ	III.B.3.1	VOSTŘICOVATÝ	A.3.1.1
KÚTNÝ	III.A.2.1.2.1	KOPCOVATÝ	III.A.3.1.3, III.A.3.3
KORYTNÝ	III.A.2.1.1.c	KOPČOVATÝ	III.A.3.1.3
TRAVNÝ	III.A.2.1.1.a	LICHOVATÝ	III.A.3.1.4
VOTAVNÝ	III.A.2.1.1.f	KOLEJOVATÝ	III.A.3.1.3
DŘEVNÝ	III.A.2.1.1.f	KLIKOVATÝ	III.A.3.1.3
KOPŘIVNÝ	III.A.2.1.1.a	ŠÍPKOVATÝ	III.A.3.1.1
KŘOVNÝ	III.A.2.1.1.a	PÍSKOVATÝ	III.A.3.1.2, III.A.3.3
TŘÍHRÁZNÝ	III.C.1.2	OBLOUKOVATÝ	III.A.3.1.3
DLOUHOHRÁZNÝ	III.A.2.1	BELOVATÝ	III.A.3.1.4
BEZNÝ	III.A.2.1.1.a	ROCHLOVATÝ	III.A.3.1.3
MEZNÝ	III.A.2.1.1.e	JÍLOVATÝ	III.A.3.1.2
PAŘEZNÝ	III.A.2.1.1.a	KOLOVATÝ	III.A.3.1.3
BŘEZNÝ	III.A.2.1.1.a, III.2.3.6	KULOVATÝ	III.A.3.1.3
BŘÍZNÝ	III.A.2.1.1.a	JAMOVATÝ	III.A.3.1.3, III.A.3.3
DRAŽNÝ	III.A.2.1.1.d	MALINOVATÝ	III.A.3.1.1
KŘEMEŽNÝ	III.A.2.1.2.1	HLINOVATÝ	III.A.3.1.2
PODEBŘEŽNÝ	III.B.3.1	HLÍNOVATÝ	III.A.3.1.2
PĚTILIPY	II.C.1.1.1.4	KLÍNOVATÝ	III.A.3.1.3
ČTYŘKOPY	II.C.1.1.1.4	TRNOVATÝ	III.A.3.1.1
PĚTICHALUPY	II.C.1.1.1.4	CÍPOVATÝ	III.A.3.1.3
KONĚLUPY	II.C.2.1.1, II.C.2.1.1.ii	PEJROVATÝ	III.A.3.1.1
MASTIBORY	II.C.1.1.2.2	MOKROVATÝ	III.A.3.1.2
SEDMIHORY	II.C.1.1.1.4	KŘOVATÝ	III.A.3.1.1
SEDMIDVORY	II.C.1.1.1.4	LUŽOVATÝ	III.A.3.1.4
RASKABÁTY	II.C.3.1	KOPCUVATÝ	III.A.3.1.3
HRBATÝ	III.A.3.1.3		
KOTRBATÝ	III.A.3.1.3		
ČTYŘPALIČATÝ	III.A.3.1.3, III.C.1.2		
ŠPIČATÝ	III.A.3.1.3		

MEZATÝ	III.A.3.1.4	ZRCADLOVÝ	III.A.1.4
KŘÍŽATÝ	III.A.3.1.5	PŘÍMOVÝ	III.A.1.4
STAROPACHTY	II.C.1.1.1.1	BLATINOVÝ	III.A.1.4
KOPČITÝ	III.A.3.1.3, III.A.3.3	ZÁTRNOVÝ	III.B.4
PÍŠCITÝ	III.A.3.1.2, III.A.3.3	OTAVNOVÝ	III.A.1.4
HROMADITÝ	III.A.3.1.3	ZÁLIPOVÝ	III.A.1.4
OUPADITÝ	III.A.3.1.3	ČTYŘMĚROVÝ	III.C.1.2
VOHRADITÝ	III.A.3.1.4	ZÁHOROVÝ	III.B.4
KAMENITÝ	III.A.3.2	JITROVÝ	III.A.1.4
BAHNITÝ	III.A.2.3.6, III.A.3.2, IV.2.1	MOKŘOVÝ	III.A.1.4
HLINITÝ	III.A.2.3.6, III.A.3.1.2, III.A.3.3	NÁDVRŠOVÝ	III.A.1.4
ZÁHONITÝ	III.A.3.1.4	ZÁMOSTOVÝ	III.B.4
TRNITÝ	III.A.3.1.1	KOZLOVOVÝ	III.A.1.4
KOPŠITÝ	III.A.3.1.3	BŘEZOVÝ	III.A.2.3.6
KLOKOTITÝ	III.A.3.1.5	POLOPROVAZY	II.C.1.1.2.1
KOPCOVITÝ	III.A.3.1.3, III.A.3.3	LUHREMÍZ	II.C.0, II.C.1.2
MECHOVITÝ	III.A.3.1.1		
JAMOVITÝ	III.A.3.1.3, III.A.3.3		
HLÍNOVITÝ	III.A.3.1.2		
HLINOVITÝ	III.A.3.1.2, III.A.3.3		
ÚVAROVITÝ	III.A.3.1.4		
OUVAROVITÝ	III.A.3.1.4		
KŘOVITÝ	III.A.3.1.1		
KOPŠOVITÝ	III.A.3.1.3		
PAŘEZITÝ	III.A.3.1.1		
KONĚPLAVY	II.C.2.1.1, II.C.2.1.1.ii		
BRODCOVÝ	III.A.1.4		
TIŠCOVÝ	III.A.1.4		
ŽARČOVÝ	III.A.1.4		
VOHRADOVÝ	III.A.1.4		
ČTYŘŘADOVÝ	III.C.1.2		
ŽAMPACHOVÝ	III.A.1.4		
SEDMIROHOVÝ	III.C.1.2, III.C.3.2		
SMOUHOVÝ	III.A.1.4		
POKRUHOVÝ	III.A.1.4		
TŘÍSEDLÁKOVÝ	III.C.1.2		
PRANTÍČKOVÝ	III.A.1.4		
PASEKOVÝ	III.A.1.4		
HLNÍKOVÝ	III.A.1.4		
PADĚLKOVÝ	III.A.1.4		
LÍSKOVÝ	III.A.1.4		
HLINSKOVÝ	III.A.1.4		
ZÁVRŠKOVÝ	III.B.4		
ZBYTKOVÝ	III.A.1.4		
NÁHLAVKOVÝ	III.A.1.4		
PODSKALOVÝ	III.B.4		

Mapová a obrazová příloha

Přehled map

Mapa č. 1: lexikální jednotky utvořené sufixem *-anda* od propriálních základů

Mapa č. 2: lexikální jednotka *FARÁŘSTVÍ* a její hláskové varianty

Mapa č. 3: lexikální jednotka *KNĚŽSTVÍ*

Mapa č. 4: lexikální jednotky utvořené sufixem *-ství* od antroponymických základů

Mapa č. 5: lexikální jednotky utvořené sufixy *-(ov)čí* a *-(ov)ičí* od názvů rostlin

Mapa č. 6: lexikální jednotky utvořené sufixy *-ina* a *-inka* od propriálních základů

Mapa č. 7: lexikální jednotky *BĚLIZNA* a *OBCIZNA*

Mapa č. 8: prefixálně sufixální substantiva – feminina

Mapa č. 9: prefixálně sufixální substantiva – maskulina

Mapa č. 10: detoponymická adjektiva utvořená sufixem *-ový*

Mapa č. 11: adjektiva utvořená sufixem *-ný* od názvů rostlin

Mapa č. 12: adjektiva utvořená sufixem *-ný* se vztahem ke složení půdy

Mapa č. 13: adjektiva utvořená sufixem *-ný* od označení geografických objektů

Mapa č. 14: adjektiva utvořená sufixem *-atý*

Mapa č. 15: adjektiva utvořená sufixem *-ovatý*

Mapa č. 16: adjektiva utvořená sufixem *-itý*

Mapa č. 17: prefixálně sufixální adjektiva utvořená sufixem *-ský*

Mapa č. 18: prefixálně sufixální adjektiva utvořená sufixy *-ní* a *-ný*

Přehled obrázků

Obrázek č. 1: *Čtyřpaličatá skála* ve Žďárských vrších (fotografie)

Obrázek č. 2: Rybníky *Vránovský* a *Malovránovský* na Tábořsku (mapka)

Mapová příloha

Sledované jevy jsou na mapách v souladu s běžným územ lokalizovány do bývalých soudních okresů (podle stavu k roku 1923). Velikost symbolů na mapách je přímo úměrná počtu výskytů pomístních jmen v jednotlivých soudních okresech. Níže uvádíme seznam zkratk soudních okresů užitých na mapách:

Aš	Aš	Dub	Dubá	JH	Jindřichův Hradec
BB	Bělá pod Bezdězem	Duch	Duchcov	Jič	Jičín
Bech	Bechyně	Frý	Frýdlant	Jil	Jilemnice
Ben	Benešov	Hab	Habry	Jíl	Jílové
Ber	Beroun	Har	Hartmanice	Jir	Jirkov
Bez	Bezručice	HBl	Horní Blatná	JN	Jablonec nad Nisou
Bíl	Bílina	HBr	Havlíčkův Brod	JP	Jablonné v Podještědí
BJ	Benátky nad Jizerou	HK	Hradec Králové	Kad	Kadaň
BL	Brandýs nad Labem	Hli	Hlinsko	KaH	Kašperské Hory
Bla	Blatná	Hol	Holice	Kap	Kaplice
Blo	Blovice	Hor	Horažďovice	Kar	Karlín
Boch	Bochov	HP	Horní Planá	KaV	Karlovy Vary
BP	Benešov nad Ploučnicí	Hři	Hořice	KČL	Kostelec n. Čer. lesy
Brou	Broumov	Hřo	Hořovice	Kdy	Kdyně
Bře	Březnice	Hsé	Hostinné	KL	Kamenice nad Lipou
BT	Bečov nad Teplou	HSK	Hora Svaté Kateřiny	Kld	Kladno
Cvi	Cvikov	Hsň	Hostouň	Klt	Klatovy
Čás	Čáslav	HSŠ	Hora Svatého Šebestiána	KO	Kostelec nad Orlicí
ČBr	Český Brod	HT	Horšovský Týn	Kol	Kolín
ČBu	České Budějovice	Hum	Humpolec	Kou	Kouřim
ČD	Český Dub	HV	Hluboká nad Vltavou	Krá	Králíky
ČKa	Česká Kamenice	Chab	Chabařovice	Krl	Kralovice
ČKr	Český Krumlov	ChC	Chlumec nad Cidlinou	Krs	Kraslice
ČL	Česká Lípa	Cheb	Cheb	KrV	Kralupy nad Vltavou
ČS	Česká Skalice	Chom	Chomutov	Kři	Křivoklát
Dbš	Dobříš	Chot	Chotěboř	KuH	Kutná Hora
Dby	Dobruška	Chra	Chrastava	Lan	Lanškroun
Děč	Děčín	Chru	Chrudim	Lbá	Libáň
DKL	Dvůr Králové n. Labem	Chva	Chvalšiny	Lbe	Liberec
DoK	Dolní Kralovice	Jách	Jáchymov	Lbo	Libochovice
Dom	Domažlice	Jar	Jaroměř	Lip	Lipová
Dou	Doupov	Jes	Jesenice	Liš	Lišov

Lit	Litvínov	Par	Pardubice	Stř	Stříbro
LK	Lázně Kynžvart	Pbm	Příbram	Suš	Sušice
LL	Lomnice nad Lužnicí	Pbv	Příbyslav	Šlu	Šluknov
Lok	Loket	Pdb	Podbořany	Ště	Štětí
Lou	Louny	Pdě	Poděbrady	Što	Štoky
Lov	Lovosice	Pel	Pelhřimov	Táb	Tábor
LP	Lomnice nad Popelkou	Pís	Písek	Tach	Tachov
LS	Ledeč nad Sázavou	Pla	Planá	Tan	Tanvald
Ltě	Litoměřice	Plá	Plánice	TM	Teplíce nad Metují
Lty	Litomyšl	Pli	Polička	Touš	(Město) Touškov
Man	Manětín	Pln	Polná	Tpá	Teplá
Mar	Maršov	Plz	Plzeň	Tpe	Teplice
MB	Mladá Boleslav	PM	Police nad Metují	Tru	Trutnov
Měl	Mělník	Pob	Poběžovice	Tře	Třeboň
MH	Mnichovo Hradiště	Poč	Počátky	TS	Trhové Sviny
Mil	Milevsko	Pos	Postoloprty	ÚL	Ústí nad Labem
Mim	Mimoň	Prch	Prachatice	Unh	Unhošť
Mir	Mirovice	Při	Přimda	ÚO	Ústí nad Orlicí
MK	Městec Králové	Přl	Přelouč	Úpi	Úpice
ML	Mariánské Lázně	Přs	Přísečnice	Úšt	Úštěk
Mos	Most	Přš	Přeštice	Var	Varnsdorf
MV	Mladá Vožice	Rak	Rakovník	VB	Vyšší Brod
Nách	Náchod	RJ	Rokytnice nad Jizerou	Vej	Vejprty
Nas	Nasavrky	RK	Rychnov nad Kněžnou	Vel	Velvary
NBd	Nový Bydžov	RL	Roudnice nad Labem	Vim	Vimperk
NBo	Nový Bor	ROH	Rokytnice v Orl. horách	VJ	Vysoké nad Jizerou
NBs	Nová Bystřice	Rok	Rokycany	VL	Veselí nad Lužnicí
Nech	Nechanice	Rum	Rumburk	Vla	Vlašim
Nej	Nejdek	Řič	Říčany	Vly	Volyně
Nep	Nepomuk	Sbs	Soběslav	VM	Vysoké Mýto
Net	Netolice	Sbt	Sobotka	Vod	Vodňany
Nev	Neveklov	Sdc	Sedlec	Vola	Volary
NH	Nové Hrady	Sdč	Sedlčany	Vot	Votice
NMM	Nové Město nad Metují	Sem	Semily	Vrch	Vrchlabí
NMS	Nové Město p. Smrkem	Ska	Skalná	Zbi	Zbiroh
NP	Nová Paka	Sku	Skuteč	Zbr	Zbraslav
NS	Nové Strašecí	Sla	Slaný	Žac	Žacléř
Nym	Nymburk	Smí	Smíchov	Žam	Žamberk
Nýr	Nýrsko	Sok	Sokolov	Žat	Žatec
Opo	Opočno	Sto	Stod	ŽB	Železný Brod
Pac	Pacov	Str	Strakonice	Žlu	Žlutice

Mapa č. 1

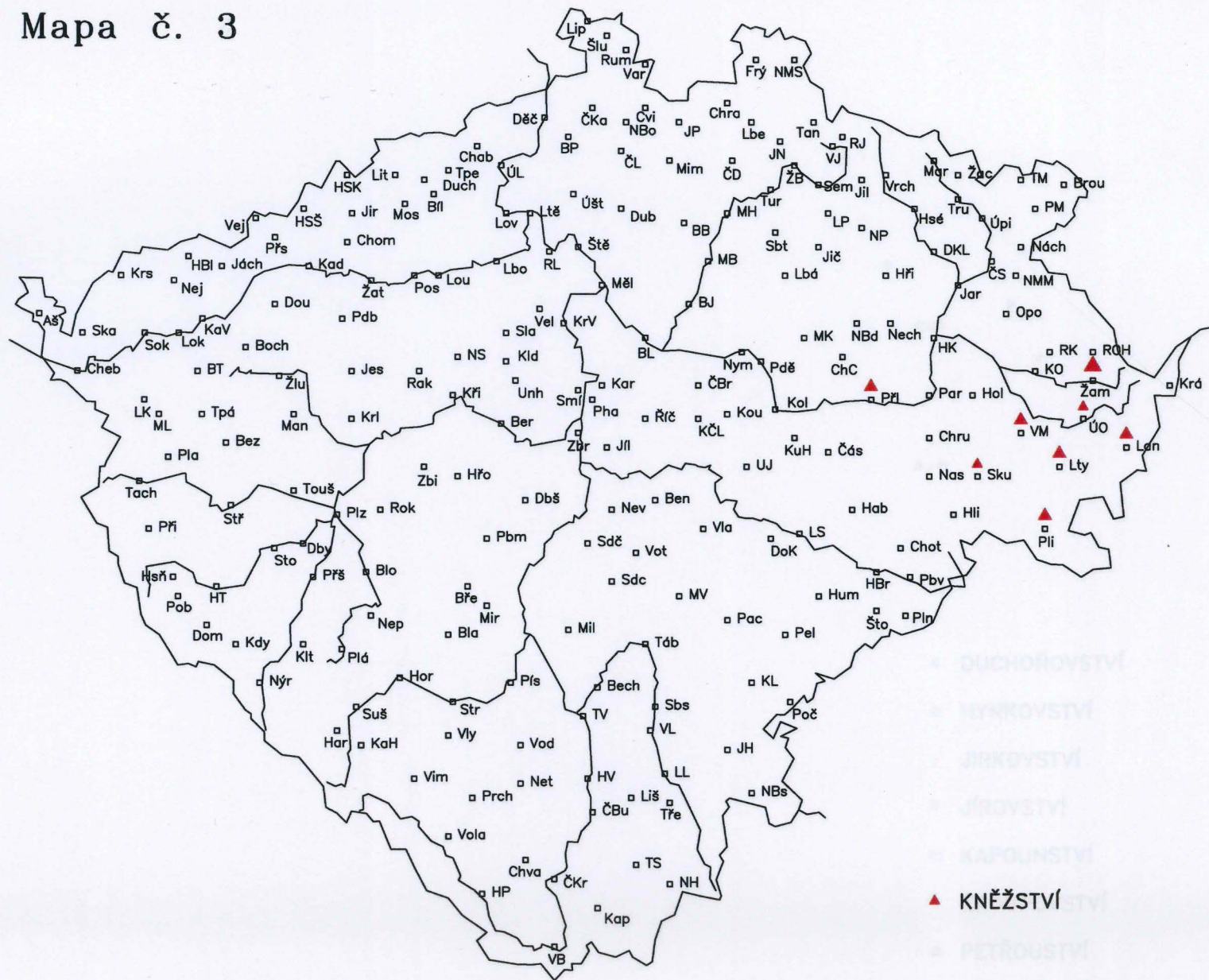

Mapa č. 2

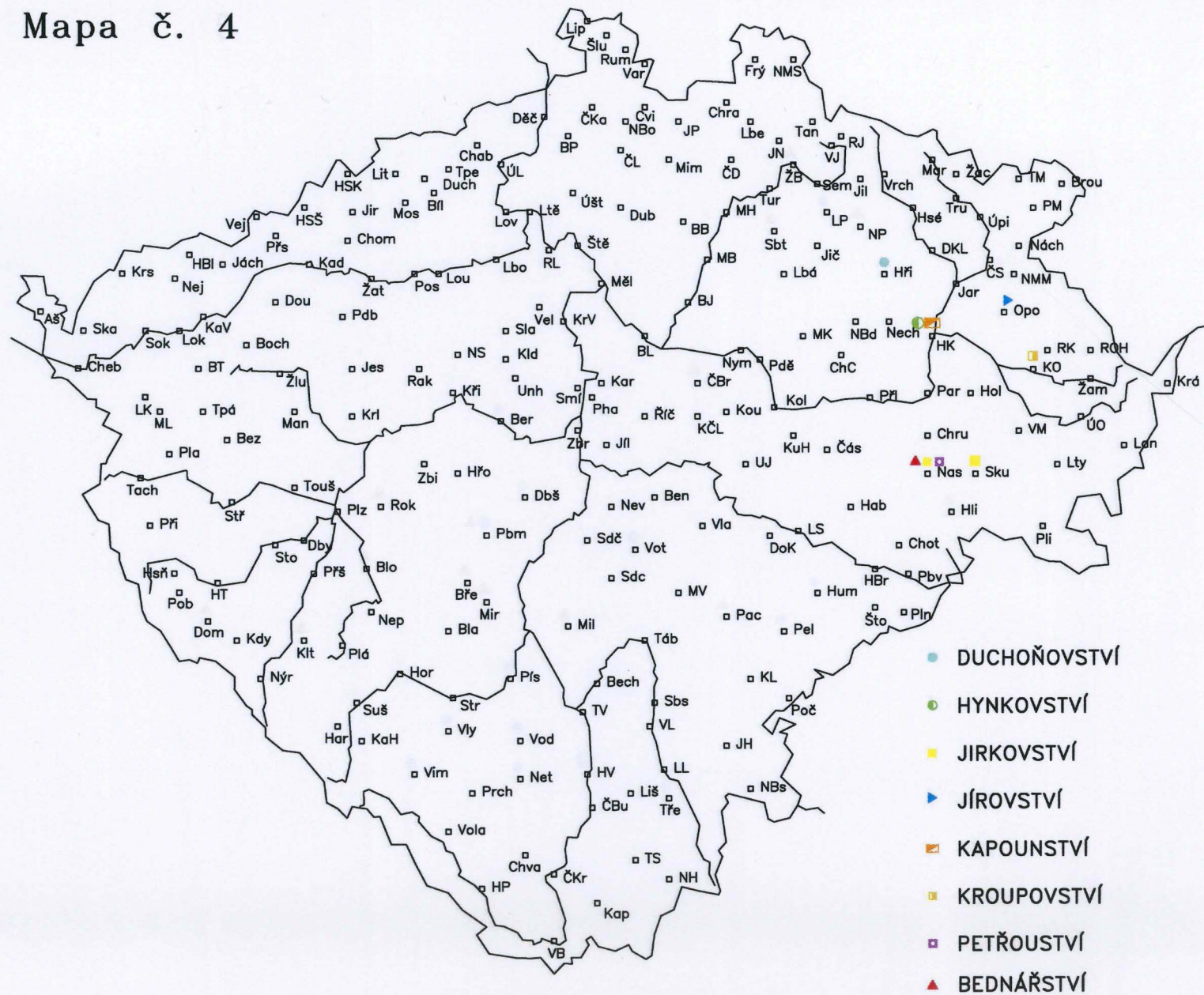
▲ FARÁŘSTVÍ
● FARÁSTVÍ
● FALÁŘSTVÍ
■ CHARÁSTVÍ

CHARÁSTVÍ

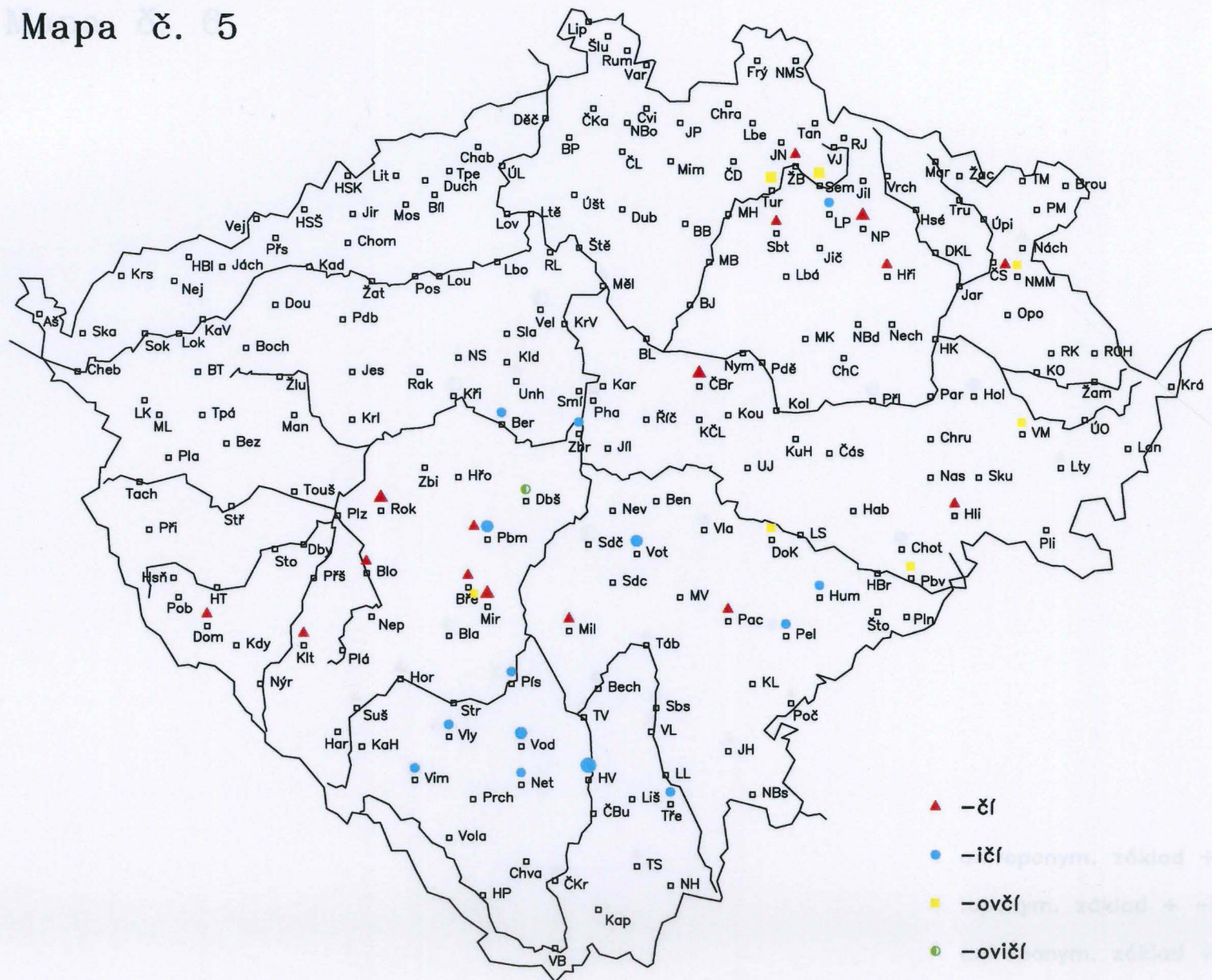

Mapa č. 4

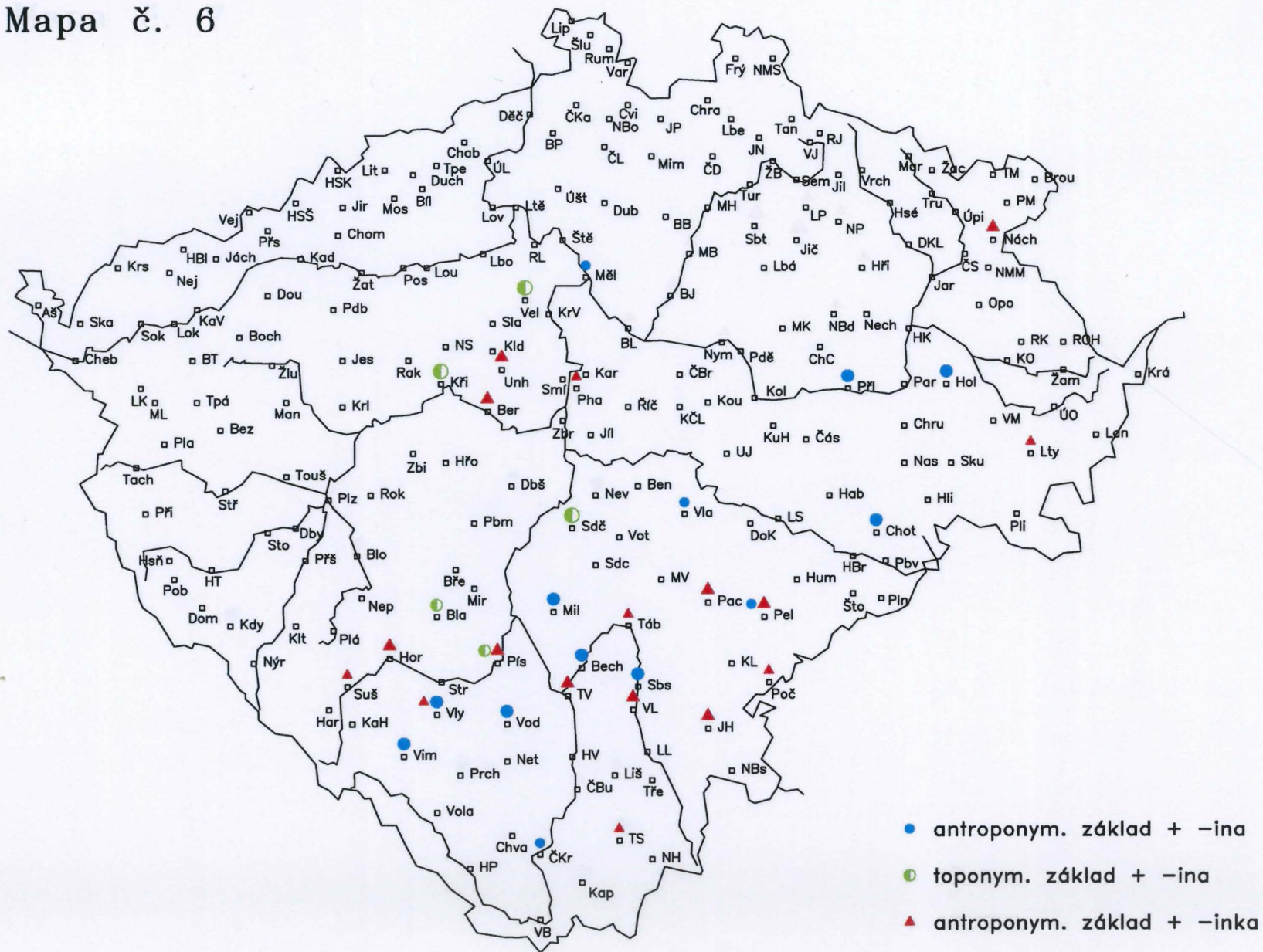

Mapa č. 5

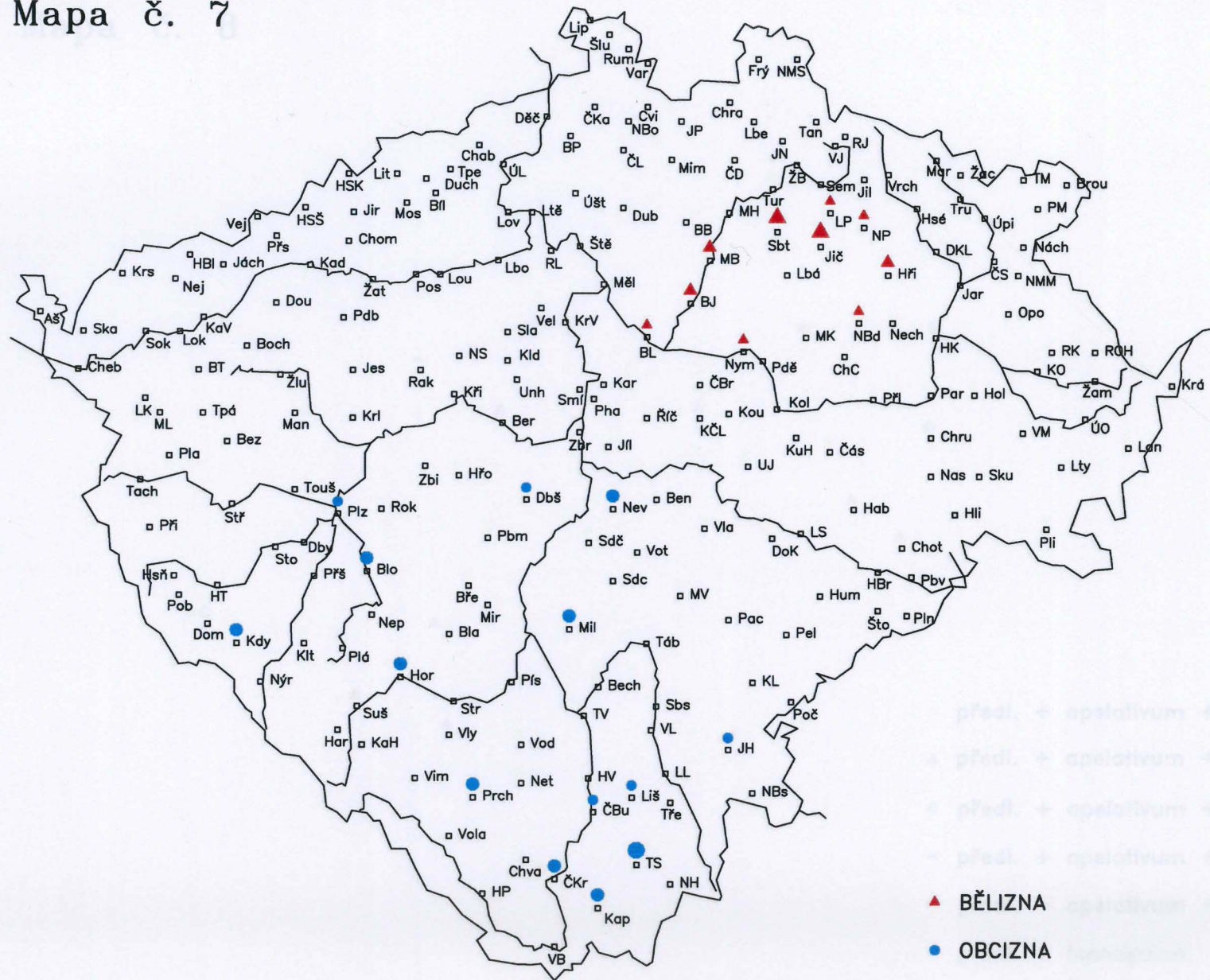

Mapa č. 6

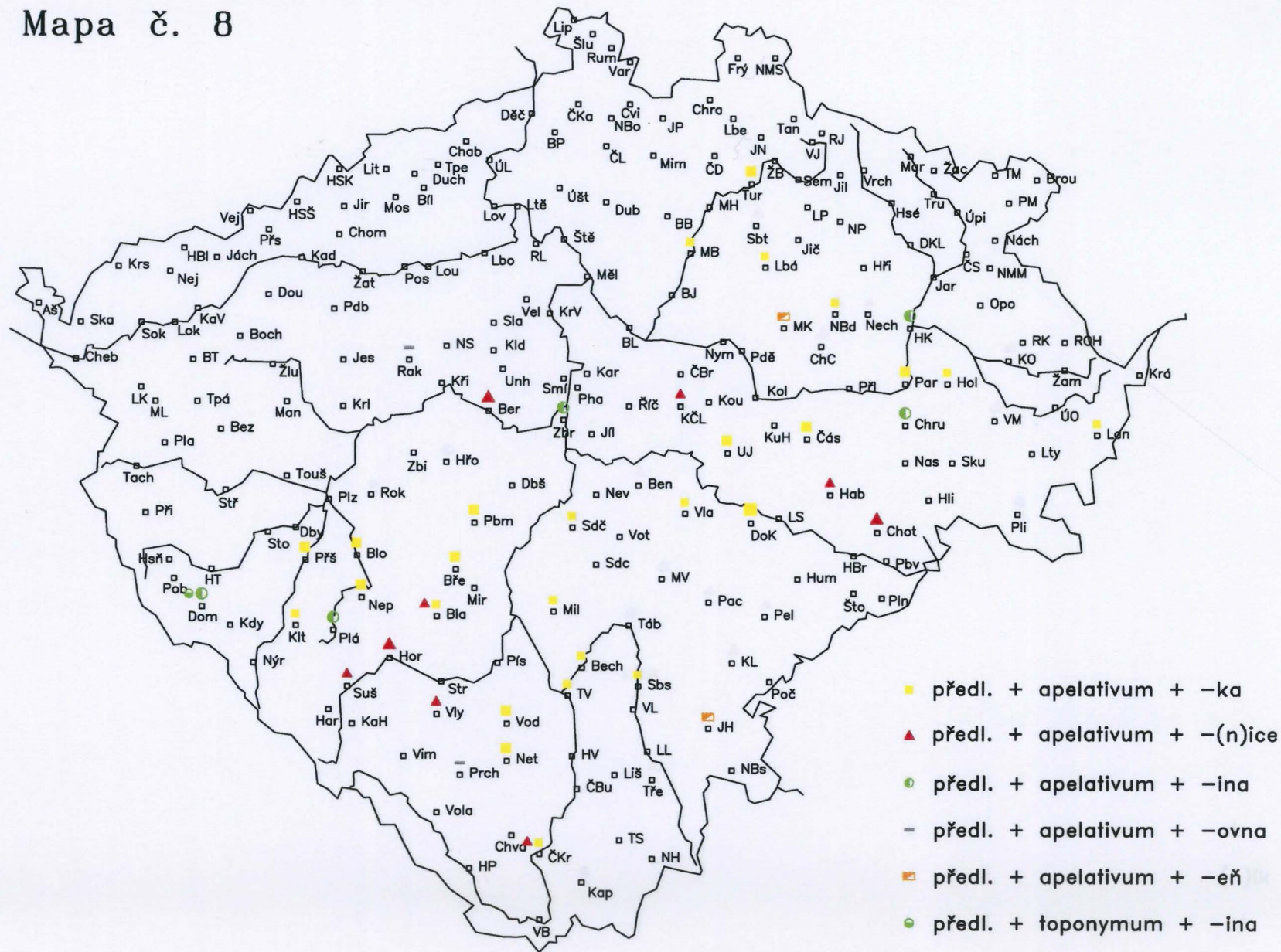

Mapa č. 7

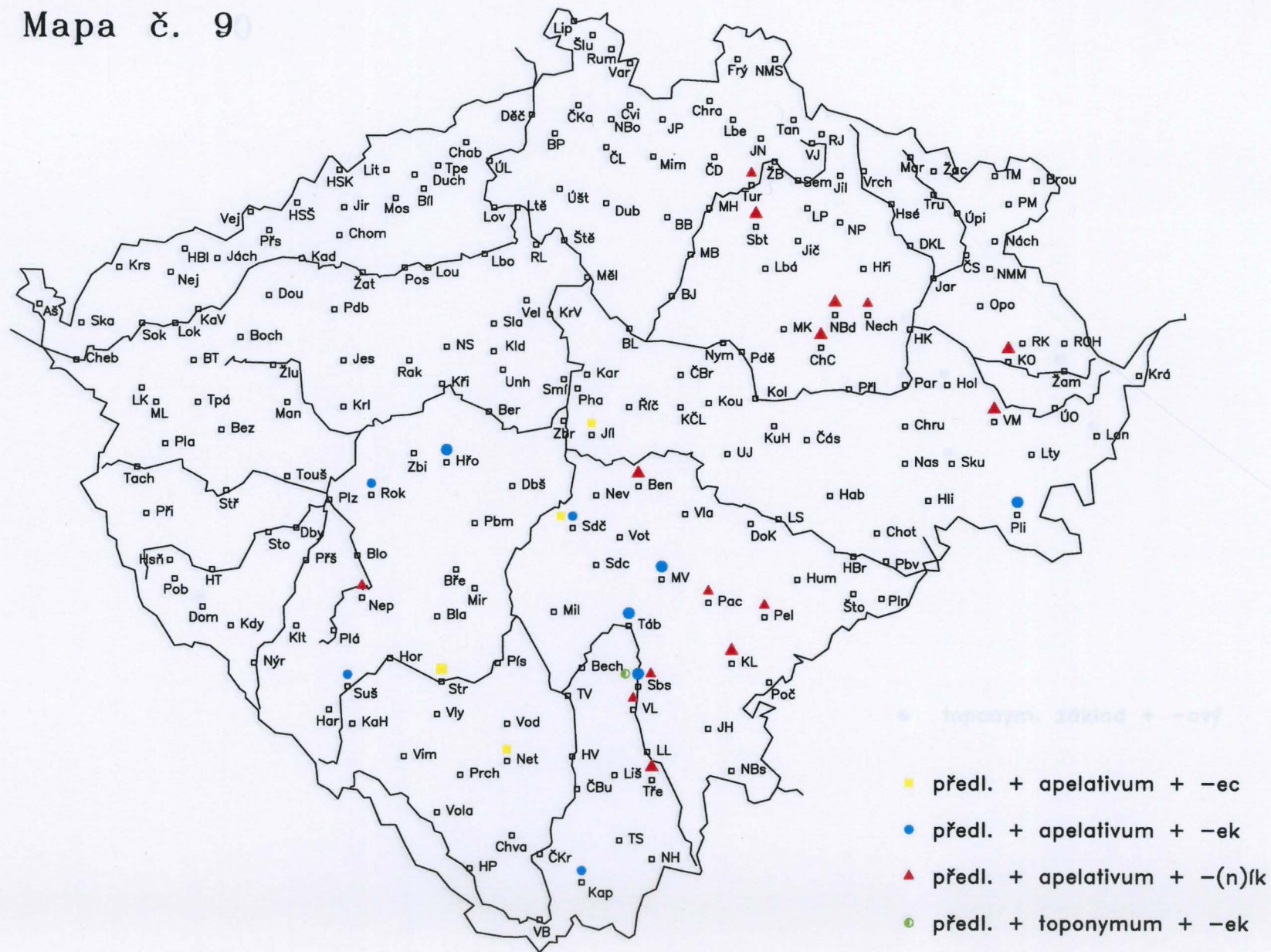

Mapa č. 8

Mapa č. 9

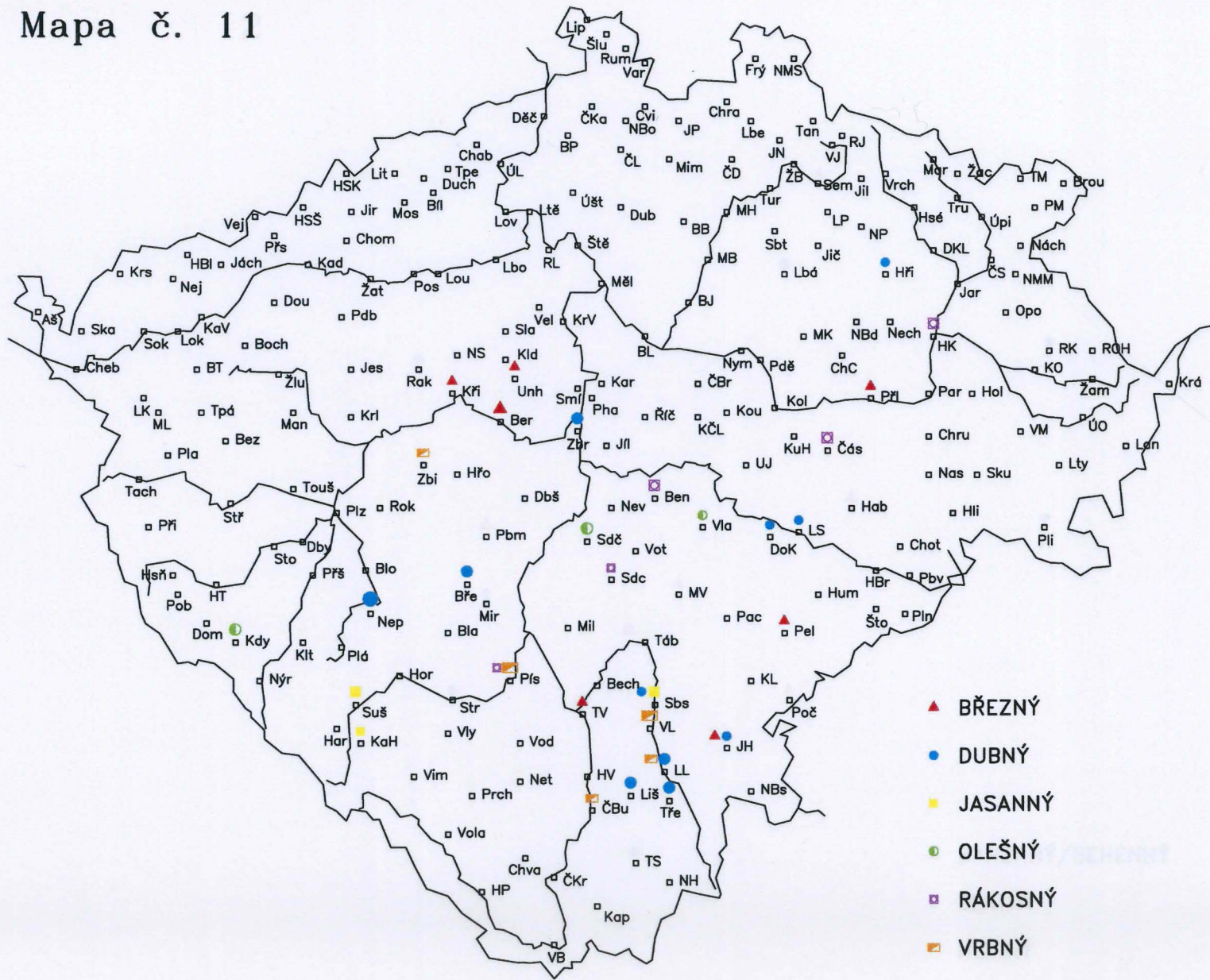

Mapa č. 10

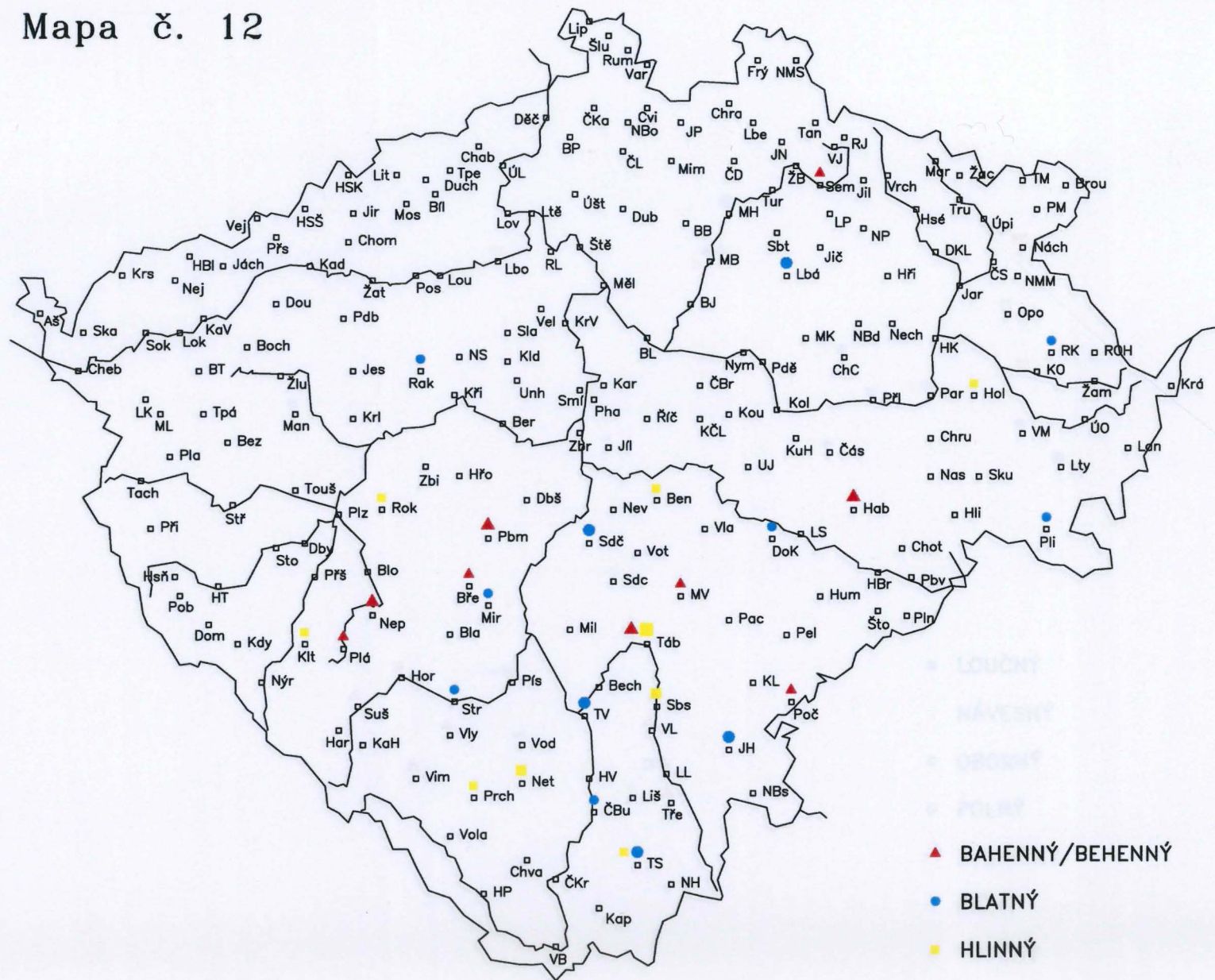
• toponym. základ + -ový

Mapa č. 11

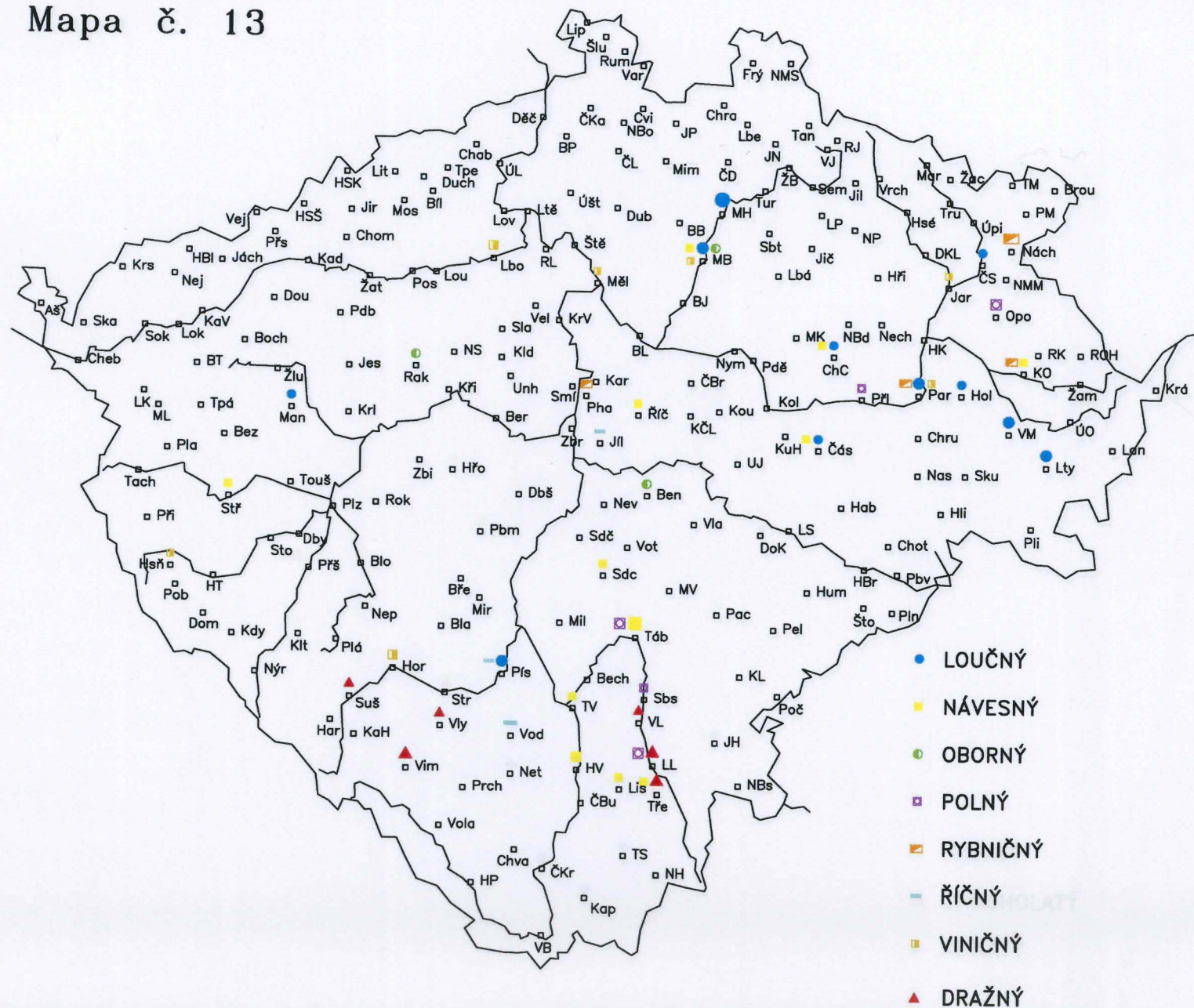

Mapa č. 12

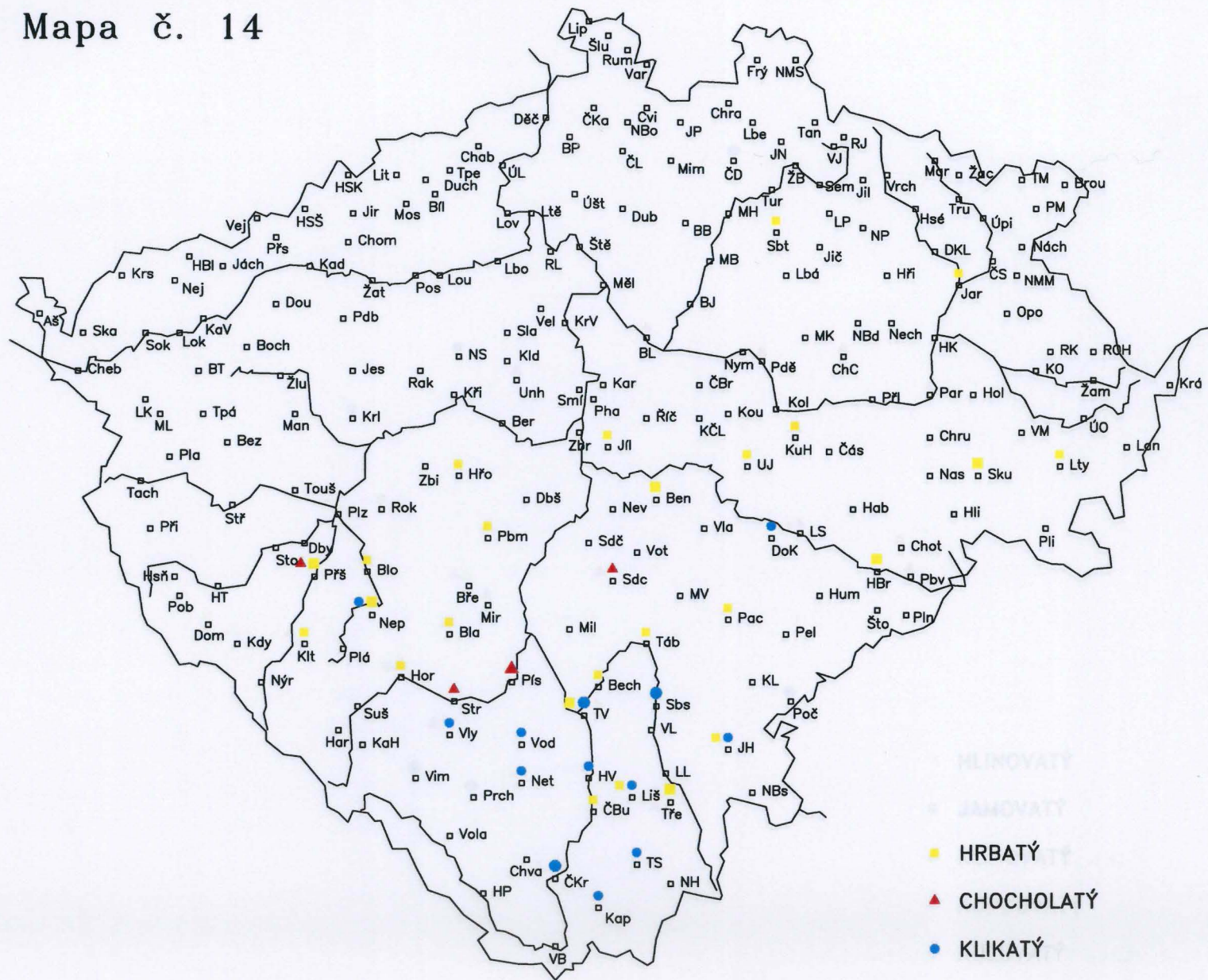

Mapa č. 13

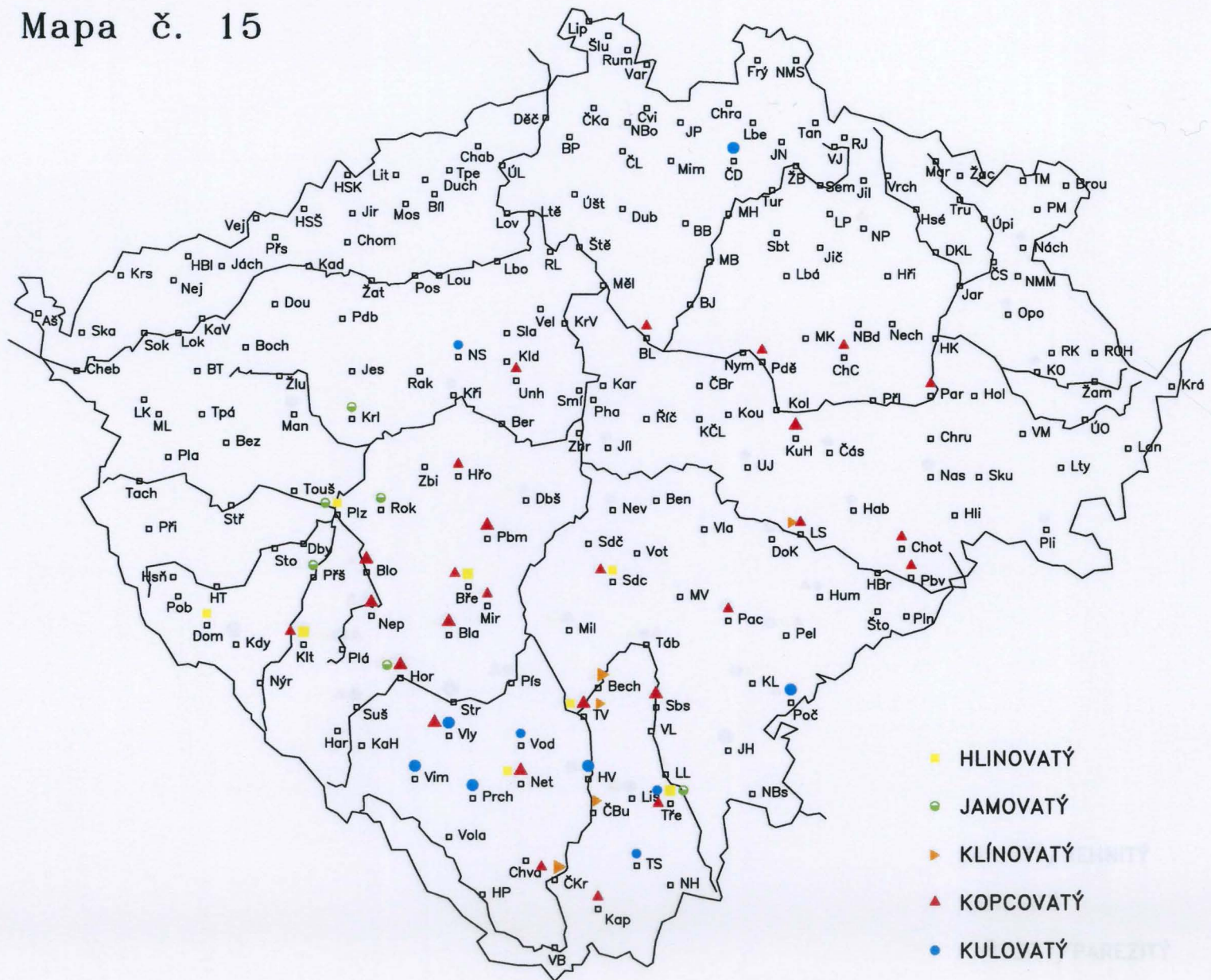

Mapa č. 14

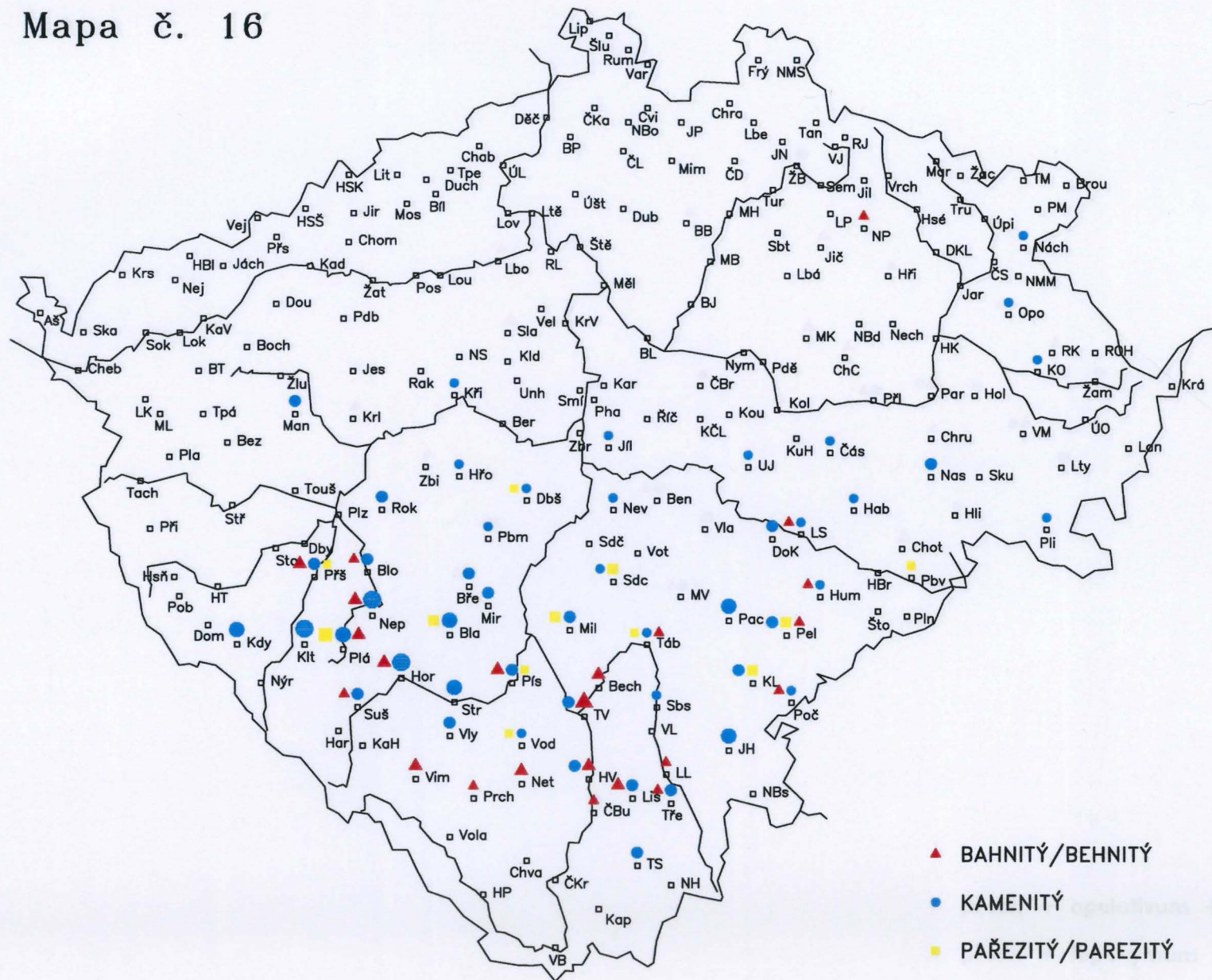

Mapa č. 15

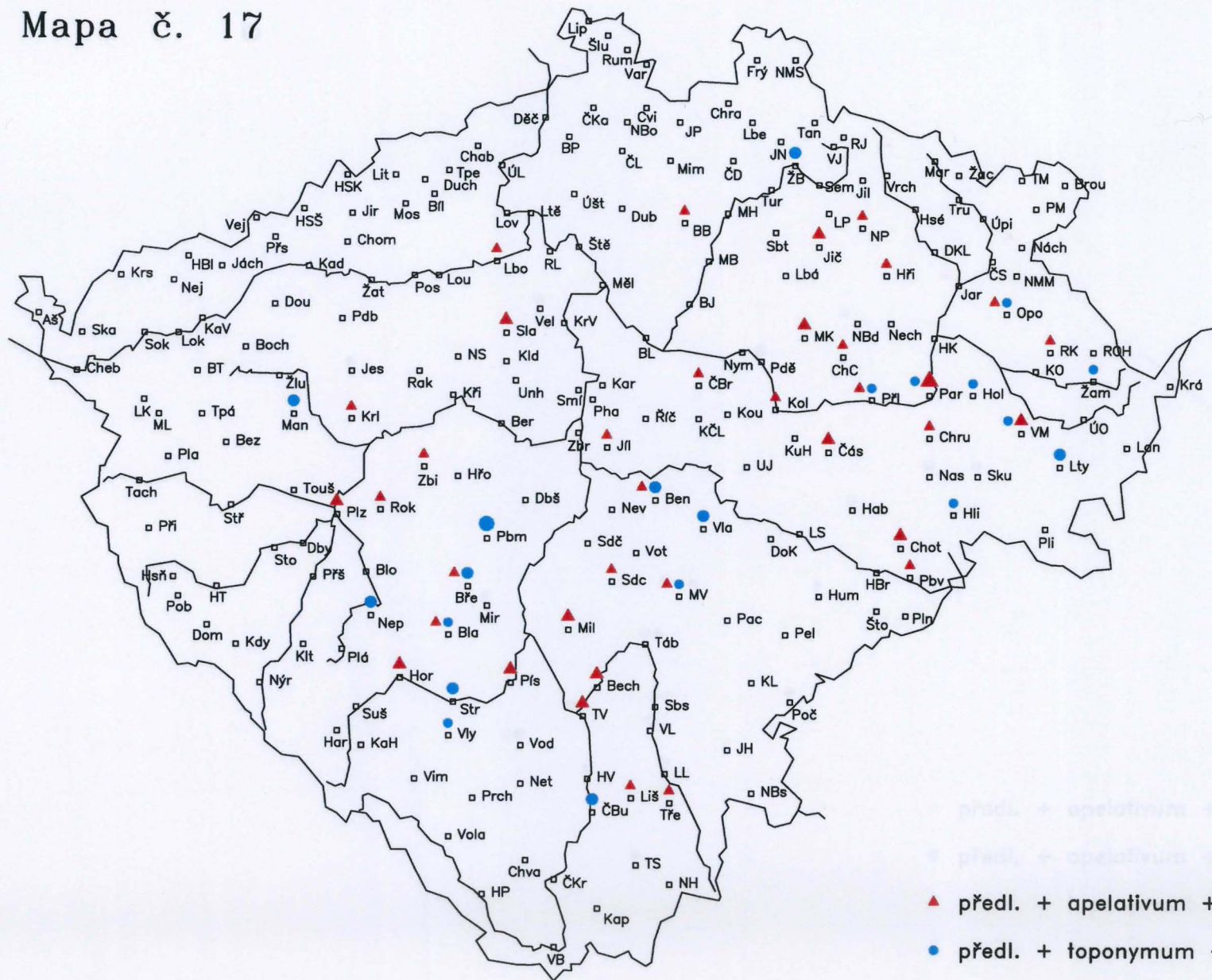

Mapa č. 16

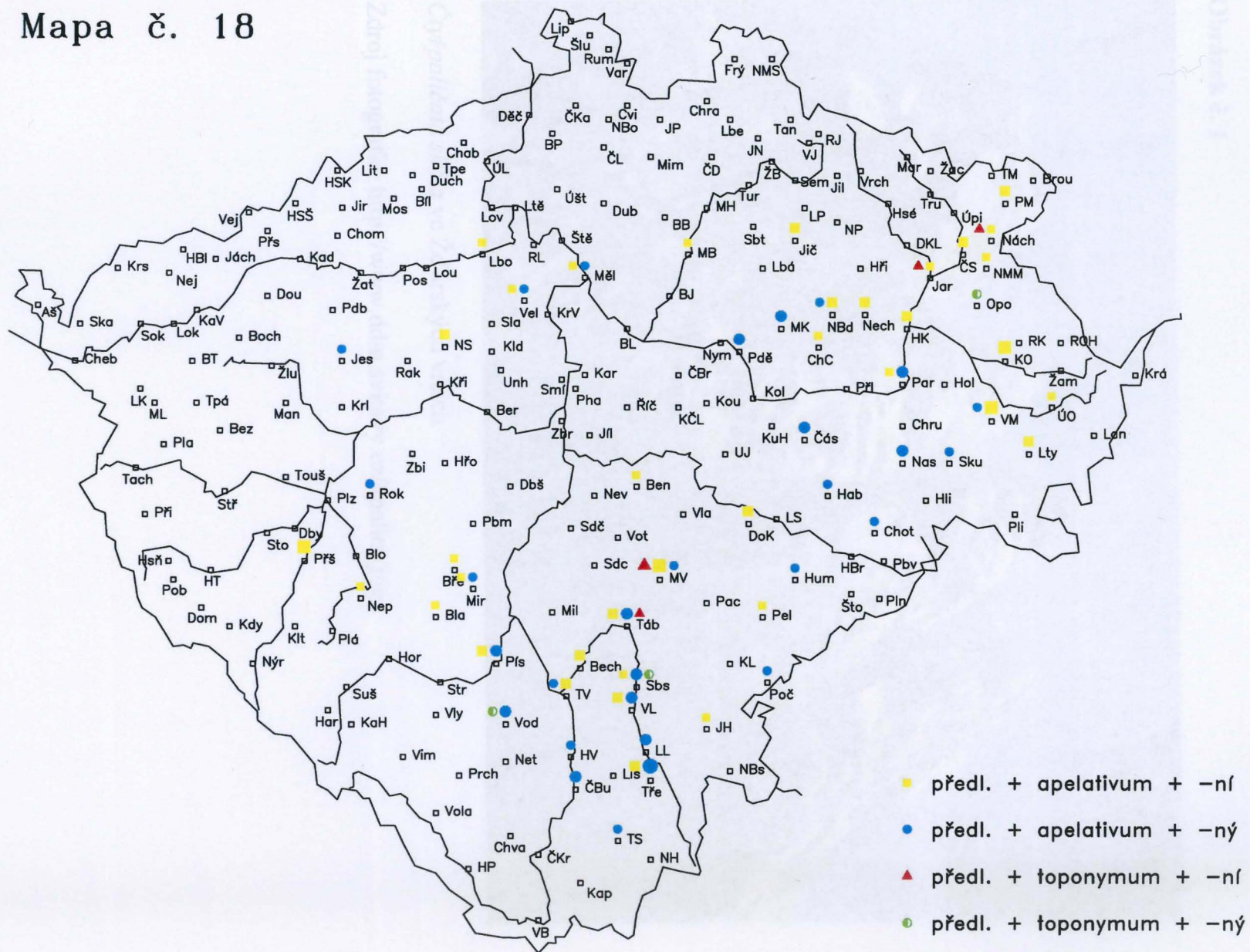
Mapa č. 17

▲ předl. + apelativum + -ský

● předl. + toponymum + -ský

Mapa č. 18

Obrazová příloha

Obrázek č. 1

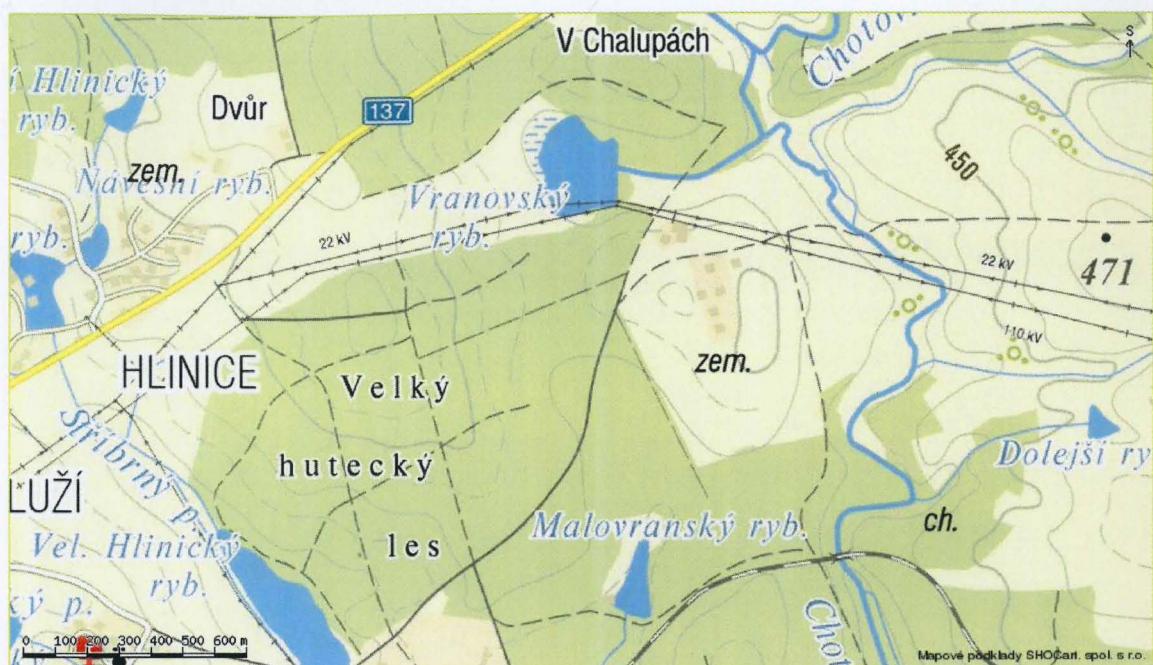
Čtyřpaličatá skála ve Žďárských vrších

Zdroj fotografie: <http://www.ddm.svitavy.cz/4palice.jpg>

* Podle starších poměrně jasně byly rybníky nazývány dle polohy u dvora Frámošské. V. Kozýla (1895) a 1930. nalezl v katastru obce Dobruška neplacený dvůr zvaný Frámošské, též Frámoš. Tento dvůr se nepřísluší pravděpodobně nepojmenovaný objekt označený „zem“, který se nachází j. od Frámošské od Vranovského rybníka.

Obrázek č. 2

Rybníky zaznamenané v soupisu pomístních jmen pro Smyslov na Tábořsku jako *Vránovský* a *Malovránovský*, na této mapě jako *Vranovský ryb.* a *Malovranský ryb.*¹

Zdroj:

http://www.mapy.cz/printMap?mm=TP&sa=s&st=s&ssq=smyslov&sss=1&ssp=120446060_126693068_150133868_150007500&x=133796864&y=133606400&z=13&mapType=turist,firmpoi,basepoi&pW=899&pH=517

¹ Podle soupisu pomístních jmen byly rybníky nazvány dle polohy u dvora *Vránovsko*. V. Kotýška (1895, s. 1590) uvádí v katastru obce Dobronice poplužní dvůr zvaný *Vranovsko*, též *Vransko*. Tento dvůr na mapě znázorňuje pravděpodobně nepojmenovaný objekt označený „zem.“, který se nachází jihovýchodně od Vranovského rybníka.